

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การศึกษาประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน
A Study of Buddhist lent in Esarn's Society

โดย

พระมหาจิตนเรศ วุฑฒิธมโม, ผศ.,ดร.

นายทองดี ลำตัน

นายไชยสิทธิ์ อุดมโซคนามอ่อน

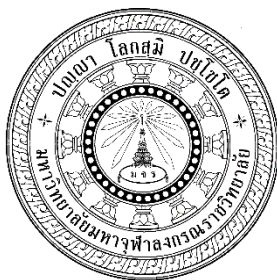
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตอุบลราชธานี

พ.ศ. ๒๕๕๓

ได้รับทุนอุดหนุนจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610753021

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การศึกษาประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน
A Study of Buddhist lent in Esarn's Society

โดย

พระมหาจิตนเรศ วุฑฒิธมโม, ผศ.,ดร.

นายทองดี ลำตัน

นายไชยสิทธิ์ อุดมโชคนามอ่อน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

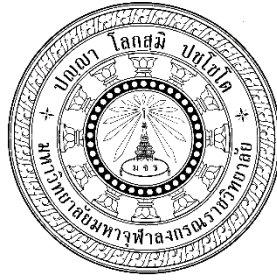
วิทยาเขตอุบลราชธานี

พ.ศ. ๒๕๕๓

ได้รับทุนอุดหนุนจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610753021

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

A Study of Buddhist lent in Esarn's Society

By

Assis.Pro.Dr. Pharmaha Chitnaretes Wutthidhammo

Mr.Thongdi Lamton

Mr.Chaiyasit Udomchokenamorn

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Ubon Ratchathani Campus

B.E. 2553

Research Projected Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610753021

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	การศึกษาประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน
คณะผู้วิจัย:	พระมหาจิตนเรศ วุฑฒิธมโม, ผศ.,ดร., นายทองดี ลำตัน
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
ปีงบประมาณ:	๒๕๕๓
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เพื่อศึกษาประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน เป็นการศึกษาวิจัยแบบผสมผสาน (Mix Methodology Research) โดยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล ๒ รูปแบบคือ รูปแบบวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล คือแบบสอบถาม โดยคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างใช้สูตรของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) ใช้วิธีการสุ่มแบบชั้นภูมิแบบมีสัดส่วน ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๔๐๐ คน

รูปแบบวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มเป้าหมายคือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คือ พระสงฆ์ เจ้าหน้าท้องศรภาครัฐ และประชาชนผู้ร่วมพิธี จำนวน ๒๕ คน/รูป โดยสัมภาษณ์เกี่ยวกับประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน ๔ ด้าน คือ ด้านหลักธรรม ด้านพิธีกรรม ด้านความเชื่อและด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

ผลการวิจัย พบว่า ประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๗$) ด้านความเชื่ออยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = ๓.๖๓$)

ด้านพิธีกรรม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๕๖$) และด้านหลักธรรม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๓๖$)

สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายเกี่ยวกับประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน พบว่า

๑. ด้านหลักธรรม ในประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสานที่นำมาปฏิบัติคือ หลักวิธีธรรม หมายถึง การงดเว้นจากบาป ตลอดจนอบายมุขต่างๆ มี ๓ อย่างคือ (๑) สัมปัตตวิธี ได้แก่ การงดเว้นจากบาป ความชั่วและอบายมุขต่างๆ ด้วยเกิดความรู้สึกละอายและเกิดความรู้สึกรังเกียจจากบาป (๒) สมาทานวิธี ได้แก่ การงดเว้นจากบาป ความชั่วและอบายมุขต่างๆ ด้วยการสมาทานศีล ๕ หรือศีล ๘ โดยเพียรระวังไม่ทำให้ศีลขาดหรือต่างพร้อย (๓) สมุจเฉทวิธี ได้แก่ การงดเว้นจากบาป ความชั่วและอบายมุขต่างๆ ได้อย่างเด็ดขาด ในระหว่างพรรษากาลแล้วเมื่อออกพรรษาแล้วก็มิกลับไปกระทำหรือข้องแวะอีก เช่น กรณีผู้งดเว้นจากการดื่มสุราและสิ่งเสพติดระหว่างพรรษากาล แล้วถึงดื่มน้ำได้ตลอดไป

นอกจากนั้นยังมีหลักธรรมที่เป็นแนวทางการปฏิบัติ คือ สัมมาทิฐิ ประคับประคองจิต ๓ ประการ คือ (๑) มีสัมมาทิฐิ ในการมีน้ำใจในการให้ (๒) มีสัมมาทิฐิ ในการตั้งใจครองเรือน และ (๓) มีสัมมาทิฐิ ในการมีสติเป็นเพื่อนทุกกลมกล่มหายใจ

๒. ด้านความเชื่อ ในประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน มีความผูกพันกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนาและมีความเชื่อว่าบุญเข้าพรรษาเป็นอีกหนึ่งฮีตหรือจารีตประเพณีตามฮีตสิบ

สองของอีสาน เชื่อในเรื่องของการทำบุญตักบาตร ถวายสังฆทาน ถวายผ้าอาบน้ำฝนและถวายเทียนพรรษาแก่พระสงฆ์ จะได้รับบุญกุศลมากมาย โดยในช่วงเข้าพรรษาพระสงฆ์แต่ละวัดก็จะมีเทศนาเพื่อเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตให้พุทธศาสนิกชน คือ การเทศนาเรื่องปฐมสมโพธิ การเสด็จขึ้นไปโปรดพุทธมารดาที่ชั้นดาวดึงส์ ตลอดจนบิดามารดามักจะจัดพิธีอุปสมบทให้บุตรหลานของตนโดยถือว่าการเข้าบวชเรียนและอยู่จำพรรษาในระหว่างนี้จะได้รับอานิสงส์อย่างสูง

๓. ด้านพิธีกรรม ในประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน สามารถจำแนกออกเป็น ๒ อย่าง คือ (๑) พิธีกรรมสำหรับพระสงฆ์ คือการพิจารณาเข้าพรรษาของพระสงฆ์การเข้าพรรษาเป็นกิจกรรมของพระสงฆ์โดยเฉพาะ หมายถึง วันกำหนดที่พระภิกษุสงฆ์จะต้องพักประจำอยู่กับที่ในฤดูฝนตลอดเวลาสามเดือน มีพุทธบัญญัติไว้เป็น ๒ ระยะคือ ระยะที่ ๑ :เริ่มตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ไปจนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๑ เรียกว่าวันเข้าปฐมพรรษา ระยะที่ ๒ :เริ่มตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๙ จนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๒ เรียกว่าวันเข้าปัจฉิมพรรษา (๒) พิธีกรรมที่พุทธศาสนิกชนได้กระทำในช่วงเข้าพรรษา ถือเป็นโอกาสดีที่จะได้ทำบุญรักษาศีลและชำระจิตใจให้ผ่องใส พิธีกรรมที่สำคัญคือ มีการทำบุญตักบาตร ถวายผ้าอาบน้ำฝนแด่พระสงฆ์และการถวายเทียนพรรษา ตลอดจนถึงการฟังธรรม การรักษาศูโบสถศีล คือความตั้งใจงดเว้นจากอบายมุขต่างๆ เป็นเวลาตลอดทั้งสามเดือน เช่น งดเสพสุรา งดฆ่าสัตว์ เป็นต้น

๔. ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ในประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน เป็นภูมิปัญญาซึ่งเกิดขึ้นจากการยึดถือปฏิบัติตามจารีตประเพณีของชาวอีสานที่เรียกว่า"ฮีตสิบสอง คองสิบสี่"ชาวอีสาน ส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตอยู่บนพื้นฐานความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏชัดในประเพณีเข้าพรรษาคือ ประเพณีแห่เทียนพรรษา ซึ่งจะมีขั้นตอนการสร้างต้นเทียน การตกแต่ง การหล่อเทียน การแกะสลักเทียนที่คุ้มชุมชนต่างๆได้ผลิดคิดค้นขึ้นมา เช่น การสร้างต้นเทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดนครราชสีมา โดยการแกะสลักและติดพิมพ์ลวดลายลงบนต้นเทียนก่อนที่จะนำถวายแต่ละคุ้มวัด ก็จะมีขบวนแห่อย่างยิ่งใหญ่ จนเป็นประเพณีแห่เทียนพรรษาเป็นที่รู้จักกันทั่วโลก และมีการทำสืบทอดขั้นตอนวิธีการทำเทียนพรรษากันมาจนถึงปัจจุบัน

Research Title: A Study on Buddhist Lent Entry Tradition in the Northeastern Thai Society.

Researchers: Assis.Pro.Dr.Phamaha Chitnaretes Wutthidhammo
Mr.Thongdi Lamton,
Mr.Chaiyasit Udomchokenamorn

Department: Department of Political Science,
Ubon Ratchathani Campus,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Fiscal Year: 2553 /2010

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

The objective of this research is to study the Buddhist Lent Entry tradition in the northeastern Thai society. The mixed methodology is used for data collection of this research. In quantitative research, the data collection instrument used is questionnaire. The size of samplings is calculated by using the formula of Taro Yamane and proportional stratified sampling. The number of samplings is 400.

In qualitative research, the target group gained through purposive sampling is 25 key information providers including monks, public servants and the people who participated in the ceremony. The interview on the Buddhist Lent Entry tradition in the northeastern Thai society covers 4 areas including Dhamma principle, ceremonial rites, beliefs and local wisdom.

The findings on the Buddhist Lent Entry tradition in the northeastern Thai society can be chronologically arranged from the highest score to the lowest one as the followings: local wisdom scores the highest ($\bar{x} = 3.67$), beliefs scores at high level ($\bar{x} = 3.63$), ceremonial rites scores lower but still high ($\bar{x} = 3.56$) and Dhamma principle scores the lowest but still high ($\bar{x} = 3.36$)

The results of interviewing the target groups on the Buddhist Lent Entry tradition in the northeastern Thai society are:

1. Dhamma principle: the practice used in the Buddhist Lent Entry tradition is the three Virati (abstinence) by abstaining from all demerits and vicious ways of conduct including: (1) Sampatta-virati: abstaining from all demerits and vicious ways of conduct because of moral shame and moral dread. (2) Samādāna-

virati: abstaining from all demerits and vicious ways of conduct by undertaking the Five Precepts and the Eight Precepts preached by monks, carefully observing both the precepts and not being sensitive to any stimulants leading to vicious acts. (3) Samuccheda-virati: absolutely abstaining from all demerits and vicious ways of conduct as accomplished by the Enlightened One. However, Samuccheda can be applied not only during the Buddhist Lent but also other time that a person will not be back to the vicious ways of conduct such as alcohol or drug abuse.

Moreover, there is also another practical Dhamma, the Right View, as the principle of mind consideration in 3 ways including (1) the spirit of giving or generosity; (2) attentiveness in virtues for a good household life; and (3) mindfulness in all breaths.

2. Beliefs: The tradition is closely related to Buddhism and it is one of the twelve annual traditional customs in the northeast transcended from ancestors. Tradition and culture existing in thoughts, ceremonial rites and objects are basically in accordance with “Heet Sibsong Kong Sibsee”. It is believed that merit making such as offering Lenten candle, food, bathing clothes and other necessities to monks in the Buddhist Lent Entry will bring all merits. During the Buddhist lent, monks in each temple expound Dhamma to guide way of life for Buddhists such as the life of Buddha and his Dhamma preaching for his mother at Tavatimsa heaven. In addition, many parents organize ordination for their sons and nephews to enter the Order during the Buddhist Lent believing that they will attain a high result of merit.

3. Ceremonial rites: Ceremonial rites in the Buddhist Lent Entry of northeastern Thai society can be divided into two types including one specifically for monks (Sangha) and the other for Buddhists. (1) Ceremonial rites of Sangha: The ceremonial rites to undertake the Buddhist Lent specifically for monks by staying at the same temple throughout the Lent. The specific starting and ending dates are yearly specified by lunar calendar. The first phase of the Buddhist Lent starts from the first date of the waning moon of the eighth lunar month (First Lent Entry) and ends on the fifteenth of the waxing moon of the eleventh lunar month. The second phase of the Buddhist lent starts from the first date of the waning moon of the ninth lunar month (Last Lent Entry) and ends on the fifteenth of the waxing moon of the twelfth lunar month. (2) Ceremonial rites of Buddhists: The Buddhists have a good occasion to make merit, observe the precepts and purify their minds. Important ceremonial rites include offering alms, bathing clothes and Lent candles to monks, listening to Dhamma expounded by monks, observing the Eight Precepts, abstaining from vicious ways of conduct such as abstaining from killing and alcoholic drinking throughout the Lent.

4. Local wisdom: The tradition is one of the local wisdoms practiced by the northeasterners called “Heet Sibsong Kong Sibsee” (twelve monthly customs and fourteen guidelines of relationships and practices among people for their well-being). The beliefs of the northeasterners are harmoniously based on Buddhism. The obvious local wisdom in Buddhist Lent Entry is the candle festival. The candles are made through various stages including molding, carving and decorating by the creativities of communities. Both candle festivals in Unbonratchathani and Nakhonratchasima are exquisitely decorated with patterns by carving and wax printing. Before the candles are offered to temples, they are demonstrated in grand processions. The amazing candle making methods have been transcended through generations and make the candle festival well-known all over the world.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง การศึกษาประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้เป็น อย่างดี จึงขอขอบพระคุณ พระมหาสุทิตย์ อาภาภโร, ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์, พระศรีคัมภีรญาณ, ศ.ดร. , พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร., ศ.ดร.จำนงค์ อติวัฒนาสิทธิ, รศ.ดร. วิชัย วงษ์ใหญ่, ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม, ผศ.ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง, และผู้ทรงคุณวุฒิ เจ้าหน้าที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทุกท่าน ที่ช่วยให้คำแนะนำและคำปรึกษาในการทำวิจัยในครั้งนี้เป็นอย่างดียิ่ง

ขอขอบพระคุณผู้บริหารคณาจารย์และเจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานีทุกท่านและขอขอบพระคุณ คณะผู้บริหาร คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานีทุกท่าน ที่ให้การสนับสนุนในการทำวิจัยในครั้งนี้ด้วย

พระมหาจิตนเรศ วุฑฺฒิธมฺโม, ผศ.ดร. และคณะ

๑ ธันวาคม ๒๕๕๘

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ณ
สารบัญภาพ.....	ญ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ.....	ฎ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๒
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย.....	๒
๑.๔ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๓
๑.๕ ประโยชน์ที่จะได้จากการวิจัย	๔
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับประเพณีวันเข้าพรรษา.....	๕
๒.๑.๑ ประเพณีเข้าพรรษาในสมัยพุทธกาล.....	๕
๒.๑.๒ ความหมายและความเป็นมาของวันเข้าพรรษา.....	๘
๒.๑.๓ ความเป็นมาของประเพณีเข้าพรรษาในประเทศไทย.....	๑๐
๒.๑.๔ ประเพณีแห่เทียนพรรษาในภาคอีสาน.....	๑๗
๒.๑.๕ ประเพณีสำคัญในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา.....	๒๑
๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความเชื่อ/ศาสนาและหลักธรรม.....	๒๒
๒.๒.๑ ความสำคัญของความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา.....	๒๒
๒.๒.๒ ทฤษฎีเกี่ยวข้องกับหลักวิถีธรรม ๓ ประการ.....	๒๓
๒.๓. ภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	๒๔
๒.๓.๑ ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับองค์ความรู้.....	๒๔
๒.๓.๒ ทฤษฎีที่เกี่ยวกับศิลปะ.....	๒๕
๒.๓.๓ ศิลปะกับเทียนพรรษา.....	๒๖
๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๒๗
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๔๗
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๔๗
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/กลุ่มเป้าหมาย.....	๔๗
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล	๔๘
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๕๐

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๕๐
๓.๖ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๕๑
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๕๒
๔.๑ ผลการวิจัย	๕๒
๔.๑.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป.....	๕๒
๔.๑.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทย	
ภาคอีสาน ใน ๔ ด้าน คือ ด้านหลักธรรม ด้านความเชื่อ ด้านพิธีกรรม	
และภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	๕๔
๔.๑.๓ สัมภาษณ์เกี่ยวกับประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน	
ใน ๔ ด้าน คือ ด้านหลักธรรม ด้านความเชื่อ ด้านพิธีกรรม	
และภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	๖๓
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	๘๒
๕.๑ สรุปการวิจัย	๘๒
๕.๒ อภิปรายผล	๘๗
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๙๔
บรรณานุกรม	๙๕
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก บทความวิจัย	๑๐๐
ภาคผนวก ข กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์	๑๑๓
ภาคผนวก ค ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้และกิจกรรมที่ได้	
ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ	๑๑๔
ภาคผนวก ง แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์	๑๑๖
ภาคผนวก จ รูปภาพกิจกรรม	๑๒๓
ภาคผนวก ฉ บทสรุป.....	๑๒๗
ประวัติผู้วิจัย	๑๓๐

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๑ จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม	๕๒
๒ แสดงค่าเฉลี่ยและร้อยละการประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน ในด้านหลักธรรม.....	๕๔
๓ แสดงค่าเฉลี่ยและร้อยละการประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน ในด้านความเชื่อ.....	๕๖
๔ แสดงค่าเฉลี่ยและร้อยละการประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน ในด้านพิธีกรรม.....	๕๘
๕ แสดงค่าเฉลี่ยและร้อยละการประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน ในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	๖๐
๖ แสดงค่าเฉลี่ยและร้อยละการประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน รวมทุกด้าน.....	๖๒

สารบัญภาพ

แผนภาพที่

หน้า

๑ แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย	๓
--------------------------------	---

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลัก โดยใช้ระบบย่อคำ ดังต่อไปนี้

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม.	(ไทย)=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(ไทย)=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)

๒. การระบุเลขหมายพระไตรปิฎก

ในงานวิจัยฉบับนี้ ได้ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๓๙ เป็นหลักในการอ้างอิง ซึ่งพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย จะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า. เช่น ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๗/๓๗. หมายความว่า ระบุถึง สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท ฉบับภาษาไทย พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๕ ข้อที่ ๓๗ หน้าที่ ๓๗ เป็นต้น

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทย เป็นประเพณีที่สำคัญชาวพุทธ ซึ่งมีการยึดถือปฏิบัติสืบมาแต่สมัยโบราณกาลนานแล้ว โดยมีความเชื่อตามหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตรัสบัญญัติไว้ในพระสูตรตันตะปิฎก อรรถาธิบายว่า เมื่อถึงกาลวัสสาให้พระภิกษุพวารณาอยู่จำพรรษา ๓ เดือน ในที่อันสมควร เพื่อศึกษาพระธรรมคำสอนและปฏิบัติศาสนกิจของพระศาสนาให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ก่อน จะจาริกไปเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธศาสนาต่อไป ซึ่งคำว่าพรรษา เป็นคำมาจาก สันสกฤต แปลว่า ปี ฤดูฝน และคำว่า “เข้าพรรษา” ก็แปลความจากคำบาลีว่า วสสุปปนายิกา” ซึ่งแปลว่า “การเข้าไปอยู่ประจำที่ในฤดูฝน” หมายถึง การที่พระภิกษุในพระพุทธศาสนาอยู่ประจำที่ตลอดระยะเวลา ๓ เดือน ในฤดูฝน โดยไปค้างคืนที่อื่นไม่ได้นั้น นับตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ (ถ้าเป็นปีอธิกมาสเป็นเดือน ๘ หลัง) ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ เรียกว่า “เข้าปัจฉิมพรรษา” คือ พรรษาหลังได้ ซึ่งเป็นระยะเวลา ตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ แต่พุทธศาสนิกชนโดยทั่วไปก็นิยมการเข้าปฐิมพรรษาเท่านั้น

ประเพณีเข้าพรรษาของประเทศไทยตามประวัติศาสตร์พุทธศาสนิกชนชาวไทย ได้เริ่มบำเพ็ญกุศลเนื่องในเทศกาลเข้าพรรษานี้ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีดังข้อความในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ว่า “พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองสุโขทัยนี้ ทั้งชาวแม่ชาวเจ้าทั้งท่วยปั่วท่วยนางลูกเจ้าลูกขุนทั้งสิ้นทั้งหลายทั้งหญิงทั้งชาย ผูกท่วยมีศรัทธาในพุทธศาสนา มักทรงศีล เมื่อพรรษาทุกคน” นอกจากการรักษาศีลแล้ว พุทธศาสนิกชนไทยในสมัยสุโขทัยนั้น ยังได้บำเพ็ญกุศลอื่นๆ เมื่อถึงเดือน ๘ ก็มีพระราชพิธีอาษาตมาส พระภิกษุสงฆ์ทุกรูปจะได้เข้าจำพรรษาในพระอารามต่างๆ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีรับสั่งให้จัดแจงเสนาสนะถวาย พร้อมทั้งบริวารอันควรแก่สมณะบริโภค เช่น เติง ตั้ง เสื่อสาด เทียนจ่านำพรรษา เพื่อบูชาพระรัตนตรัย ในพระอารามหลวงทั่วราชอาณาจักร

สำหรับพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยในภาคอีสาน ก็มีการยึดถือปฏิบัติตามบทบัญญัติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างเคร่งครัดเหมือนกัน จนเกิดศรัทธายึดมั่นเป็นประเพณีที่มีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวอีสานแต่ท้องถิ่นที่เป็นอย่างมากนั้น ดังมีกล่าวอ้างในวรรณกรรมท้องถิ่นว่าด้วยฮีตสิบสองครองสิบสี่ (ฮีตจาริต) ซึ่งชาวอีสานมีความเชื่อในกิจกรรมวันเข้าพรรษา จนกระทั่งมีวิวัฒนาการคิดค้นพิธีกรรมขึ้นหลากหลายรูปแบบ เพื่อสนองเจตนาศรัทธาสาธุชนทั้งหลายจากปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งอาศัยภูมิธรรมภูมิปัญญาของพระสงฆ์ร่วมบูรณาการเพื่อพัฒนาพิธีกรรมในวันเข้าพรรษาโดยอาศัยหลักธรรมในพระพุทธศาสนา คือ การเข้าวัดปฏิบัติธรรม การรักษาศีล การกำหนดจิตให้เกิดสมาธิ และการเจริญภาวนา การทำบุญเข้าพรรษา ถวายเทียน ถวายผ้าอาบน้ำฝน เป็นต้น ตามหลักความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาแต่พระภิกษุสงฆ์ผู้อยู่จำพรรษา ซึ่งชาวอีสานมีจิตศรัทธาเชื่อว่า ถ้าถวายเทียนเพื่อเป็นพุทธบูชา จะได้ปัญญา ดังพระอาทิตย์ทำลายความมืดมนใด และจะได้อันสงคฺมากมายมหาศาล ด้วย

การถวายเครื่องอาภรณ์บูชาและปฏิบัติบูชา เป็นต้น บนพื้นฐานความเชื่อนี้จึงเกิดมีการจัดขบวนแห่เทียนพรรษา เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาด้วยภูมิปัญญาของท้องถิ่นนั้นๆในการจัดกิจกรรมแห่เทียนเข้าพรรษา และการถวายผ้าอาบน้ำฝนแด่พระสงฆ์อย่างหลากหลายรูปแบบพิธี เช่น ในจังหวัดอุบลราชธานี มีวิวัฒนาการคิดค้น สร้างสรรค์ โดยภูมิปัญญาศิลปินท้องถิ่น เป็นจังหวัดแรกในประเทศไทยที่มีการจัดกิจกรรมที่ยิ่งใหญ่ที่สุด จนชาวโลกยอมรับในภูมิปัญญา องค์แห่งความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวอีสาน ซึ่งศิลปินภูมิปัญญาเหล่านั้นได้แรงบันดาลใจและความเชื่อศรัทธาในประเพณีเข้าพรรษา เป็นต้น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาประเพณีการเข้าพรรษาของสังคมไทยในภาคอีสาน ในด้านหลักธรรม พิธีกรรม ความเชื่อ และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกหรือองค์แห่งความรู้ความศรัทธา ภูมิปัญญาของท้องถิ่นและเพื่อศึกษารูปแบบพิธีกรรมแสดงเจตนาการเข้าพรรษาของแต่ละท้องถิ่นตลอดจนความเชื่อในการจัดพิธีกรรม และการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีอยู่ในประเพณีเข้าพรรษาของสังคมไทยในภาคอีสาน ตลอดจนการสืบทอดภูมิปัญญาแต่ละท้องถิ่นให้มีเสถียรภาพเกิดผลต่อเนื่องกันต่อสังคมไทยในภาคอีสาน และยืนยันมั่นคงในศาสนธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ยิ่งๆ ขึ้นสืบต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์หลักของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาหลักธรรมคำสอนที่อยู่ในประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษากิจกรรมที่ปรากฏในประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาความเชื่อในประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

เป็นการศึกษาถึงประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน ประกอบด้วย ๔ ด้าน คือ ด้านหลักธรรม ด้านพิธีกรรม ด้านความเชื่อ และด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/กลุ่มเป้าหมาย

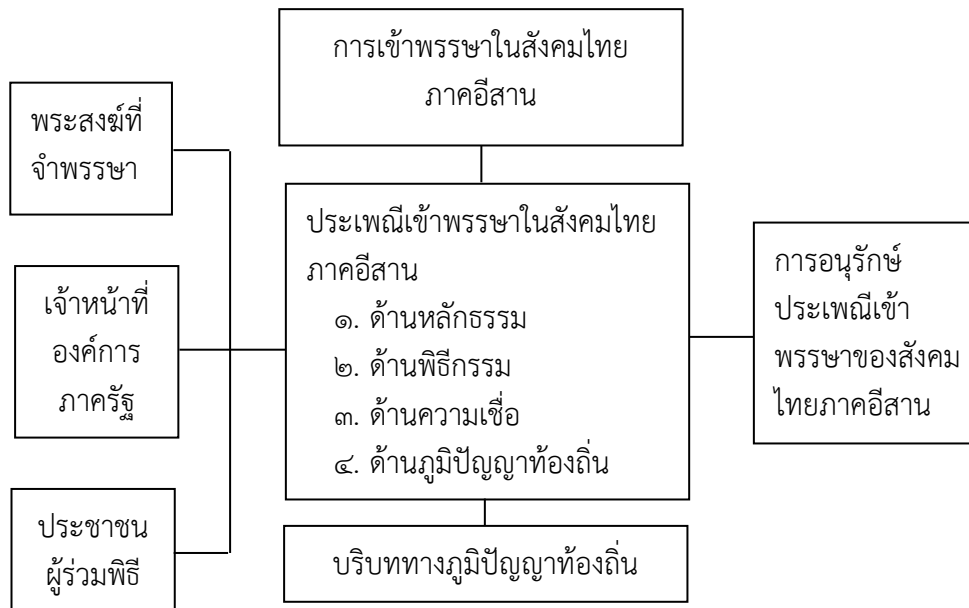
ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดอุดรธานี อุบลราชธานีและนครราชสีมา จำนวนทั้งสิ้น ๖,๐๓๕,๔๘๖ คน^๑ โดยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างได้จากการคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของทาโร่ (Taro Yamane) ใช้วิธีการสุ่มแบบชั้นภูมิแบบมีสัดส่วน ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๔๐๐ คน

ส่วนกลุ่มเป้าหมายคือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) ในการสัมภาษณ์ โดยทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำแนกผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ พระสงฆ์ จำนวน ๑๐ รูป เจ้าหน้าที่องค์กรภาครัฐ จำนวน ๕ คน และประชาชนผู้ร่วมพิธี จำนวน ๑๐ คน รวมจำนวนผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น ๒๕ คน/รูป

^๑ สำนักทะเบียนกลาง, ในราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๔๙ ง วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๕๘.

๑.๓.๓ กรอบแนวความคิดการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน ดังนี้

แผนภาพที่ ๑.๑ แสดงกรอบแนวความคิดการวิจัย

๑.๔ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑.๔.๑ ประเพณี หมายถึง การทำบุญ การรักษาศีล และงดเว้นจากอบายมุขในช่วงเข้าพรรษาของแต่ละสังคมที่นิยมยึดถือประเพณีปฏิบัติสืบต่อกันมาจนเป็นแบบแผนที่ดงาม

๑.๔.๒ การเข้าพรรษา หมายถึง การอธิษฐานอยู่ประจำที่ของพระภิกษุในตลอดระยะเวลา ๓ เดือน ในฤดูฝนโดยไปค้างคืนที่อื่นวันแต่มีกิจจำเป็น

๑.๔.๓ หลักธรรม หมายถึง หลักวัตรธรรม คือ การงดเว้น ๓ ประการ ได้แก่ (๑) สัมปัตตวิริต คือ งดเว้นได้เฉพาะหน้า (๒) สมาทานวิริต คือการงดเว้นได้ด้วยการสมาทาน และ(๓) สมุจเฉทวิริต คือ งดเว้นได้เด็ดขาด ไม่ทำตลอดไป

๑.๔.๔ ภาคอีสาน หมายถึง พื้นที่ที่ประชาชนอาศัยอยู่ในจังหวัดอุดรธานี จังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดนครราชสีมา

๑.๔.๕ ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ความสามารถทางวิชาการของผู้คนในชุมชน และท้องถิ่นที่เกิดจากการสะสมประสบการณ์ผลิตทางปัญญาซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งจนกลายเป็นวิถีชีวิตของคนในชุมชนที่จะต้องปฏิบัติร่วมกัน เช่น การทำดินเทียนและประเพณีแห่เทียนพรรษา

๑.๕.ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๕.๑ ได้ทราบหลักธรรมคำสอนที่อยู่ในประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน
- ๑.๕.๒ ได้ทราบพิธีกรรมที่ปรากฏในประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน
- ๑.๕.๓ ได้ทราบความเชื่อในประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน
- ๑.๕.๔ ได้องค์ความรู้ที่เป็นแนวทางของการอนุรักษ์ประเพณีเข้าพรรษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ยั่งยืนสืบต่อไป

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ การศึกษาประเพณีการเข้าพรรษาสังคมไทยในภาคอีสาน ซึ่งมีหัวข้อดังต่อไปนี้ คือ

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับประเพณีวันเข้าพรรษา

๒.๑.๑ ประเพณีเข้าพรรษาในสมัยพุทธกาล

๒.๑.๒ ความหมายและความเป็นมาของวันเข้าพรรษา

๒.๑.๓ ความเป็นมาของประเพณีเข้าพรรษาในประเทศไทย

๒.๑.๔ ประเพณีแห่เทียนพรรษาในภาคอีสาน

๒.๑.๕ ประเพณีสำคัญในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา

๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความเชื่อ/ศาสนาและหลักธรรม

๒.๒.๑ ความสำคัญของเชื่อในทางพระพุทธศาสนา

๒.๒.๒ ทฤษฎีเกี่ยวข้องกับหลักจริยธรรม ๓ ประการ

๒.๓. ภูมิปัญญาท้องถิ่น

๒.๓.๑ ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับองค์ความรู้

๒.๓.๒ ทฤษฎีที่เกี่ยวกับศิลปะ

๒.๓.๓ ศิลปะกับเทียนพรรษา

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวกับประเพณีวันเข้าพรรษา

๒.๑.๑ ประเพณีเข้าพรรษาในสมัยพุทธกาล

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งก่อนที่พระองค์จะเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระองค์ทรงมอบหน้าที่การรักษาวรรณวินัยไว้กับพุทธบริษัท ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา และได้ตรัสไว้เองว่าพระองค์ไม่ได้ทรงแต่งตั้งพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งให้เป็นศาสดาแทนพระองค์ดังพระพุทธดำรัสที่ว่า "โย โว อานนท มยา ธมโม จ วินโย จ เทสิโต ปญญุตโต โส โว มมจเจเนย สตุถา" แปลว่า"ดูก่อนอานนทธรรมและวินัยใด ที่เราได้แสดงแล้ว และบัญญัติแล้ว แก่เธอทั้งหลาย ธรรมและวินัยนั้นจักเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย ในเมื่อเราล่วงลับไป"^๑

ในสมัยต้นพุทธกาล พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงวางระเบียบเรื่องการเข้าพรรษาไว้ แต่การเข้าพรรษานั้นเป็นสิ่งที่พระพุทธรองค์และพระสงฆ์สาวกปฏิบัติกันมาโดย ปกติเนื่องด้วยพุทธจริยาวัตร

^๑ ที.ม. (ไทย) ๑๐ / ๑๔๑ / ๑๗๘.

ในอันที่จะไม่ออกไปจาริกตามสถานที่ต่างๆ ในช่วงฤดูฝนอยู่แล้ว เพราะการคมนาคมมีความลำบาก และโดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสงฆ์ในช่วงต้นพุทธกาลมีจำนวนน้อย และส่วนใหญ่เป็นพระอริยะบุคคลจึงทราบดีว่าสิ่งใดที่พระสงฆ์ควรหรือไม่ควรกระทำ

ต่อมาเมื่อมีพระสงฆ์มากขึ้น และด้วยพระพุทธรูปที่พระพุทธรูปเจ้าจะไม่ทรงบัญญัติพระวินัยล่วงหน้า ทำให้พระพุทธรูปเจ้าจึงไม่ได้ทรงบัญญัติเรื่องให้พระสงฆ์สาวกอยู่ประจำพรรษาไว้ด้วย จึงเกิดเหตุการณ์กลุ่มพระสงฆ์พหุคิยพากันออกเดินทางเผยแผ่พระพุทธศาสนาในที่ต่าง ๆ โดยไม่ย่อท้อทั้งในฤดูหนาว ฤดูร้อน และฤดูฝน ทำให้ชาวบ้านได้พากันติเตียนว่า พวกพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาไม่ยอมหยุดพักสักวันแม้ในฤดูฝน ในขณะที่นักบวชในศาสนาอื่น พากันหยุดเดินทางในช่วงฤดูฝน การที่พระภิกษุสงฆ์จาริกไปในที่ต่างๆ แม้ในฤดูฝน อาจเหยียบย่ำข้าวกล้าของชาวบ้านได้รับความเสียหาย หรืออาจไปเหยียบย่ำโดนสัตว์เล็กสัตว์น้อยที่ออกหากินจนถึงแก่ความตาย เมื่อพระพุทธรูปเจ้าทราบเรื่อง จึงได้วางระเบียบให้ภิกษุประจำอยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่ง เป็นเวลา ๓ เดือนดังกล่าว^๒

๑) ความสำคัญและประโยชน์ของการเข้าพรรษา

จากความเป็นมาของการเข้าพรรษาในสมัยพุทธกาล จึงเป็นมูลเหตุให้มีการประชุมคณะสงฆ์ แล้วบัญญัติข้อตกลงให้พระสงฆ์หยุดจำพรรษาเป็นเวลา ๓ เดือน เป็นหลักแหล่งในช่วงฤดูฝน โดยเริ่มนับแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ไปจนถึงวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ นับตั้งแต่นั้นมา โดยมีความสำคัญและประโยชน์ของการเข้าพรรษาดังนี้

- (๑) เพื่อให้ภิกษุสามเณร ได้มีเวลาศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติศาสนกิจได้เต็มที่
- (๒) เพื่อเปิดโอกาสให้ทายก ทายิกา ได้บำเพ็ญกุศลตลอดระยะเวลาเข้าพรรษา
- (๓) เพื่อให้ภิกษุสงฆ์หยุดจาริกและมีเวลาเทศนาสั่งสอนชาวบ้านและประชาชนทั่วไป
- (๔) เพื่อปฏิบัติตามพุทธบัญญัติที่ได้ให้มีการกำหนดเข้าพรรษา

ความมุ่งหมายสำคัญประการหนึ่งของการเข้าพรรษา คือ เพื่อให้ภิกษุสามเณรได้มีเวลาศึกษาเล่าเรียน และปฏิบัติศาสนกิจได้เต็มที่ในการศึกษาเล่าเรียนจำเป็นต้องศึกษาทั้งในเวลากลางวัน และกลางคืน ซึ่งในเวลากลางวันมักมีปัญหาในเรื่องแสงสว่าง ครั้นจะอาศัยแสงสว่างจากกองไฟก็มีปัญหาเกี่ยวกับการเก็บฟืนใส่กองไฟและบางครั้งมีคว้นมารบกวนทำลายสมาธิของผู้ศึกษาเล่าเรียนได้อีกวิธีหนึ่งที่ใช้คือ อาศัยแสงสว่างจากแสงใต้ (ภาษาอีสานเรียกว่า กะบอง) แต่มีปัญหาเรื่องกลิ่น และคว้นการลุกไหม้ไม้ธำม่อน ต้องเขี่ยขี้ต้อออกบ่อยๆ ทำให้เสียสมาธิได้ดังนั้นแสงไฟจากใต้จึงสูงแสงเทียนไม่ได้เพราะแสงเทียนลุกไหม้ต่อเนื่องและธำม่อนอีกทั้งกลิ่นและคว้นก็ไม่แรง ภิกษุสามเณรจึงนิยมจุดเทียนอ่านหนังสือในเวลากลางคืน ดังนั้นพุทธศาสนิกชน จึงนิยมนำเทียนไปถวายวัดในเทศกาลเข้าพรรษา เพื่อให้พระสงฆ์จะได้ใช้เทียนในการศึกษาพระธรรมวินัยแล้ว จะได้นำความรู้มาอบรมสั่งสอนพุทธศาสนิกชนความนิยมดังกล่าวยังหาหลักฐานมายืนยันไม่ได้ว่ามีมาตั้งแต่สมัยใดแต่พอสันนิษฐานได้ว่า ตั้งแต่คนรู้จักนำขี้ผึ้งมาปั้นเป็นเทียน ซึ่งเรียนว่า "เทียนขี้ผึ้ง" จากจุดนี้ถือได้ว่าเป็นจุดกำเนิดของเทียนพรรษาโดยแท้จริง

^๒ วิ.ม. (ไทย) ๔ / ๒๐๕ / ๒๒๓-๒๒๕.

๒) การเข้าพรรษาของพระสงฆ์ตามพระวินัย

ตามพระวินัย พระสงฆ์รูปใดไม่เข้าจำพรรษาอยู่ ณ ที่แห่งใดแห่งหนึ่ง พระพุทธรองค์ทรงปรับอาบัติแก่พระสงฆ์รูปนั้นด้วยอาบัติทุกกฏ^๓ และพระสงฆ์ที่อธิษฐานรับค่าเข้าจำพรรษาแล้วจะไปค้างแรมที่อื่นไม่ได้ แต่ถ้าหากเดินทางออกไปแล้วและไม่สามารถกลับมาในเวลาที่กำหนด คือ ก่อนรุ่งสว่าง ก็จะต้องถือว่าพระภิกษุรูปนั้น"ขาดพรรษา" และต้องอาบัติทุกกฏเพราะรับค่านั้น รวมทั้งพระสงฆ์รูปนั้นจะไม่ได้รับอาณิสสพรรษา ไม่ได้อาณิสสภิกษุตามพระวินัย และทั้งยังห้ามไม่ให้รับพรรษาที่ขาดนั้นอีกด้วย^๔

๓) ประเภทของการเข้าพรรษาของพระสงฆ์ การเข้าพรรษตามพระวินัยแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือ

(๑) ปุริมพรรษา(เขียนอีกอย่างว่า บุริมพรรษา)คือการเข้าพรรษาแรกเริ่มตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ (สำหรับปีอธิกมาส คือ มีเดือน ๘ สองหน จะเริ่มในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ หลัง) จนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ หลังจากออกพรรษาแล้ว พระที่อยู่จำพรรษาครบ ๓ เดือน ก็มีสิทธิที่จะรับภิกษุซึ่งมีช่วงเวลาเพียงหนึ่งเดือน นับตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒

(๒) ปัจฉิมพรรษา คือ การเข้าพรรษาหลัง ใช้ในกรณีที่พระภิกษุต้องเดินทางไกลหรือมีเหตุสุดวิสัย ทำให้กลับมาเข้าพรรษาแรกในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ไม่ทัน ต้องรอไปเข้าพรรษาหลังคือวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๙ แล้วจะไปออกพรรษาในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ซึ่งเป็นวันหมดเขตทอดกฐินพอดี ดังนั้นพระภิกษุที่เข้าปัจฉิมพรรษาจึงไม่มีโอกาสได้รับภิกษุ แต่ก็ได้พรรษาเช่นเดียวกับพระที่เข้า ปุริมพรรษาเหมือนกัน^๕

๔) ข้อยกเว้นการจำพรรษาของพระสงฆ์

แม้การเข้าพรรษานี้ถือเป็นข้อปฏิบัติสำหรับพระภิกษุโดยตรง ที่จะละเว้นไม่ได้ ไม่ว่ากรณีใดๆก็ตาม แต่ในการจำพรรษาของพระสงฆ์ในระหว่างพรรษานั้นอาจมีกรณีจำเป็นบางอย่างทำให้พระภิกษุผู้จำพรรษาต้องออกจากสถานที่จำพรรษาเพื่อไปค้างที่อื่น พระพุทธรองค์ทรงอนุญาตให้ทำได้โดยไม่ถือว่าเป็นการขาดพรรษาโดยมีเหตุจำเป็นเฉพาะกรณีๆไปตามที่ทรงระบุไว้ในพระไตรปิฎก ซึ่งส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับการพระศาสนาหรือการอุปฐากบิดามารดา แต่ทั้งนี้จะต้องกลับมาภายในระยะเวลาไม่เกิน ๗ วัน การออกนอกที่จำพรรษาล่วงวันเช่นนี้เรียกว่า "สัตตาทกณียะ" ซึ่งเหตุที่ทรงระบุว่าจะออกจากที่จำพรรษาไปได้ชั่วคราวนั้น เช่น

(๑) การไปรักษาพยาบาล หาดอาหารให้ภิกษุหรือบิดามารดาที่เจ็บป่วย เป็นต้น กรณีนี้ทำได้กับสหธรรมิก ๕ และมารดาบิดา

(๒) การไประงับภิกษุสามเณรที่อยากจะสึกมิให้สึกได้กรณีนี้ทำได้กับสหธรรมิก ๕

^๓ วิ.ม. (ไทย) ๔ / ๒๐๗ / ๒๒๓-๒๒๕.

^๔ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา (ออนไลน์) : <https://sites.google.com/site/youmedee/kar-khea-phrrsa-khxng-phra-sngkh-tamph-ra-winay-pidk> สืบค้นเมื่อวันที่ ๘ พ.ย.๕๘.

^๕ ประเภทของการเข้าพรรษา (ออนไลน์) : <https://sites.google.com/site/youmedee/kar-khea-phrrsa-khxng-phra-sngkh-tamph-ra-winay-pidk> สืบค้นเมื่อวันที่ ๘ พ.ย.๕๘.

(๓) การไปเพื่อกิจธุระของคณะสงฆ์ เช่น การไปหาอุปัชฌาย์มาซ่อมกุฏิที่ชำรุด หรือ การไปทำสังฆกรรม เช่น สวดญัตติจัดตุลาการมาหาให้พระผู้ต้องการอยู่ปริวาส เป็นต้น

(๔) หากทายกนิมนต์ไปทำบุญ ก็ไปให้ทายกได้ให้ทาน รับศีล ฟังเทศนาธรรมได้ กรณีนี้หากโยมไม่มานิมนต์ ก็จะไปค้างไม่ได้

ซึ่งหากพระสงฆ์ออกจากอาวาสแม้โดยสัตตาคหณียะล่วงหน้ากำหนด ๗ วันตามพระวินัย ก็ถือว่า ขาดพรรษาและเป็นอาบัติทุกกฏเพราะรับคำ (รับคำอธิษฐานเข้าพรรษาแต่ทำไม่ได้) ในกรณีที่ทำไม่ได้โดยสัตตาคหณียะ แต่ต้องกลับมาภายในเจ็ดวัน เพื่อไม่ให้พรรษาขาดและไม่เป็นอาบัติทุกกฏ ดังกล่าวแล้วพระสงฆ์สัตตาคหณียะและกลับมาตามกำหนดแล้ว ไม่ถือว่าเป็นอาบัติ และสามารถกลับมาจำพรรษาต่อเนื่องไปได้ และหากมีเหตุจำเป็นที่จะต้องออกจากที่จำพรรษาไปได้ตามวินัยอีก ก็สามารถทำได้โดยสัตตาคหณียะ แต่ต้องกลับมาภายในเจ็ดวัน เพื่อไม่ให้พรรษาขาดและไม่เป็นอาบัติทุกกฏ ดังกล่าวแล้ว

๕) อานิสงส์การจำพรรษาของพระสงฆ์ที่จำครบพรรษา

เมื่อพระสงฆ์จำพรรษาคบไตรมาสได้พิจารณาออกพรรษาและได้กรานกฐินแล้ว ย่อมได้รับอานิสงส์ หรือข้อยกเว้นพระวินัย ๕ ข้อ คือ

(๑) เทียวไปไหนไม่ต้องบอกลา (ออกจากวัดไปโดยไม่จำเป็นต้องแจ้งเจ้าอาวาสหรือพระสงฆ์รูปอื่นก่อนได้)

(๒) เทียวไปไม่ต้องถือไตรจีวรครบสำหรับ ๓ ผืน

(๓) ฉ้นคณะโกชนได้ (ล้อมวงฉ้นได้)

(๔) เก็บอดิเรกจีวรไว้ได้ตามปรารถนา (ยกเว้นสิกขาบท ขอนิสัสัคคียปาจิตติยบางข้อ)

(๕) จีวรลาอันเกิดในที่นั้นเป็นของภิกษุ (เมื่อมีผู้มาถวายจีวรเกินกว่าไตรครองสามารถเก็บไว้ได้โดยไม่ต้องสละเข้ากองกลาง)^๖

๒.๑.๒ ความหมายและความเป็นมาของวันเข้าพรรษา

คำว่า พรรษา เป็นคำมาจาก สันสกฤต แปลว่า ปี ฤดูฝน และคำว่า “เข้าพรรษา” ก็แปลความจากคำบาลีว่า วสฺสอุปนาเยกา” ซึ่งแปลว่า “การเข้าไปอยู่ประจำที่ในฤดูฝน” หมายถึง การที่พระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนาอยู่ประจำที่ตลอดระยะเวลา ๓ เดือน ในฤดูฝน โดยไปค้างคืนที่อื่นไม่ได้ นับตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ (ถ้าเป็นปีอธิกมาสเป็นเดือน ๘ หลัง) ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ เรียกว่า “เข้าปัจฉิมพรรษา” คือพรรษาหลังได้ซึ่งเป็นระยะเวลา ตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ แต่พุทธศาสนิกชนโดยทั่วไปก็นิยมการเข้าบุริมพรรษาเท่านั้น^๗

“เข้าพรรษา” แปลว่า “พักฝน” หมายถึง พระภิกษุสงฆ์ต้องอยู่ประจำ ณ วัดใดวัดหนึ่งระหว่างฤดูฝน โดยเหตุที่พระภิกษุในสมัยพุทธกาล มีหน้าที่จะต้องจาริกโปรดสัตว์และเผยแผ่พระธรรม

^๖ ฅณาจารย์สำนักพิมพ์เลี้ยงเชียง, ฅกัธรรมขันโท, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง), ๒๕๔๗, หน้า ๖๓๕-๖๓๖.

^๗ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. ชีวิตไทย ชุด บรรพบุรุษของเรา, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงวัฒนธรรม), ๒๕๕๑, หน้า ๑๓๓.

คำสั่งสอนแก่ประชาชนไปในที่ต่างๆ ไม่จำเป็นต้องมีที่อยู่ประจำ แม้ในฤดูฝน ชาวบ้านจึงตำหนิว่าไปเหยียบข้าวกล้าและพืชอื่นๆ จนเสียหาย พระพุทธเจ้าจึงทรงวางระเบียบการจำพรรษาให้พระภิกษุอยู่ประจำที่ตลอด ๓ เดือน ในฤดูฝน คือ เริ่มตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ของทุกปี ถ้าปีใดมีเดือน ๘ สองครั้ง ก็เลื่อนมาเป็นวันแรม ๑ ค่ำ เดือนแปดหลัง และออกพรรษาในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ เว้นแต่มีกิจธุระจำเป็นซึ่งเมื่อเดินทางไปแล้วไม่สามารถจะกลับได้ในเดียวนั้น ก็ทรงอนุญาตให้ไปแรมคืนได้ คราวหนึ่งไม่เกิน ๗ คืน เรียกว่า "สัตตาหะ" หากเกินกำหนดนี้ถือว่าไม่ได้รับประโยชน์แห่งการจำพรรษา จัดว่าพรรษาขาด ระหว่างเดินทางก่อนหยุดเข้าพรรษา หากพระภิกษุสงฆ์เข้ามาทันในหมู่บ้านหรือในเมืองก็พอจะหาที่พักพิงได้ตามสมควร แต่ถ้ามาไม่ทันก็ต้องพึ่งโคนไม้ใหญ่เป็นที่พักแรม ชาวบ้านเห็นพระได้รับความลำบากเช่นนี้ จึงช่วยกันปลูกเพิง เพื่อให้ท่านได้อาศัยพักฝน รวมกันหลายๆ องค์ ที่พักดังกล่าวนี้เรียกว่า "วิหาร" แปลว่าที่อยู่สงฆ์ เมื่อหมดแล้ว พระสงฆ์ท่านออกจาริกตามกิจของท่านครั้งถึงหน้าฝนใหม่ท่านก็กลับมาพักอีกเพราะสะดวกดี แต่บางท่านอยู่ประจำเลย บางทีเศรษฐีมีจิตศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ก็เลือกหาสถานที่สงบเงียบไม่ห่างไกลจากชุมชนนัก สร้างที่พัก เรียกว่า "อาราม" ให้เป็นที่อยู่ของสงฆ์ดังเช่นปัจจุบันนี้ความเป็นมาของวันเข้าพรรษา เป็นวันสำคัญในพุทธศาสนาวันหนึ่ง ที่พระสงฆ์อธิษฐานว่าจะพักประจำอยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่ง ตลอดช่วงฤดูฝนที่มีกำหนดเป็นระยะเวลา ๓ เดือน ตามที่พระธรรมวินัยบัญญัติไว้ โดยไม่ไปค้างแรมที่อื่น พระภิกษุสงฆ์ต้องอยู่ประจำ ณ วัดใดวัดหนึ่งระหว่างฤดูฝน โดยเหตุที่พระภิกษุในสมัยพุทธกาล มีหน้าที่จะต้องจาริกโปรดสัตว์ และเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนแก่ประชาชนไปในที่ต่างๆ ไม่จำเป็นต้องมีที่อยู่ประจำ แม้ในฤดูฝน ชาวบ้านจึงตำหนิว่าไปเหยียบข้าวกล้าและพืชอื่นๆ จนเสียหาย พระพุทธเจ้าจึงทรงวางระเบียบการจำพรรษาให้พระภิกษุอยู่ประจำที่ตลอด ๓ เดือน ในฤดูฝน คือ เริ่มตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ของทุกปี เรียกว่า "ปฐมาสนี" หรือ "ปฐมาสนี"

ถ้าปีใดมีเดือน ๘ สองครั้ง ก็เลื่อนมาเป็นวันแรม ๑ ค่ำ เดือนแปดหลัง และออกพรรษาในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ เรียกว่า "ปัจฉิมพรรษา" เว้นแต่มีกิจธุระคือเมื่อเดินทางไปแล้วไม่สามารถจะกลับได้ในเดียวนั้น ก็ทรงอนุญาตให้ไปแรมคืนได้ คราวหนึ่งไม่เกิน ๗ คืน เรียกว่า "สัตตาหะ" หากเกินกำหนดนี้ถือว่าไม่ได้รับประโยชน์แห่งการจำพรรษา จัดว่าพรรษาขาด

โดยปกติเครื่องใช้สอยของพระ ตามพุทธบัญญัติให้มีประจำตัวนั้น มีเพียงอัฐบริขารอันได้แก่ สบง จีวร สังฆาฏิ เข็ม บาตร รัดประคด หม้อกรองน้ำ และมีดโกน และกว่าพระท่านจะหาที่พักแรมได้ บางทีก็ถูกฝนต้นฤดูเปียกปอนมา ชาวบ้านที่ใจบุญจึงถวายผ้าจุ่มน้ำพรรษา หรือผ้าอาบน้ำฝนสำหรับให้ท่านได้ผลัดเปลี่ยน และถวายของจำเป็นแก่กิจประจำวันของท่านเป็นพิเศษในเข้าพรรษานับเป็นเหตุให้มีประเพณีทำบุญเนื่องในวันนี้สืบมา การที่พระภิกษุสงฆ์ท่านโปรดสัตว์อยู่ประจำเป็นที่เช่นนี้ เป็นการดีสำหรับสาธุชนหลายประการ กล่าวคือ ผู้ที่มีคุณสมบัติครบถ้วนตามพระพุทธบัญญัติก็นิยมบวชพระ ส่วนผู้ที่ยังไม่ครบบวชผู้ปกครองก็นำไปฝากพระ โดยบวชเป็นเณรบ้าง ถวายเป็นลูกศิษย์รับใช้ท่านบ้าง ท่านก็สั่งสอนธรรม และความรู้ให้ และโดยทั่วไป พุทธศาสนิกชนนิยมตักบาตรหรือไปทำบุญที่วัด นับว่าเป็นประโยชน์

การปฏิบัติตนในวันนี้หรือก่อนวันหนึ่งวัน พุทธศาสนิกชนมักจะจัดเครื่องสักการะเช่น ดอกไม้ ธูปเทียน เครื่องใช้ เช่น สบู่ ยาสีฟัน เป็นต้น มาถวายพระภิกษุ สามเณร ที่ตนเคารพนับถือ ที่สำคัญคือ มีประเพณีหล่อเทียนขนาดใหญ่เพื่อให้จุดบูชาพระประธานในโบสถ์อยู่ได้ตลอด ๓ เดือน มี

การประกวดเขียนพรรษา โดยจัดเป็นขบวนแห่ทั้งทางบกและทางน้ำ แม้การเข้าพรรษาจะเป็นเรื่องของภิกษุ แต่พุทธศาสนิกชนก็ถือเป็นโอกาสดีที่จะได้ ทำบุญรักษาศีลและชำระจิตใจให้ผ่องใส ก่อนวันเข้าพรรษาวรรณก็จะไปช่วยพระทำความสะอาดเสนาสนะ ซ่อมแซมกุฏิวิหารและอื่นๆ พอถึงวันเข้าพรรษาก็จะไปร่วมทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ ฟังธรรมและรักษาอุโบสถศีลกันที่วัด บางคนอาจตั้งใจงดเว้น อบายมุขต่างๆ เป็นกรณีพิเศษ เช่น งดเสพสุรา งดฆ่าสัตว์ เป็นต้น อนึ่งบิณฑบาตมักจะจัดพิธีอุปสมบทให้บุตรหลานของตน โดยถือกันว่าการเข้าบวชเรียนและอยู่จำพรรษาในระหว่างนี้จะได้รับอานิสงส์อย่างสูง

๒.๑.๓ ความเป็นมาของประเพณีเข้าพรรษาในประเทศไทย

ความเป็นมาของประเพณีเข้าพรรษาในประเทศไทย ได้แก่เรื่องราวความผูกพันของคนไทย ประเพณีเข้าพรรษาในด้านต่างๆ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาพบว่า อาจแบ่งได้เป็น ๒ สมัยดังนี้

๑) ประเพณีเข้าพรรษาสมาธิสุขุทัยและอุยธยา

ประเพณีเข้าพรรษาเข้ามาในประเทศไทยเมื่อใดไม่มีหลักฐานปรากฏชัดเจน หากแต่ในสมัย สุโขทัยในหลักศิลาจารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๙-๑๓ ได้ระบุถึงการถือศีลในวันเข้าพรรษาของชาวสุโขทัยว่า "พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองสุโขทัยนี้ ทั้งชาวแม่ชาวเจ้าท่วยบัวท่วยนางลูกเจ้าลูกขุนทั้งสิ้นทั้งหลาย ทั้งผู้ชายทั้งผู้หญิง ผูกทวยมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา ทรงศีลเมื่อมีพรรษาทุกคน"^๘ ข้อความศิลาจารึกในหลักที่ ๑ นี้ชี้ให้เห็นว่าเมื่อช่วงเข้าพรรษา ชาวสุโขทัยไม่ว่าจะเป็นเจ้าขุนมูลนายตลอดจนประชาชนชายหญิงจะถือศีลทุกคน แม้ว่าข้อความในหลักศิลาจารึกหลักที่ ๑ จะไม่ได้ระบุรายละเอียดว่าการถือศีลของชาวสุโขทัยนั้นมีรายละเอียดประการใดบ้าง ทว่านับเป็นส่วนสำคัญที่ชี้ให้เห็นว่าในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๘ หรือก่อนหน้านั้นประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษาเป็นที่รู้จักของคนไทยแล้ว

เมื่อถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา หลักฐานร่วมสมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๙-พุทธศตวรรษที่ ๒๒ ซึ่งได้แก่โครงต้นทวาทศมาส ได้ให้ภาพการเข้าวัดฟังธรรมเทศนาของชาวบ้านในสมัยกรุงศรีอยุธยาช่วงวันเข้าพรรษา ดังนี้

"พรรษาสโรชฟ้า ไชยธาร ทดแฮ พรยกระคณางเครงสวรรค ป่าวหล้า
สรเพชชิงยลญาณ พระสง สอนนา แยมนิยมถ้วนหน้า เร้อมเรื่องทำธรรม"^๙

นอกจากนี้ยังมีหลักฐานร่วมสมัยที่ระบุถึงธรรมเนียมปฏิบัติในประเพณีเข้าพรรษาของชาวบ้านในสมัยกรุงศรีอยุธยายังคงมีปรากฏในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศในกาพย์ห่อโคลงนิราศธารโศกอันเป็นพระนิพนธ์ของเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๒ อีกด้วย ได้แก่

"เดือนแปดเจ้าฟ้าคลา เข้าพระวษาสังฆาราม พริ้งพระองค์เจ้าจอมตาม ไปด้วยพี่พี่พนวายุฯ
เดือนแปดพุทธบุตรเจ้าข้า พระวษา หายกมีศรัทธา ต่างเต้า
โฉมงามตามเรียบคลา นบน์อม เมืองหมี่สี่พนเข้า รูปน้อมเทียนถวาย

^๘ พิริยะ ไกรฤกษ์, จารึกพ่อขุนรามคำแหง : การวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์ศิลปะ, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ปจำกัด, ๒๕๓๒), หน้า ๙๑.

^๙ สมปราชญ์ อัมมะพันธ์, ประเพณีและพิธีกรรมในวรรณคดีไทย, (กรุงเทพมหานคร : โอเอสพริ้นติ้งเฮ้าส์), ๒๕๓๖, หน้า ๑๑๔-๑๑๕.

จะเห็นได้ว่าในโคลงต้นทวาทศมาส และกาพย์ห่อโคลงนิราศธารโศกได้บรรยายถึงภาพธรรมเนียมปฏิบัติในประเพณีเข้าพรรษาของชาวกรุงศรีอยุธยาในยุคนั้นว่าเมื่อถึงเทศกาลเข้าพรรษาวัดบ้านจะนำดอกไม้ธูปเทียนไปสักการะพระรัตนตรัย ตลอดจนนิยมไปฟังพระธรรมเทศนาที่วัดพร้อมทั้งถวายเครื่องไทยทานแก่พระสงฆ์ ซึ่งได้แก่มาก และไม่มีสันมาจนถึงพุทธศตวรรษที่ ๒๔ อีกด้วย

นอกจากนี้ ประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษาในสมัยอยุธยาสำหรับในราชสำนักแล้วจัดเป็นประเพณีที่พระมหากษัตริย์ต้องทรงประพาศในแต่ละปี โดยเป็นที่รู้จักกันดีในนาม "พระราชพิธีอาชาตมมาส (พระราชพิธีเดือน ๘)" ในบันทึกคำให้การชาวกรุงเก่า ซึ่งเป็นคำให้การเฉลยชาวกรุงศรีอยุธยาซึ่งถูกพม่าจับตัวภายหลังการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒ เมื่อปี ๒๓๑๐ ได้ระบุถึงพระราชกรณียกิจของพระเจ้าแผ่นดินในพระราชพิธีที่ ๑๒ ราชสี ตามพระตำราว่า เมื่อถึงพระราชพิธีอาชาตม พระเจ้ากรุงศรีอยุธยา ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลบวชนาค เป็นภิกษุบ้าง สามเณรบ้าง รวมจำนวนเท่ากับพระชนมายุ นอกจากนี้ยังมีการสมโภชพระพุทธสุรินทร์ (พระพุทธสิหิงค์) จำนวน ๓ วัน ๓ คืนและทรงหล่อเทียนพรรษาจบพระหัตถ์ ๓ แล้วในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ ส่งไปถวายเป็นพุทธบูชาตาม พระอารามทั้งในกรุงและหัวเมืองต่างๆ^{๑๐}

ในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) ซึ่งเขียนในหลังการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒ ได้บรรยายภาพของพระราชกรณียกิจในพระราชพิธีอาชาตมมาสในรัชสมัยพระเจ้าปราสาททองว่า

"เมื่ออาสาฬหมาสเข้าวษา สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชดำเนินด้วยสนมราชกัลยา ออกไปนมัสการจุดเทียนพระวษา ถวายพระพุทธปฏิมากร ณ วัดสระเพชฌัญญ์"^{๑๑}

จากบันทึกคำให้การของชาวกรุงเก่าและพระราชพงศาวดารฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) ซึ่งเขียนขึ้นภายหลังการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒ เป็นที่เรียบร้อยแล้วได้ให้ภาพพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ในสมัยช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๒-๒๓ ได้ชัดเจนขึ้น รายละเอียดที่สำคัญที่สุดก็คือการที่พระมหากษัตริย์ทรงบวชนาคเป็นพระ การบูชาพุทธสิหิงค์ ตลอดจนพระราชกรณียกิจที่เกี่ยวข้องกับเทียนพรรษา อาทิ ทรงหล่อเทียนและทรงถวายเทียนพรรษายังพระอารามต่างๆ ซึ่งจะเห็นได้ว่าเทียนพรรษาเริ่มปรากฏเป็นหนึ่งเครื่องไทยทานในพระราชพิธีอาชาตมมาสจากหลักฐานขึ้นต้นทั้ง ๒ ฉบับนี้เอง ในส่วนพิธีราชสุริยในสมัยกรุงศรีอยุธยานั้นมีเพียงเอกสารที่ใช้ให้เห็นว่ายังคงมีตลาดบ้านหม้อในเขตกำแพงพระนครที่ขายพานพุ่มซีผึ้งเพื่อถวายพระในวันเข้าพรรษา ซึ่งอยู่ในคำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม ว่าด้วยการค้าขายรอบกรุง ดังนี้ "บ้านม่อป่นม่อเข้า ม่อแกงใหญ่เล็ก แลกะทะเตา ขนมครกขนมเบื้อง เตาไฟตะเกียงไต้ตะคันเชิงไฟพานพุ่มซีผึ้งถวายพระเข้าวษา" อย่างไรก็ตามนอกจากนี้ยังไม่พบเอกสารหลักฐานใดที่กล่าวถึงการปฏิบัติประเพณีเข้าพรรษาในสมัยอยุธยาอีกเลยแต่หากสันนิษฐานได้ว่าไม่น่าจะแตกต่างจากพระราชพิธีเท่าใดนักในสาระ อาทิ การบวชนาคเท่าอายุ การบูชาพระพุทธรูปสำคัญ ตลอดจนการหล่อเทียนและการถวายเทียนพรรษา

^{๑๐} สมปราชญ์ อัมมะพันธ์, ประเพณีและพิธีกรรมในวรรณคดีไทย, หน้า ๒๑๕.

^{๑๑} สุพรรณ ณ บางช้าง, ขนบธรรมเนียมประเพณีความเชื่อ และแนวปฏิบัติในสมัยสุโขทัยถึงสมัยอยุธยาตอนกลาง, (กรุงเทพมหานคร : ฝ่ายวิจัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๓๕, หน้า ๒๒๙.

๒) ประเพณีเข้าพรรษาสมัยรัตนโกสินทร์

ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๓ หรือช่วงต้นรัตนโกสินทร์ หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่กล่าวถึงประเพณีเข้าพรรษาที่เป็นพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์มีระบุในตำราสำหรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ที่แม้มีความเชื่อในเรื่องราวที่เกิดขึ้นในสมัยสุโขทัย แต่หากจากข้อพิสูจน์ทางสำนวนโวหารแล้วพบว่าตำราท้าวศรีจุฬาลักษณ์ แต่งขึ้นในรัชกาลที่ ๒ และรัชกาลที่ ๓ ข้อความที่กล่าวถึง พระราชพิธีอาษณมาศมีดังนี้

"...ครั้นถึงเดือน ๘ ถึงนักขัตฤกษ์บูชาใหญ่การพระราชพิธีอาษณมาศ พระวรบุตรพุทธิโนรสในพระศาสนา จะจำพรรษาเป็นมหาสันนิบาตทุกพระอาราม ฝ่ายพราหมณาจารย์จะเข้าพรตสมาทานศีลบริโภคระยาบวชบูชา กุณฑ์พิธีกึ่งเดือน"

ข้อความข้างต้นทำให้ทราบถึงสังฆกิจของพระสงฆ์ช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ที่จะต้องปฏิบัติช่วงวันเข้าพรรษา คือการจำพรรษาในอารามต่างๆที่น่าสนใจก็คือเริ่มมีการระบุเป็นครั้งแรกเกี่ยวกับพิธีฝ่ายพราหมณ์ปฏิบัติในช่วงเข้าพรรษาเช่นเดียวกันว่าต้องสมาทานศีลครึ่งเดือน ซึ่งไม่สามารถหากหลักฐานเพิ่มเติมได้ว่าก่อนหน้านี้มีพระราชพิธีอาษณมาศยังคงมีพิธีพราหมณ์ร่วมด้วยหรือไม่ ในส่วนพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ที่ทรงประพฤติในพระราชพิธีอาษณมาศตามที่ตำราท้าวศรีจุฬาลักษณ์กล่าวถึงมีดังนี้

"...สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งดำรงสังฆนายกการให้จัดตกแต่งเสนาสนะทุกพระอารามหลวง แล้วก็ทรงถวายบริวารสมณะ เป็นต้นว่าเตียงตั้งที่นอนเสื่อสาตลาดปูเป็นสังฆทาน และ ผ้าวรชวาสิกพัสดุสลาภวัตถุ คิลานสมบัติ ทั้งประทีปเทียนจำนำพระราชบูชาพระบรมธาตุ พระพุทธรูปปฏิมากร พระปริยัติธรรมสิ้นไตรมาส ถวายรูปเทียนชวาลาน้ำ มันทตามไส้ประทีปแก่พระภิกษุบรรดาจำพรรษาในพระอาราม...ประการหนึ่งทรงพระราชอุทิศเครื่องกระยาสังเวฬุกรรมพระเทวรูป ในพระเทวสถานหลวงทุกสถาน ทั้งสักการะหมู่พราหมณาจารย์ซึ่งจำพรต...โดยทรงพระราชศรัทธาในพระพุทธศาสนาไสยศาสตร์เจือกัน"

ข้อความในข้างต้นนี้แสดงให้เห็นพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ที่ทรงประพฤติในช่วงพระราชพิธีอาษณมาศซึ่งประกอบไปด้วยการถวายสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็นแก่พระสงฆ์ ไม่ว่าจะเป็นเสื่อสาต ผ้าจำนำพรรษา เทียนจำนำพรรษา และถวายน้ำมันตะเกียง สิ่งที่น่าสังเกตในข้อความข้างต้นก็คือพระราชกรณียกิจยังครอบคลุมไปถึงการบูชาเทวรูปในศาสนาพราหมณ์ในพระราชพิธีอาษณมาศด้วยเนื่องจาก "ทรงพระราชศรัทธาในพระพุทธศาสนาไสยศาสตร์เจือกัน" นอกจากนี้ในตำราท้าวศรีจุฬาลักษณ์ยังไม่ได้ให้ภาพของชาวบ้านซึ่งอยู่ในเขตอิทธิพลทางวัฒนธรรมซึ่งราชสำนักกรุงเทพมหานคร แผ่ไปถึงว่ามีการมีส่วนร่วมงานเข้าพรรษาเป็นอย่างไร ดังข้อความที่กล่าวว่า

"...อันว่ามหาชนชายหญิงในตระกูลทั้งหลาย...ก็ชักชวนกระทำกองกุศลต่างๆ บรรดาผู้ใดได้สถาปนาพระอารามไว้ในพระศาสนา ก็บอกกล่าวบุญให้แก่หมู่ญาติและมิตร...ราษฎรทั้งในกรุงกรุงนอกกรุงและมีนิคมเมืองขึ้น ออกส่นพระราชอาณาเขต และถ้าผู้ใดนับถือไสยศาสตร์ด้วย ก็บูชาพระ

เทวรูปในเทวสถานใหญ่น้อยทุกตำบล...ครั้นถึง ณ วันจตุตทศศกัลปักษ์เป็น
ธรรมเนียมฤกษ์ นายนักการทหารบกทหารเรือก็ตั้งขบวนแห่เชิญเทียน
ประทีปจำพระวรวงศาขึ้นตั้งบนคานหาม...แห่ไปตามท้องสถลมารคและ
ชลมารค ประชาชนราษฎรก็ซ้องสาธุการ...ฝ่ายมหาชนประชาชายหญิงตระกูล
ต่างๆ... ต่างตกแต่งกรัษกายประกวดกัน แห่เทียนจำนำพระวรวงศาของตนไป
ทั้งทางบกทั้งทางเรือบ้าง เสียงพิณพาทย์ฆ้องกลองดังสนั่นไปทุกแห่งตำบล
...ครั้นถึงอวาสารามผู้ใดก็เลี้ยงดูกัน แล้วเชิญเทียนประทีปจำนำพระ
วรวงศาเข้าไปตั้งในอุโบสถวิหาร...ครั้งนั้น ณ วัน กาฬปักษ์เอกตฤติยเพลาคะวัน
ฉายแสงพระพุทธรูปนโรส ก็สันนิบาตประชุมกันเข้าพระวรวงศา ณ อุโบสถทั่ว
ทุกพระอาราม ต่างซักประทีปบริวารทั้งบุตรหลานญาติมิตร อุทิศถวายอุทก
สาฎกและปัจจัยถวายพระภิกษุสามเณรทั่วถึงกัน แล้วมหาชนชายหญิง
ต่างเบญจางคประดิษฐ์สมาทานอุโบสถศีลอันมีองค์แปด"

จะเห็นได้ว่าหากชาวบ้านคนใดมีฐานะร่ำรวยจนกระทั่งสามารถสร้างวัดเองได้ก็จะมี
การบอกบุญแก่ญาติมิตรของตนเองให้มาร่วมทำบุญ ส่วนชาวบ้านสามัญมีการแต่งกายประชันกัน
โดยทั่วไป นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงการแห่เทียนพรรษาทั้งทางบกและทางเรือไปยังวัดต่างๆ ซึ่งระบุ
ว่ามีการใช้พิณพาทย์บรรเลงประกอบขบวนแห่และเมื่อขบวนแห่เทียนพรรษาเข้าถึงวัดแล้วจึงนำเทียน
พรรษาไปไว้ในโบสถ์ กระทั่งเช้าวันรุ่งขึ้นอันเป็นวันเข้าพรรษา ชาวบ้านจะมาร่วมกันทำบุญที่วัดโดยมี
การถวายเครื่องไทยทานต่างๆ และมีการสมาทานศีลแปดโดยทั่วกันอีกด้วย

สิ่งที่น่าสังเกตจากข้อความข้างต้นก็คือ ในตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ได้มีการกล่าวถึง
ชาวบ้านที่นับถือไสยศาสตร์ก็มีการบูชาสิ่งเคารพของตนในวันเข้าพรรษาเช่นเดียวกับพระราชพิธี
อย่างไรก็ดีข้อความข้างต้นยังได้ให้ภาพของกระบวนแห่เทียนพรรษาหลวงว่ามีทั้งทางบกและทางน้ำ
เช่นเดียวกับขบวนแห่เทียนพรรษาของชาวบ้าน ทั้งนี้ในตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ยังได้กล่าวถึงพนม
ดอกไม้ที่ใช้บูชาพระรัตนตรัยเฉพาะในวันเข้าพรรษาซึ่งในเอกสารระบุว่าท้าวศรีจุฬาลักษณ์ประดิษฐ์
ขึ้นดังรายละเอียดต่อไปนี้

"...อันพระราชพิธีอาชาตมาสบูชาใหญ่ ช้าน้อยได้คิดกระทำพนมดอกไม้
ทองโกสุมและกอบทุมทองอันวิจิตรด้วยวาดเขียน นำขึ้นถวายสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัว...สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็พึงพอพระอัธยาศัย จึงดำรัสชมช้าน้อยว่า
เป็นคนฉลาดคิด...แต่นั้นมามหาชนชายหญิงทั่วพระนคร ก็ถือเอาอย่าง...จึง
พระบาทสมเด็จพระรวงเจ้าแผ่นดินมีพระราชบริหารสาปสรรว่า เบื้องหน้า
แต่นี้ไป ชนชายหญิงในพระราชอาณาเขตประเทศสยามภาษาบรรดาเป็น
สัมมาพิธีให้กระทำพนมดอกไม้ก่อบัวบูชาพระรัตนตรัย ในพระราชพิธี
อาชาตมาส ให้เรียกนามพนมดอกไม้ว่า พนมพระวรวงศา..."

ในปัจจุบันไม่สามารถพบพนมพระวรวงศาที่ประกอบไปด้วยดอกไม้ดอกบัวดังกล่าว
ข้างต้น หากแต่ในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๔ จนถึงช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๕ ยังพบพุ่มที่คล้ายกับ
พนมและวรวงศา ได้แก่ ต้นไม้เข้าพรรษา ได้อธิบายว่า

"...ต้นไม้อำพรชานั้น มักจะมีดอกเหลืองแดงหลายสี เป็นดอกไม้ทำด้วย
กระดาศสีเรียกว่าดอกไม้เงิน...ซึ่งเดิมคงจะเป็นดอกไม้ถวายพระมหาดินที่
อย่างนั้นแล้วจะนำ ไปถวายเฉยๆ ก็ดูกระไรอยู่ จึงพลิกแพลงทำเป็นเครื่อง
ประดับ...เช่นถ้วยชามรามไห กระโถนกระถางเป็นต้น ตลอดจนของขบฉัน..."^{๑๒}

นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงพุ่มขี้ผึ้ง ที่สร้างจากขี้ผึ้งก่อเป็นพุ่ม มีความหมายคล้ายเทียน
แต่จุดไฟไม่ได้เนื่องจากไม่มีไส้เทียน ซึ่งคาดว่าน่าจะคล้ายกับพานพุ่มขี้ผึ้งที่ในคำให้การขุนหลวงวัด
ประดู่ทรงทำดังกล่าวข้างต้น นอกจากนี้พุ่มขี้ผึ้งที่กล่าวถึงยังบอกว่าเป็นพุ่มที่ไม่สามารถให้ประโยชน์อันใดทำให้
พระสงฆ์ต้องนำไปตั้งไว้ในโบสถ์เฉยๆ อีกด้วย

หลักฐานร่วมสมัยเดียวกับตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์อีกชิ้น ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๓
ได้แก่ นิราศเดือน ซึ่งแต่งโดยหมื่นพรหมสมพัตร(มี) ศิษย์พระสุนทรโวหาร(ภู่)ได้ให้ภาพรายละเอียด
เครื่องไทยธรรมที่ชาวกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นถวายพระสงฆ์ในงานวันเข้าพรรษาไว้ดังต่อไปนี้

"...ถึงเดือนแปดแดดอับยับฝน ฤดูคดพระพรรษาเข้ามาขวาง
จนจะบวชเป็นพระสละนาง อยู่เหินห่างเห็นกันเมื่อวันบุญ
ประดับพุ่มบุปผาพฤกษารัถาง รูปแรดช้างโคควายขายกันวัน
ตุ๊กตาตาเจ้าพราหมณ์งามละมุน ต้นพิศุลินจีดูดีจริง
ต้นไม้อองเสาชิงช้าสีผึ้ง คู่สืงเขาขายพวกขายหญิง
อุณรุฑกุนนระอ่อนพริ้ง มีทุกสิ่งซื้อมาบูชาพระ..."^{๑๓}

เครื่องไทยธรรมที่หมื่นพรหมสมพัตร(มี)กล่าวไว้ในนิราศเดือน ที่ชัดเจนที่สุดคือพุ่ม
ต้นไม้ออง หรือต้นไม้อำพรช ดังเช่นในตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์และข้อสันนิษฐานของเสถียรโกเศศ
ทั้งนี้ในนิราศเดือนได้กล่าวถึงรายละเอียดของพุ่มต้นไม้อำพรชว่ามีการประดิษฐ์เป็นต้นไม้อ่างๆ เช่น
ต้นลิ้นจี่ ต้นไม้ออง โดยแต่ละต้นจะมีการประดับไปด้วยตุ๊กตารูปสัตว์ต่างๆ อาทิ แรด ช้าง โค
กระบือหงส์ กิณรี เป็นต้น

หลักฐานที่กล่าวถึงพระราชพิธีอาชาตมมาส ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๔ ที่ให้
รายละเอียดที่สุดได้แก่ หนังสือพระราชพิธีสิบสองเดือน ซึ่งพระราชนิพนธ์โดยพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื้อหาในส่วนที่ทรงกล่าวถึงพระราชพิธีเดือนแปดเริ่มตั้งแต่ทรงกล่าวถึงการระบ
ในกฎมณเฑียรบาลว่า "เดือนแปดเข้าพระวัสสา" แต่มิได้กล่าวถึงรายละเอียดอันใดเนื่องจาก "...ใน
รายละเอียดพิสดารจำหน่วยว่าขาด..."^{๑๔} นอกจากนี้ยังทรงกล่าวถึงมูลเหตุของการเข้าพรรษาตลอดจน
พระบรมราชวินิจฉัยที่เกี่ยวข้องกับหลักฐานอื่นๆ อาทิตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ ที่ทรงระบุว่าพนมพระ
วรราชานั้นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดให้จัดทำขึ้นทุกปีเนื่องจากทรงเห็นว่า "...
ต้องตำราเก่า..." แต่ต่อมาไม่มีผู้ใดทำเพราะ "...เห็นเป็นอันยุติเปลืองเสียไม่มีใครทำ..."อย่างไรก็ดี
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงได้รับรายละเอียดของพนมพระวรราชไว้ ดังนี้

^{๑๒} เสถียร โกเศศ (นามแฝง), **ประเพณีไทยเกี่ยวกับเทศกาล (บางเรื่อง)**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
พระจันทร์), ๒๕๐๒, หน้า ๑๕.

^{๑๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕.

^{๑๔} พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, **พระราชพิธีสิบสองเดือน**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่ง
วัฒนา), ๒๕๑๖, หน้า ๔๗๙.

"...มีกระถางดินปิดกระดาดทอง มีลายดอกไม้เขียนด้วยน้ำยาในกระถาง มี
ไม้ตูกอันหนึ่งเสียบดอกบัวกระดาดแดงซ้อนกันสามชั้น ยกเกสรเป็นทอง
อังกฤษ ขอบปากกระถางมีดอกและใบเล็กๆ รายรอบ..."

นอกจากนี้ยังทรงกล่าวถึงพนมหมาก ซึ่งทำจากพานแว่นฟ้าซ้อนกันสองชั้น ทาสี
เขียวหรือขาวใช้แทนลูกหมาก ประดับกรวยด้วยรูปพิมพ์ซี่ผึ้ง โดยถือว่าเป็นเครื่องบูชาพระรัตนตรัยใน
วันเข้าพรรษาตามตำราเก่านั้นเอง

ในหนังสือพระราชพิธีสิบสองเดือนยังได้เปรียบเทียบพระราชพิธีในสมันรัตนโกสินทร์
ตอนต้นกับสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายที่ระบุในคำให้การขุนหลวงหาวัดว่าในสมัยรัตนโกสินทร์นิยมให้
เจ้านายทรงผนวช มากกว่าการโปรดให้บวชนาคหลวงดังเช่นกรุงศรีอยุธยา และเชื่อว่าเจ้านายต้อง
ผนวชที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามเท่านั้น หากไม่บวชที่วัดดังกล่าวจะได้ชื่อว่า"...เป็นคนที่ไม่เสียแล้วหรือ
จะเสียคนต่อไป..."^{๑๕} นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงการพระราชกุศลฉลองเทียนพรรษาที่ยึดถือปฏิบัติในราช
สำนักกรุงเทพมหานคร ดังจะได้กล่าวในหัวข้อต่อไป ตลอดจนการกล่าวถึงการเสด็จพระราชดำเนิน
ถวายพุ่มอันเป็นธรรมเนียมใหม่ที่พระมหากษัตริย์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์จะต้องทรงกระทำภายหลังการ
พระราชทานเทียนพรรษาแล้ว โดยจะทรงถวายพุ่มแด่พระสงฆ์ในพระอารามหลวงที่พระราชทานเทียน
พรรษา อาทิ วัดราประดิษฐ์สถิตมหาสีนาราม วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม วัดบวรนิเวศวิหารวัดบรม
นิวาส วัดปทุมวนาราม และวัดเทพศิรินทราวาส ทั้งนี้การถวายพุ่มยังรวมถึง การถวายสักการะสิ่ง
ศักดิ์สิทธิ์ในพระบรมมหาราชวัง อาทิ หอพระเจ้าพระพุทธบูชาพระรัตน หอพระนาคาลาตลอดจน
พระราชอาสน์ในหัวเมือง เช่น พระนครศรีอยุธยา เพชรบุรี ราชบุรี ลพบุรี เป็นต้น โดยโปรดฯ ให้
พระสงฆ์ในหัวเมืองดังกล่าวเข้ามารับพระราชทานในกรุงเทพมหานครอีกด้วย

ในหนังสือพระราชพิธีสิบสองเดือนยังได้กล่าวถึงพิธีสำคัญในวันเข้าพรรษาอีกประการ
หนึ่งก็คือ การสวดโอ้เอ้พิหารราย หรือโอ้เอ้วิหารราย เรื่องมหาชาติคำหลวง ที่ทรงจัดขึ้น ในพระ
อุโบสถ และตามศาลารายในวัดพระศรีรัตนศาสดารามที่เริ่มมีมาตั้งแต่รัชสมัยพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ตลอดจนพระราชพิธีเปลื้องเครื่องพระพุทธรูปมหามณิรัตน์ปฏิมากรอีกด้วย อย่างไรก็ตาม สิ่งที่น่าสนใจ
ประการหนึ่งก็คือ พิธีทางศาสนาพราหมณ์ที่ปฏิบัติตั้งแต่ต้นกรุงรัตนโกสินทร์ดังที่กล่าวไว้ในตำรับท้าว
ศรีจุฬาลักษณ์จะหายไป คงแต่พิธีศาสนาพุทธเท่านั้น ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าเมื่อถึงรัชสมัย
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งทรงเคร่งครัดในพระพุทธศาสนาได้โปรดฯ ให้พระราชพิธี
อาชาตมาสเป็นพิธีทางพุทธศาสนาแต่อย่างเดียวก็นับว่าได้ นอกจากนี้เนื่องจากหนังสือพระราชพิธีสิบ
สองเดือน เป็นการ กล่าวถึงพระราชประเพณีที่พระมหากษัตริย์กรุงรัตนโกสินทร์ทรงปฏิบัติ จึงมิได้ให้
ภาพของการปฏิบัติประเพณีเข้าพรรษาของชาวบ้านในฐานะประเพณีราษฎร์แต่อย่างใด

ภาพของประเพณีเข้าพรรษา ในฐานะประเพณีราษฎร์ที่เด่นชัดถูกบันทึกอยู่ใน
หนังสือประเพณีไทยเกี่ยวกับเทศกาล (บางเรื่อง) ซึ่งกล่าวถึงประเพณีเข้าพรรษาของชาวบ้านอำเภอ
ปากพนังจังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อกลางเดือนสิงหาคม พ.ศ.๒๔๘๖ ว่าเมื่อถึงวันเข้าพรรษา ชาวบ้าน
ชายหญิงวัยกลางคนจะเดินถือเทียนและเครื่องไทยธรรมเป็นขบวนเพื่อไปวัดและไม่มีเครื่องดนตรี
ประโคมดังขบวนแห่เทียนพรรษาของภาคอื่นๆ นอกจากนี้ยังมีการเทศนา"...หนังสือกลอนเป็นทำนอง

^{๑๕} อ้างแล้ว, พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระราชพิธีสิบสองเดือน, หน้า ๔๙๓.

เสียงชาวปักษ์ใต้...^{๑๖}และการสวดโอ้เอ้วิหารรายตามกำแพงระเบียงพระธาตุ หรือที่ชาวนครศรีธรรมราชเรียก "เวียง" นั่นเอง

ในส่วนชาวภาคกลางนั้น ยังได้กล่าวถึงธรรมเนียมการปฏิบัติในวันเข้าพรรษาไว้ว่า เมื่อถึงวันเข้าพรรษาชาวบ้านจะนำรูปเทียน พุ่มต้นไม้ม และเครื่องใช้ประจำวัน อาทิ ไม่ขุดดิน และไม่สีฟัน

ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าการถวายไม้สีฟันตั้งแต่ชาวกรุงรัตนโกสินทร์ที่ ๒๒ ดังที่ได้กล่าวข้างต้นยังคงมีอยู่ ของถวายอย่างอื่นได้แก่ของขบฉันบางอย่าง เช่น น้ำตาลหล่อเป็นรูปสิ่งใด

ลั่นจี้กระป๋อง นมกระป๋อง เป็นต้น ไปถวายพระ ทั้งนี้ชาวบ้านสูงอายุซึ่งไม่สามารถทำไร่นาได้แล้วจะถือโอกาส "...สมทานศีลกินบวช ตลอดฤดูกาลเข้าพรรษาและทำสังฆทานทุกวันพระตลอดไตรมาส..." อีกด้วย อย่างไรก็ตามการแห่เทียนพรรษาของชาวบ้านภาคอีสานตามคำบอกเล่าของพระเทพวชิรมิต (ฉาย เทพวชิรมิต) ระบุว่า ชาวบ้านภาคอีสานจะมีการเตรียมตัวก่อนวันเข้าพรรษาประมาณ ๑ เดือนเพื่อการเตรียมเทียนหล่อเทียน และตกแต่งเทียนพรรษาให้สวยงามในแต่ละหมู่บ้าน เมื่อถึงวันเข้าพรรษา ๑ วัน จะนำเทียนที่หล่อตั้งไว้ที่ปะรำในบริเวณวัดแล้วมีการเทียนพรรษาได้แก่การเจริญพระพุทธมนต์ และการแสดงมหรสพต่างๆ รุ่งเช้าซึ่งเป็นวันเข้าพรรษาจะมีการแห่เทียนพรรษาและการประกวดเทียนพรรษาของแต่ละหมู่บ้าน เมื่อถึงเวลาประมาณ ๑๓.๐๐ น. ชาวบ้านจะนำเทียนพรรษากลับมายังวัดของตน ในเวลาประมาณ ๑๕.๐๐ - ๑๖.๐๐ น. จะมีการถวายเครื่องไทยธรรมและการตักบาตรถวายอีกด้วย

หนังสือประเพณีไทยเกี่ยวกับเทศกาล (บางเรื่อง) ชี้ให้เห็นภาพธรรมเนียมปฏิบัติในวันเข้าพรรษาของชาวบ้านอย่างเด่นชัด ในพิธีกรรมบางประการที่มีส่วนคล้ายคลึงกับพระราชพิธีอยู่ไม่น้อย อาทิ การสวดโอ้เอ้วิหารราย การแห่เทียนพรรษา การถวายเครื่องไทยธรรม ทั้งนี้ความแตกต่างอยู่ตรงรายละเอียดของงานตลอดจนสิ่งของที่ถวายพระสงฆ์ล้วนแต่เป็นสิ่งที่หาได้ตามท้องถิ่นของตนนั่นเอง ในส่วนบรรยากาศของหนุ่มสาวนั้น ได้กล่าวไว้เมื่อถึงประเพณีเข้าพรรษาของภาคอีสานตอนตักบาตรถวายไว้ว่า

"...เป็นตอนที่หนุ่มๆ สาวๆ ชอบนัก เพราะว่าหญิงสาวจะมากันถว้นหน้า ทุกครัวเรือน... เป็นโอกาสพวกหนุ่มๆ ได้ดูพวกสาว ๆ...สาวพวกสาว ๆ ก็มีช่องจะแต่งตัวสวย ๆ อดพวกหนุ่ม ๆ เป็นเรื่องเขาชมเราและเราชมเขาสบายใจ!..."^{๑๗}

นอกจากนี้ ยังกล่าวเสียดสีสภาพของวัด และการเที่ยวชมงานวัดของชาวกรุงเทพมหานครช่วงปลายพุทธศตวรรษ ที่ ๒๔ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๕ ซึ่งหมายรวมถึงงานเข้าพรรษาไว้ด้วยดังนี้

"...ข้าพเจ้าแลสอดสายไปได้ฤกษ์ คุุสะอาดเตียนน่านั่งเล่น ไม่สกปรก โสมมมีน้ำครำฉ่ำและเหม็นอับๆ ถ่ายเทและทิ้งอะไรลงไปไม่เลือก ดังที่เคยเห็นในบางแห่ง...ถึงเวลาวัดมีงาน เช่นการแห่เทียนเข้าพรรษา...ในลานวัดจะสับสนแอดไปด้วยชาวบ้านร้านถิ่น...อย่างสงบเสียงมันอยู่ด้วยศรัทธา...ไม่

^{๑๖} อ้างแล้ว, เสถียร โกเศศ (นามแฝง), ประเพณีไทยเกี่ยวกับเทศกาล (บางเรื่อง), หน้า ๑๒.

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙.

พบพานพวกปลาหมึก หอยแครง ถั่วลิสงและอะไรๆในพวกพรรคนี้ มีผู้นั่ง
ยอๆแย่งแย่ง อ้าปากกว้างกินกันอยู่ข้างหาบอย่างเปิดเผย...ไม่เคยเห็นเลือก
ถั่วลิสง ชานอ้อย เปลือกหอยแครง ใบตุงใบตอง ทั้งของไว้เกลื่อนกลาดทั่วไป..."

ข้อความที่กล่าวถึง ชี้ให้เห็นภาพบรรยากาศของงานวันเข้าพรรษาในชนบทใน
กรุงเทพมหานคร ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน ยกตัวอย่างเช่น ค่านิยมความสนุกสนานในชนบท
ช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๔ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๕ ยังคงมีความสนุกสนานระหว่างญาติมิตร และ
ความสัมพันธ์ของเพศตรงข้ามซึ่งอิงกับหลักคำสอนทางศาสนาอยู่มาก หากแต่ในสังคม
กรุงเทพมหานครกลับเต็มไปด้วยความสับสน และความไม่เป็นระเบียบอยู่มากนั่นเอง

ในปัจจุบัน ประเพณีเข้าพรรษาของไทยไม่มีความแตกต่างที่โดดเด่นมากนักในแต่ละ
ภาคอันเนื่องมาจากอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากราชสำนักกรุงเทพมหานคร ที่แผ่ขยายสู่หัวเมืองในแต่ละ
ภูมิภาคนับตั้งแต่ปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๓ ถึงพุทธศตวรรษที่ ๒๔ ดังจะเห็นได้จากประเพณีเข้าพรรษา
ทุกแห่งจะมีการถวายเทียนพรรษาที่มีรูปทรงเดียวกันทั้งประเทศ การเทศน์มหาชาติที่มีลักษณะ
เหมือนกันไม่ว่าสำเนียงและภาษา นอกจากนี้ยังมีประเพณีบางส่วนในแต่ละท้องถิ่นได้สูญหายไป อาทิ
การตักบาตรกรวย การถวายพุ่มพระวรวงศ์หรือพุ่มต้นไม้ การสวดโอ้เอ้วิหาราย ขณะทีในบางแห่งยัง
ถือวันเข้าพรรษาเป็นงานรื่นเริง ที่มีมหรสพแบบใหม่ อาทิ ลิเกภาพยนตร์ การออกร้าน อีกด้วย

อย่างไรก็ดี สำหรับประเพณีเข้าพรรษาของภาคอีสานเองนั้นเห็นได้ชัดว่ามีความสืบ
เนื่องมาจากคติความเชื่อในฮีตสิบสองคองสิบสี่ นับเป็นสิ่งสำคัญต่อการกำหนดวิถีชีวิตของชาวอีสานที่
พบว่าในฮีตสิบสอง หรือจารีตที่ต้องปฏิบัติในแต่ละเดือนนั้น งานบุญเดือนแปดหรืองานบุญเข้าพรรษา
เองก็จัดเป็นงานบุญหนึ่งในสิบสองงานที่จะต้องปฏิบัติ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าประเพณีเข้าพรรษาของชาวอีสาน
เองได้มีการสืบทอดกันมาในช่วงระยะเวลาหนึ่งแล้วนั่นเอง

๒.๑.๔ ประเพณีแห่เทียนพรรษาของภาคอีสาน

เป็นประเพณีซึ่งเกิดขึ้นจากการยึดถือปฏิบัติตามจารีตประเพณีของชาวอีสาน ที่เรียกว่า "ฮี
ตสิบสอง คองสิบสี่"ชาวอุบลส่วนใหญ่มิ่ววิถีชีวิตอยู่บนพื้นฐานความเชื่อพุทธศาสนา พราหมณ์ ผีสงและ
ธรรมชาติ อย่างผสมกลมกลืนเช่นเดียวกันชาวอีสานโดยทั่วไป ประเพณีวัฒนธรรมที่ปรากฏทั้งในส่วนที่
เป็นความคิด พิธีกรรมและวัตถุ ส่วนใหญ่ยังเป็นไปตามฮีตและคองดั้งเดิม ซึ่งมีฮีตสิบสองคองสิบสี่เป็น
หลัก

การประพฤติปฏิบัติของชาวอีสานตามขนบธรรมเนียมที่เรียกว่า ฮีตสิบสองคองสิบสี่ นั้น
เป็นสิ่งที่ยึดถือและปฏิบัติมานาน และความเชื่อในขนบธรรมเนียมประเพณีดังกล่าว ล้วนมีพื้นฐานมา
จากความเชื่อในทางศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ รวมทั้งความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่นภูตผี
ปีศาจหรือการเชื่อในผีปู่ตาที่ชาวอีสานและชาวอุบลราชธานี ให้ความเคารพนับถือและเป็นเสมือนผู้มี
อำนาจและมีความศักดิ์สิทธิ์ อนึ่งชาวอีสาน เป็นกลุ่มของบุคคลที่มีความผูกพันกับธรรมชาติและ
ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ดังนั้น การกระทำหรือพิธีกรรมที่เกิดขึ้นทั้งหมดตลอดสิบสองเดือนนั้นล้วน
แต่เป็นสิ่งที่ยึดถือและปฏิบัติ เพื่อสร้างขวัญกำลังใจให้กับตนเอง พวกพ้องในการประกอบอาชีพ การ
ดำรงชีวิตอยู่ แม้ว่าพิธีกรรมบางอย่างจะเริ่มสูญหายหรือไม่สามารถปฏิบัติได้อย่างครบถ้วนเหมือน
อย่างเช่นในอดีตก็ตาม แต่ยังคงมีเห็นอยู่ทั่วไปในภาคอีสาน ส่วนประเพณีแห่เทียนพรรษาของจังหวัด
อุบลราชธานีเองก็เป็นธรรมเนียมที่ยึดถือปฏิบัติเรื่อยมาจนปัจจุบัน แม้ว่าจะมีบางอย่างที่ต้อง

ปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสังคมปัจจุบันก็ตาม และหากเราจะกล่าวว่า ฮิตสิบสองคองสิบสี่นั้น เป็นโครงสร้างทางความคิด ความเชื่อ ตลอดจนแนวทางในการประพฤติปฏิบัติของชนชาวอีสานก็คงจะไม่เป็นการกล่าวเกินจริง

ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในฮิตสิบสองคองสิบสี่ไม่อาจประเมินได้ว่ามีความลึกซึ้งมากหรือน้อยกว่า ภูมิปัญญาในวัฒนธรรมอื่นๆทว่าอาจตั้งข้อสังเกตได้ว่า ฮิตสิบสองคองสิบสี่เป็นโครงสร้างทางความคิด ความเชื่อและเป็นทั้งพลังในการหล่อหลอมและสร้างความผูกพันให้กับคนอีสานมีสำนึกแน่นแฟ้นอยู่กับสังคม เครือญาติผู้จำเริญรอยตามวิถีชีวิตของชาวนา ที่มีฤดูกาลทางธรรมชาติ เป็นตัวกำหนดการประกอบพิธีกรรม ฮิตสิบสองคองสิบสี่ จึงเป็นประหนึ่งธรรมนูญชีวิตที่มีพลังอำนาจให้คนผู้อยู่ในวัฒนธรรมนั้นจัดการกิจของตน ครอบครัวและชุมชนได้ลงตัว แม้จะถูกแทรกแซงและถูกครอบงำโดย กระแสทุนนิยมและอำนาจนิยมของชาติรัฐและการศึกษาสมัยใหม่ในปัจจุบัน การเพิ่มงานบุญหรือวันสำคัญของทางราชการ ก็มิอาจทำให้วิถีชีวิตของคนอีสานที่ผูกพันอยู่กับฮิตคองที่จัดไว้อย่างลงตัว ยังคงสามารถดำเนินต่อไป ตามนัยของการผลผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนไป

จากข้อความดังกล่าวข้างต้น อาจจะพอทำให้มองเห็นวิถีชีวิตของชาวจังหวัดอุบลราชธานี ที่มีสิ่งหนึ่งเข้ามาเกี่ยวข้องเหมือนกับประชาชนในภูมิภาคอื่นๆ ของประเทศไทยโดยมีหลักคำสอนทางศาสนาพุทธมาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและยึดถือปฏิบัติตาม ซึ่งวิถีชีวิตของแต่ละสังคมย่อมมีเหมือนและแตกต่าง^{๑๘}

วิถีชีวิตของคน"พฤติกรรมที่กระทำสืบทอดกันมาจนเป็นประเพณีในประเทศไทย...ลักษณะของพฤติกรรมทางประเพณีจะมีแตกต่างกันไปบ้างตามความยึดมั่นในศาสนาของแต่ละท้องถิ่น แต่กล่าวโดยรูปแบบ และเป้าหมายแล้วก็คล้ายคลึงกัน และเหมือนกัน ความแตกต่างมีเพียงเล็กน้อย ซึ่งทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ภาษา เชื้อชาติและลักษณะของสังคม..."และในการปฏิบัติตามจารีตดังกล่าว นั้น มีการกระทำสืบทอดกันเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน แม้ว่าจะมีกระแสของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมมาอย่างมากมายเพียงใดก็ตาม^{๑๙}

หากมองย้อนกลับไปดูถึงสาเหตุ หรือความเป็นมาของงานประเพณีแห่เทียนพรรษาจะพบว่า ประเพณีแห่เทียนพรรษานั้น ยังไม่ได้มีรูปแบบ ขั้นตอนหรือกระบวนการในการจัดทำที่ชัดเจนดังเช่นในปัจจุบัน ประเพณีแห่เทียนพรรษาของชาวจังหวัดอุบลราชธานีนั้น เป็นประเพณีเกิดขึ้นมาจากความเชื่อในเรื่องการทำบุญตามฮิตสิบสอง คองสิบสี่ ซึ่งมีการทำบุญเข้าพรรษาในเดือนแปด โดยที่พระสงฆ์จะอยู่จำพรรษา ๓ เดือน ส่วนประชาชน จะทำบุญจนครบ ๓ เดือน และในเดือนแปดนี้ประเพณีที่สำคัญในวันเข้าพรรษา จะมีการถวายผ้าอาบน้ำฝน ถวายดอกไม้ ธูปเทียนรักษาศีลภาวนาตลอด ๓ เดือน ส่วนการถวายเทียนเป็นพุทธบูชา นั้น ก็ได้ดำเนินเรื่อยมาในรูปแบบธรรมดา จนกลายเป็นประเพณีแห่เทียนพรรษา ที่ดำเนินอยู่ในปัจจุบัน

^{๑๘} เอกวิทย์ ณ ถกลาง, ภูมิปัญญาอีสาน, (กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์), ๒๕๔๔, หน้า ๖๖-๖๗.

^{๑๙} สุรินทร์ คล้ายจินดา, แห่เทียนเข้าพรรษาอุบลราชธานี, (อนุสาร อ.ส.ท. ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๑๒ กรกฎาคม), ๒๕๒๑, หน้า ๒๓.

อนึ่งตามความมุ่งหมายสำคัญประการหนึ่งของการเข้าพรรษา คือ เพื่อให้ภิกษุสามเณรได้มีเวลาศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติศาสนกิจได้เต็มที่^{๒๐}นอกจากจะใช้เวลาในการศึกษาเล่าเรียนในเวลากลางวันแล้ว ยังมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาในเวลากลางคืนอีกด้วย การศึกษาในเวลากลางวันไม่เกิดปัญหา เพราะมีความสว่างเพียงพอ แต่ในเวลากลางคืนจะมีปัญหา เพราะหากพระภิกษุใช้แสงสว่างจากกองไฟ ซึ่งมักจะก่อปัญหาให้เกิดขึ้นกับผู้ศึกษาเล่าเรียนในการเติมฟ่อนเข้ากองไฟ ดังนั้นวิธีแก้ไขก็คือ การใช้แสงสว่างจากใต้ แต่ใต้หรือกะบอง นั้นได้สร้างความเดือดร้อนและรำคาญแก่ผู้ศึกษาเล่าเรียน อันเนื่องมาจากกลิ่นและควัน ซึ่งสามารถทำให้ผู้เรียนนั้นเสียสมาธิได้ และนอกจากนี้ยังอาจจะเกิดเพลิงไหม้ได้ หากไม่ระมัดระวัง ดังนั้น ความจำเป็นที่จะต้องนำเอาเทียนเข้ามาใช้ในการแก้ปัญหาจึงเป็นอีกวิธีหนึ่ง เพราะแสงสว่างจากเทียนนั้นให้ความสว่างเพียงพอและมีความสม่ำเสมอและทำให้พระภิกษุไม่เสียเวลาในการศึกษาเล่าเรียนทั้ง เทียนยังไม่มีกลิ่นและควันที่แรงเหมือนการใช้ยี่อย่างอื่น พระภิกษุจึงนิยมนำเอาเทียนมาใช้ในการศึกษาเล่าเรียนในเวลากลางคืน

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น พุทธศาสนิกชนจึงได้นำเอาเทียนไปถวายในเทศกาลบุญเข้าพรรษา เพื่อให้พระภิกษุได้นำไปใช้จุดให้แสงสว่างในเวลากลางคืนและจะได้ศึกษาพระธรรมวินัยเพื่อที่จะได้นำเอาสิ่งเหล่านี้ มาเทศนาสั่งสอนประชาชนต่อไป

จุดเริ่มต้นของการถวายเทียนนั้น มีผู้เข้าใจถึงประโยชน์ของการให้แสงสว่างเป็นทานโดยการนำเอาเทียนขี้ผึ้งไปถวายวัด แล้วต่อมามีการทำเทียนไขได้ แต่ก็ยังไม่พอใจที่ได้แสดงศรัทธาเพียงเท่านั้น จึงได้คิดทำเทียนที่ใหญ่ขึ้นในลักษณะที่เป็นพุ่มเทียนและต่อมามีการทำต้นเทียนขนาดใหญ่แล้วนำไปถวายวัดในเทศกาลเข้าพรรษา มีการนำไปถวายวัด โดยการแห่เป็นขบวน เรียกว่า "การแห่เทียนพรรษา" และเมื่อมีการปฏิบัติสืบต่อกันมา เรียกว่า "ประเพณีแห่เทียนพรรษา" ในที่สุด^{๒๑}

สำหรับงานประเพณีแห่เทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานีนั้น ได้รับอิทธิพลความเชื่อเรื่องอานิสงส์ของการถวายขี้ผึ้งและการถวายแสงสว่างเป็นทาน และรวมเข้ากับความเชื่อในเรื่อง ฮีตสิบสองคองสิบสี่ในงานบุญเดือนแปด หรืองานบุญเข้าพรรษา ตลอดจนความอุดมสมบูรณ์ของรวงผึ้ง จึงชื่อเรียกว่า "ดงอู่ผึ้ง" เข้าด้วยกัน จากตรงนี้เองได้ส่งผลให้พิธีการถวายเทียนพรรษาที่ทำจากขี้ผึ้งเพื่อให้ความสว่างถวายแด่พระสงฆ์ เพื่อใช้ในการศึกษาพระธรรมในตอนกลางคืน จึงได้ถือกำเนิดเป็นประเพณีขึ้นมา

หากจะมองหาสาเหตุของการเกิดประเพณีแห่เทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานี นั้น น่าจะมีสาเหตุมาจากการทะเลาะเบาะแว้งกันของประชาชนในงานแห่ขบวนบั้งไฟที่จัดขึ้นมาถวายการต้อนรับแก่เจ้านายซึ่งมาเป็นข้าหลวงใหญ่ของจังหวัด ในงานนี้นอกจากประชาชนจะเกิดทะเลาะวิวาทกันแล้ว บั้งไฟยังได้ตกลงมาเป็นอันตรายแก่ประชาชนผู้ที่มาร่วมงานแห่บุญบั้งไฟในครั้งนี้ด้วย อนึ่งงานแห่บุญบั้งไฟ ถูกจัดขึ้นเพื่อเป็นการต้อนรับเจ้านายซึ่งมาเป็นข้าหลวงใหญ่ประจำ จังหวัดอุบลราชธานี ในสมัยนั้น ราวปีพ.ศ.๒๔๔๓-๒๔๔๔ ผู้ที่เป็นข้าหลวงใหญ่คือ กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ เมื่อเกิดเหตุการณ์ดังกล่าว กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์จึงทรงดำริให้มีการเปลี่ยนแปลงประเพณีในการ

^{๒๐} ประดับ ก้อนแก้ว, เทียนเข้าพรรษาจังหวัดอุบลราชธานี ประวัติการจัดทำและการประกวด, (อุบลราชธานี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี), ๒๕๕๐, หน้า ๒๙.

^{๒๑} สมชาย ใจดี และยรรยง ศรีวรารักษ์, ประเพณีและวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด), ๒๕๓๘, หน้า ๖.

ต้อนรับเจ้านาย ซึ่งแต่เดิมนั้น เป็นประเพณีงานบุญบังไฟ ก็ให้เปลี่ยนมาเป็นประเพณีแห่เทียนพรรษา ตามแบบราชสำนักกรุงเทพมหานครและในขณะนั้นทางจังหวัดอุบลราชธานียังไม่มีงานแห่เทียนพรรษา เลย "...ด้วยเหตุการณ์หล่อเทียนพรรษา และมีขบวนแห่นี้ จึงมีประเพณีแต่ครั้งพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์...ทรงเป็นผู้ริเริ่มดัดแปลงให้เป็นงานใหญ่สืบมาเท่าทุกหัวเมืองในภาคอีสาน กระทั่งบัดนี้"^{๒๒}

นอกจากนี้แล้วยังมีการกล่าวถึงการจัดงานประเพณีแห่เทียนพรรษาในช่วงเวลาดังกล่าวซึ่งจัดเป็นครั้งแรก ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้เวลาเข้าปริมพรรษาไม่เคยทำเทียนใหญ่รวมกันเลย เพียงหา รูปเทียนได้ตามกำ ลังแล้วนำ ไปถวายพระเท่านั้น แต่ถ้าเป็นหัวเมืองใหญ่เช่นเมืองอุบลราชธานี และ นครราชสีมาฯ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ ข้าหลวงต่างพระองค์ ได้ทรงให้ ชาวเมืองมารวมกันหล่อทรงให้ต้นเทียนใหญ่ทำในวันข้างขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ ทรงให้มีต้นเทียนใหญ่ ถวายเข้าพรรษา ในเมืองอุบลฯ ทุกๆ วัดเวลากลางคืนของวันนี้ ให้เฒ่าแก่หนุ่มสาวชาวพื้นเมืองมารวม เสพพัน มีหมอลำขับหมอลำพิณพาทย์ฆ้องวง แคนวงสนุกสนานไปตลอดทั้งคืน รุ่งเช้าของวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ เป็นวันเข้าพรรษา ทรงให้มีตักบาตรเลี้ยงพระรวมกันใหญ่ ทั้งบรรดาข้าราชการ พ่อค้าคฤหบดี โปรชชา ชาวเมืองบรรดาพ่อค้า ข้าราชการผู้ที่มีเกวียนวิ่งหรือรถม้า ประดับตกแต่งโคเกวียนม้า ลา เพื่อ เข้าพิธีขบวนแห่ ไปรวมกันที่หน้าศาลากลางมณฑล เวลาเที่ยงวัน

ก่อนหน้าที่จะมีการจัดงานประเพณีแห่เทียนพรรษาในครั้งแรกนั้น ในสมัยที่จังหวัดอุบลราชธานี ยังเป็นเมืองประเทศราชอยู่นั้น ยังไม่ปรากฏว่ามีงานประเพณีแห่เทียนพรรษาอยู่เลย ดังนั้น การถวายเทียนพรรษาในบุญเข้าพรรษา จะทำขึ้นตามแบบแต่ละบ้าน กล่าวคือ ทุกบ้านจะมีการ ฟั่นเทียน (หรือที่เรียกว่ามีการสืเทียน)จากขี้ผึ้งเป็นของตนเอง ซึ่งหาได้ไม่ยากในสมัยนั้น อีกทั้งการใช้เทียนยังไม่ได้ได้รับความนิยม เนื่องมาจากมีราคาสูงจนมาถึงปัจจุบัน หากกล่าวถึงจังหวัดอุบลราชธานี มักจะนึกถึงความยิ่งใหญ่ ความงดงามวิจิตรของต้นเทียนพรรษาที่ได้กลายเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดอุบลราชธานีแทน "ดอกบัว" ที่มีความหมายเดิมของจังหวัด

ด้วยเหตุผลอีกประการหนึ่งที่ทำให้ประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษาจังหวัดอุบลราชธานี มีความ เลิศล้ำเลอค่ามายาวนาน เหนือจังหวัดอื่นใดนั้น เนื่องจากเป็นเมืองแห่งพระพุทธศาสนา มีพระอริยสงฆ์ที่มีชื่อเสียงทั้งสายคันธุระ และสายวิปัสสนากรรมฐาน

ในความเป็นจังหวัดอุบลราชธานีกับความยิ่งใหญ่และงดงามของต้นเทียนพรรษานั้นแต่เดิม เป็นเพียงการกระทำขึ้นเพื่อแสดงถึงความเชื่อและความศรัทธา ตามขนบธรรมเนียมของชาวพุทธด้วยความเชื่อว่า การถวายเทียนจะส่งบุญกุศลให้เกิดปัญญาแก่ผู้ถวายเทียนพรรษา มิใช่การกระทำเพื่อแสดงออกถึงความยิ่งใหญ่ หรือเป็นการอวดอ้างความเป็นชาวอุบลราชธานีว่า เป็นผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์มากกว่าประชาชนในท้องถิ่นอื่น แต่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ของช่างเทียนในการสร้างความยิ่งใหญ่ จึงทำให้เกิดแนวคิดในการขยายฐานและส่วนประกอบให้มีความใหญ่โตขึ้น โดยการคิดประดิษฐ์เทียนให้เป็นรูปสัตว์ต่างๆในป่าหิมพานต์หรือเรื่องราวในชาดกทางพระพุทธศาสนาหรือ

^{๒๒} เติม วิภาคย์พจนกิจ, ประวัติศาสตร์อีสาน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), ๒๕๔๒, หน้า ๕๖๔.

เรื่องราวทางพุทธประวัติ ซึ่งการประดิษฐ์ต้นเทียนในปัจจุบันมี ๒ รูปแบบ คือประเภทติดพิมพ์ และประเภทแกะสลัก

ดังนั้น รูปแบบของเทียนพรรษาของทางจังหวัดอุบลราชธานีจึงมีความวิจิตรพิสดารมากยิ่งขึ้น ขนาดของฐานและองค์ประกอบที่ขยายใหญ่กว่าเดิม จนบางครั้งทำให้ไม่สามารถมองเห็นเทียนพรรษาที่เป็นหลัก เพราะถ้าขนาดของเทียนพรรษามีขนาดใหญ่มากขึ้นเท่าใด จะเป็นการเพิ่มค่าใช้จ่ายในการจัดทำมากขึ้นตามลำดับ ซึ่งจากเหตุการณ์ดังกล่าว ได้ส่งผลต่อผู้ที่มีส่วนร่วมในหลายๆ ฝ่าย ที่ต้องทุ่มเทงบประมาณในการจัดสร้างและแรงงานที่ร่วมกันจัดทำต้นเทียนพรรษา เพื่อให้ได้รับชัยชนะในการประกวดแข่งขัน เพื่อความมีชื่อเสียง เกียรติยศ และศักดิ์ศรีของวัดที่เข้าร่วมประกวด จากจุดนี้เอง ได้ทำให้สาระหลักของประเพณีด้านพระพุทธศาสนาได้ถูกกลืนและจางหายไป จนในที่สุดอาจจะเหลือแต่เพียงการสืบสานศิลปวัฒนธรรมด้านแกะสลักเทียน หาใช้การสร้างเพื่อการดำรงอยู่ของความหมายและคุณค่าที่แท้จริงของงานประเพณี

๒.๑.๕ ประเพณีสำคัญในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา

ในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา พุทธศาสนิกชนมีประเพณีสำคัญ ดังนี้

๑) ประเพณีหล่อเทียนเข้าพรรษา

ประเพณีหล่อเทียนเข้าพรรษา เป็นประเพณีที่กระทำกันเมื่อใกล้ถึงฤดูเข้าพรรษาซึ่งเป็นช่วงเวลาที่พระภิกษุจะต้องอยู่ประจำวัดตลอด ๓ เดือนมาตั้งแต่โบราณกาล การหล่อเทียนเข้าพรรษานี้มีอยู่เป็นประจำทุกปี เพราะในระยะเข้าพรรษานี้ พระภิกษุจะต้องมีการสวดมนต์ทำวัตรทุกเช้าเย็นและในการนี้จะต้องมีธูปเทียนจุดบูชาด้วย พุทธศาสนิกชนทั้งหลาย จึงพร้อมใจกันหล่อเทียนเข้าพรรษาสำหรับให้พระภิกษุจุดเป็นการกุศลทานอย่างหนึ่งเพราะเชื่อกันว่าในการให้ทานด้วยแสงสว่าง จะมีอานิสงฆ์เพิ่มพูนปัญญาหุดาสว่างไสวตามชนบท การหล่อเทียนเข้าพรรษาเข้าพรรษากันอย่างเอิกเกริกสนุกสนานมาก เมื่อหล่อเสร็จแล้ว ก็จะมีการแห่แห่นอบพระอุโบสถ ๓ รอบ แล้วนำไปบูชาพระตลอดระยะเวลา ๓ เดือน บางแห่งก็มีการประกวดการตกแต่งมีการแห่แห่นอบเมืองด้วยริ้วขบวนที่สวยงามและถือว่าเป็นงานประจำปีทีเดียว ในวันนั้นจะมีการร่วมกันทำบุญตักบาตรถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ เป็นการร่วมกุศลกันในหมู่บ้านนั้น

ประเพณีหล่อเทียนเข้าพรรษา มีหลายจังหวัดที่มีการจัดที่ยิ่งใหญ่ เช่น ประเพณีแห่เทียนพรรษาที่จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นต้น จะมีขบวนแห่และมีการประดับต้นเทียนแบบต่างๆ และมีรูปแบบการจัดที่แตกต่างกัน คือ มีประเภทแกะสลักต้นเทียนติดพิมพ์ต้นเทียนและแบบมัดรวมเทียนเป็นต้นให้สวยงามวิจิตรพิสดารมากยิ่งขึ้นไป

๒) ประเพณีตักบาตรดอกไม้

เมื่อเข้าสู่ช่วงฤดูฝนความชุ่มชื้น บนเชิงเขาสุวรรณบรรพต จรดเทือกเขาวงกตร้อยพระพุทธรูป จังหวัดสระบุรี เป็นจุดเริ่มต้นความสวยงาม ของมวลหมู่พันธุ์ไม้ หลากสีสน เมื่อเข้าสู่ช่วงวันเข้าพรรษาของทุกปี ดอกไม้ชนิดหนึ่ง จะบานสะพรั่งขาวนวลบริสุทธิ์ ท่ามกลางความเหลืองอร่ามปะปนสีม่วง แลดูสบายตาเหนือไหล่เขาสุวรรณบรรพตและเทือกเขาวงกต ชาวบ้าน เรียกดอกไม้ชนิดนี้ว่า "ดอกเข้าพรรษา" ซึ่งเป็นสื่อกลางระหว่าง พุทธศาสนิกชนเพื่อส่งพุทธบูชา ศรัทธา แก่พระพุทธรองค์ผ่านประเพณีตักบาตรดอกไม้ เนื่องในวันเข้าพรรษาประเพณีตักบาตรดอกไม้ของชาวพุทธจะถือเอาวันเข้าพรรษาของทุกปี (ตรงกับแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘) เป็นวันตักบาตรดอกไม้ พุทธศาสนิกชน ทุกเพศ

ทุกวัย จากทั่วประเทศ เข้าร่วมงานประเพณี "ตัดบาตรดอกไม้" ด้วยความศรัทธา และร่วมสืบสานอีกหนึ่งวัฒนธรรมประเพณีที่ดั้งเดิมของคนไทย

"ดอกเข้าพรรษา"เป็นดอกไม้ชนิดหนึ่ง ต้นคล้ายๆต้นกระชายหรือขมิ้นสูงประมาณ ๑ คืบเศษ ส่วนสีสันของดอกไม้เข้าพรรษานี้ บางต้นก็ผลิดอกสีเหลือง บางต้นก็สีขาวและบางต้นก็สีน้ำเงินม่วง ซึ่งหาได้ยาก ถือกันว่าถ้าใครออกไปเก็บดอกไม้เข้าพรรษาสีม่วงมาใส่บาตรได้ คนนั้นจะได้รับบุญกุศลมากกว่าการนำดอกไม้สีอื่นๆมาใส่บาตร ต้นดอกไม้เข้าพรรษานี้จะขึ้นตาม ไร่เขาโพธิ์ลังกา หรือเขาสุวรรณบรรพต เพื่อกเขาวงและ เขาพุไถ่กับพระพุทธบาทที่นำแปลกอยู่อย่างหนึ่ง สำหรับต้นดอกไม้ชนิดนี้ก็คือการผลิดอก ถ้ามีใช้ฤดูกาลเริ่มเข้าพรรษา เช่น หน้าร้อน หน้าหนาว อย่างนี้ ต้นเข้าพรรษาจะไม่ผลิดอกออกมาให้เห็น จนชาวบ้านขนานนามให้เป็นที่เหมาะสมว่า "ต้นเข้าพรรษา"

ฉะนั้นจะเห็นได้ว่า ประเพณีเข้าพรรษานั้นได้มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงทรงพบปัญหาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของเหล่าสาวกในช่วงฤดูฝน เกิดเหตุการณ์ทำให้ชาวบ้านได้พากันติเตียนบรรดาเหล่าสาวก พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติสิกขาบทไว้เพื่อให้พระภิกษุปฏิบัติในช่วงเข้าพรรษาไม่ว่าจะเป็นความเป็นมาของการเข้าพรรษาในสมัยพุทธกาลความสำคัญและประโยชน์ของการเข้าพรรษา ประเภทของการเข้าพรรษาของพระสงฆ์ ข้อยกเว้นการจำพรรษาของพระสงฆ์ อาณัติสงฆ์การจำพรรษาของพระสงฆ์ที่จำครบพรรษา นับว่าเป็นระเบียบแบบให้พระภิกษุประพฤติปฏิบัติ และสืบทอดมาจนถึงสมัยปัจจุบัน

๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความเชื่อ/ศาสนาและหลักธรรม

๒.๒.๑ ความสำคัญของความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา

เมื่อกล่าวถึงความเชื่อนั้น มีจุดกำเนิดขึ้นมาพร้อมกับจิต คือเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับจิตเรียกว่าเจตสิก ซึ่งเป็นพลังสัญชาตญาณที่สามารถผลักดันให้จิตกระทำการต่างๆ ได้ดังนั้น หากความเชื่อประกอบด้วยปัญญาจะเป็นแรงผลักดันให้กระทำในสิ่งที่ถูกต้อง ในทางกลับกัน หากความเชื่อไม่ประกอบด้วยปัญญาหรือโหมะ ก็จะผลักดันให้กระทำในสิ่งที่ผิด

ดังนั้น ความเชื่อจึงเป็นพลังเบื้องต้นของมนุษย์ที่จะทำให้มนุษย์โน้มเอียงไปสู่การยอมรับและกระทำที่เป็นความดี บูดและมอบัติ Maslow กล่าวว่าความปรารถนาของมนุษย์นั้นติดตัวมาแต่กำเนิดและความปรารถนาเหล่านี้จะเรียงลำดับขั้นของความปรารถนา ตั้งแต่ขั้นแรกไปสู่ความปรารถนาขั้นสูงขึ้นไปเป็นลำดับ

ลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ (The Need –Hierarchy Conception of Human Motivation) Maslow เรียงลำดับความต้องการของมนุษย์จากขั้นต้นไปสู่ความต้องการขั้นต่อไปได้เป็นลำดับดังนี้

- ๑) ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological needs)
- ๒) ความต้องการความปลอดภัย (Safety needs)
- ๓) ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ (Belongingness and love needs)
- ๔) ความต้องการได้รับความนับถือยกย่อง (Esteem needs)
- ๕) ความต้องการที่จะเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง (Self-actualization needs)

ลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ มีการเรียงลำดับขั้นความต้องการที่อยู่ในขั้นต่ำสุด

จะต้องได้รับความพึงพอใจเสียก่อนบุคคลจึงจะสามารถผ่านพ้นไปสู่ความต้องการที่อยู่ในขั้นสูงขึ้นตามลำดับ

แรงจูงใจเบื้องต้นและแรงจูงใจระดับสูง (Deficit Motivation versus Growth Motivation) ในระยะต่อมา Maslow ได้อธิบายความคิดของเขาเรื่องลำดับของแรงจูงใจเพิ่มขึ้นจากที่กล่าวมาแล้ว คือเขาได้แบ่งแรงจูงใจของมนุษย์ออกเป็น ๒ ชนิดใหญ่ๆ ได้แก่ แรงจูงใจเบื้องต้น (deficit motive) และแรงจูงใจระดับสูง (growth motive)

๑) แรงจูงใจเบื้องต้น (Deficit motive or Deficiency or D motive) คือแรงจูงใจที่อยู่ในลำดับต่ำซึ่งเกี่ยวข้องกับเสรีภาพของอินทรีย์และความต้องการความปลอดภัย จุดมุ่งหมายของแรงจูงใจชนิดนี้ คือ การขจัดไม่ให้อินทรีย์เกิดความตึงเครียดจากสภาพการขาดแคลน เช่น ความหิว ความกระหาย ความหนาว ความรู้สึกไม่ปลอดภัย ในสภาพการณ์นี้แรงจูงใจเบื้องต้นทำให้เกิดแรงขับพฤติกรรม ลักษณะของแรงจูงใจเบื้องต้นทำให้เกิดแรงจูงใจเบื้องต้น ๕ ประการดังนี้

(๑) การขาดแรงจูงใจเบื้องต้นทำให้บุคคลเกิดความเจ็บป่วยไม่สบาย ตัวอย่างเช่น ความหิว ถ้ามนุษย์ไม่ได้รับประทานอาหาร เขาก็จะเกิดความเจ็บป่วย

(๒) การเกิดขึ้นของแรงจูงใจเบื้องต้นจะป้องกันมิให้เกิดความเจ็บป่วย เช่น เมื่อหิวถ้าเรารับประทานอาหารอย่างเหมาะสมเราก็จะไม่เกิดความเจ็บป่วย

(๓) แรงจูงใจเบื้องต้นจะซ่อมแซมและรักษาความเจ็บป่วย หมายความว่า ไม่มีสิ่งใดๆ ที่จะรักษาความอดอยากได้เหมือนอาหาร

(๔) ภายใต้ความซับซ้อนของสภาพการณ์ที่บุคคลเลือกได้โดยอิสระแรงจูงใจเบื้องต้นจะได้รับการเลือกจากบุคคลที่ขาดแคลนมากกว่าคนที่ได้รับความพึงพอใจแล้ว เช่น คนที่อดอยากย่อมเลือกอาหารมากกว่าเรื่องเพศ

(๕) คนที่มีสุขภาพดีพฤติกรรมของเขาจะไม่ถูกควบคุมโดยแรงจูงใจเบื้องต้นทั้งนี้ เพราะคนที่มีสุขภาพดีก็เนื่องจากมีโอกาสที่จะได้รับสิ่งที่ต้องการอย่างพอเพียง ดังนั้นพฤติกรรมของเขาก็จะไม่ถูกควบคุมโดยการแสวงหาอาหาร เป็นต้น

๒) แรงจูงใจระดับสูง (Growth motive or Metaneeds or B motive) แรงจูงใจระดับสูงจะตรงข้ามกับแรงจูงใจเบื้องต้น เพราะเป้าหมายของแรงจูงใจชนิดนี้เป็นเป้าหมายระยะไกลซึ่งเกี่ยวข้องกับพลังที่ติดตัวมาแต่กำเนิดเพื่อที่จะพัฒนาศักยภาพของบุคคล จุดประสงค์ของแรงจูงใจระดับสูงก็เพื่อจะปรับปรุงความเป็นอยู่โดยการเพิ่มพูนประสบการณ์ ซึ่งไม่เหมือนกับแรงจูงใจเบื้องต้นเพราะแรงจูงใจเบื้องต้นเกิดขึ้นเพื่อลดหรือเพิ่มความตึงเครียด ตัวอย่างของแรงจูงใจระดับสูง เช่น บุคคลที่เลือกเรียนวิชาอินทรีย์เคมีก็เพราะว่าเขาต้องการที่จะทราบเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับวิชานี้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นแรงจูงใจระดับสูงมากกว่าจะเป็นแรงจูงใจเบื้องต้น แรงจูงใจระดับสูงจะแสดงออกอย่างเด่นชัดภายหลังที่แรงจูงใจเบื้องต้น แรงจูงใจระดับสูงจะแสดงออกอย่างเด่นชัดภายหลังที่แรงจูงใจเบื้องต้นได้รับความพึงพอใจแล้ว เช่น บุคคลจะไม่มี ความสนใจที่จะเรียนวิชาอินทรีย์เคมีอย่างแน่นอนถ้าเขากำลังได้รับความอดอยากแทบจะสิ้นชีวิต

๒.๒.๒ หลักวัตรธรรม ๓ ประการ

เข้าพรรษาในสังคมไทยในภาคอีสาน ที่มียึดถือปฏิบัติมาแต่สมัยโบราณกาล โดยมีความเชื่อตามหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า บัญญัติตรัสไว้ที่มีมาในพระสูตรต้นตะ

ปิฎก อรรถาธิบายว่า เมื่อถึงกาลวิสาให้ภิกษุพิจารณาอยู่จำพรรษา ๓ เดือน ในที่อันสมควร เพื่อศึกษาพระธรรมคำสอนและปฏิบัติกิจวัตรของพระศาสนาให้เข้าใจธรรมะอย่างถ่องแท้ก่อน จะจาริกไปเผยแผร์หลักธรรมของพระพุทธศาสนาต่อไป ซึ่งในประเพณีเข้าพรรษาจะถือเอาหลักธรรมในหัวข้อวิริต เป็นหลักในการจัดกิจกรรม ดังนี้

คำว่า **วิริต** แปลว่า การงด การเว้น คือความปราศจากความยินดีพอใจในการทำทุจริต ความชั่วใช้คำว่า เวรมณี แทนก็มี วิริต มี ๓ ลักษณะ คือ

๑) **สัมปตตวิริต** : งดเว้นได้เฉพาะหน้า คือ แม้สบโอกาสที่จะทำความชั่วได้แต่ก็มีสติยังคิด สามารถระงับใจไม่ทำ เช่น อาจโกงได้แต่ไม่ทำ อาจฆ่าได้แต่ไม่ฆ่า เป็นต้น

๒) **สมาทานวิริต** : งดเว้นได้ด้วยการสมทาน คือมีเจตนาตั้งใจไว้ว่าจะไม่ทำความชั่ว เช่น สมทานศีลไว้ก็งดเว้นตามที่ตั้งใจไว้ได้

๓) **สมุเจตวิริต** : งดเว้นได้เด็ดขาด คือไม่ทำตลอดไป ซึ่งเป็นการงดเว้นของพระอริยบุคคล

๒.๓ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญา (wisdom) หมายถึง ความรู้ความสามารถทางวิชาการซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากอดีตสั่งสม ปรับประยุกต์และพัฒนาตามกาลสมัยและสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป โดยผ่านการสังเกต ทดลองใช้ คัดเลือกแล้วถ่ายทอดเป็นวัฒนธรรมสืบทอดต่อมาภูมิปัญญาของชาวบ้าน มีคำเรียกอยู่หลายคำ เช่น ภูมิปัญญาชาวบ้าน (popular wisdom) ภูมิปัญญาพื้นบ้าน (folk wisdom) ภูมิปัญญาท้องถิ่น (local wisdom) ภูมิปัญญาไทย ภูมิธรรมชาวบ้าน เทคนิควิทยาพื้นบ้าน^{๒๓}

๒.๓.๑ ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับองค์ความรู้

จากการศึกษาความหมายของแต่ละคำ มีผู้รู้ได้ให้ความหมายไว้อย่างหลากหลายสำนักงานคณะกรรมการสำนักงานการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๓ ได้ให้ความหมาย ไว้ ๔ ประการ ได้แก่

๑) ความรู้ ความสามารถความเชื่อ ความสามารถทางพฤติกรรมและความสามารถในการแก้ไขปัญหาของมนุษย์

๒) ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจนที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัวและดำรงชีพตามสภาพแวดล้อมของธรรมชาติ

๓) ภูมิปัญญาเป็นเรื่องที่สั่งสมกันมาตั้งแต่อดีต และเป็นเรื่องของการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติแวดล้อม คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติโดยผ่านกระบวนการทางจารีต ประเพณี การทำมาหากิน และพิธีกรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างสัมพันธ์เหล่านี้ เป้าหมายก็คือ เพื่อให้เกิดความสุขทั้งในส่วนที่เป็นชุมชน เป็นหมู่บ้าน และในส่วนที่เป็นปัจเจกของชาวบ้านเอง หากเกิดปัญหาทางด้านความสมดุลกันขึ้นจะก่อให้เกิดความไม่สงบสุขทั้งในส่วนที่เป็นสังคม และในส่วนที่เป็นปัจเจกของชาวบ้านเอง

^{๒๓} สมจิต พรหมเทพ, การใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านของประชาชนชนบท, (เชียงใหม่ : สถาบันราชภัฏเชียงใหม่), ๒๕๔๓, หน้า ๖๒.

๔) ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพ ในการศึกษาเล่าเรียน การที่ชาวบ้านรู้จักวิธีการทำนา การไถนา การนำกระบือมาใช้ในการไถนา การรู้จักตนวดข้าวโดยการใช้กระบือ รู้จักสาน กระบุง ตะกร้า เอาไม้ไผ่มาทำเครื่องมือใช้สอยในชีวิตประจำวันรวมทั้งรู้จักเอาดินขี้กระทามาแช่น้ำ ต้มให้เดือดแห้งเป็นเกลือสินเธาว์ ก็เรียกว่าภูมิปัญญาทั้งสิ้น^{๒๔}

จะเห็นได้ว่า ภูมิปัญญา คือวิธีการจัดการ วิธีการชี้นำและการริเริ่มเสริมต่อของนักปราชญ์ในท้องถิ่นหรือในชุมชน ภูมิปัญญาชาวบ้านล้วนสะสมงอกงามขึ้นจากความรอบรู้ประสบการณ์ ผนวกด้วยญาณทัศนะเป็นรากฐาน ภูมิปัญญาชาวบ้านมีขึ้นเพื่อการปรับเปลี่ยนสภาพทรัพยากรและองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมให้เพิ่มพูนคุณค่าขึ้นอย่างสอดคล้องประสานและเหมาะสมกับบริบทต่างๆ ของสังคมหรือชุมชนของตน

ภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นพื้นฐานของความรู้ชาวบ้าน หรือความรอบรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้และมีประสบการณ์ด้วยตนเองหรือเรียนรู้จากผู้ใหญ่ หรือความรู้สะสมที่สืบทอดกันมาหรือทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เอง แล้วนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหา เป็นสติปัญญาเป็นองค์ความรู้ที่ชาวบ้านคิดได้เอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม ภูมิปัญญาชาวบ้านจึงมีลักษณะประสมประสานและสืบทอดจากอดีตสู่ปัจจุบันอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นข้างต้นพอจะสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ผลผลิตทางปัญญาของผู้คนในชุมชนและท้องถิ่นที่เกิดจากการสะสมประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ประกอบกับแนวคิดวิเคราะห์ในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของตนเองจนเกิดเป็นการหลอมรวมเป็นแนวคิดที่เป็นลักษณะของตนเอง สามารถพัฒนาความรู้ดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับกาลสมัยในการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม

ภูมิปัญญาชาวบ้านจึงเป็นกระบวนการที่เกิดจากการสืบทอด ถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมในชุมชนท้องถิ่นต่างๆ แล้วพัฒนาเลือกสรร ปรับปรุงองค์ความรู้เหล่านั้นจนเกิดทักษะและความชำนาญ สามารถแก้ไขและพัฒนาชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัยแล้วเกิดภูมิปัญญาองค์ความรู้ใหม่ที่เหมาะสมและสืบทอดพัฒนาต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

๒.๓.๒ ทฤษฎีที่เกี่ยวกับศิลปะ

ความหมายของศิลปะ (Art) เป็นคำที่มีความหมายกว้างมากและนิยามได้ยากมากเช่น ถึงแม้จะมีผู้ให้คำไว้ต่างกันไปเพื่อตอบสนองความคิดของผู้นิยมในแต่ละความเชื่อหรือแต่ละยุคสมัยตลอดทั้งแต่ละสังคมด้วย ลักษณะของนิยามจึงเป็นคำนิยามไปในตัว แต่เมื่อเปรียบเทียบของนิยามต่างๆ แล้วพอสรุปเป็นความคิดรวบยอดเดียวกันคือ ศิลปะเป็นงานสร้างสรรค์ของมนุษย์ (Art is man made) ไม่ใช่สิ่งที่เป็นอยู่หรือมีเองตามธรรมชาติ (Art is not nature) สิ่งต่างๆ ตามธรรมชาติมีอยู่มากมายทั้งดงาม แผลกตา นาทิง ก็หาได้เป็นศิลปกรรมแต่อย่างใด

การแสดงออกทางศิลปกรรมของมนุษย์ เป็นการแสดงอารมณ์ (ไม่ใช่อารมณ์ธรรมชาติ) บางอย่างออกมาจากผู้สร้างสรรค์ ไม่ว่าผู้นั้นจะต้องการสื่อสารถึงผู้อื่นหรือไม่ก็ตาม

^{๒๔} สำนักงานคณะกรรมการสำนักงานการศึกษาแห่งชาติ, วัฒนธรรมกับการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักนายกรัฐมนตรี), ๒๕๔๓, หน้า ๑๑-๑๗.

เวอร์อง (Eugene Veron) ถือว่าศิลปะเป็นการแสดงออกทางอารมณ์ของบุคลิกภาพของมนุษย์
 ตอลสตอย (Leo Tolstoi) กล่าวว่าศิลปะคือการถ่ายทอดความรู้สึก ศิลปะเป็นวิธีสื่อสาร
 อย่างหนึ่งของมนุษย์ เราใช้คำพูดสื่อสารทางความคิด แต่ใช้ศิลปะสื่อสารทางอารมณ์

โกรเซ่ (Benedetto Croce) ถือว่าศิลปะเป็นการแสดงให้เห็นการเข้าใจลึกซึ้งภายใน เป็น
 การแสดงออกถึงการสังเคราะห์อย่างสุนทรีย์ในจิตใจ

พาร์คเกอร์ (W.H. Parker) ถือว่าศิลปะเป็นการระบายความปรารถนาในจิตใจของศิลปิน
 ออกมาให้เป็นรูปของจิตนาการ

ฟรอยด์ (Sigmund Freud) กล่าวว่าศิลปะคือการแสดงออกของจิตนาการเพื่อตอบสนอง
 ความต้องการให้เต็มตามความประสงค์

ศิลปะ พีรศรี กล่าวว่าศิลปะเป็นงานอันเป็นความพากเพียรของมนุษย์ ซึ่งต้องใช้ความ
 พยายามด้วยฝีมือและด้วยความคิด

อริสโตเติล (Aristotle) กล่าวว่า ศิลปะหมายถึง การลอกเลียนแบบธรรมชาติ การแสดง
 ออกทางด้านความงาม การสื่อความหมาย

๒.๓.๓ ศิลปะกับเทียณพรรษา

ศิลปะได้เกิดขึ้นมาคู่กับมนุษยชาติ มนุษย์ เป็นนักคิดค้นอย่างไม่หยุดนิ่ง จะทำอะไรลงไป
 ต้องประกอบกับศิลปะแทบทั้งสิ้น นักปราชญ์จึงได้มีการรวบรวมเรื่องราวทางศิลปะเข้าไว้เป็นหมวดหมู่
 ๔ หมู่ด้วยกัน

๑) เรื่องราวเกี่ยวกับมนุษย์และธรรมชาติของมนุษย์ (man and his own nature)
 ซึ่งได้แก่เรื่องความรัก ความโกรธ หลง อิจฉาริษยา จะต้องนึกถึงตนเอง สังเกตธรรมชาติของตัวองมาก
 ขึ้น

๒) เรื่องราวที่มนุษย์เกี่ยวข้องกับมนุษย์ด้วยกัน (man and other people) เช่น
 เรื่องธรรมชาติของครอบครัว เรื่องประวัติศาสตร์ สงคราม การทำมาหากิน ความเห็นอกเห็นใจต่อผู้อื่น

๓) เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และสิ่งแวดล้อม (man and the in personal
 environment) เป็นเรื่องราวทางเทคโนโลยี การค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์

๔) เรื่องราวที่เกี่ยวกับมนุษย์และสิ่งที่ไม่มีตัวตน (man and the intangibles) ได้แก่
 เรื่องราวของ เทพเจ้า ศาสนา โบราณนิยาย ฯลฯ

จากคำอธิบายเนื้อหาทางศิลปะที่ปรากฏใน ประติมากรรมเทียณพรรษา ดังนี้

๑) เนื้อหาเกี่ยวกับศาสนาและวรรณคดี

๒) เนื้อหาเกี่ยวกับการสะท้อนสภาพของสังคมและสิ่งแวดล้อม

๓) เนื้อหาเกี่ยวกับลวดลายต่างๆ ที่ปรากฏในต้นเทียณพรรษา

เนื้อหาลวดลายต่างๆ หมายถึง การนำรูปแบบเหมือนจริง รูปแบบตามความรู้สึกนึก
 คิด รูปแบบที่สร้างขึ้นใหม่ ตลอดจนรูปแบบของลายไทย อันเป็นแบบอย่างหนึ่งของศิลปะไทยรวมถึง
 ลวดลายอื่นๆ มาประกอบกันให้เกิดเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับชาดกแต่ทั้งนี้จะต้องมีลวดลายเป็น
 องค์ประกอบใหญ่ แม้รูปแบบจะยังคงอยู่ แต่เนื้อหาได้เกิดขึ้นใหม่ และสามารถจะสื่อความหมายได้
 เช่น นำรูปแบบเหมือนจริงของต้นไม้ของสัตว์ ประกอบกับรูปของลายไทยเป็นส่วนใหญ่ อันเกิดจาก
 รูปแบบทางศิลปะในประติมากรรมเทียณพรรษา นั่นเอง

จากการที่ได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวประเพณีเข้าพรรษา สามารถที่จะสรุปความได้ว่า ประเพณีเข้าพรรษาในประเทศไทยนั้นพบหลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้แก่ศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง ที่ได้บันทึกเรื่องราวความเป็นมาต่างๆ ของประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย สมัยกรุงอยุธยา สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นลำดับเรื่อยมา ทำให้เห็นรายละเอียดความผูกพันของคนไทยในอดีตกับประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา และพระพุทธศาสนา ทำให้เข้าใจเจตนาที่แท้จริงของการแห่เทียนพรรษาในอดีต

ประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษาของชาวพุทธจังหวัดอุบลราชธานี มีความเชื่อมาจกดั้งเดิมมาจากขนบธรรมเนียมที่มีมาแต่โบราณของชาวอีสานที่เรียกว่า "ฮิตสิบสอง คองสิบสี่" โดยเชื่อว่าบุญเดือนแปด หรือบุญเข้าพรรษา เป็นเดือนที่สำคัญในทางพระพุทธศาสนาสำหรับพระสงฆ์และญาติโยม โดยพระสงฆ์จะอธิษฐานเข้าพรรษา และจะอยู่จำพรรษาตลอดระยะเวลา ๓ เดือน โดยวัตถุประสงค์ที่ทำถวายในช่วงแรก เพื่อให้พระภิกษุใช้แสงสว่างในการเล่าเรียนศึกษา แต่ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงเป็นลำดับจนเป็นงานที่ยิ่งใหญ่ในระดับจังหวัดและระดับประเทศ

๒.๔ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาจิตนเรศ วุฑฒิมโม^{๒๕} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของวัดและชุมชนในการอนุรักษ์ประเพณีแห่เทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของวัดและชุมชนในการอนุรักษ์ประเพณีแห่เทียนพรรษาและศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคในการอนุรักษ์ประเพณีแห่เทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานี โดยใช้วิธีการศึกษาจากเอกสารและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือวัดและชุมชน โดยมีผู้ให้ข้อมูลได้แก่ เจ้าอาวาสหรือผู้เป็นตัวแทนวัด ผู้นำชุมชนหรือผู้เป็นตัวแทนในชุมชนและช่างเทียนที่ทำเทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า

๑. บทบาทของวัดและชุมชนในการสร้างต้นเทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ในระยะแรกวัดยังไม่มีบทบาทในด้านการสร้างต้นเทียนพรรษา แต่จะเป็นเพียงผู้รับถวายต้นเทียนพรรษาจากพุทธศาสนิกชนที่มีศรัทธา ส่วนชุมชนจะเป็นผู้ที่มีบทบาทในการเป็นผู้ทำเทียนพรรษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปถวายแด่พระสงฆ์ที่อยู่จำพรรษาในคุ้มวัดของตนเองพร้อมกับผ้าอาบน้ำฝนและเครื่องไทยทานต่างๆ ในปัจจุบันชุมชนก็ยังเป็นผู้มีบทบาทในการสร้างต้นเทียนพรรษาเช่นเดิม นอกจากจะมีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปถวายพระสงฆ์แล้ว ยังมีจุดประสงค์เพื่อส่งเข้าประกวดเทียนพรรษากับทางจังหวัดอุบลราชธานี ส่วนทางวัดนั้นจะมีบทบาทในด้านการให้สถานที่ในการจัดทำต้นเทียนให้กับชุมชนเป็นส่วนมาก

๒. ด้านประเพณีการแห่เทียนพรรษา เป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศรัทธา ความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา ที่ชุมชนจะทำต้นเทียนพรรษาแห่เทียนไปถวายพระสงฆ์ที่อยู่จำพรรษาในแต่ละวัด พระสงฆ์จะใช้เทียนจุดเพื่อเป็นแสงสว่างในการทำกิจของสงฆ์ แต่ในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลง

^{๒๕} พระมหาจิตนเรศ วุฑฒิมโม, บทบาทของวัดและชุมชนในการอนุรักษ์ประเพณีแห่เทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานี, (รายงานการวิจัย : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๓, บทคัดย่อ.

ไปมาก การแห่เทียนพรรษานั้นเพื่อการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเป็นหลัก และเพื่อประกวดแข่งขันกัน ในบางครั้งจึงก่อให้เกิดความแตกแยกไม่สร้างความสามัคคีไม่เป็นผลดีต่อการอนุรักษ์ประเพณีแห่เทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานี

๓. ด้านการให้ความรู้และการเผยแพร่ประเพณี วัดและชุมชนยังเป็นศูนย์กลางในการให้ความรู้เกี่ยวกับเทียนพรรษา โดยมีคณะช่างของวัดและชุมชนจะเป็นผู้ให้ความรู้แก่เยาวชนหรือแก่ผู้ที่สนใจในรายละเอียดของต้นเทียนแต่ละประเภท ที่จะแทรกความรู้เกี่ยวกับวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาและแง่คิดต่างๆ ที่แสดงออกมาทางศิลปะลวดลายของต้นเทียนพรรษาแต่ละต้นเป็นการให้ความรู้และสืบทอดประเพณีแห่เทียนพรรษาอีกทางหนึ่งด้วย การเผยแพร่ประเพณีแห่เทียนพรรษาต้องอาศัยความร่วมมือจากภาครัฐและเอกชนหรือคณะกรรมการผู้จัดงานแห่เทียนพรรษาในแต่ละปี เป็นสื่อกลางในการประชาสัมพันธ์ทั้งในประเทศและนอกประเทศ

๔. ด้านการแก้ปัญหาในการอนุรักษ์ประเพณีแห่เทียนพรรษา ควรแนวทางแก้ปัญหาใน ๓ ด้าน คือ (๑) ด้านบุคลากร คือต้องมีการสืบทอดวิธีการทำต้นเทียนแต่ละประเภทให้เป็นระบบ มีหลักสูตรการสอนที่ชัดเจน เพื่อให้มีช่างเทียนรุ่นใหม่มาทดแทนรุ่นเก่าที่จะหมดไป (๒) วัดและชุมชนไม่ควรเน้นการสร้างต้นเทียนพรรษาเพื่อการแข่งขันหรือหวังผลประโยชน์ในการส่งต้นเทียนพรรษาเข้าประกวดมากเกินไป (๓) ด้านงบประมาณ ในการจัดสร้างต้นเทียนพรรษาแต่ละต้นวัดและชุมชนต้องใช้งบในการสร้างเป็นจำนวนมาก หน่วยงานภาครัฐและเอกชนควรที่จะเข้าไปให้การสนับสนุนในด้านงบประมาณให้มีความเพียงพอต่อการดำเนินการทำต้นเทียนแต่ละต้น ถ้าเช่นนั้นก็จะป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การประเพณีแห่เทียนพรรษาในจังหวัดอุบลราชธานีหมดไปได้ เพราะค่าใช้จ่ายในการทำต้นเทียนพรรษาแต่ละต้นที่สูงขึ้นทุกปี

ในการอนุรักษ์ประเพณีแห่เทียนพรรษาทุกคนควรมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ไม่ควรมุ่งหวังรางวัลมากเกินไป ควรมีการเปิดสอนการทำต้นเทียนประเภทต่างๆ ในวงกว้าง ไม่ใช่เฉพาะแต่ในวงการช่างเทียนเท่านั้น ทางราชการควรเข้ามาให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะเรื่องงบประมาณในการจัดทำเทียนพรรษาของแต่ละคุ้มวัดหรือชุมชนให้เพียงพอ ไม่ควรจะเป็นภาระของแต่ละวัดหรือชุมชนเท่านั้น

ควรมีการเก็บรักษาเทียนพรรษาหลังจากเสร็จสิ้นขบวนแห่เทียนไว้ในที่ที่เหมาะสม เช่นการสร้างโรงเก็บเทียนพรรษา เพื่อเก็บไว้ให้นักท่องเที่ยวหรือผู้ชมในจังหวัดหรือจังหวัดอื่นๆ และจังหวัดใกล้เคียง ซึ่งยังไม่ได้มาชมในช่วงที่จัดงานประเพณีแห่เทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานี อันเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดและเป็นการประชาสัมพันธ์เผยแพร่อีกแนวทางหนึ่งด้วย

ธัญพัฒน์ ศรีบุญสถิตพงษ์^{๒๖} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของเทศบาลนครอุบลราชธานีในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น :กรณีวิจัยการจัดงานประเพณีแห่เทียนพรรษาของชาวอุบลราชธานี. มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องการทำงานตามบทบาทของเทศบาลนครอุบลราชธานี สภาพปัญหาการจัดงานประเพณีแห่เทียนพรรษาตามบทบาทของเทศบาล

^{๒๖} คณะกรรมการฝ่ายประเมินผลการจัดงานมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๑๑๑ ปี สืบเนื่องสู่เมืองมรดก งามล้ำเทียนพรรษา ภูมิปัญญาชาวอุบลราชธานี, รายงานการประเมินผลการจัดงานประเพณีแห่เทียนพรรษาประจำปี ๒๕๕๕, (สถาบันวิจัยและพัฒนา :มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี), ๒๕๕๕, หน้า ๓.

อุบลราชธานี การอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยภาพรวม, ความต้องการเกี่ยวกับการจัดงานประเพณีแห่เทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานี

วัฒนธรรมจังหวัดสตูล^{๒๗} ได้ศึกษาประเพณีการแต่งงานแบบดั้งเดิมของชาวมุสลิมในจังหวัดสตูล :กรณีศึกษา“เบิรซันดิง”(bersanding) การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม (๒) เพื่อสำรวจความคิดเห็นของชาวบ้านในชุมชนคลองเส้นเต็นและชุมชนตำบลบ้านควน ต่อการจัดประเพณีการแต่งงานแบบดั้งเดิมของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดสตูล (๓) เพื่อสำรวจความต้องการในการทำพิธีเบิรซันดิงของคนในชุมชนคลองเส้นเต็นและคนในชุมชนตำบลบ้านควน (๔) เพื่อวิเคราะห์สาเหตุและปัจจัยที่ทำให้ประเพณีการแต่งงานแบบดั้งเดิมของชาวมุสลิมสูญหายไปจากจังหวัดสตูล กลุ่มตัวอย่าง คือ ชาวบ้านในชุมชนคลองเส้นเต็นและชุมชนตำบลบ้านควน อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูลการเก็บข้อมูลใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์และการจัดเวทีเสวนาการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การหาค่าเฉลี่ยจากแบบสอบถามและนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และจัดเวทีเสวนามาวิเคราะห์เนื้อหาแล้วนำเสนอข้อมูลในรูปความเรียง ผลการวิจัยสรุปว่า

๑. จากการวิจัย ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการตลอดการวิจัยซึ่งนอกจากจะเป็นผู้ให้ข้อมูลแล้ว ยังช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล ติดต่อประสานงาน อำนวยความสะดวกในการจัดเก็บข้อมูลทำให้ชาวบ้านในชุมชนเห็นความสำคัญของประเพณีดั้งเดิมของท้องถิ่นและมีความเข้าใจในการดำเนินงานวัฒนธรรมมากขึ้น

๒. คนในชุมชนต้องการให้มีการอนุรักษ์ พิธีพู่และเผยแพร่ประเพณีการแต่งงานแบบดั้งเดิมไว้ เพราะแสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของคนในชุมชน และเป็นการส่งเสริมให้คนในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของประเพณีแบบดั้งเดิมที่คนรุ่นก่อนเคยปฏิบัติกันมา ต้องการให้สังคมให้ความสำคัญกับสิ่งเหล่านี้ โดยการจัดกิจกรรมหรือโครงการที่เป็นการส่งเสริมให้คนเห็นความสำคัญของประเพณีแบบดั้งเดิมของท้องถิ่นและต้องการให้มีการเผยแพร่ให้กับประชาชนในจังหวัดอื่นๆ หรือชาวต่างชาติได้รู้จัก

๓. ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังต้องการให้มีการจัดเบิรซันดิง ถึงแม้ไม่ได้เป็นการสร้างความตื่นตัวให้กับคู่บ่าวสาวในการเจอกันเหมือนสมัยก่อน แต่ถือว่าการสร้างสีสันให้กับงานแต่งงานทำให้คู่บ่าวสาวมีเรื่องราวที่น่าประทับใจให้จดจำและยังเป็นการสืบทอดประเพณีอันดีงามที่บรรพบุรุษเคยปฏิบัติกันมา

๔. ปัจจุบันนี้ประเพณีการแต่งงานแบบดั้งเดิมของชาวมุสลิมยังไม่ได้สูญหายไปจากชุมชน แต่มีแบบแผนของการปฏิบัติเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เนื่องจากผู้นำศาสนาไม่เห็นด้วยกับการจัดประเพณีดังกล่าว เพราะถือว่าไม่ได้เป็นบทบัญญัติของหลักศาสนาอิสลามและมีการปฏิบัติในบางส่วนที่ขัดต่อหลักการของศาสนาอิสลาม

^{๒๗} วัฒนธรรมจังหวัดสตูล, ศึกษาประเพณีการแต่งงานแบบดั้งเดิมของชาวมุสลิมในจังหวัดสตูล : กรณีศึกษา“เบิรซันดิง”(bersanding), (รายงานการวิจัย :สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ), ๒๕๕๔, บทคัดย่อ.

มานะ ขุนวิชัย^{๒๘} ได้วิจัยเรื่องประเพณี ๒ ศาสนา : สายใยแห่งความสัมพันธ์ของคนไทย พุทธ-ไทยมุสลิม ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง เป็นการศึกษาปรากฏการณ์ของชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาที่มา การคงอยู่ คุณค่าของประเพณี ๒ ศาสนา ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

ประเพณีสองศาสนาเกิดขึ้นจากระบบความเชื่อดั้งเดิมของชุมชนคือ ความเชื่อเรื่อง วิญญาณของบรรพบุรุษ ผสมผสานกับศาสนาหลัก คือ ศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม ชาวบ้านในตะโหมดได้จัดตั้งองค์กรชุมชนเพื่อเป็นแกนกลางในการประสานความร่วมมือระหว่างชาวบ้านทั้งสองศาสนา โดยใช้วัดเป็นสถานที่นัดพบเพื่อจัดงานประเพณี ๒ ศาสนา นอกจากนี้ได้ร่วมประสานกับ องค์กรชุมชนอื่นๆ เพื่อขยายแนวคิดเกี่ยวกับประเพณี ๒ ศาสนาให้กว้างขวางขึ้น

คุณค่าของประเพณี ๒ ศาสนา ได้แก่ คุณค่าในฐานะที่เป็นสิ่งสร้างอัตลักษณ์ให้กับชุมชน ตะโหมด เป็นสิ่งช่วยลดปัญหาความขัดแย้งในชุมชน โดยเฉพาะปัญหาความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านที่ นับถือศาสนาต่างกันและมีคุณค่าที่ช่วยให้ชุมชนตะโหมดเกิดความเข้มแข็ง

วัฒนธรรมจังหวัดนครพนม^{๒๙} ได้วิจัยเรื่อง แบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและ ชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม: กรณีศึกษา การมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนใน การอนุรักษ์พิธีกรรมเลี้ยงผีปู่ตาชาวกะเลิง ตำบลคำเตย อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม การวิจัยครั้งนี้มี วัตถุประสงค์เพื่อ ๑) เพื่อการอนุรักษ์สืบสาน เผยแพร่ประเพณีความเชื่อ วัฒนธรรมชนเผ่าในชุมชน ๒) เพื่อการจัดทำสื่อวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวกะเลิงบ้านคำเตย ตำบลคำเตย อำเภอเมือง จังหวัด นครพนม ๓) เพื่อเสริมสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม ระหว่างสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมอำเภอ สภาวัฒนธรรมตำบล องค์การภาครัฐ ท้องถิ่น และชุมชน คณะผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน ผู้แทนด้านศาสนา การศึกษา วัฒนธรรม องค์กรส่วนท้องถิ่น ด้านสาธารณสุข กลุ่มอาชีพ สมาชิกในชุมชน พ่อจ้-นางเทียมและ ผู้แทนเยาวชน รวมทั้งสิ้น ๕๐ คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบมี โครงสร้างและแบบสอบถามการมีส่วนร่วมพิธีกรรมเลี้ยงผีปู่ตา ดำเนินการจัดเก็บข้อมูลโดยการ สัมภาษณ์ จัดทำเวทีชาวบ้าน และตอบแบบสอบถาม ที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการ อนุรักษ์พิธีกรรมเลี้ยงผีปู่ตา (ปู่คำเหลียง) ด้านการวางแผนและการสนับสนุนงบประมาณ การมีส่วน ร่วมในการจัดกิจกรรมพิธีกรรม การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การอนุรักษ์ สืบสานประเพณีพิธีกรรม ความคิดเห็นการส่งผลต่อชุมชนและสังคมและความพึงพอใจในรูปแบบของกิจกรรมพิธีกรรม การ วิเคราะห์ข้อมูล จากผลการศึกษา ได้แก่ การวิเคราะห์เนื้อหา จากการสัมภาษณ์ การสังเกตและเวที ชาวบ้านและสรุปผลจากแบบสอบถาม โดยใช้ค่าสถิติ ร้อยละ

^{๒๘} มานะ ขุนวิชัย, ประเพณี ๒ ศาสนา : สายใยแห่งความสัมพันธ์ของคนไทยพุทธ-ไทยมุสลิม ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง, (รายงานการวิจัย : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ), ๒๕๕๔, บทคัดย่อ.

^{๒๙} วัฒนธรรมจังหวัดนครพนม, แบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหาร จัดการวัฒนธรรม: กรณีศึกษา การมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการอนุรักษ์พิธีกรรมเลี้ยงผีปู่ ตาชาวกะเลิง ตำบลคำเตย อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม, (รายงานการวิจัย, สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรม แห่งชาติ), ๒๕๕๕, บทคัดย่อ.

ผลการวิจัย สรุปว่า การมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรม และชุมชนในการอนุรักษ์ พิธีกรรมเลี้ยงผีปู่ตาชาวกะเลิง ตำบลคำเตยอำเภอเมือง จังหวัดนครพนม จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม ๕๐ คน ในด้านการวางแผนและการสนับสนุนงบประมาณ ค่าเฉลี่ยรวม อยู่ในระดับมาก ๔.๔๐ ก่อนข้างมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๘๘.๐๐ ด้านการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมพิธีกรรม ค่าเฉลี่ยรวม อยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างมาก ๓.๘๑ คิดเป็นร้อยละ ๗๖.๑๖ ด้านการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ กิจกรรมพิธีกรรม ค่าเฉลี่ยรวม อยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างมาก ค่า ๓.๕๐ คิดเป็นร้อยละ ๖๙.๙๒ ด้านการอนุรักษ์ ถ่ายทอด สืบสานประเพณีพิธีกรรม ค่าเฉลี่ยรวม อยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างมาก ๓.๙๑ คิดเป็นร้อยละ ๗๘.๒๘ ด้านความคิดเห็นการส่งผลกระทบต่อชุมชนและสังคม ค่าเฉลี่ยรวม อยู่ในระดับมาก ๔.๑๘ คิดเป็นร้อยละ ๘๓.๖๘ และด้านความพึงพอใจในรูปแบบของกิจกรรมพิธีกรรม ค่าเฉลี่ยรวม อยู่ในระดับมาก ๔.๐๓ คิดเป็นร้อยละ ๘๐.๖๒ โดยสรุปการมีส่วนร่วมกิจกรรมทั้ง ๖ ด้าน ค่าเฉลี่ย ๓.๙๗ คิดเป็นร้อยละ ๗๙.๔๔ อยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างมาก มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ด้านชุมชน สภาวัฒนธรรมตำบล ชุมชนและหลายภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ควรจัดให้มี สื่อ วัฒนธรรมของชนเผ่าไทกะเลิง เพื่อการอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมประเพณีของชนเผ่าในหลาย รูปแบบทั้งเอกสารหนังสือ ซีดี วีซีดี งานวิจัยและระบบอินเทอร์เน็ต เพื่อการอนุรักษ์และเผยแพร่ วัฒนธรรมประเพณี ซึ่งปัจจุบันด้านสื่อวัฒนธรรมยังมีน้อยมาก ควรพัฒนาให้ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยว เชิงอนุรักษ์ โดยจัดทางงบประมาณสนับสนุนในด้าน สาธารณูปโภค เช่น บ่อบาดาลน้ำ น้ำประปา ไฟฟ้าและด้านการคมนาคม เช่น ถนนลูกรัง คอนกรีต รางยางเข้าถึงดอนปู่ตา

ด้านงานวิจัย ควรมีการวิจัยเพื่อส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และการวิจัยเพื่อ จัดทำสื่อวัฒนธรรมในรูปแบบสื่อมัลติมีเดียเพื่อการอนุรักษ์และเผยแพร่ในด้านประวัติความเป็นมา วิถี ชีวิตวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ของชนเผ่าไทกะเลิงที่อยู่อาศัย ในท้องที่จังหวัดต่างๆของไทย

วัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา^{๓๐} ได้ศึกษาวิจัยเรื่องแบบมีส่วนร่วมของเครือข่าย วัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม :กรณีศึกษาประเพณีสู่ขวัญข้าว บ้านพรหมราช ตำบลตูม อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กรณีศึกษา (Case study) มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา สภาวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมาและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น ศึกษาประเพณีสู่ ขวัญข้าว บ้านพรหมราช ตำบลตูม อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน การสืบทอดในอนาคตและศึกษาบทบาทหน้าที่ของประเพณีสู่ขวัญข้าวต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชน และประชาชนในท้องถิ่นด้านเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ผู้นำชุมชน หมอสู่ขวัญข้าว ผู้รู้/ปราชญ์ชาวบ้าน/ผู้อาวุโสในหมู่บ้านพรหมราชและหมู่บ้านใกล้เคียง เด็กและเยาวชน ตำบลตูม อำเภอปักธงชัย จังหวัด นครราชสีมา โดยใช้การสุ่มแบบเจาะจง กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๐ คน เครื่องมือที่ใช้

^{๓๐} วัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา, แบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม : กรณีศึกษาประเพณีสู่ขวัญข้าว บ้านพรหมราช ตำบลตูม อำเภอปักธงชัย จังหวัด นครราชสีมา, (รายงานการวิจัย, สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ), ๒๕๕๔, บทคัดย่อ.

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล การจัดเวทีเสวนาและการแบบสัมภาษณ์ไม่มีโครงสร้าง เป็นคำถามปลายเปิด แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม การวิเคราะห์เนื้อหาของข้อมูลที่รวบรวมมาได้ทั้งหมด มีลักษณะในเชิงบรรยาย ผลการวิจัยสรุปว่า

๑. การทำงานแบบมีส่วนร่วม ๔ ขั้น คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจการมีส่วนร่วมปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในการประเมินผลและการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ของเครือข่าย วัฒนธรรม ได้แก่ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา สภาวัฒนธรรมอำเภอ ปักธงชัย องค์การบริหารส่วนตำบลตูม วัดพรหมราชและชุมชน

๒. ศึกษาประเพณีสู่ขวัญข้าว ตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน การสืบทอดในอนาคต พบว่า

๒.๑ ประวัติความเป็นมาของประเพณีสู่ขวัญข้าว มีมาตั้งแต่สมัยปู่ย่า ตายาย แต่เดิมชาวบ้านจะเรียกขวัญข้าว ณ ลานข้าว ที่บ้านหรือที่นาของตน การเรียกขวัญข้าวก็เพื่อความเป็นสิริมงคล บูชาและขอมาพระแม่โพสพ เป็นการสมโภชก่อนนำข้าวขึ้นยุ้ง ปัจจุบัน ก็มาร่วมกันทำพิธีสู่ขวัญข้าวที่วัดพรหมราช ตำบลตูม ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ ซึ่งตรงกับวันมาฆบูชา พร้อมกับงานไหว้พระพุทธรูปจำลองของวัดพรหมราช เป็นประจำทุกปี

๒.๒ คุณค่าและความสำคัญของประเพณีสู่ขวัญข้าว ในอดีตและปัจจุบัน คือ เป็นการระลึกถึงบุญคุณของพระแม่โพสพการขอมาพระแม่โพสพที่ไม่ดีกับข้าว ไม่ให้ข้าวเจ็บป่วย เป็นการทำบุญก่อนนำข้าวขึ้นยุ้ง ให้มีความอุดมสมบูรณ์ได้ข้าวมาก ๆ มีความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจในการทำนา เกิดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เกิดความสบายใจ เป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว

๒.๓ สถานภาพของประเพณีสู่ขวัญข้าว เป็นสื่อพื้นบ้านด้านพิธีกรรมความเชื่อที่มีต่อพระแม่โพสพ เพื่อเป็นการฉลองให้พระแม่โพสพ สถานภาพของสื่อประเพณีสู่ขวัญข้าวมีความเข้มแข็ง แต่ในอนาคตสื่อประเพณีสู่ขวัญข้าวบ้านพรหมราช จะอยู่ในภาวะกำลังพิการ/บกพร่อง เพราะเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ จะไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญของการสู่ขวัญข้าว

๒.๔ รูปแบบของประเพณีสู่ขวัญข้าวเป็นพิธีกรรมประเภทการสู่ขวัญสิ่งของ พิธีกรรมเพื่อการเฉลิมฉลองในอดีต รูปแบบของพิธีสู่ขวัญข้าว เป็นพิธีกรรมส่วนบุคคล (ครอบครัว) ที่จัดขึ้นในครอบครัวจะทำ ณ ที่นาของตนเอง ปัจจุบันรูปแบบของพิธีสู่ขวัญข้าว เป็นพิธีกรรมส่วนชุมชนหรือสังคมที่ชุมชนหรือสังคมร่วมกันจัดขึ้นภายในวัดพรหมราช

๒.๕ ขั้นตอน/พิธีการสู่ขวัญข้าวมีองค์ประกอบ ดังนี้ หมอสู่ขวัญชาวบ้านที่มาร่วมพิธีสู่ขวัญข้าว สิ่งของที่ใช้ในการทำพิธีสู่ขวัญข้าว เครื่องสายดนตรีไทยและการแสดงพื้นบ้าน ขั้นตอนพิธีการสู่ขวัญข้าว โดยประชุมชนชาวบ้านปรีกษาหารีเกี่ยวกับการจัดงาน และกำหนดวันเวลาที่จัดงาน หมอสู่ขวัญข้าวก็จะทำพิธีสู่ขวัญข้าว กล่าวคำอัญเชิญ ชุมชุมเทวดา ทำพิธีเวียนเทียนอ่านคำทำนายของนางสงกรานต์ประจำปีอ่านคำทำนายฝนและวันที่เหมาะสมในการเพาะปลูก

๒.๖ แนวทางการสืบทอดประเพณีสู่ขวัญข้าว คือ ความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียนวัดพรหมราชและองค์การบริหารส่วนตำบลตูม ในการสืบสานประเพณีสู่ขวัญข้าว เป็นการส่งเสริม สืบสานให้กับเด็กและเยาวชน เกิดความรู้ เห็นคุณค่าและความสำคัญของการสู่ขวัญข้าว โดยนำเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการเรียนการสอนในหลักสูตรท้องถิ่น นอกจากนี้ควรจะนำบุตรหลานมาร่วมพิธีสู่ขวัญข้าว พร้อมทั้งเล่าเรื่องราวที่เกี่ยวกับการทำนา การสู่ขวัญข้าว เพื่อปลูกฝังให้ระลึกถึงบุญคุณของพระแม่โพสพ

๓. ศึกษาบทบาทหน้าที่ของประเพณีสู่ขวัญข้าว พบว่า

๓.๑ บทบาทหน้าที่ของประเพณีสู่ขวัญข้าว จะทำให้สามารถผลิตข้าวในปีต่อไปได้อย่างสมบูรณ์ สามารถเก็บเกี่ยวได้ผลผลิตมากขึ้นในฤดูกาลต่อไป ข้าวขายได้ราคาดีและไม่เกิดภาวะอดอยาก เป็นการแสดงออกถึงความเชื่อที่มีต่อพระแม่โพสพ ก่อให้เกิดขวัญและกำลังใจที่ดีขึ้นเกิดศรัทธามงคลแก่ชีวิต มีวิถีชีวิตอยู่ด้วยความราบรื่น จิตใจเข้มแข็ง เกิดความสามัคคี มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

๓.๒ ประโยชน์ในการนำมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้แก่ ข้าวที่ปลูกในนาให้มีคุณภาพดี ได้ผลผลิตเต็มเม็ดเต็มหน่วยมีความพอเพียง ประหยัดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นชุมชนเกิดความเข้มแข็ง มีความเสียสละ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ มีความรัก ความสามัคคี ลดปัญหายาเสพติด เกิดความรู้สึกละสบายใจและครอบครัวมีความสุข เกิดความภาคภูมิใจ และสอนให้รู้ถึงความกตัญญู ส่งเสริมสนับสนุนคุณธรรม จริยธรรม ด้านความสามัคคีปรองดอง

วัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์^{๓๑} ได้ศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการสร้างเสริมความเข้มแข็งพิธีกรรมไหว้บูชา ครุฑมณีวัดด้านสุขภาวะชุมชน : กรณีศึกษาบ้านหนองเต็งใหญ่ ตำบลหนองเต็ง อำเภอกกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาต้นทุนทางวัฒนธรรมในการสืบสานพิธีกรรมไหว้บูชาครุฑมณีวัดของชุมชนบ้านหนองเต็งใหญ่ อำเภอกกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ (๒) หาแนวทางการใช้พิธีกรรมไหว้บูชาครุฑมณีวัด เป็นสื่อในการเสริมสร้างสุขภาวะของชุมชน (๓) หาแนวทางพัฒนาและรักษาพิธีกรรมไหว้บูชาครุฑมณีวัด ให้ทำหน้าที่ด้านสุขภาวะชุมชนอย่างยั่งยืน (๔) เสริมสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม ของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์และสภาวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน ๘๐ คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า

พิธีกรรมไหว้บูชาครุฑมณีวัด เป็นพิธีกรรมอันเนื่องมาจากความเชื่อของชาวไทยเขมร ต้นทุนทางวัฒนธรรมในการสืบสานพิธีกรรมไหว้บูชาครุฑมณีวัด คือ สิ่งที่มีอยู่ในตัวคนหรือกลุ่มคนเกี่ยวกับความคิด ความเชื่อ ที่สั่งสมสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นในรูปแบบของพิธีกรรม โดยมีครุฑมณีวัดทำหน้าที่เป็นประธานหรือเป็นผู้นำของพิธีกรรม และเป็นผู้ที่มีความสำคัญที่สุดในการสืบสานพิธีกรรมให้เข้มแข็งและคงอยู่สืบไป ซึ่งปัจจุบันสภาพของสื่อพิธีกรรมไหว้บูชาครุฑมณีวัด สรุปได้ดังนี้ ๑) เป็นสื่อที่สามารถระดมพลั้งชุมชนได้จำนวนมากทั้งในระดับครอบครัว และขยายหน้าที่ไปถึงระดับชุมชน ๒) สื่อมีองค์ประกอบที่ใช้ในพิธีกรรมที่หลากหลาย เป็นสื่อพื้นบ้านที่สะท้อนให้เห็นอัตลักษณ์ที่แท้จริงของชุมชนได้เป็นอย่างดี ๓) สื่อกระทำได้ขึ้นภายใต้ระบบความเชื่อเรื่อง“ผี”และมีการสืบทอดกันทางเชื้อสายดังนั้นการคงอยู่ของสื่อยังจะมีอยู่จนถึงปัจจุบัน หากไม่เคารพบูชาครอบครัวก็ไม่สงบสุข มีโรคภัยไข้เจ็บ ดำเนินชีวิตไม่ราบรื่น มีกระบวนการทำงานวัฒนธรรมเชิงรุก เพื่อนำมาใช้เสริมสร้างความเข้มแข็งพิธีกรรมไหว้บูชาครุฑมณีวัด ด้านสุขภาวะของชุมชน มี ๔ แนวคิด ดังนี้ ๑) หลักสิทธิ

^{๓๑} วัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์, ศึกษาแนวทางการสร้างเสริมความเข้มแข็งพิธีกรรมไหว้บูชา ครุฑมณีวัดด้านสุขภาวะชุมชน : กรณีศึกษาบ้านหนองเต็งใหญ่ ตำบลหนองเต็ง อำเภอกกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์, (รายงานการวิจัย, สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ), ๒๕๕๕, บทคัดย่อ.

เจ้าของวัฒนธรรม“เพื่อชุมชน ทำโดยชุมชนและเป็นของชุมชน” ๒) หลักการสร้างความร่วมมือร่วมกัน ๓) การวิเคราะห์วัฒนธรรมทั้งรูปแบบและเนื้อหา (ต้นไม้แห่งคุณค่า) ๔) หลักการ S-M-C-R

วัฒนธรรมจังหวัดยโสธร^{๓๒} ได้ศึกษาวิจัยเรื่องความร่วมมือของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม : กรณีศึกษาประเพณีแห่มาลัยข้าวตอก อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษากระบวนการในการทำงานร่วมกันระหว่างวัฒนธรรมจังหวัดยโสธร สภาวัฒนธรรมจังหวัดยโสธร เครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม : กรณีศึกษาประเพณีแห่มาลัยข้าวตอก อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร (๒) ศึกษาปัจจัยในการสร้างเสริมศักยภาพของวัฒนธรรมจังหวัดยโสธรและสภาวัฒนธรรมจังหวัดยโสธรในการบริหารจัดการวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมและ (๓) เสนอแนวทางอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีแห่มาลัยข้าวตอก

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ พระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน ครูอาจารย์ ผู้นำชุมชน และเยาวชน ในตำบลฟ้าหยาด อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ การจัดเวทีเสวนา การสัมภาษณ์ การสังเกตและการจดบันทึก การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการพรรณนาวิเคราะห์ข้อเท็จจริงที่ได้จากการจัดกิจกรรม ผลการศึกษาสรุปว่า

๑. วัฒนธรรมจังหวัดยโสธร สภาวัฒนธรรมจังหวัดยโสธร เครือข่ายวัฒนธรรม และชุมชน มีกระบวนการในการทำงานร่วมกันในการบริหารจัดการวัฒนธรรม โดยยึดหลักกระบวนการในการทำงานแบบมีส่วนร่วมใน ๕ ร่วม คือ

๑) ร่วมใจคือการให้ทุกฝ่ายทั้งภาครัฐภาคชุมชน ได้เข้ามาร่วมเป็นคณะทำงานวิจัยเพื่อ“ ถักทอ”และ“เชื่อมโยง”ในการดำเนินงานวัฒนธรรมของท้องถิ่นและจังหวัดให้เกิดพลังในการดำเนินงานวัฒนธรรมของท้องถิ่นได้อย่างพร้อมเพรียงและไปในทิศทางเดียวกัน มีความรู้สึกเคารพให้เกียรติซึ่งกันและกันและเกิดความไว้วางใจต่อกัน

๒) ร่วมคิด คือการให้ทุกคนได้ใช้ความคิดเหตุผลได้มีการระดมสมองกำหนดเป้าหมายวางแผนการทำงานร่วมกัน

๓) ร่วมทำ คือการให้ทุกคนได้ร่วมกันลงมือปฏิบัติตามแผนงานที่วางไว้ ทั้งในด้านการจัดเก็บข้อมูล การจัดเวทีเสวนา การประมวลวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล การตรวจสอบข้อมูล ตลอดจนการเรียบเรียงและเขียนรายงานวิจัย

๔) ร่วมเรียนรู้ คือ การให้ทุกคนได้รู้จักการทำงานวิจัยแบบมีส่วนร่วมได้รู้จัก รู้ใช้ และรู้วิธีการรักษา สืบทอดประเพณีอันดีงามให้คงอยู่สืบไป

๕) ร่วมแก้ปัญหา คือ การให้ทุกคนได้ร่วมกันศึกษาค้นคว้าหาปัญหา สาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นและความต้องการของชุมชน ตลอดจนคิดหาแนวทางในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน

^{๓๒} วัฒนธรรมจังหวัดยโสธร, การมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม : กรณีศึกษา ประเพณีแห่มาลัยข้าวตอก อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร, (รายงานการวิจัย, สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ), ๒๕๕๔, บทคัดย่อ.

๒. ปัจจัยในการสร้างเสริมศักยภาพวัฒนธรรมจังหวัดยโสธรและสภาวัฒนธรรมจังหวัดยโสธร ให้สามารถบริหารจัดการวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมได้ประสบผลสำเร็จ คือ

๑) การให้ความเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน โดยวัฒนธรรมจังหวัดยโสธรและสภาวัฒนธรรมจังหวัดยโสธร ได้มีการทำความเข้าใจร่วมกัน เพื่อให้สามารถดำเนินงานเป็นไปในแนวทางเดียวกันได้ มีความเอื้อเฟื้อและให้การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

๒) การสร้างความรู้สึกที่ดีต่อกัน โดยมีการให้เกียรติซึ่งกันและกันมีความเปิดเผยและจริงใจ ต่อกัน มีความไว้วางใจต่อกันและเคารพในความคิดเห็นของกันและกัน

๓) การประสานงานที่ดี คือ ในการประสานงาน จะมีการประสานงานแบบเป็นกันเอง ให้ความสนทนแบบฉันทพิน้องและมีบรรยากาศแบบเป็นกันเอง ยิ้มแย้มแจ่มใส มีการสอบถามสารทุกข์สุขดิบ โดยไม่นำเรื่องงานมาเป็นประเด็นหลักในการพูดคุย

๓. แนวทางในการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีหม่อมราชวงศ์ข้าวตอกให้คงอยู่สืบไป คือ

๑) ให้มีการประสานชุมชนอื่นๆ หน่วยงานต่างๆ ตลอดจนองค์การบริหารส่วนตำบล ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดงาน

๒) ให้มีการประกวดพวงมาลัยในระดับครัวเรือน เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในระดับรากหญ้า

๓) ให้มีการเชิดชูเกียรติแก่หมู่บ้าน/ชุมชน ที่มีความเข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สืบทอดประเพณีของชุมชน ดีเด่น

๔) พ่อแม่ผู้ปกครองและโรงเรียน ต้องร่วมมือกัน ในการสั่งสอนบุตรหลานให้เห็นความสำคัญ คุณค่าของประเพณี สนับสนุนส่งเสริมให้บุตรหลานกล้าที่จะเผยแพร่ข้อมูลและนำเสนอต่อสาธารณะชนด้วยความภาคภูมิใจ

๕) ห้ามให้มีการจำหน่ายสิ่งของมีนเมาและลดมหรสพสิ่งยั่วยุในงานบุญประเพณี

๖) ให้มีตำรา หลักสูตร การจดบันทึกภูมิปัญญา เพื่อป้องกันการสูญหายของภูมิความรู้

๗) ให้มีการประชาสัมพันธ์ทางสื่อทุกรูปแบบ และกว้างขวาง

๘) ในการถวายเป็นบุญข้าวตอก ให้ทุกคนทั้งที่เป็นเจ้าของมาลัยและไม่ใช่อเจ้าของมาลัย ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการถวายเป็นบุญข้าวตอกทำกิจกรรมในตอนเย็นจนแล้วเสร็จ และในช่วงเช้าของวันรุ่งขึ้น จัดให้มีกิจกรรมการทำบุญตักบาตรที่วัดเช่นเดิม ทั้งนี้หน่วยงานที่รับผิดชอบจะต้องมีการประชาสัมพันธ์ ชี้แนะให้ชาวบ้านมองเห็นคุณค่า ความสำคัญของประเพณีดั้งเดิม

วัฒนธรรมจังหวัดอุทัยธานี^{๓๓} ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการใช้สื่อพิธีกรรมทำขวัญข้าวแม่โพสพ เพื่อเสริมสร้างอัตลักษณ์ศักดิ์ศรีของชุมชน อำเภอหนองขาหย่าง จังหวัดอุทัยธานี การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) เพื่อศึกษาการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม เพื่ออนุรักษ์ พื้นฟู และเสริมสร้างศักดิ์ศรีให้แก่ สื่อพิธีกรรมการทำขวัญข้าวแม่โพสพ (๒) เพื่อศึกษาสถานภาพของสื่อพิธีกรรมการทำขวัญข้าว

^{๓๓} วัฒนธรรมจังหวัดอุทัยธานี, การใช้สื่อพิธีกรรมทำขวัญข้าวแม่โพสพ เพื่อเสริมสร้างอัตลักษณ์ศักดิ์ศรีของชุมชน อำเภอหนองขาหย่าง จังหวัดอุทัยธานี, (รายงานการวิจัย, สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ), ๒๕๕๕, บทคัดย่อ.

แม่โพสพ ตลอดจนปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ และการเปลี่ยนแปลงของสถานภาพ (๓) เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ ของสื่อพิธีกรรมการทำขวัญข้าวแม่โพสพ ในการเสริมสร้าง อัตลักษณ์ศักดิ์ศรี ของชาวอำเภอนองขาหย่าง (๔) เพื่อศึกษากระบวนการทำงานวัฒนธรรมเชิงรุก เพื่อฟื้นฟูรูปแบบ และคุณค่า/ความหมาย ของ สื่อพิธีกรรมการทำขวัญข้าวแม่โพสพโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสนทนากลุ่ม การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม และการศึกษาจากเอกสาร ผลการวิจัยสรุปว่า

๑. การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมที่ชุมชนนำมาใช้ในการฟื้นฟูและเสริมสร้างศักดิ์ศรีให้แก่สื่อพิธีกรรมการทำขวัญข้าวแม่โพสพ มี ๕ รูปแบบ ได้แก่ การสื่อสารแบบสองทาง การสื่อสารแบบแนวระนาบ การไหลของข่าวสารสองจังหวะ การสลับบทบาทหน้าที่ของผู้สื่อสารและการมีส่วนร่วมในการผลิตสื่อ

๒. สถานภาพของสื่อพิธีกรรมในยุคอดีตมีความเฟื่องฟู เนื่องจากสื่อมีความหมายศักดิ์สิทธิ์ และเป็นอัตลักษณ์ศักดิ์ศรี ของชุมชนและเป็นสื่อที่เกี่ยวข้องกับคนทุกเพศทุกวัย แต่ในช่วงปี ๒๕๔๔ เป็นต้นมา สื่ออยู่ในสภาพแบบข้างนอกอยู่ข้างในกลวง เนื่องจากคนที่เกี่ยวข้อง มีเพียงกลุ่มคนสูงอายุ นอกจากนี้ สื่อยังได้รับการตีความหมายใหม่ว่าเป็นเรื่องมลายายหลังจากที่มีโครงการฟื้นฟูในปี พ.ศ.๒๕๕๑ ทำให้สื่อกลับมาอยู่ในสภาพที่เข้มแข็ง เนื่องจากชุมชนและองค์กรภายนอกให้ความร่วมมือในการสืบทอดพิธีกรรมการทำขวัญข้าวแม่โพสพและสื่อมีความหมายมากกว่าพิธีกรรม เพราะสื่อได้สะท้อนให้เห็นถึงศักดิ์ศรีของชุมชนอีกด้วย ส่วนการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงสถานภาพพบว่า ปัจจัยภายในได้แก่ ความเชื่อ ข้อจำกัดของสื่อ ผู้นำชุมชน และระบบเครือญาติส่วนปัจจัยภายนอกได้แก่ ความเจริญทางเทคโนโลยี เครื่องจักร การศึกษา เส้นทางคมนาคม เศรษฐกิจและการได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก

๓. การทำบทบาทหน้าที่ของสื่อในการสืบทอดอัตลักษณ์ชาวอำเภอนองขาหย่าง ในยุคอดีต มีช่องทางการสื่อสารที่จำกัด ทำให้กลุ่มแกนนำครู ได้บูรณาการสื่อพิธีกรรมการทำขวัญข้าวแม่โพสพเข้าสู่โรงเรียน เมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๔ แต่ผู้ที่ทำหน้าที่สืบทอดมีเพียงกลุ่มเด็กและเยาวชน ต่อมามีการทำโครงการฟื้นฟู พบว่าได้มีการเปิดพื้นที่สาธารณะให้กับคนทุกเพศทุกวัย โดยการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันส่งผลให้สื่อกลับมาทำบทบาทหน้าที่ในการสืบทอดอัตลักษณ์ศักดิ์ศรีของชาวอำเภอนองขาหย่างได้อย่างเข้มข้น

๔. กระบวนการทำงานวัฒนธรรมเชิงรุกที่ชุมชนนำมาใช้ในการฟื้นฟูรูปแบบและคุณค่า/ความหมาย พบว่ามี ๕ แนวคิด ได้แก่ หลักสิทธิเจ้าของวัฒนธรรม หลักการสร้างความเข้าใจร่วมกันก่อนทำกิจกรรม (ขยับปัญญา) แนวคิดการวิเคราะห์วัฒนธรรมทั้งรูปแบบและเนื้อหา (ต้นไม้แห่งคุณค่า) หลักการครบเครื่องเรื่อง S-M-C-R และแนวคิดทำที่แบบคู่ขนาน “ทั้งใช้และพัฒนา” สื่อพื้นบ้าน

อภิสิทธิ์ พงศ์เมธากุล^{๓๔} ได้ศึกษาวิจัยข้างพื้นถิ่นอยุธยา : ว่าด้วยเรื่องความเชื่อและกรรมวิธีการปรุ้งเรือนไทยภาคกลาง งานของช่างพื้นถิ่นซึ่งมีความใกล้ชิดกับวิถีชีวิต และความเป็นอยู่

^{๓๔} อภิสิทธิ์ พงศ์เมธากุล, ข้างพื้นถิ่นอยุธยา : ว่าด้วยเรื่องความเชื่อและกรรมวิธีการปรุ้งเรือนไทยภาคกลาง, (รายงานการวิจัย, สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ), ๒๕๕๕, บทคัดย่อ.

ของประชาชนทั่วไปในแต่ละท้องถิ่นของแต่ละภูมิภาคของประเทศไทย ช่างพื้นถิ่นในแต่ละท้องถิ่นย่อมมีจินตนาการในการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรม-ไทยพื้นถิ่นนั้นๆ เพื่อเป็นการริเริ่มในการวิจัยเกี่ยวกับช่างพื้นถิ่น คณะผู้วิจัยจึงเริ่มต้นงานวิจัยในเรื่อง “ช่างพื้นถิ่นอยุธยา” เป็นโครงการนำร่อง ซึ่งเป็นการวิจัยช่างพื้นถิ่นอยุธยาว่าด้วยการบูรณปฏิสังขรณ์ไทยภาคกลาง โดยมุ่งศึกษาภูมิปัญญาของช่างพื้นถิ่นอยุธยาในประเด็นต่างๆ เป็นที่เชื่อได้ว่างานวิจัยในครั้งนี้สามารถทำให้ทราบถึงภูมิปัญญาเฉพาะของช่างพื้นถิ่นอยุธยา ซึ่งสะท้อนออกมาผ่านงานสร้างสรรค์ทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่มีการคิดค้นวิธีการและถ่ายทอดสืบต่อกันมาหลายช่วงอายุคน จนเป็นรากเหง้าทางวัฒนธรรมที่ฝังลึก อันเป็นสิ่งที่สร้างความภาคภูมิใจให้กับชาวอยุธยา

การวิจัยในครั้งนี้กำหนดให้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงประจักษ์ ประกอบด้วยการค้นคว้าข้อมูลทางด้านเอกสารที่เชื่อถือได้ โดยศึกษาในลักษณะของการค้นหาข้อเท็จจริง กลุ่มเป้าหมายของงานวิจัยเป็นกลุ่มช่างพื้นถิ่นอยุธยา โดยคำนึงถึงการสร้างสรรค์รูปแบบสถาปัตยกรรม ว่าด้วยเรื่องการบูรณปฏิสังขรณ์ไทยพื้นถิ่นอยุธยาเป็นหลัก การเก็บข้อมูลของงานวิจัยแบ่งออกเป็น ๒ ทาง คือ ๑) การเก็บข้อมูลทางด้านเอกสารและ ๒) การสำรวจลักษณะกายภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลจะเป็นการวิเคราะห์ด้วยวิธีการเชิงพรรณนาบนพื้นฐานของการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยทำการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ได้ทำการศึกษาเฉพาะในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยกำหนดให้มีการคำนึงถึงรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นอยุธยาเป็นหลัก เนื้อหาของการวิจัยครอบคลุมประเด็นที่สนใจ ๗ ประเด็น ได้แก่ ๑) มีปัญญาของช่างพื้นถิ่นอยุธยา ๒) แนวความคิดพื้นฐานของช่างพื้นถิ่นอยุธยา ๓) หลักการทำงานของช่างพื้นถิ่นอยุธยา ๔) วิธีการปฏิบัติวิชาชีพของช่างพื้นถิ่นอยุธยา ๕) มุมมองเฉพาะของช่างพื้นถิ่นอยุธยา ๖) เอกลักษณะและสัญลักษณ์เฉพาะของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยา ๗) รูปแบบสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่น

ผลการวิจัยพบว่า ภูมิปัญญาของช่างพื้นถิ่นอยุธยาเกิดจากการสั่งสมและถ่ายทอดวิชาความรู้จากรุ่นสู่รุ่น ทั้งที่เป็นระบบและไม่เป็นระบบจนสามารถสร้างงานอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน และเป็นที่ยอมรับในหมู่ช่างด้วยกัน แนวคิดพื้นฐานยึดมั่นอยู่กับความเชื่อต่างๆ อันเกี่ยวเนื่องหลักการทำงานมีความสัมพันธ์กับแนวคิดพื้นฐานของช่างพื้นถิ่นอยุธยา วิธีการปฏิบัติวิชาชีพจะเป็นการรวมกลุ่มกันอยู่ในโรงงานรับบูรณปฏิสังขรณ์ไทยในเขตอำเภอบางปะหัน โดยมีนายช่างใหญ่คอยควบคุมดูแลการปฏิบัติงานในทุกขั้นตอน ช่างที่อยู่ในโรงงานก็จะทำงานเฉพาะส่วน เอกลักษณะของงานช่างพื้นถิ่นอยุธยาสามารถสังเกตเห็นได้อย่างชัดเจนที่สุด คือ ปั้นลม ซึ่งมีลักษณะแหลมเพียว ถึงแม้ว่ารูปแบบเดิมไม่ได้เป็นเหมือนที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบันนี้ การเคารพครูบาอาจารย์เป็นสิ่งที่ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาหลายช่วงอายุคน รูปแบบเรือนไทยพื้นถิ่นอยุธยาหลักๆ ๓ รูปแบบ ได้แก่ ทรงหน้า-พรหม ทรงหน้านางและทรงมะลิลา ส่วนองค์ประกอบอื่นๆ จะมีความคล้ายคลึงกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับฝีมือของช่างแต่ละคนที่มีความชำนาญที่แตกต่างกันไป

พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง^{๓๕} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทและพิธีกรรมของการทำนายนาย ที่มีต่อการดำรงชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะ ในหมู่บ้านห้วยน้ำซุ่น อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อต้องการทราบการประมวลพิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อและการพยากรณ์ในการทำนายนายเกี่ยวกับชีวิต ต้องการทราบการเปรียบเทียบเกี่ยวกับพิธีกรรมในการทำนายนายสู่การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันและต้องการทราบบทบาทและการทำนายนายเกี่ยวกับชีวิตในชีวิตประจำวัน

การวิจัยเรื่องนี้ได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ประกอบพิธีกรรมผู้รับการทำนายนาย การวิจัยเอกสาร ตัวเขียนที่เป็นตำราการทำนายนายและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม บนกรอบแนวคิด ทางคติชนวิทยาแนวโครงสร้างนิยม (Structuralism-folklore) ชีวชาติพันธุ์วิทยา (bio-ethnology) ชาติพันธุ์สัมพันธ์ (ethnicity) และวัฒนธรรมศึกษา (cultural studies) เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่าง คติชนเรื่องการทำนายนาย กับความเป็นชาติพันธุ์ที่มีความสัมพันธ์กับสัตว์พืชและ พื้นที่ทางสังคม ที่ประกอบสร้างในรูปแบบองค์กรทางวัฒนธรรม

การวิจัยพบว่า โครงสร้างของการทำนายนายจะประกอบสร้าง สังคมชาติพันธุ์ที่ไม่เป็นตามกฎหมายของวิวัฒนาการทางสังคมแต่เป็นการทับซ้อนระหว่างสังคมเก็บของป่าล่าสัตว์ (Hunter-gatherer) และสังคมเกษตรกรรม

ในเรื่องความเปลี่ยนแปลงความเชื่อของการทำนายนายนั้นพบว่าจากการทำนายนายที่สร้างระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติที่มีความซับซ้อนและหลากหลายนั้น ปัจจุบันความสัมพันธ์เหล่านั้นในสังคมปัจจุบันได้ให้ความหมายของความสัมพันธ์นั้นเป็นความสัมพันธ์เชิงเดี่ยวที่ธรรมชาติเหล่านั้นเป็นแค่ทรัพยากรทางการผลิตที่มีผลทางเศรษฐกิจ

ในประเด็นการทำนายนายกับชีวิตประจำวันนั้นพบว่าการทำนายนายประกอบสร้างองค์กรทางสังคม(แบบไม่เป็นทางการ) ที่จะเชื่อมโยงสมาชิกชาติพันธุ์เข้าไว้ด้วยกัน ด้วยองค์ประกอบ ๑. ความแตกต่าง ๒. การติดต่อสื่อสาร ๓. การตัดสินใจ ๔. ผู้ทรงอำนาจ ๕. อุดมการณ์ และ ๖. ระเบียบวินัย

โดยองค์กรทางวัฒนธรรมที่ไม่เป็นทางการนั้นได้สร้างระบบความสัมพันธ์ในสองรูปแบบคือ ความสัมพันธ์แนวระนาบ เป็นความสัมพันธ์เชิงพื้นที่การผลิตและความสัมพันธ์แนวตั้งเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจ แต่อย่างไรก็ตามแม้มนุษย์จะตกอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์ในสองรูปแบบนี้มนุษย์ยังสามารถติดต่อ ความเชื่อและค่านิยมผ่านการทำนายนายเกี่ยวกับชีวิต อยู่ตลอดเวลาทำให้องค์การวัฒนธรรมมีชีวิตอย่างต่อเนื่อง

ไชยา อมรกุล^{๓๖} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความเชื่อเกี่ยวกับอภิปาฏิหาริย์ของเกจิอาจารย์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับอภิปาฏิหาริย์ของเกจิอาจารย์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์ โดยวิธีการสัมภาษณ์ การสังเกต พร้อมทั้งถ่ายภาพประกอบและนำเสนอผลงานการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัย พบว่า

^{๓๕} พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง, บทบาทและพิธีกรรมของการทำนายนายที่มีต่อการดำรงชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะในหมู่บ้านห้วยน้ำซุ่น อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย, (รายงานการวิจัย, สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ), ๒๕๕๕, บทคัดย่อ.

^{๓๖} ไชยา อมรกุล, ความเชื่อเกี่ยวกับอภิปาฏิหาริย์ของเกจิอาจารย์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี, (รายงานการวิจัย, สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ), ๒๕๕๙, บทคัดย่อ.

เกจิอาจารย์เป็นพระภิกษุที่มีจริยาวัตรตรงดงามและมีความรู้ทางวิทยาคม มีบทบาทในการ
อบรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการสังคมสงเคราะห์ จนเป็นที่ได้รับการยกย่องศรัทธาของคน
ในชุมชน เป็นบ่อเกิดแห่งความเชื่อเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ประกอบด้วย หลวงพ่อพัฒน์ นารโท วัด
พัฒนาราม หลวงพ่อกล่อมนันทะ วัดโพธารวาส หลวงพ่อเพชร อินทรโชติวัดวชิรประดิษฐ์ หลวงพ่อน้อย
สุวัฒน์ วัดอัมพาราม หลวงพ่อเพชร วชิโร วัดอัมพวัน หลวงพ่อจ้อย ฐิตบุญโญวัดเขาสวรรณประดิษฐ์
และหลวงพ่อแดง ดิสโส วัดแหลมสอ ซึ่งอิทธิปาฏิหาริย์ เกี่ยวกับเกจิอาจารย์ที่ปรากฏแบ่งเป็น ๒
ลักษณะคือเหตุการณ์เกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ที่เล่าสืบต่อกันมา อันเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสมัยมี
เกจิอาจารย์เหล่านั้นยังมีชีวิตอยู่หรือหลังจากมรณภาพไปแล้วและเหตุการณ์เกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ที่
เกิดขึ้นโดยตรง โดยความเชื่อเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์เหล่านั้น มีอิทธิพลต่อในชุมชน ทั้งทางด้านสังคม
และวัฒนธรรมในด้านต่างๆคือ อิทธิพลต่อสังคม ได้แก่ มีอิทธิพลต่อคนในชุมชน ด้านจริยธรรมของคน
ในสังคม เป็นพลังของสังคมในการสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในสังคมและมีอิทธิพล
ต่อวัฒนธรรมในด้านการบวชและการแก้บน การพาณิชย การรักษาโรค การสร้างรูปเหมือนแทนตัว
และการสืบทอดประเพณี

ศรีสุตา รัตนะ^{๓๐๗} ได้วิจัยเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้ของชุมชนป่า
ต้นน้ำ อำเภอพะโต๊ะ จังหวัดชุมพร มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาบริบท ศักยภาพ ปัญหาและสภาพ สาเหตุ
ปัจจัย/เงื่อนไขและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ สังเกต
แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ใช้แบบสอบถามและการพูดคุยแลกเปลี่ยนกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง
การประชุมกลุ่มย่อยเพื่อหาข้อมูลและตรวจสอบข้อมูล

การศึกษาบริบทชุมชนหมู่บ้านคลองเรือ หลักเหล็กกลางตางและห้วยค้อ ทำให้พบ
ศักยภาพของชุมชน คือ ทูทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการแก้ไขปัญหา มี
ผู้นำที่เป็นตัวจักรสำคัญในการเปลี่ยนแปลงชุมชนดังกล่าวซึ่งอยู่บนฐานของหลักพุทธศาสนา
นอกจากนี้ยังมีทุนทางด้านวัฒนธรรมประเพณี ซึ่งเป็นพื้นฐานในการขัดเกลาทางด้านอุปนิสัย ด้าน
จิตใจและทุนภูมิปัญญาท้องถิ่น

ปัญหาของชุมชนที่เกิดขึ้น พบว่ามีปัญหาทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม ปัญหา
สาธารณสุขโรค ปัญหาหนี้สิน ปัญหาเอกสารสิทธิ์ที่ดินทำกิน ปัญหาการศึกษาและสารเคมีตกค้าง ซึ่ง
เดิมมีความรุนแรงมากปัจจุบันปัญหาต่างๆมีน้อยมาก สาเหตุมาจากกลุ่มนายทุนผู้มีอิทธิพล กลุ่ม
ข้าราชการและกลุ่มชาวบ้านที่อพยพเข้ามาอาศัยทำกิน ซึ่งชุมชนมีปัจจัย/เงื่อนไขทั้งภายในและ
ภายนอก คือ องค์กรผู้นำ องค์กรที่ปรึกษา กติกาชุมชน จิตสำนึกจากพื้นฐานเดิม สภาพทางสังคมและ
การมีส่วนร่วม

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดขึ้นในชุมชนป่าต้นน้ำพะโต๊ะมีภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์ป่า
ต้นน้ำและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการฟื้นฟูป่าต้นน้ำ ทั้งที่เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิม ภูมิปัญญาที่ปรับเปลี่ยน
จากดั้งเดิมเป็นสมัยใหม่และภูมิปัญญาคิดค้นขึ้นใหม่ซึ่ง ภูมิปัญญาเหล่านี้ เป็นกลไกสำคัญในการ
แก้ปัญหาชุมชนจนกระทั่งชุมชนพึ่งตนเองได้

^{๓๐๗} ศรีสุตา รัตนะ, ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้ของชุมชนป่า ต้นน้ำ อำเภอพะ
โต๊ะ จังหวัดชุมพร, (รายงานการวิจัย : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ), ๒๕๕๕, บทคัดย่อ.

พรศักดิ์ พรหมแก้ว^{๓๘} ได้วิจัยเรื่อง เชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผี ของชาวไทยที่ นับถือศาสนาพุทธในภาคใต้ รวมทั้งศึกษาบทบาทของความเชื่อและพิธีกรรมดังกล่าวที่มีต่อสังคมชาว ไทยพุทธภาคใต้ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการ สังเกต ประกอบกับการศึกษาข้อมูลเอกสาร แล้วนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

ความเชื่อเรื่อง“ผี”เป็นความเชื่อดั้งเดิมของมนุษย์ที่มีมาช้านานและปรากฏอยู่ในสังคม ต่างๆทุกยุคทุกสมัย จึงกล่าวได้ว่าเป็น“ความเชื่อสากล”หรือ“วัฒนธรรมร่วม”อย่างหนึ่งมนุษยชาติ ใน สังคมชาวไทยพุทธภาคใต้ก็มีความเชื่อในเรื่องนี้เช่นเดียวกับสังคมชาวไทยในภูมิภาคอื่นและสังคมชน ชาติอื่นทั่วไปความเชื่อเรื่อง“ผี”ของชาวไทยพุทธภาคใต้มีหลากหลายและพิสดาร เมื่อศึกษาวิเคราะห์ โดยภาพรวมแล้วพอจะจำแนก“ผี”ตามความเชื่อของชาวไทยกลุ่มนี้ออกไปเป็น ๓ ประเภท คือ ๑. ผี ชั้นสูง หรือผีดี ได้แก่จำพวก “เทพ” ซึ่งแบ่งออกได้เป็นเทพชั้นสูง และเทพทั่วไป ๒. ผีชั้นกลาง หรือผี ก้ำกึ่งดีกึ่งร้าย ซึ่งแบ่งได้หลายกลุ่ม ได้แก่ ผีประจำทรัพยากรธรรมชาติ ผีประจำทรัพยากรที่มนุษย์ สร้างขึ้น ผีประจำบ้านเมืองและถิ่นที่อยู่อาศัย ผีบรรพบุรุษ ผีวีรบุรุษ เป็นต้น ๓. ผีชั้นต่ำ หรือผีร้าย ซึ่ง แบ่งออกได้เป็นผีร้ายที่มีอยู่ในธรรมชาติทั่วไป และผีร้ายที่อยู่ในนรก

ความเชื่อเรื่อง“ผี”ของชาวไทยพุทธภาคใต้เป็นมูลเหตุให้เกิด“พิธีกรรม”ที่เกี่ยวข้องใน ลักษณะต่างๆมากมาย เพื่อเป็นการเชนสรวงบูชาและวิงวอนให้ผีที่ตนนับถือได้ช่วยเหลือตนให้พ้นจาก เหตุร้ายต่างๆและดลบันดาลให้ชีวิตประสบแต่ความสุขความเจริญ สมหวังในสิ่งที่ปรารถนา เมื่อศึกษา วิเคราะห์โดยภาพรวมแล้วพอจะจำแนกพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผีของชาวไทยพุทธภาคใต้เป็นปฏิบัติ กัน ออกอย่างกว้างๆได้เป็น ๒ ลักษณะใหญ่ๆคือ พิธีกรรมเกี่ยวกับกาประกอบอาชีพ เช่น พิธีกรรม เกี่ยวกับการทำนา พิธีกรรมเกี่ยวกับการทอประมงพิธีกรรมเกี่ยวกับการแสดง เป็นต้น และพิธีกรรม เกี่ยวกับการชีวิต เช่น พิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิด พิธีกรรมเกี่ยวกับการรักษาโรค พิธีกรรมเกี่ยวกับการ แต่งงาน พิธีกรรมเกี่ยวกับการตาย เป็นต้น

เนื่องจาก“ผี”เป็น“สัญลักษณ์เชิงอำนาจ”ซึ่งเป็นการเน้นที่“ความหมาย”มากกว่า “ความจริง”ดังนั้น ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือ“ผี”ของชาวไทยพุทธภาคใต้ จึงเข้ามามี บทบาทในสังคมอย่างมหาศาล โดยเข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย และเกี่ยวข้องการ กำหนดกฎเกณฑ์ซึ่งส่งผลต่อการจัดระเบียบทางสังคม ทั้งนี้เนื่องจากความเชื่อในอำนาจของ “ผี”มี อิทธิพลต่อการควบคุมพฤติกรรมของบุคคลในสังคม เมื่อศึกษาวิเคราะห์โดยภาพรวมแล้วพอจะจำแนก บทบาททางสังคมของความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับนับถือ“ผี”ที่มีต่อชาวไทยกลุ่มนี้ออกได้เป็นหลาย ลักษณะ บทบาทที่ปรากฏค่อนข้างเด่นชัด ได้แก่ บทบาทเกี่ยวกับการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ บทบาทเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ บทบาทเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ บทบาทเกี่ยวกับการสร้างขวัญและกำลังใจ บทบาทเกี่ยวกับการสร้างพลังอำนาจของบุคคล และบทบาทเกี่ยวกับการเสี่ยงโชค เสี่ยงทาย

^{๓๘} พรศักดิ์ พรหมแก้ว, เชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผีของชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธใน ภาคใต้, (รายงานการวิจัย : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ), ๒๕๕๔, บทคัดย่อ.

พิสิฐ บุญไชย^{๓๔} ได้วิจัยเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการใช้สมุนไพรพื้นบ้านของชาวยุทธ จังหวัดมุกดาหาร แนวทางยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ คือ การยึดคนเป็นศูนย์กลางและให้ชุมชนพึ่งพาตนเอง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบไปด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆหลายกลุ่ม แต่ละกลุ่มจะมีภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านต่างๆที่น่าสนใจ สมควรนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนา มูลเหตุสำคัญดังกล่าว จึงนำมาเป็นประเด็นในการศึกษาเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการใช้สมุนไพรพื้นบ้านของชาวยุทธ จังหวัดมุกดาหาร วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้สมุนไพรในชีวิตประจำวันด้านต่างๆ คือ ดุแลสุขภาพ ใช้เป็นอาหาร ศึกษาปัญหา การอนุรักษ์ แนวทางพัฒนาแหล่งสมุนไพร และผลิตเอกสารรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการใช้สมุนไพร เผยแพร่ให้ผู้สนใจได้ศึกษา และนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมของชนบทต่อไป การศึกษาใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ศึกษาชาวยุทธ จังหวัดมุกดาหาร การศึกษาปรากฏผล ดังนี้

ชาวยุทธ มีถิ่นกำเนิดอยู่ในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้อพยพเข้ามาอยู่ในจังหวัดมุกดาหารระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๖๖-๒๔๓๐ มีตระกูลสำคัญๆ ๕ ตระกูล ชาวยุทธมีวิถีชีวิตดั้งเดิมด้วยการเก็บหาของป่าล่าสัตว์เพื่อการยังชีพ และใช้สมุนไพรดูแลสุขภาพ ต่อมาชุมชนมีการพัฒนาเจริญขึ้น ป่าไม้และแหล่งสมุนไพรถูกทำลาย ชาวยุทธรุ่นใหม่ขาดความรู้ ไม่มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาเรื่องสมุนไพรพื้นบ้าน

ปัจจุบันชาวยุทธส่วนใหญ่ยังมีฐานะยากจน มีโรคใหม่ๆเกิดขึ้น เช่น เอ็ดส์ มะเร็ง และโรคหัวใจ เป็นต้น สาเหตุเกิดจากพฤติกรรมเสี่ยงต่อโรค การบริโภคอาหารที่เป็นอันตราย สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเสื่อมโทรมลง และเกิดจากความเสื่อมโทรมตามอายุขัยของคน

หมอสมุนไพรชาวยุทธ ที่เป็นหมอสมุนไพรอาชีพ มีประมาณ ๕ คน ซึ่งมีความรู้ความสามารถรักษาโรค อาการป่วยรุนแรงได้ ส่วนชาวยุทธทั่วไป สามารถดูแลสุขภาพคนในครอบครัว และอาการป่วยไม่รุนแรงด้วยสมุนไพรพื้นบ้านได้

สมุนไพรมี ๒ พวกใหญ่ คือ สมุนไพรยาสามัญประจำบ้านและสมุนไพรใช้รักษาอาการเจ็บป่วยหนักหรือรุนแรง วิธีการปรุง จะใช้วิธีการต้ม การฝน การแช่น้ำ และการบดเป็นผงผสมน้ำผึ้ง ปั้นเป็นลูกกลอน สมุนไพรเหล่านี้ใช้รักษาโรคอาการป่วยรุนแรงและอาการเจ็บไข้ได้ป่วยไม่รุนแรง พวกที่ ๒ คือสมุนไพรเป็นทั้งยารักษาโรค บำรุงร่างกาย และเป็นอาหารหรือพืชผัก สมุนไพรมีทั้งพืช สัตว์ แร่ธาตุมากกว่า ๑๕๐ ชนิด ผลการใช้สมุนไพร พบว่า ชาวยุทธมีความพึงพอใจมาก สมุนไพรมีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต เป็นทั้งอาหาร ยารักษาโรค เป็นพืชมงคล เป็นไม้ประดับ ให้ความร่มรื่น การใช้สมุนไพรจะสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลให้ดียิ่งขึ้น ขณะนี้การดูแลสุขภาพบางอย่างยังไม่มียาแผนปัจจุบัน ที่ใช้ทดแทนได้ดีเทียบเท่าสมุนไพร

แหล่งสมุนไพร มีในที่ดินส่วนบุคคล ป่าชุมชน วัดป่า ป่าเขา ทุกแหล่งเริ่มมีปริมาณน้อยลง เนื่องจากปัญหาการบุกรุกป่า ป่าที่ใช้ประกอบพิธีกรรมของชาวบ้านจะไม่ถูกบุกรุกทำลาย เช่น ป่าช้า วัดป่า สามารถใช้เป็นพื้นที่อนุรักษ์สมุนไพรของชุมชนได้ หากสมุนไพรหมดไป จะทำให้ความรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับสมุนไพรสูญหายไปด้วย การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องสมุนไพร ควรใช้

^{๓๔} พิสิฐ บุญไชย, ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการใช้สมุนไพรพื้นบ้านของชาวยุทธ จังหวัดมุกดาหาร, (รายงานการวิจัย : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ), ๒๕๕๓, บทคัดย่อ.

วิธีการสมุนไพรศึกษา (Herbal Education) ในบริเวณวัดป่า ป่าช้า โดยวิธีการจัดอุทยานสมุนไพรสาธารณะ (Herbal Park) ของหมู่บ้านและควรมีการศึกษาวิจัยสมุนไพรเพื่อการพาณิชย์ จะเป็นการสนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ต่อไป.

นันทพร อติเรกโชติกุล, วาสนา ภาณุรักษ์และสุชาติ พิมพ์พันธุ์^{๔๐} ได้วิจัยเรื่อง ประเพณีผีมอญกับวิถีชีวิตของชุมชน ตำบลพุดซา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจากประเพณีผีมอญ ตลอดจนศึกษารูปแบบและองค์ประกอบประเพณีผีมอญที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชน และเพื่อสร้างแผนชีวิตชุมชนจากประเพณีผีมอญ การวิจัยครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพจากกลุ่มตัวอย่างที่ประกอบด้วยผู้นำชุมชน ผู้รู้ ผู้อาวุโส ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับประเพณีผีมอญ ประชาชนและเยาวชนในชุมชน โดยใช้การค้นคว้าจากเอกสาร การสังเกต แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างและไม่มีโครงสร้างและการสนทนากลุ่มเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหาแบบพรรณนา ผลการศึกษา พบว่า

๑. ประเพณีผีมอญเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้าน เป็นวิถีชีวิตและระบบความเชื่อของคนในชุมชนตำบลพุดซา โดยมีความเป็นมายาวนานมากกว่า ๑๐๐ ปี ประเพณีผีมอญมีบทบาทสำคัญอย่างมากต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อเรื่อง “ผีบรรพบุรุษ” ซึ่งถือได้ว่าเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวด้านจิตใจของคนในชุมชน

๒. ประเพณีผีมอญสร้างสำนึกชาติพันธุ์ให้กับคนในชุมชนโดยประเพณีผีมอญทำให้คนในตำบลพุดซามีเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนกับคนในตำบลใกล้เคียง มีความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ของตนเอง และประเพณีผีมอญยังเป็นเครื่องยึดโยงคนในชุมชนให้มีความเป็นกลุ่มก้อน นอกจากนี้ยังพบว่า คนในชุมชนมีลักษณะไทยโคราชโดยไม่พบลักษณะความเป็นมอญ

๓. เพศหญิงเป็นเพศที่มีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญตามโครงสร้างของผู้ประกอบพิธี โดยทำหน้าที่คนทรง ผู้ช่วยประกอบพิธีและตัวแทนเครือญาติที่เข้าร่วมพิธี

๔. ประเพณีผีมอญเป็นการสะท้อนภูมิปัญญาในเรื่องการจัดการทางสังคมของคนในชุมชนตำบลพุดซา

๕. ประเพณีผีมอญเป็นสื่อที่มีบทบาทหน้าที่ต่างๆที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชน ได้แก่ การรักษาพยาบาลผู้ป่วยทั้งทางร่างกายและจิตใจ การสะท้อนตัวตนของคนในชุมชนพุดซา การสร้างระบบเคารพผู้อาวุโส การสร้างและกระชับความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในหมู่เครือญาติและคนในชุมชน การยึดโยงสมาชิกในชุมชนให้ผูกพันกัน การควบคุมความประพฤติคนในชุมชนและการสืบทอดวัฒนธรรมของชุมชนไปยังอนุชนรุ่นต่อไป

๖. คนในชุมชนตำบลพุดซาตระหนักถึงความสำคัญของประเพณีผีมอญ แต่ขณะเดียวกันความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษรวมทั้งการช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างสมาชิกในกลุ่มเครือญาติกำลังจะเริ่มจางหายไปจากชุมชน โดยเฉพาะคนรุ่นลูกหลานทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะกระแสวัฒนธรรมตะวันตก สื่อสมัยใหม่ ระบบการศึกษาและความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี จึงทำให้คนใน

^{๔๐} นันทพร อติเรกโชติกุล, วาสนา ภาณุรักษ์ และสุชาติ พิมพ์พันธุ์, **ประเพณีผีมอญกับวิถีชีวิตของชุมชน ตำบลพุดซา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา**, (รายงานการวิจัย : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ), ๒๕๕๕, บทคัดย่อ.

ชุมชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแผนชีวิตชุมชนที่สะท้อนถึงความต้องการวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม โดยต้องการให้ชุมชนมีวิถีชีวิตแบบพอเพียง มีความรักและสามัคคีกัน ครอบครัวอบอุ่นไม่มีการหย่าร้าง คนในชุมชนมีสุขภาพแข็งแรง เด็กและเยาวชนเป็นผู้มีความรู้ความประพฤดีดีและเคารพผู้อาวุโส นอกจากนี้ต้องการศูนย์รวมจิตใจด้านวัฒนธรรมเพื่อเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวคนในชุมชน โดยไม่พบความต้องการด้านทรัพย์สินแต่ประการใด คำหลัก : ประเพณีผีมอญ ; วิถีชีวิตชุมชน; รูปแบบและองค์ประกอบประเพณีผีมอญ แผนชีวิตชุมชน

สมบัติ ท้ายเรือคำ และคณะ^{๔๑} ได้วิจัยเรื่อง ทศนคติต่อประเพณีแต่งงานของเยาวชนในชาติพันธุ์เขมร ส่วย เยอ ผู้ไทยและญ้อ การวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อ ๑) เพื่อศึกษาประเพณีแต่งงานของชาติพันธุ์เขมร ส่วย เยอ ผู้ไทยและญ้อ ๒) เพื่อศึกษาความเปลี่ยนแปลงประเพณีแต่งงานของชาติพันธุ์เขมร ส่วย เยอ ผู้ไทยและญ้อ ในอดีตและปัจจุบัน ๓) เพื่อเปรียบเทียบทศนคติต่อประเพณีแต่งงานของเยาวชนในกลุ่มชาติพันธุ์เขมร ส่วย เยอ ผู้ไทยและญ้อ มีระดับการศึกษาและเพศแตกต่างกัน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ ประชาชนชาวบ้านและผู้มีประสบการณ์ในพิธีการแต่งงาน จำนวน ๕๐ คน และเยาวชนชาติพันธุ์ละ ๒๐๐ คน รวม ๑,๐๐๐ คน ได้มาโดยการเลือกแบบก้อนหิมะ (Snowball Sampling) การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และการเลือกโดยความบังเอิญ (Accidental Sampling) เครื่องมือ เทคนิคและอุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยประกอบด้วย ๑) แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างและมีโครงสร้าง ๒) กล้องถ่ายรูป ๓) เทปบันทึกเสียง ๔) บันทึกภาคสนาม (Field Note) ๕) แบบวัดทศนคติต่อประเพณีการแต่งงานของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร ส่วย เยอ ผู้ไทย และญ้อ มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .๘๓, .๘๒, .๘๔, .๘๗ และ .๘๑ ตามลำดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและไคสแควร์ (Chi-Square Test)

ผลการวิจัยพบว่า ๑) กลุ่มชาติพันธุ์เขมร ส่วย เยอ ผู้ไทยและญ้อ มีพิธีการแต่งงานและความเชื่อ ประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้ การเลือกคู่ครอง การทาบทาม การสู่ขอและการหมั้น พิธีการแต่งงาน การส่งตัวเข้าหอและการสมมา ๒) แต่ละชาติพันธุ์ยังคงยึดถือและปฏิบัติเหมือนอดีต มีเพียงการเลือกคู่ครอง ค่าสินสอด การแต่งกายและพิธีการการจัดงานเลี้ยงในตอนเย็นที่แตกต่างไปจากเดิมเนื่องจากสภาพสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป ๓) ส่วนใหญ่เยาวชนในแต่ละชาติพันธุ์มีทศนคติต่อประเพณีแต่งงานจำแนกตามระดับการศึกษาแตกต่างกัน จำแนกตามเพศไม่แตกต่างกัน มีประเพณีการแต่งงานที่กระทำสืบต่อกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะพิธีการแต่งงานแต่ละชาติพันธุ์มีองค์ประกอบ ขั้นตอนและคติความเชื่อ ดังนี้ การเลือกคู่ครอง การทาบทาม การสู่ขอและการหมั้น พิธีการแต่งงาน การส่งตัวเข้าหอและการสมมาที่ยังคงยึดถือและปฏิบัติขั้นตอนการแต่งงานของแต่ละชาติพันธุ์ยังคงยึดถือและปฏิบัติเหมือนอดีต มีเพียงการเลือกคู่ครอง ค่าสินสอด การแต่งกายและพิธีการการจัดงานเลี้ยงในตอนเย็นที่แตกต่างไปจากเดิม

^{๔๑} สมบัติ ท้ายเรือคำ และคณะ, **ทศนคติต่อประเพณีแต่งงานของเยาวชนในชาติพันธุ์เขมร ส่วย เยอ ผู้ไทยและญ้อ**, (รายงานการวิจัย : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ), ๒๕๕๕, บทคัดย่อ.

ชัยวุฒิ พิชะกุล^{๔๒} ได้ทำการวิจัยเรื่อง คติความเชื่อและพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ของวัดเขาอ้อ อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง โดยมุ่งศึกษา คติความเชื่อทางไสยศาสตร์ ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม ความคลี่คลายเปลี่ยนแปลงและผลกระทบจากคติความเชื่อ และพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ของวัดเขาอ้อ ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์ การสังเกตและถ่ายภาพประกอบ แล้วเสนอผลงานการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ คติความเชื่อและขั้นตอนพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ของวัดเขาอ้อประกอบด้วยคติความเชื่อและขั้นตอนพิธีกรรมรับศิษย์ คติความเชื่อและขั้นตอนพิธีกรรมทำน้ำพระพุทธรูป คติความเชื่อและขั้นตอนพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ คติความเชื่อและขั้นตอนพิธีกรรมกินว่านยา คติความเชื่อและขั้นตอนพิธีกรรมแก้ขวานยา คติความเชื่อและขั้นตอนพิธีกรรมกินข้าวเหนียวดำ คติความเชื่อและขั้นตอนพิธีกรรมกินน้ำมันงา คติความเชื่อและขั้นตอนพิธีกรรมสร้างพระเครื่องและเครื่องรางของขลัง คติความเชื่อและขั้นตอนพิธีกรรมดังกล่าวได้มีการคลี่คลายเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งเห็นได้ชัดเจนในกลุ่มผู้ประกอบการพิธีหรือผู้ถือปฏิบัติซึ่งเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก กลุ่มชาวบ้านในท้องถิ่นจะมีความเชื่อมากขึ้นอยู่กับวัตรปฏิบัติของพระอาจารย์ และกลุ่มชาวบ้านในท้องถิ่นจะมีความเชื่อมากขึ้น ส่วนผลกระทบจากคติความเชื่อและพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ของวัดเขาอ้อ มีผลกระทบทั้งด้านดีและด้านไม่ดี ผลกระทบด้านดี ได้แก่ การอนุรักษ์และส่งเสริมความเชื่อและพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ การส่งเสริมจริยธรรม การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา การส่งเสริมการศึกษา การส่งเสริมการบำรุงขวัญกำลังใจการสร้างเชื่อมั่นและศรัทธาต่อพระสงฆ์และการส่งเสริมอาชีพ ส่วนผลกระทบด้านไม่ดี ได้แก่ ด้านใจผู้ร้าย และด้านธุรกิจการค้า

เฉลิมรัฐ ขนอม^{๔๓} ได้ศึกษาวิจัยเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่กวนอิมของชาวไทยเชื้อสายจีนในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา มีวัตถุประสงค์ ๑) ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่กวนอิม ๒) ผลกระทบของความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่กวนอิม พบว่า

ชาวไทยเชื้อสายจีนในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา มีความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่กวนอิม จำแนกได้ ๓ ประเด็น คือ ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับประวัติเจ้าแม่กวนอิม ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าแม่กวนอิม ชาวไทยเชื้อสายจีนมีความเชื่อว่าเจ้าแม่กวนอิมคือ พระมหาโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรแห่งความเมตตากรุณาสามารถช่วยเหลือผู้เดือดร้อนให้พ้นทุกข์ บันดาลความเป็นสิริมงคลให้แก่ผู้ศรัทธาได้ จึงมีการทำพิธีปลุกเสกรูปเคารพเจ้าแม่กวนอิม ความเชื่อในฤกษ์ยามในการปลุกเสกรูปเคารพ การเตรียมเครื่องเซ่นไหว้บูชาการทำพิธีปลุกเสกรูปเคารพเจ้าแม่กวนอิม เพื่อนำรูปเคารพเจ้าแม่กวนอิมไว้เป็นที่บูชาด้วยความศักดิ์สิทธิ์ของรูปเคารพเจ้าแม่กวนอิม ชาวไทยเชื้อสายจีนมีความเชื่อว่า รูปเคารพเจ้าแม่กวนอิมสามารถดลบันดาลให้เกิดโชคลาภ เมตตามหานิยม รักษาโรคร้ายไข้เจ็บ และแคล้วคลาดได้ ด้วยความ

^{๔๒} ชัยวุฒิ พิชะกุล, คติความเชื่อและพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ของวัดเขาอ้อ อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง, (รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยทักษิณ), ๒๕๕๓, บทคัดย่อ.

^{๔๓} เฉลิมรัฐ ขนอม, ศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่กวนอิมของชาวไทยเชื้อสายจีนในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา, (รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยทักษิณ), ๒๕๕๔, บทคัดย่อ.

ศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าแม่กวนอิมทำให้ผู้ศรัทธาทำพิธีเช่นไหว้บูชาเจ้าแม่กวนอิมในวาระต่างๆ เช่น ในวาระปกติ ในวาระพิเศษ เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญู เคารพนับถือต่อเจ้าแม่กวนอิม

นอกจากความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่กวนอิมดังกล่าวแล้ว ผลกระทบของความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่กวนอิมที่สำคัญคือ ผลกระทบต่อเศรษฐกิจ และผลกระทบต่อสังคม และวัฒนธรรม มีข้อเสนอแนะ ดังนี้ คือ

๑. ควรส่งเสริมให้หน่วยงานของรัฐและเอกชนได้ศึกษาและตระหนักถึงคุณค่าของความเชื่อและพิธีกรรม การดำรงอยู่ของกลุ่มชน เพื่อเป็นความรู้พื้นฐานและเป็นองค์ความรู้ในการวางแผนเพื่อพัฒนาท้องถิ่นต่อไป ได้แก่ การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาด้านสังคมและวัฒนธรรม เป็นต้น

๒. ควรจะได้มีการทำวิจัยความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่กวนอิมของชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่อื่นๆ ของภาคใต้ เพื่อจะได้ทราบถึงลักษณะของความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่กวนอิมในภาพรวมของชาวไทยเชื้อสายจีนในภาคใต้

๓. ควรจะได้มีการวิจัยความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่กวนอิมในเชิงเปรียบเทียบ อาจเป็นการเปรียบเทียบระหว่างเขตพื้นที่ศึกษา ซึ่งอาจเป็นแหล่งต่างๆ ในภูมิภาค

ธีระพงษ์ มีไธสง^{๔๔} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การปรับเปลี่ยนพิธีกรรมทางพุทธศาสนาเพื่อการปฏิบัติที่เหมาะสม : กรณีศึกษาการจัดงานศพชุมชนบ้านท่าขอนยาง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม มีวัตถุประสงค์เพื่อจะศึกษาการจัดงานศพของชุมชนบ้านท่าขอนยางทั้ง ๕ หมู่บ้านในประเด็นเรื่องค่าใช้จ่าย สารัตถะของพิธีกรรม และพยายามจัดทำคู่มือการจัดงานศพที่เหมาะสมไปใช้นำร่องในชุมชนวิธีการศึกษาเริ่มจากศึกษาเอกสาร จากนั้นจึงลงเก็บข้อมูลในภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์ และเข้าไปมีส่วนร่วมในเหตุการณ์

จากการศึกษา พบว่า การจัดงานศพบ้านท่าขอนยางมีลักษณะคล้ายคลึงกับการจัดงานศพของคนอีสานทั่วไป ตั้งแต่การตั้งศพโดยหันศีรษะไปทางทิศตะวันออก และนิยมตั้งศพบำเพ็ญกุศลไว้ที่บ้าน ๓ หรือ ๗ วัน จากนั้น จึงนำไปเผาปนกิจที่วัด (เมรุ) ในการจัดงานศพแต่ละครั้งมีการใช้จ่ายทรัพยากรที่เป็นตัวเงินโดยเฉพาะค่าสุุดอยู่ที่ ๗๐,๐๐๐ บาท ในกรณีที่เป็นชาวบ้านทั่วไป ส่วนกรณีที่เป็นผู้ตายเป็นข้าราชการ หรืออดีตข้าราชการจะมีค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้นไปอีก ประมาณ ๒๐๐,๐๐๐ บาท ค่าใช้จ่ายส่วนมากหมดไปกับการจับจ่ายค่าอาหาร และเครื่องดื่ม โดยเฉพาะเครื่องดื่มที่มีส่วนผสมของแอลกอฮอล์ พบว่ามีการนำมาให้บริการแก่ญาติมิตร และแขกผู้มาในงานทุกงาน ส่วนประเด็นเรื่องสาระของพิธีกรรม จากการสำรวจ พบว่า ชาวบ้านส่วนมากไม่เข้าใจสาระของพิธีกรรมแต่ละขั้นตอน แต่เข้าใจว่า การจัดงานศพเป็นการทำบุญอุทิศให้ผู้ตายเท่านั้น คนเป็นเข้ามามีส่วนร่วมจัดงานเพื่อเป็นเกียรติแก่เจ้าภาพ และผู้ตาย สาเหตุอาจเนื่องมาจากผู้นำในการทำพิธีกรรมเองก็ไม่เข้าใจ เพียงแต่นำมาให้ทำพิธีกรรมให้ถูกต้องเท่านั้น ส่วนพระสงฆ์ก็ได้เทศน์สอนบ้างเป็นบางครั้ง แต่ก็ไม่ได้เน้นสาระของพิธีกรรม

^{๔๔} ธีระพงษ์ มีไธสง, การปรับเปลี่ยนพิธีกรรมทางพุทธศาสนาเพื่อการปฏิบัติที่เหมาะสม : กรณีศึกษาการจัดงานศพชุมชนบ้านท่าขอนยาง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม, (รายงานการวิจัย, สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ), ๒๕๕๕, บทคัดย่อ.

การนำคู่มือไปนำร่องใช้ปฏิบัติการ พบว่า มีปัญหาที่ไม่สามารถดำเนินการได้ตามที่ผู้วิจัยได้ตั้งเป้าหมายไว้ อันเนื่องมาจากข้อจำกัดหลายอย่าง เช่น ชาวบ้านทั่วไปยังไม่ตระหนักรู้ปัญหาาร่วมกัน ปล่อยให้เป็นการของเจ้าภาพผู้จัดงานศพ เมื่อจัดงานเรียบร้อยแล้ว ไม่ค่อยมีคนให้ความสนใจกับภาระค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นกับเจ้าภาพบางรายก็มีหนี้สิน แต่บางรายที่มีเงินบริจาคช่วยเหลือ หรือทำฌาปนกิจสงเคราะห์ ก็พอมีเงินเหลืออยู่บ้าง แต่ส่วนมากพบว่า เป็นหนี้ที่จะต้องตามไปจ่ายใน อีกประการหนึ่ง ในขั้นปฏิบัติการ การทำงานในขั้นนี้ เป็นไปอย่างยากลำบาก กระบวนการกลุ่มเกิดขึ้นได้เพียงคนบางกลุ่มเท่านั้น ยังไม่สามารถจะเคลื่อนกิจกรรมไปสู่คนส่วนมากในชุมชนได้ แต่อาจเคลื่อนไปผ่านหน่วยงานของท้องถิ่นได้ คือ องค์การบริหารส่วนตำบล โดยให้องค์การบริหารส่วนตำบลหันมาให้ความสำคัญกับการจัดงานศพแบบพอเพียง แล้วบรรจุเข้าไว้ในแผนพัฒนา

ปัญหาและอุปสรรคของงานวิจัยนี้ เกิดจากข้อจำกัดด้านเวลาในการทำงาน โดยเฉพาะโครงการเชิงปฏิบัติการ จำเป็นที่จะต้องค่อยๆปรับเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับชุมชน เพราะพิธีกรรมเป็นความเชื่อที่อยู่ในส่วนลึกจิตใจ เพื่อให้การเคลื่อนไหวเป็นไปตามวัตถุประสงค์ หน่วยงานท้องถิ่น และผู้นำโดยเฉพาะพระสงฆ์จะต้องเข้ามามีส่วนร่วมมากกว่านี้

สรุปจากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเรื่อง ประเพณีการเข้าพรรษาของสังคมในภาคอีสาน สามารถกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยใน ๔ ด้าน คือ ด้านหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณีเข้าพรรษา ด้านพิธีกรรมที่มีการจัดงานเข้าพรรษา ด้านความเชื่อของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อประเพณีเข้าพรรษา และด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการสืบทอดประเพณีเข้าพรรษาของสังคมในภาคอีสาน ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำไปวิเคราะห์และเป็นแนวทางประกอบในการเขียนงานวิจัยต่อไป

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เพื่อศึกษาประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน ผู้วิจัยได้นำเสนอขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัยตามหัวข้อต่อไปนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/กลุ่มเป้าหมาย
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๖ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง ประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน เป็นการศึกษาวิจัยแบบผสมผสาน (Mix Methodology Research) โดยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล ๒ รูปแบบคือ

๓.๑.๑ รูปแบบวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้นเพื่อให้ได้ข้อสรุปในประเด็นที่ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ๕ ระดับ

๓.๑.๒ รูปแบบวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นแบบแนวสัมภาษณ์ คำถามปลายเปิด (Open-ended questions) ที่ไม่ชี้นำผู้วิจัยจะใช้ทั้งเทปบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูปและสมุดโน้ตประกอบการเก็บข้อมูล โดยมีประเด็นคำถาม เกี่ยวกับการประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน ใน ๔ ด้าน คือ ด้านหลักธรรม ด้านพิธีกรรม ด้านความเชื่อและด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/กลุ่มเป้าหมาย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ พระสงฆ์ เจ้าหน้าท้องที่กรภาครัฐและประชาชนทั่วไป ที่อยู่อาศัยอยู่ใน ๓ จังหวัด คือ จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดอุดรธานี จำนวนทั้งสิ้น ๖,๐๓๕,๔๘๖ คน^๑โดยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างได้จากการคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) ใช้วิธีการสุ่มแบบชั้นภูมิแบบมีสัดส่วน ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง จำนวนทั้งสิ้น ๔๐๐ คน ตามตาราง ดังนี้

^๑ สำนักทะเบียนกลาง, ในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๔๙ ง วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๕๘.

ตามตารางที่ ๑
จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

ที่	จังหวัด	จำนวนประชากร/คน	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง/คน
๑	นครราชสีมา	๒,๖๒๐,๕๑๗	๑๗๔
๒	อุบลราชธานี	๑,๘๔๔,๖๖๙	๑๒๒
๓	อุดรธานี	๑,๕๗๐,๓๐๐	๑๐๔
รวม		๖,๐๓๕,๔๘๖	๔๐๐

ส่วนกลุ่มเป้าหมายผู้ที่ให้ข้อมูลสำคัญ โดยการสัมภาษณ์จากกลุ่มเป้าหมาย จำแนกผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ พระสงฆ์ จำนวน ๑๐ รูป เจ้าหน้าที่องค์กรภาครัฐ จำนวน ๕ คน และประชาชนผู้ร่วมพิธี จำนวน ๑๐ คน รวมจำนวนผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น ๒๕ คน

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

๓.๓.๑ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) ที่มีลักษณะคำถามแบบปลายปิด (Close-Ended Questions) และแบบสัมภาษณ์ คำถามปลายเปิด (Open-ended questions) ที่เกี่ยวกับ ซึ่งผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นเองโดยการศึกษาค้นคว้าจากแนวคิด เอกสารและตำราที่เกี่ยวข้องประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน แล้วกำหนดเป็นข้อคำถามให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ประกอบด้วย ๓ ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ ๑ เป็นคำถามเลือกตอบตามความเป็นจริงเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา และอาชีพ จำนวน ๕ ข้อ

ส่วนที่ ๒ เป็นคำถามแสดงถึงความเห็นเกี่ยวกับประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ๕ ระดับ ใน ๔ ด้าน มีจำนวน ๔๐ ข้อ ดังนี้

๑) ด้านหลักธรรม	จำนวน ๑๐ ข้อ
๒) ด้านความเชื่อ	จำนวน ๑๐ ข้อ
๓) ด้านพิธีกรรม	จำนวน ๑๐ ข้อ
๔) ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น	จำนวน ๑๐ ข้อ

ส่วนที่ ๓ แบบสัมภาษณ์ เป็นคำถามปลายเปิด (Open-ended questions) เกี่ยวกับประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน จำนวน ๔ ข้อ

คุณภาพของเครื่องมือด้านความเที่ยงตรงและแม่นยำของเครื่องมือตรวจสอบโดยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์ สหสัมพันธ์อย่างง่ายของเพียร์สัน (Pearson s Simple correlation Coefficient) ที่ระบุว่า แบบทดสอบจะเที่ยงตรงก็ต่อเมื่อสามารถทำนาย พฤติกรรมในงานเฉพาะอย่างได้อย่างหนึ่งได้

คะแนนแบบทดสอบสัมพันธ์กับความสำเร็จในงานที่ทำ^๑ เมื่อสร้างแบบสอบถามเสร็จ ผู้วิจัยได้ส่งให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาและผู้วิจัยได้หาค่าความเที่ยงตรง (Reliability) ของแบบสอบถาม (Cornbrash's coefficient) จนมีความเชื่อมั่นและนำไปเก็บข้อมูลต่อไป

๓.๓.๒ ขั้นตอนวิธีการสร้างเครื่องมือวิจัย

วิธีการสร้างเครื่องมือวิจัยประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน มีขั้นตอน ดังนี้

๑) ดำเนินการศึกษาข้อมูลจากตำราเอกสารที่เกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสังคมแก่ผู้สูงอายุและผู้พิการทุพพลภาพของชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี เพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับทำวิจัยและใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

๒) กำหนดกรอบแนวคิดจากข้อมูลที่ได้ทำการศึกษา โดยแยกประเด็นที่ต้องการศึกษา และกำหนดโครงสร้างของแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ตามประเด็นสำคัญของวัตถุประสงค์และขอบเขตการศึกษา

๓) เสนอโครงสร้างแบบสอบถาม ต่อผู้เชี่ยวชาญพิจารณาเพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) และความเหมาะสมของการใช้ภาษา (Wording) เพื่อแก้ไขปรับปรุงแล้วนำมาแก้ไขปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ โดยมีผู้เชี่ยวชาญดังนี้

(๑) พระมหาสุทิตย์ อาภากร, ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(๒) พระมหาชุตีภัก อภินันโท ผู้อำนวยการส่วนงานวางแผนและส่งเสริมการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(๓) พระมหาเสรีชน นริสสุโร ผู้อำนวยการส่วนงานบริหาร สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔) นำแบบสอบถามมาประเมินหาค่า IOC เพื่อประเมินหาคำคำถามว่าสอดคล้องภายในของเครื่องมือในการวิจัยกับสิ่งที่ต้องการวัดเพียงใด มาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือในการวิจัยทั้งฉบับ (Reliability analysis) เพื่อประเมินว่าเครื่องมือในการวิจัยแต่ละด้านมีคุณภาพพอที่จะนำไปใช้ได้หรือไม่ โดยวิธีหาค่าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อย่างง่ายของเพียร์สัน (Pearson's Simple correlation Coefficient)^๒ แบบทดสอบจะเที่ยงตรงก็ต่อเมื่อสามารถทำนาย พฤติกรรมในงานเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่งได้ คะแนนแบบทดสอบสัมพันธ์กับความสำเร็จในงานที่ทำ^๓ จะต้องได้ค่า Alpha coefficient ไม่ต่ำกว่า ๐.๗๐ สำหรับงานวิจัยเชิงสำรวจ จนมีความเชื่อมั่นและนำไปเก็บข้อมูลต่อไป

^๑ สุภาพ วาดเขียน, วิธีวิจัยและสถิติทางการวิจัยในศึกษาศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช), ๒๕๒๓, หน้า ๖๖-๖๗.

^๒ ขวนชัย เชื้อสารุชน, วิทยาการวิจัย, (อุบลราชธานี:บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี), ๒๕๕๑, หน้า ๒๑๖.

^๓ สุภาพ วาดเขียน, วิธีวิจัยและสถิติทางการวิจัยในศึกษาศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร:ไทยวัฒนาพานิช), ๒๕๒๓, หน้า ๖๖-๖๗.

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูล ตามลำดับขั้นตอนดังนี้

๓.๔.๑ ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์เพื่อขอความร่วมมือไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หัวหน้าส่วนราชการ หัวหน้าชุมชนหรือประธาน ในการจัดกิจกรรมวันเข้าพรรษา

๓.๔.๒ ผู้วิจัยออกเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองทุกขั้นตอน จำนวน ๔๐๐ ชุดและได้รับข้อมูลกลับทั้งหมด จำนวน ๔๐๐ ชุด คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ เมื่อได้ข้อมูลแล้ว ได้นำมารวบรวมเพื่อวิเคราะห์ต่อไป

๓.๔.๓ เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) ได้แก่ พระสงฆ์ จำนวน ๑๐ รูป เจ้าหน้าที่องค์กรภาครัฐ จำนวน ๕ คน และประชาชนผู้ร่วมพิธี จำนวน ๑๐ คน รวมจำนวนผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น ๒๕ คน เพื่อจะได้นำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนาต่อไป

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๕.๑ นำแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมาแล้ว ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามของแต่ละฉบับว่ามีความสมบูรณ์หรือไม่ ข้อมูลภูมิหลังของผู้ตอบแบบสอบถาม นำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงหาค่าร้อยละ (Percentage) นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง

๓.๕.๒ นำแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์ครบถ้วน ไปวิเคราะห์ข้อมูลและประมวลผลเป็นรายด้านและโดยรวม โดยคำนวณค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS ประมวลผลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ แล้วนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบตารางประกอบความเรียงและวิเคราะห์ต่อไป

ซึ่งมีเกณฑ์ในการกำหนดค่าน้ำหนักของการประเมินเป็น ๕ ระดับ แล้วนำมาตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์ส่วนค่าระดับความคิดเห็นดังนี้

๕	หมายถึง	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด
๔	หมายถึง	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก
๓	หมายถึง	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง
๒	หมายถึง	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย
๑	หมายถึง	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ค่าระดับความคิดเห็นดังกล่าว จะมีค่าเท่ากับค่าเฉลี่ยมาตรฐาน ๑.๐๐-๕.๐๐ ซึ่งมีความหมายของกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

๕	เท่ากับค่าเฉลี่ย	๔.๕๐ - ๕.๐๐	หมายถึง	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด
๔	เท่ากับค่าเฉลี่ย	๓.๕๐ - ๔.๔๙	หมายถึง	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก
๓	เท่ากับค่าเฉลี่ย	๒.๕๐ - ๓.๔๙	หมายถึง	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง
๒	เท่ากับค่าเฉลี่ย	๑.๕๐ - ๒.๔๙	หมายถึง	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย
๑	เท่ากับค่าเฉลี่ย	๑.๐๐ - ๑.๔๙	หมายถึง	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด

๓.๕.๓ จากวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์จากกลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยจะนำข้อมูลจากการวิเคราะห์จากเอกสาร ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Depth Interview) ผู้วิจัยยืนยันความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วยการให้บุคคลที่อยู่ในปรากฏการณ์ที่ศึกษาและบุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ทำการศึกษาตรวจสอบและรับรองความถูกต้อง โดยการอ่านข้อมูลดังกล่าว พร้อมให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม ทักท้วงหรือยอมรับข้อมูลที่นำเสนอ ซึ่งการตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วยวิธีนี้ ผู้วิจัยใช้กับข้อมูลเบื้องต้นและข้อมูลที่เป็นส่วนที่ผู้วิจัยได้ตีความแล้ว

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) ได้แก่ พระสงฆ์ จำนวน ๑๐ รูป เจ้าหน้าที่องค์กรภาครัฐ จำนวน ๕ คน และประชาชนผู้ร่วมพิธี จำนวน ๑๐ คน รวมจำนวนผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น ๒๕ คน เพื่อจะได้นำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนาต่อไป

๓.๖ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยในเชิงปริมาณครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ใช้สถิติเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเป็นสถิติพื้นฐาน ได้แก่

๓.๖.๑ ค่าร้อยละ (Percentage)

๓.๖.๒ ค่าเฉลี่ย (Mean)

๓.๖.๓ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

๓.๖.๔ วิเคราะห์หาความสัมพันธ์แบบ เพียร์สัน (Pearson Correlation)

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ศึกษาประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน เป็นการวิจัยทั้งเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพโดยใช้แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๔๐๐ คน เพื่อให้ได้ ข้อมูลในการศึกษาและเก็บข้อมูล ดังจะเสนอรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

๔.๑ ผลการวิจัย

ผลการวิจัย ศึกษาประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน จากการตอบแบบสอบถาม ของกลุ่มตัวอย่าง จำนวนทั้งสิ้น ๔๐๐ คน ดังนี้

๔.๑.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป ดังตารางที่ ๑

ตารางที่ ๑

จำนวนและร้อยละผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อ	ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
๑	เพศ		
	ชาย	๓๑๙	๗๙.๘
	หญิง	๘๑	๒๐.๓
๒	รวม	๔๐๐	๑๐๐
	อายุ		
	ไม่เกิน ๒๕ ปี	๑๘๐	๔๕.๐
	๒๖-๔๐ ปี	๑๑๐	๒๗.๐
	๔๑-๕๙ ปี	๘๒	๒๐.๐
	๖๐ ปีขึ้นไป	๒๘	๗.๐
	รวม	๔๐๐	๑๐๐
๓	สถานภาพ		
	ฆราวาส	๒๕๔	๖๓.๕
	พระภิกษุ	๑๔๖	๓๖.๕
	รวม	๔๐๐	๑๐๐

ตารางที่ ๑ (ต่อ)

ข้อ	ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
๔	ระดับการศึกษา		
	ประถมศึกษา	๓๘	๙.๕
	มัธยมศึกษา	๑๒๘	๓๒.๐
	ปริญญาตรี	๑๔๖	๓๖.๕
	ปริญญาโท	๗๐	๑๗.๕
	ปริญญาเอก	๑๘	๔.๕
	รวม	๔๐๐	๑๐๐
๕	อาชีพ		
	เกษตรกร	๕๒	๑๓.๐
	ประกอบธุรกิจส่วนตัว	๘๕	๒๑.๓
	พนักงาน/ลูกจ้างบริษัทเอกชน	๑๑๑	๒๗.๘
	ข้าราชการ/พนักงานของรัฐ	๑๔๖	๓๖.๕
	ข้าราชการบำนาญ	๖	๑.๕
	รวม	๔๐๐	๑๐๐

จากตารางที่ ๑ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนมากเป็นเพศชาย มีจำนวน ๓๑๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๙.๘ มีอายุไม่เกิน ๒๕ ปี จำนวน ๑๘๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๐ รองลงมา มีอายุ ๒๖-๔๐ ปี จำนวน ๑๑๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗ มีสถานภาพเป็นฆราวาส จำนวน ๒๕๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๓.๕ ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน ๑๔๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๕ มีอาชีพส่วนใหญ่เป็นข้าราชการ/พนักงานของรัฐ จำนวน ๑๔๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๕

๔.๑.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน ใน ๔ ด้าน คือ ด้านหลักธรรม ด้านความเชื่อ ด้านพิธีกรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น จากตาราง ๒-๕ ดังนี้

ตารางที่ ๒

แสดงค่าเฉลี่ยและร้อยละการประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน ในด้านหลักธรรม ดังนี้

ข้อ	ด้านหลักธรรม	ระดับความคิดเห็น										$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
		มากที่สุด		มาก		ปานกลาง		น้อย		น้อยที่สุด				
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%			
๑	มีความรู้ความเข้าใจในพิธีการเข้าพรรษาของพระสงฆ์ในทางพระพุทธศาสนา	๙	๒.๓	๑๕๑	๓๗.๘	๑๕๘	๓๙.๕	๖๑	๑๕.๓	๒๑	๕.๓	๓.๑๖	.๘๙	ปานกลาง
๒	มีความรู้เกี่ยวกับความเป็นมาของประเพณีเข้าพรรษา	๖	๑.๕	๘๖	๒๑.๕	๒๐๒	๕๐.๕	๙๔	๒๓.๕	๑๒	๓.๐	๒.๙๕	.๗๙	ปานกลาง
๓	มีความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมที่สำคัญในประเพณีเข้าพรรษา	๔๔	๑๑.๐	๑๕๙	๓๙.๘	๑๔๓	๓๕.๘	๔๐	๑๐.๐	๑๔	๓.๕	๓.๔๔	.๙๓	ปานกลาง
๔	มีความรู้ในหลักธรรม (สัมปัตตวิริติ) คืองดเว้นจากบาปและอบายมุขต่างๆ	๓๙	๙.๘	๑๖๗	๔๑.๘	๑๕๒	๓๘.๐	๓๙	๙.๘	๓	๐.๘	๓.๕๐	.๘๒	มาก
๕	มีความรู้ในหลักธรรม (สมาทานวิริติ) คือการงดเว้นจากบาป ความชั่วและอบายมุขต่างๆด้วยสมาทานศีล ๕	๑๓	๓.๓	๑๒๘	๓๒.๐	๑๙๕	๔๘.๘	๕๘	๑๔.๕	๖	๑.๕	๓.๒๑	.๗๘	ปานกลาง
๖	มีความรู้ในหลักธรรม(สมุจเฉทวิริติ) คือการงดเว้นจากบาป ความชั่วและอบายมุขต่างๆด้วยไม่กลับไปกระทำหรือข้องแวะอีก	๑๘	๔.๕	๑๔๐	๓๕.๐	๑๘๗	๔๖.๘	๔๓	๑๐.๘	๑๒	๓.๐	๓.๒๗	.๘๒	ปานกลาง

ตารางที่ ๒ (ต่อ)

ข้อ	ด้านหลักธรรม	ระดับความคิดเห็น										$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
		มากที่สุด		มาก		ปานกลาง		น้อย		น้อยที่สุด				
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%			
๗	มีการฝึกบังคับตนเองไม่ทำความชั่วทั้งปวง ไม่ทำความชั่วทางกายวาจา ใจ ในช่วงเข้าพรรษา	๓๙	๙.๘	๑๔๐	๓๕.๐	๑๖๐	๔๒.๐	๕๑	๑๒.๘	๒	๐.๕	๓.๔๐	.๘๕	ปานกลาง
๘	มีการงดเว้นจากการดื่มของมึนเมา ในช่วงเข้าพรรษา	๔๑	๑๐.๓	๑๖๑	๔๐.๓	๑๔๙	๓๗.๓	๔๕	๑๑.๓	๔	๑.๐	๓.๔๗	.๘๖	ปานกลาง
๙	พระสงฆ์มีการแสดงธรรมเพื่อให้ประชาชนได้รู้จักหลักธรรมต่างๆในการเข้าพรรษา	๕๑	๑๒.๘	๑๕๒	๓๘.๐	๑๕๑	๓๗.๘	๔๔	๑๑.๐	๒	๐.๕	๓.๕๑	.๘๖	มาก
๑๐	มีการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	๖๑	๑๕.๓	๑๘๓	๔๕.๘	๑๓๙	๓๔.๘	๐	๐	๑๗	๔.๓	๓.๗๒	.๗๗	มาก
รวม												๓.๓๖	.๘๓	ปานกลาง

จากตารางที่ ๒ พบว่า ค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน ในด้านหลักธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๓.๓๖$)

ค่าเฉลี่ยเป็นรายข้อของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือข้อ ๑๐ มีการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ($\bar{X} = ๓.๗๒$) รองลงมาคือข้อ ๙ พระสงฆ์มีการแสดงธรรมเพื่อให้ประชาชนได้รู้จักหลักธรรมต่างๆในการเข้าพรรษา ($\bar{X} = ๓.๕๑$) และข้อ ๔ การมีความรู้ในหลักธรรม (สัมปัตตวิริติ) คืองดเว้นจากบาปและอบายมุขต่างๆ ($\bar{X} = ๓.๕๐$)

ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ข้อ ๒ มีความรู้เกี่ยวกับความเป็นมาของประเพณีเข้าพรรษา ($\bar{X} = ๒.๙๕$)

ตารางที่ ๓
แสดงค่าเฉลี่ยและร้อยละแสดงค่าเฉลี่ยและร้อยละการประเพณีการเข้าพรรษา
ในสังคมไทยภาคอีสาน ในด้านความเชื่อ ดังนี้

ข้อ	ด้านความเชื่อ	ระดับความคิดเห็น										$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
		มากที่สุด		มาก		ปานกลาง		น้อย		น้อยที่สุด				
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%			
๑	ในช่วงเทศกาลเข้าพรรษามีการทำบุญให้ทาน	๔๒	๑๐.๕	๑๗๑	๔๒.๘	๑๖๒	๔๐.๕	๒๕	๖.๓	๐	๐	๓.๕๗	.๗๖	มาก
๒	มีความเชื่อในเรื่องอานิสงค์ในการทำบุญประเพณีเข้าพรรษา	๓๑	๗.๘	๑๗๒	๔๓.๐	๑๔๙	๓๗.๓	๓๙	๙.๘	๙	๒.๓	๓.๕๖	.๘๕	ปานกลาง
๓	ประชาชนมีศรัทธาในพระรัตนตรัยโดยไม่มีข้อวิตกกังวลในศีลสมาธิปัญญา	๕๐	๑๒.๕	๑๖๕	๔๑.๓	๑๔๖	๓๖.๕	๓๗	๙.๓	๒	๐.๕	๓.๕๖	.๘๔	มาก
๔	การได้ทำบุญตักบาตรแก่พระสงฆ์จะได้บุญกุศล	๖๒	๑๕.๕	๒๐๖	๕๑.๕	๑๒๑	๓๐.๓	๑๑	๒.๘	๐	๐	๓.๗๙	.๗๒	มาก
๕	ประเพณีเข้าพรรษาทำให้คนได้มีโอกาสเข้ามาใกล้ชิดกับพระศาสนา	๔๑	๑๐.๓	๑๘๒	๔๕.๕	๑๕๐	๓๗.๕	๒๗	๖.๘	๐	๐	๓.๕๙	.๗๖	มาก
๖	การทำบุญในช่วงเทศกาลเข้าพรรษาถือว่าเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยธำรงค์พระพุทธศาสนาด้วย	๓๙	๙.๘	๑๘๐	๔๕.๐	๑๕๐	๓๗.๕	๒๘	๗.๐	๓	๐.๘	๓.๔๔	.๗๙	มาก
๗	การตักบาตรทำบุญแก่พระสงฆ์ที่อยู่จำพรรษาถือว่าจะได้รับอานิสงค์ผลบุญมากกว่าการทำบุญในเทศกาลอื่น	๕๓	๑๓.๓	๑๙๘	๔๙.๕	๑๓๖	๓๔.๐	๑๒	๓.๐	๑	๐.๓	๓.๗๒	.๗๓	มาก

ตารางที่ ๓ (ต่อ)

ข้อ	ด้านความเชื่อ	ระดับความคิดเห็น										$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
		มากที่สุด		มาก		ปานกลาง		น้อย		น้อยที่สุด				
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%			
๘	ในช่วงเข้าพรรษาพุทธศาสนิกชนได้มีโอกาสได้รักษาศีลเพื่อเป็นบรรทัดฐานในการดำเนินชีวิต	๕๗	๑๔.๓	๑๗๗	๔๔.๓	๑๕๗	๓๙.๓	๙	๒.๓	๐	๐	๓.๗๐	.๗๓	มาก
๙	การเข้าพรรษาเป็นประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติเป็นสภะแล้วจะก่อให้เกิดความสุขความเจริญ	๖๓	๑๕.๘	๑๖๘	๔๒.๐	๑๓๖	๓๔.๐	๓๒	๘.๐	๑	๐.๓	๓.๖๕	.๘๔	มาก
๑๐	การได้ทำบุญตักบาตรในช่วงเทศกาลเข้าพรรษาถือว่าได้ร่วมกันทำบุญตักบาตรพระพุทธรเจ้าด้วย	๔๙	๑๒.๓	๒๑๐	๕๒.๕	๑๓๐	๓๒.๕	๑๑	๒.๘	๐	๐	๓.๗๔	.๗๐	มาก
รวม												๓.๖๓	.๗๗	มาก

จากตารางที่ ๓ พบว่า ค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน ในด้านความเชื่อ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๓$)

ค่าเฉลี่ยเป็นรายข้อของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือข้อ ๔ การได้ทำบุญตักบาตรแก่พระสงฆ์จะได้บุญกุศล ($\bar{X} = ๓.๗๙$) รองลงมาคือข้อ ๑๐ การได้ทำบุญตักบาตรในช่วงเทศกาลเข้าพรรษาถือว่าได้ร่วมกันทำบุญตักบาตรพระพุทธรูปเจ้าด้วย ($\bar{X} = ๓.๗๔$) และข้อ ๗ การตักบาตรทำบุญแก่พระสงฆ์ที่อยู่จำพรรษาถือว่าได้รับอานิสงค์บุญมากกว่าการทำบุญในเทศกาลอื่น ($\bar{X} = ๓.๗๒$)

ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ข้อ ๖ การทำบุญในช่วงเทศกาลเข้าพรรษาถือว่าเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยธำรงค์พระพุทธศาสนาด้วย ($\bar{X} = ๓.๔๔$)

ตารางที่ ๔
แสดงค่าเฉลี่ยและร้อยละแสดงค่าเฉลี่ยและร้อยละการประเพณีการเข้าพรรษาใน
สังคมไทยภาคอีสาน ในด้านพิธีกรรม ดังนี้

ข้อ	ด้านพิธีกรรม	ระดับความคิดเห็น										$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
		มากที่สุด		มาก		ปานกลาง		น้อย		น้อยที่สุด				
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%			
๑	การทำบุญของประชาชนอย่างมีระเบียบแบบแผน เป็นพิธีกรรมที่ชาวพุทธควรกระทำ	๔๗	๑๑.๘	๑๖๗	๔๑.๘	๑๕๐	๓๗.๕	๓๔	๘.๕	๒	๐.๕	๓.๕๕	.๘๒	มาก
๒	พิธีกรรมการเข้าพรรษาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางใจแก่พุทธศาสนิกชนให้หมั่นทำความดี ละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้สุขสงบ	๔๗	๑๑.๘	๑๒๗	๓๑.๘	๑๖๒	๔๐.๘	๔๗	๑๑.๘	๑๖	๔.๐	๓.๔๙	.๙๗	ปานกลาง
๓	มีการจัดการเผยแพร่หลักธรรมโดยผ่านพิธีกรรมทางศาสนา	๓๖	๙.๐	๑๖๑	๔๐.๓	๑๕๒	๓๘.๐	๕๑	๑๒.๘	๐	๐	๓.๔๕	.๘๒	มากกลาง
๔	พิธีกรรมทำบุญเป็นเครื่องมือที่ทำให้เกิดความสมัครสมานสามัคคีระหว่างคนในชุมชน	๗๖	๑๙.๐	๒๐๔	๕๑.๐	๑๐๗	๒๖.๘	๑๒	๓.๐	๑	๓.๐	๓.๘๕	.๗๖	มาก
๕	ศาสนพิธีเป็นเครื่องหมายที่แสดงออกซึ่งความเป็นชาติ ที่มีวัฒนธรรมประเพณีและขนบธรรมเนียมอันดีงาม	๗๒	๑๘.๐	๑๙๓	๔๘.๓	๑๑๖	๒๙.๐	๑๕	๓.๘	๔	๑.๐	๓.๗๘	.๘๑	มาก
๖	ประชาชนมีความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในรูปแบบพิธีกรรมทางศาสนาและพิธีทำบุญเนื่องในวันเข้าพรรษา	๓๖	๙.๐	๑๖๘	๔๒.๐	๑๕๗	๓๙.๓	๓๖	๙.๐	๓	๐.๘	๓.๓๕	.๘๑	ปานกลาง

ตารางที่ ๔ (ต่อ)

ข้อ	ด้านพิธีกรรม	ระดับความคิดเห็น										$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
		มากที่สุด		มาก		ปานกลาง		น้อย		น้อยที่สุด				
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%			
๗	พิธีกรรมการทำบุญในวันเข้าพรรษาเป็นธรรมเนียมที่คนไทยยึดถือปฏิบัติ	๑๘	๔.๕	๑๘๕	๔๖.๘	๑๖๘	๔๒.๐	๒๗	๖.๘	๐	๐	๓.๔๙	.๖๘	ปานกลาง
๘	ในวันเข้าพรรษาจะมีการรณรงค์ให้มีการลด ละเลิกอบายมุขต่างๆ	๕๒	๑๓.๐	๑๖๘	๔๒.๐	๑๕๘	๓๙.๕	๒๑	๕.๓	๑	๐.๓	๓.๖๒	.๗๘	มาก
๙	สถาบันทางการศึกษามีส่วนร่วมในการจัดพิธีกรรมทางศาสนาและพิธีกรรมการทำบุญปฏิบัติธรรมเนื่องในวันเข้าพรรษา	๓๕	๘.๘	๑๗๕	๔๓.๘	๑๔๕	๓๖.๓	๔๓	๑๐.๘	๒	๐.๕	๓.๔๙	.๘๑	ปานกลาง
๑๐	วัดและชุมชนมีการอนุรักษ์พิธีกรรมทางศาสนาและพิธีการทำบุญอุทิศส่วนกุศลและเจริญจิตภาวนาเนื่องวันเข้าพรรษา	๓๐	๗.๕	๑๙๓	๔๘.๓	๑๕๕	๓๘.๘	๒๑	๕.๓	๑	๐.๓	๓.๕๗	.๗๑	มาก
รวม												๓.๕๖	.๗๙	มาก

จากตารางที่ ๔ พบว่า ค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน ในด้านพิธีกรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๕๖$)

ค่าเฉลี่ยเป็นรายชื่อของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือข้อ ๔ พิธีกรรมทำบุญเป็นเครื่องมือที่ทำให้เกิดความสมัคสามัคคีระหว่างคนในชุมชน ($\bar{X} = ๓.๘๕$) รองลงมาคือข้อ ๕ ศาสนพิธีเป็นเครื่องหมายที่แสดงออกซึ่งความเป็นชาติ ที่มีวัฒนธรรมประเพณี และขนบธรรมเนียมอันดีงาม ($\bar{X} = ๓.๗๘$) และข้อ ๘ ในวันเข้าพรรษาจะมีการรณรงค์ให้มีการลด ละเลิก อบายมุขต่างๆ ($\bar{X} = ๓.๖๒$)

ส่วนข้อที่มีค่านี้น้อยที่สุดคือ ข้อ ๖ ประชาชนมีความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในรูปแบบพิธีกรรมทางศาสนาและพิธีทำบุญเนื่องในวันเข้าพรรษา ($\bar{X} = ๓.๓๕$)

ตารางที่ ๕

แสดงค่าเฉลี่ยและร้อยละแสดงค่าเฉลี่ยและร้อยละการประเพณีการเข้าพรรษาใน
สังคมไทยภาคอีสาน ในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนี้

ข้อ	ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น	ระดับความคิดเห็น										$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
		มากที่สุด		มาก		ปานกลาง		น้อย		น้อยที่สุด				
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%			
๑	วัดและชุมชนมีบทบาทในการสืบทอดประเพณีเข้าพรรษาให้เกิดการเรียนรู้ภูมิปัญญาอย่างเป็นระบบ	๔๓	๑๒.๓	๒๐๘	๕๒.๐	๑๒๒	๓๐.๕	๑๘	๔.๕	๓	๐.๘	๓.๗๐	.๗๖	มาก
๒	การเข้าพรรษาจะมีการถวายเทียนพรรษาแก่พระสงฆ์ผู้อยู่จำพรรษา	๘๐	๒๐.๐	๑๘๒	๔๕.๕	๑๑๔	๒๘.๕	๒๓	๕.๘	๑	๐.๓	๓.๗๙	.๘๓	มาก
๓	แต่ละชุมชนจะมีการตกแต่งเทียนให้สวยงามและมีการแห่เทียนเพื่อไปถวายแก่พระสงฆ์	๔๒	๑๐.๕	๑๗๓	๔๓.๓	๑๔๙	๓๗.๓	๓๖	๙.๐	๐	๐	๓.๕๕	.๗๙	มาก
๔	ก่อนที่จะมีการถวายเทียนพรรษา มักจะมีขบวนแห่แหนกันไปอย่างเอิกเกริกสนุกสนาน	๔๙	๑๒.๓	๒๐๗	๕๑.๘	๑๒๓	๓๐.๘	๑๙	๔.๘	๒	๐.๕	๓.๗๐	.๗๖	มาก
๕	มีการส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้เรื่องจัดกิจกรรมประเพณีการเข้าพรรษาเป็นระบบ	๗๓	๑๘.๓	๑๖๘	๔๒.๐	๑๓๕	๓๓.๘	๒๐	๕.๐	๔	๑.๐	๓.๗๑	.๘๕	มาก
๖	การให้ความรู้เรื่องราวทางพระพุทธศาสนาผ่านทางด้านศิลปะ เช่น การทำต้นเทียนพรรษา	๕๕	๑๓.๘	๑๘๒	๔๕.๕	๑๔๙	๓๗.๓	๑๒	๓.๐	๒	๐.๕	๓.๖๙	.๗๖	มาก

ตารางที่ ๕ (ต่อ)

ข้อ	ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น	ระดับความคิดเห็น										X̄	S.D.	แปลผล
		มากที่สุด		มาก		ปานกลาง		น้อย		น้อยที่สุด				
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%			
๗	ประเพณีแห่เทียนพรรษา ถือว่าเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น	๔๓	๑๐.๘	๑๘๔	๔๖.๐	๑๔๙	๓๗.๓	๑๘	๔.๕	๖	๑.๕	๓.๖๐	.๗๙	มาก
๘	การสืบทอดความรู้ภูมิปัญญาด้านการสร้างต้นเทียนพรรษา โดยการแกะสลักเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติในต้นเทียนพรรษา	๖๑	๑๕.๓	๑๘๘	๔๗.๐	๑๓๖	๓๔.๐	๑๕	๓.๘	๐	๐	๓.๗๓	.๗๕	มาก
๙	การจัดงานประเพณีการเข้าพรรษาและการแห่เทียนพรรษาแต่ละปี เป็นการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่น	๖๖	๑๖.๕	๑๘๐	๔๕.๐	๑๓๕	๓๓.๘	๑๘	๔.๕	๑	๐.๓	๓.๗๓	.๗๙	มาก
๑๐	ประเพณีเข้าพรรษา ถือว่าเป็นการสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่นที่อนุชนรุ่นหลังควรให้ความสำคัญ	๓๕	๘.๘	๑๙๑	๔๗.๘	๑๔๗	๓๖.๘	๒๔	๖.๐	๓	๐.๘	๓.๕๗	.๗๖	มาก
รวม												๓.๖๗	.๗๘	มาก

จากตารางที่ ๕ พบว่า ค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน ในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๗$)

ค่าเฉลี่ยเป็นรายข้อของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือข้อ ๒ การเข้าพรรษาจะมีการถวายเทียนพรรษาแก่พระสงฆ์ผู้อยู่จำพรรษา ($\bar{X} = ๓.๗๙$) รองลงมาคือข้อ ๘ การสืบทอดความรู้ภูมิปัญญาด้านการสร้างต้นเทียนพรรษา โดยการแกะสลักเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติในต้นเทียนพรรษา ข้อ ๙ การจัดงานประเพณีการเข้าพรรษาและการแห่เทียนพรรษาแต่ละปีเป็นการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่น ($\bar{X} = ๓.๗๓$) และข้อ ๕ มีการส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้เรื่องจัดกิจกรรมประเพณีการเข้าพรรษาเป็นระบบ ($\bar{X} = ๓.๗๑$)

ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ข้อ ๓ แต่ละชุมชนจะมีการตกแต่งเทียนให้สวยงามและมี การแห่เทียนเพื่อไปถวายแก่พระสงฆ์ ($\bar{X} = ๓.๕๕$)

ตารางที่ ๖

แสดงค่าเฉลี่ยและร้อยละแสดงค่าเฉลี่ยและร้อยละการประเพณีการเข้าพรรษาใน
สังคมไทยภาคอีสาน รวมทุกด้าน ดังนี้

ด้าน	การบูรณาการการจัดการเรียนการสอน	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	ด้านหลักธรรม	๓.๓๖	.๘๓	ปานกลาง
๒	ด้านความเชื่อ	๓.๖๓	.๗๗	มาก
๓	ด้านพิธีกรรม	๓.๕๖	.๗๙	มาก
๔	ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น	๓.๖๗	.๗๘	มาก
รวม		๓.๕๕	.๗๙	มาก

จากตารางที่ ๖ พบว่า ประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน ใน ๔ ด้าน สามารถสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลได้ดังนี้

ค่าเฉลี่ยโดยภาพรวมของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน โดยรวม ๔ ด้าน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๕๕$) เรียงเป็นรายด้านลำดับจากมากไปหาน้อย คือด้านที่ ๔ ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\bar{X} = ๓.๖๗$) ด้านที่ ๒ ด้านความเชื่อ ($\bar{X} = ๓.๖๓$) ด้านพิธีกรรม ($\bar{X} = ๓.๕๖$) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือด้านที่ ๑ ด้านหลักธรรม ($\bar{X} = ๓.๓๖$)

๔.๑.๓ สัมภาษณ์เกี่ยวกับประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน ใน ๔ ด้าน คือ ด้านหลักธรรม ด้านความเชื่อ ด้านพิธีกรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนี้

๑) สัมภาษณ์ พระศรีวิสุทธิมุนี^๑

ประวัติวันเข้าพรรษาหรือประเพณีเข้าพรรษาเริ่มต้นจากเมื่อสมัยพุทธกาลโดยพระพุทธเจ้าเป็นผู้กำหนดขึ้นเนื่องจากมีผู้มาร้องเรียนว่า พระภิกษุสงฆ์เดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยไม่หยุดหย่อนเลย แม้กระทั่งหน้าฝนที่ฝนตกหนักและน้ำหลาก การเดินทางลำบาก กระทั่งบางครั้งพระสงฆ์เหล่านั้นยังเดินทางไปเหยียบย่ำพืชผักหรือผลผลิตที่กำลังเติบโต และกำลังผลิดอกออกผลได้รับความเสียหาย

ดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงได้กำหนดให้ฤดูฝนเป็นฤดูสำหรับการหยุดพักการเดินทางไปเผยแผ่ศาสนาของพระสงฆ์โดยกำหนดให้ตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำเดือน ๘ เป็นวันเข้าพรรษาจนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๑ และเป็น**วันออกพรรษา** เพื่อพระสงฆ์จะได้หยุดพักจากการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและได้ปฏิบัติและศึกษาพระธรรมเพิ่มเติมและสั่งสอนลูกศิษย์หรือพระใหม่ที่พักบวชได้ร่ำเรียนธรรมะอย่างเต็มที่ โดยให้พระสงฆ์อยู่ประจำที่ไม่ไปจำวัดที่อื่นตลอดระยะเวลา ๓ เดือนที่เข้าพรรษานั้นแม้แต่คืนเดียวหากพระสงฆ์ไม่สามารถกลับมาทันก่อนรุ่งสางถือว่าภิกษุนั้นขาดพรรษา แต่มีข้อยกเว้นหากมีเหตุจำเป็นไม่สามารถกลับมาได้ทัน แต่ต้องกลับมาภายใน ๗ วันนั้นคือ

๑. ไปรักษาภิกษุหรือบิดามารดาที่เจ็บป่วย
๒. ไปห้ามไม่ให้ภิกษุสงฆ์นั้นสึกออกจากการเป็นพระสงฆ์
๓. ไปเพื่อธุระของคณะสงฆ์ เช่น การไปเยี่ยมยารักษาโรคหรืออุปกรณ์ซ่อมแซมศาสนสถาน
๔. ทายกนิมนต์ไปฉลองศรัทธาในการบำเพ็ญกุศลของเขา

หากมีเหตุจำเป็นเหล่านี้พระสงฆ์สามารถกระทำสัตยาหกรณียะ คือ ไปค้างที่อื่นได้โดยไม่ถือว่าเป็นการขาดพรรษาหรืออาบัติแต่อย่างใด ซึ่งนอกจากจะห้ามดังกล่าวแล้วพระสงฆ์จะได้มีโอกาสได้อบรม หรือเทศนาให้กับพุทธศาสนิกชนที่เข้าวัดทำบุญ ฟังธรรมและถือศีลปฏิบัติธรรมตลอดระยะเวลา ๓ เดือนที่เข้าพรรษา ซึ่งนั่นคือที่มาและประวัติวันเข้าพรรษาที่เราชาวพุทธต้องรู้และปฏิบัติ และหากมีเหตุจำเป็นสุดวิสัยจริงๆที่ทำให้ไม่สามารถกลับมาทันได้ ก็ถือว่าไม่อาบัติหรือขาดพรรษาแต่อย่างใด ซึ่งได้แก่

๑. ถูกโจรปล้น ถูกสัตว์ทำร้าย วิหารถูกไฟไหม้หรือน้ำท่วมจำเป็นต้องไปอยู่ที่อื่นก่อน
๒. ชาวบ้านถูกโจรปล้น จำเป็นต้องย้ายไปพร้อมกับชาวบ้านด้วย
๓. ขาดแคลนยารักษาโรค หรืออาหาร จำเป็นต้องออกไปบิณฑบาต
๔. มีผู้เอาทรัพย์มาล่อ อนุญาตให้หนีไปเสียให้พ้นได้
๕. ภิกษุสงฆ์แตกกันหรือมีผู้พยายามทำให้ภิกษุสงฆ์ในวัดแตกกัน ให้ไปเพื่อหาทางระงับได้แต่เหตุเหล่านี้มีน้อยหรือไม่มีแล้วในปัจจุบันและมีบางข้อเท่านั้นที่ยังมีให้เห็นได้ เช่น เหตุที่ขาดแคลนอาหารของพระสงฆ์ของวัดที่อยู่ห่างไกลจากหมู่บ้านหรือผู้คน

^๑ สัมภาษณ์ พระศรีวิสุทธิมุนี, รองเจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี, เจ้าอาวาสวัดปากน้ำ ตำบลกุดลาด อำเภอมือเบ่ง จังหวัดอุบลราชธานี, เมื่อวันที่ ๑ เดือน มิถุนายน ๒๕๕๘.

ด้านความเชื่อของประเพณีเข้าพรรษา โดยชาวพุทธจะมีการหล่อเทียนเข้าพรรษาเป็นประเพณีที่กระทำกันเมื่อใกล้ถึงฤดูเข้าพรรษาซึ่งเป็นช่วงเวลา ที่ พระภิกษุจะต้องอยู่ประจำวัดตลอด ๓ เดือนมาตั้งแต่โบราณกาล การหล่อเทียนเข้าพรรษานี้มีอยู่เป็นประจำทุกปี เพราะในระยะเข้าพรรษานี้ พระภิกษุจะต้องมีการสวดมนต์ทำวัตรทุกเช้าเย็นและในการนี้จะต้องมีรูปเทียนจุดบูชาด้วย พุทธศาสนิกชนทั้งหลาย จึงพร้อมใจกันหล่อเทียนเข้าพรรษาสำหรับให้พระภิกษุจุดเป็น การกุศลทานอย่างหนึ่งเพราะเชื่อกันว่าในการให้ทานด้วยแสงสว่างจะมีอานิสงค์เพิ่มพูนปัญญาหุดาสว่างไสว ตามชนบท การหล่อเทียนเข้าพรรษาทำกันอย่างเอิกเกริกสนุกสนานมาก เมื่อหล่อเสร็จแล้วก็จะมีการแห่แหนรอบพระอุโบสถ ๓ รอบ แล้วนำไปบูชาพระตลอดระยะเวลา ๓ เดือน บางแห่งก็มีการประกวดการตกแต่งมีการแห่แหนรอบเมืองด้วยริ้วขบวนที่สวยงามและถือว่าเป็นงานประจำปีทีเดียวในวันนั้นจะมีการร่วมกันทำบุญตักบาตรถวายแด่พระภิกษุสงฆ์เป็นการร่วมกุศลกันในหมู่บ้านนั้น

๒) สัมภาษณ์ พระครูวิสิฐพัฒนารณ^๒

กิจกรรมต่างๆที่ควรปฏิบัติในวันเข้าพรรษา คือ ทำบุญตักบาตรในตอนเช้าไปวัดเพื่อฟังธรรม และในสถานที่ราชการ สถานศึกษาและที่วัดควรจัดให้มีนิทรรศการ การบรรยาย ฉายสไลด์หรือบรรยายธรรมเกี่ยวกับเรื่องราวประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับวันเข้าพรรษาฯลฯ เพื่อให้ความรู้แก่ประชาชนและผู้สนใจทั่วไป

ในด้านความเชื่อ ด้านพิธีกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น จังหวัดอุบลราชธานีจะมีความชัดเจนมากในงานประเพณีเข้าพรรษา จะมีการตกแต่งต้นเทียนจากชุมชนต่างๆให้สวยงามก่อนที่จะนำไปถวายแก่คุ้มวัด จะเห็นได้ว่าประเพณีแห่เทียนพรรษาเป็นงานบุญประเพณีที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของจังหวัดอุบลราชธานีได้จัดขึ้นและถือเป็นประเพณีปฏิบัติกันมาเป็นประจำทุกปีตั้งแต่ครั้งโบราณกาล เพื่อเป็นการเชิดชูพระพุทธศาสนาส่งเสริมประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นในวันเพ็ญเดือน ๘ วันอาสาฬหบูชา หรือวันเข้าพรรษาซึ่งเป็นวันกำหนดให้พระภิกษุทุกรูปทั้งที่บวชใหม่และบวชมาหลายพรรษาต้องอยู่ประจำในวัดใดวัดหนึ่งตลอดระยะเวลา ๓ เดือนในช่วงฤดูฝนซึ่งกำหนดเป็น ๒ ระยะคือพรรษาแรกหรือ"ปฐมพรรษา"เริ่มตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ไปจนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ และพรรษาหลังหรือ "ปัจฉิมพรรษา" เริ่มตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๙ ไปจนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ แต่ถ้าปีใดมีอธิกมาส คือมีเดือน ๘ สองหน ในปีนั้นให้ถือเอาวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ หลังเป็นวันเข้าพรรษาในวันนี้พุทธศาสนิกชนจะทำบุญในตอนเช้า ด้วยการถวายดอกไม้ธูปเทียนแด่พระภิกษุสงฆ์เพื่อที่พระภิกษุสงฆ์จะนำไปประกอบพิธีทางพุทธศาสนาในโบสถ์โดยเฉพาะการถวายเทียนซึ่งชาวพุทธถือว่าการทำบุญด้วยเทียน ซึ่งให้แสงสว่างแก่สาวกของพระพุทธองค์ให้ได้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมจะทำให้ชีวิตของผู้ถวายรุ่งโรจน์เช่นเดียวกับแสงสว่างของเปลวเทียน ประเพณีแห่เทียนจึงเป็นที่แพร่หลายไปทั่วประเทศชาวพุทธทั้งหลายก็พยายามตกแต่งหรือแกะสลักเทียนของตนให้งดงาม จนเกิดการประกวด "เทียนพรรษา"หรือ"ต้นเทียน"กันขึ้น โดยเทียนที่แกะสลักมักจะเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาหรือพุทธประวัติ นอกจากการประกวดขบวนแห่และริ้วขบวนที่แห่เทียนไปรอบเมือง ก่อนจะนำไป ถวายเป็นพุทธบูชาตามอุโบสถของวัดวาอารามต่างๆเพื่อให้พระสงฆ์ได้ใช้จุดบูชาตลอดระยะเวลา ๓ เดือน

^๒สัมภาษณ์ พระครูวิสิฐพัฒนารณ, ดร. , เจ้าคณะอำเภอเมืองอุบล เจ้าอาวาสวัดกลาง ตำบลในเมือง อำเภอเมืองอุบลจังหวัดอุบลราชธานี, เมื่อวันที่ ๕ เดือน มิถุนายน ๒๕๕๘.

๓) สัมภาษณ์ พระครูสารสีลคุณ^๓

บุญเข้าพรรษาเป็นอีกหนึ่งฮีตหรือจารีตประเพณีตามฮีตสิบสองของอีสาน บุญเข้าพรรษาของภาคอีสานเป็นประเพณีทางพุทธศาสนาคล้ายคลึงกับทางภาคกลางคือจะมีการทำบุญตักบาตร ถวายผ้าอาบน้ำฝน สงบ จีวรและ เทียนพรรษา หากแต่ในภาคอีสานจะจัดขบวนแห่เทียนอย่างยิ่งใหญ่ และมักมีการประกวดความสวยงามของเทียนจากแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งตกแต่ง สลักเสลาเทียนเป็นลวดลาย เรื่องราวทางพุทธศาสนาอย่างสวยงาม เมื่อแห่เทียนมาถึงวัดชาวบ้านจะรับศีลรับพรฟังธรรมตอนค่ำจะเวียนเทียน รอบพระอุโบสถ

มูลเหตุของพิธีกรรม เนื่องจากในสมัยพุทธกาลพระภิกษุเที่ยวจาริกสอนธรรมไปตามหมู่บ้านต่างๆ ตลอดทั้งปีไม่ว่าจะเป็นฤดูฝน ฤดูหนาวหรือฤดูร้อน แต่ในฤดูฝนนั้น ภิกษุได้เหยียบย่ำข้าวกล้าในนาของชาวบ้านเสียหาย สัตว์ตัวน้อยต่างๆ พลอยถูกเหยียบตายไปด้วย พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติให้ภิกษุต้องจำพรรษา ๓ เดือน ในฤดูฝนโดยมิให้ไปค้างแรมที่อื่นใดนอกจากในวัดของตน ถ้าภิกษุฝ่าฝืนถือว่า “ศีลขาดและต้องอาบัติทุกกฏ” เว้นแต่กรณีจำเป็นที่เรียกว่า “สัตตาทกณียะ” เช่น บิดามารดาป่วยเป็นต้นแต่ต้องกลับมาภายใน ๗ วันพรรษาจึงจะไม่ขาด

พิธีกรรมเมื่อถึงวันเพ็ญเดือนแปดตอนเช้าญาติโยมก็จะนำดอกไม้ธูปเทียน ข้าวปลาอาหาร มาทำบุญตักบาตรที่วัดตอนบ่ายจะนำสงฆ์จีวร ผ้าอาบน้ำ เทียนพรรษาและดอกไม้ธูปเทียนมาถวาย พระภิกษุที่วัดแล้วรับศีลฟังธรรมเทศนาพอถึงเวลาประมาณ ๑๙.๐๐-๒๐.๐๐น. ชาวบ้านจะนำดอกไม้ธูปเทียนมารวมกันที่ศาลาโรงธรรมเพื่อรับศีลและเวียนเทียนจนครบสามรอบแล้วจึงเข้าไปในศาลาโรงธรรมเพื่อฟังพระธรรมเทศนาจนจบจากนั้นจะแยกกันกลับบ้าน เรือนของตน ส่วนผู้มีศีลศรัทธาแก่กล้าก็จะพากันรักษาศีลแปดจนถึงเช้าวันรุ่งขึ้น ซึ่งเป็นวันแรมหนึ่งค่ำเดือนแปดอันเป็นวันเข้าพรรษา ซึ่งพระภิกษุจะต้องจำพรรษาในวัดของตนเป็นเวลาสามเดือน

แม้การเข้าพรรษาจะเป็นเรื่องของภิกษุ แต่พุทธศาสนิกชนก็ถือเป็นโอกาสดีที่จะได้ทำบุญรักษาศีลและชำระจิตใจให้ผ่องใส ก่อนวันเข้าพรรษาวัดบ้านก็จะไปช่วยพระทำความสะอาดเสนาสนะ ซ่อมแซมกุฏิวิหารและอื่นๆ พอถึง วันเข้าพรรษาก็จะไปร่วมทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ ฟังธรรม และรักษาอุโบสถศีลกันที่วัด บางคนอาจตั้งใจงดเว้น อบายมุขต่างๆ เป็นกรณีพิเศษ เช่น งดเสพสุรา งดฆ่าสัตว์ เป็นต้น อนึ่งบิดามารดามักจะจัดพิธีอุปสมบทให้บุตรหลานของตนโดยถือกันว่าการเข้าบวชเรียนและอยู่จำพรรษาในระหว่างนี้จะได้รับอานิสงส์อย่างสูง

๔) สัมภาษณ์ พระครูสารกิจโกศล^๔

ประเพณีเข้าพรรษามีความสำคัญต่อความเชื่อของพุทธศาสนิกชน ที่จะได้มีโอกาส ได้ทำบุญ รักษาศีลและการปฏิบัติธรรมในช่วงเข้าพรรษาดังและอีกอย่างการเข้าพรรษานั้นเป็นกิจกรรมของพระสงฆ์โดยเฉพาะเดิมนั้นพระพุทธองค์ยังมิได้บัญญัติพระวินัยเรื่องการเข้าพรรษาของพระสงฆ์ แต่ต่อมาพระภิกษุสงฆ์ที่ออกไปเผยแผ่พระศาสนาในฤดูฝนนั้นได้เหยียบย่ำพืชที่ชาวบ้านปลูกเอาไว้ ทำให้

^๓ สัมภาษณ์ พระครูสารสีลคุณ, ดร., เจ้าอาวาสวัดสารพัฒน์นิคม เจ้าคณะอำเภอเหล่าเสือโก้ก จังหวัดอุบลราชธานี, เมื่อวันที่ ๕ เดือน มิถุนายน ๒๕๕๘.

^๔ สัมภาษณ์ พระครูสารกิจโกศล, ดร., รองเจ้าคณะอำเภอเมืองอุบลราชธานี เจ้าอาวาสวัดมหานาราม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี, เมื่อวันที่ ๗ เดือน มิถุนายน ๒๕๕๘.

ได้รับความเสียหาย ต่อมาประชาชนได้ไปกราบทูลต่อพระพุทธเจ้า ดังนั้นเพื่อให้ประชาชนเดือดร้อน พระพุทธองค์จึงทรงบัญญัติให้พระภิกษุสงฆ์อยู่ประจำพรรษาในฤดูฝนตลอดระยะเวลา ๓ เดือน

เข้าพรรษา หมายถึง วันกำหนดที่พระภิกษุสงฆ์จะต้องพักประจำอยู่กับที่ในฤดูฝน ตลอดเวลาสามเดือน การเข้าพรรษาในปีหนึ่งๆ มีพุทธบัญญัติไว้เป็นสองระยะคือ

ระยะที่ ๑ :เริ่มตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ไปจนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๑ เรียกว่าวัน เข้าปุริมพรรษา

ระยะที่ ๒ :เริ่มตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๙ จนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๒ เรียกว่าวัน เข้าปัจฉิมพรรษา

การประกอบพิธีทำบุญในวันเข้าพรรษาที่สำคัญคือ มีการทำบุญถวายผ้าอาบน้ำฝนแด่ พระสงฆ์ ถวายเทียนพรรษาหรือหลอดไฟฟ้าให้แก่วัดต่างๆโดยเฉพาะวันแรม ๑ ค่ำเดือน ๘ ซึ่งเป็นวัน เข้าพรรษา มีการทำบุญตักบาตร นอกจากนั้นสำหรับผู้ที่มีใจศรัทธาในพระพุทธศาสนาмаากๆนั้นอาจจะ ถวายศีล และ ประพาศในธรรม ละเว้นอบายมุขเป็นเวลาตลอดทั้ง ๓ เดือน

๕) สัมภาษณ์ พระครูธีรธรรมสิริ^๕

การเข้าพรรษาเป็นพุทธบัญญัติ ซึ่งพระภิกษุทุกรูปจะต้องปฏิบัติตาม หมายถึง การ อธิษฐานอยู่ประจำที่ ไม่เที่ยวจาริกไปยังสถานที่ต่างๆเว้นแต่มีกิจจำเป็นจริงๆ ช่วงจำพรรษาจะอยู่ใน ระหว่างฤดูฝนคั่นแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ถึง ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ของทุกปีดังนั้น วันเข้าพรรษา หมายถึง วันที่พระภิกษุในพระพุทธศาสนาอธิษฐานอยู่ประจำในวัด หรือเสนาสนะที่ค้ำแดดค้ำฝนได้แห่งหนึ่ง ไม่ ไปค้างแรมในที่อื่น ตลอด ๓ เดือนในฤดูฝน

ความสำคัญในวันเข้าพรรษานี้ มีความสำคัญต่อพุทธศาสนิกชนและเป็นวันสำคัญของ พระพุทธ ศาสนาด้วยเหตุผลดังนี้ พระภิกษุจะหยุดจาริกไปยังสถานที่อื่นๆแต่จะเข้าพักอยู่ประจำในวัด แห่งเดียวตามพุทธบัญญัติ การที่พระภิกษุอยู่ประจำที่นานๆย่อมมีโอกาสได้สงเคราะห์กุลบุตรที่ประสงค์ จะอุปสมบท เพื่อการศึกษาพระธรรมวินัยและสงเคราะห์พุทธบริษัททั่วไป เป็นเทศกาลที่พุทธศาสนา สนิทสนมดเว้นอบายมุขและความชั่วต่างๆ เช่น การดื่มสุรา สิ่งเสพติดและการเที่ยวเตร่เฮฮา เป็นต้น

นอกจากเป็นเทศกาลที่พุทธศาสนิกชนงดเว้นอบายมุขและความชั่วต่างๆแล้วใน ช่วงเวลาพรรษาพุทธศาสนิกชนทั่วไปจะบำเพ็ญทานรักษาศีล ฟังธรรมและเจริญภาวนามากขึ้น

ประวัติความเป็นมาของการเข้าพรรษา เมื่อครั้งที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงประทับอยู่ ณ วัดเวฬุวันเมืองราชคฤห์ แคว้นมคธ มีเหตุการณ์เกิดขึ้นคือพวกชาวบ้านกลุ่มหนึ่ง พวกกันกล่าวตำหนิ พระสงฆ์ ในพระพุทธศาสนาว่า ช่างไม่รู้จักรักษาเวลาเสียเลย พวกกันจาริกไปเรื่อย ๆ ไม่หยุดยั้งแม้ใน ระหว่างฤดูฝน บางครั้งก็ไปเหยียบข้าวกล้าของชาวบ้านเสียหาย ขณะที่พวกนิครนถ์ นักบวชในศาสนาอื่น และฝูงนกยังหยุดพักผ่อน ไม่ท่องเที่ยวไปในฤดูฝนเช่นนี้ เรื่องนี้ทราบถึงพระพุทธเจ้าในกาลต่อมา พระองค์จึงทรงรับสั่งให้พระสงฆ์ประชุมพร้อมกัน ตรัสถามจนได้ความเป็นจริงแล้ว จึงทรงบัญญัติเรื่อง การเข้าพรรษาไว้ว่า“อนุชานามิ ภิกขเว เวสสันฺท อุปะคันฺตุง แปลว่า ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้พวกเธอ อยู่จำพรรษา”

^๕ สัมภาษณ์ พระครูธีรธรรมสิริ, เจ้าคณะตำบลในเมืองเขต ๓ เจ้าอาวาสวัดศรีประดู่ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี, เมื่อวันที่ ๘ เดือน มิถุนายน ๒๕๕๘.

วันเข้าพรรษานี้ โดยทั่วไปกำหนดในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ เรียกว่า วันเข้าพรรษาแรก (บุริมพรรษา) ถ้าปีใดเป็นอธิกมาส มี เดือน ๘ สองหน ก็เลื่อนไปเข้าพรรษา ในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ หลัง ในกรณีที่มีเหตุจำเป็นไม่สามารถเข้าพรรษาได้ ก็เลื่อนเข้าพรรษาในแรม ๑ ค่ำ เดือน ๙ ก็ได้ไป สิ้นสุดเอาวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑๒ เรียกว่า วันเข้าพรรษาหลัง (ปัจฉิมพรรษา)

การถือปฏิบัติวันเข้าพรรษาในประเทศไทย สมัยก่อนประชาชนไทยส่วนใหญ่มีอาชีพ เกษตรกรรม จะเริ่มทำไร่ทำนาปักดำข้าวกล้าก่อนพรรษากาล พอพระสงฆ์เข้าพรรษา ก็จะเสร็จงานในไร่นา ย่อมมีเวลาว่างมาก ประกอบกับการคมนาคมไปมาระหว่างสถานที่ต่างๆ ก็ไม่ค่อยสะดวกเนื่องจากฝนตกชุกและน้ำเจิ่งนองเต็มแม่น้ำลำคลองทั่วไป ชาวบ้านจึงถือโอกาสเข้าวัดถวายทาน รักษาศีล ฟังธรรม และเจริญภาวนาเพิ่มพูนบุญกุศลกันมากขึ้น ดังนั้น เมื่อถึงวันเข้าพรรษาพุทธศาสนิกชน ก็พากันหาอาหารทั้งคาวหวาน ผลไม้ และเครื่องอุปโภคที่จำเป็นแก่สมณชนนำไปถวายพระภิกษุสงฆ์ ในวัดใกล้บ้านตน พระภิกษุสงฆ์ก็แนะนำสั่งสอนให้เกิดศรัทธาในการปฏิบัติ ตามหลักทาน ศีลและภาวนาและความไม่ประมาทในการประกอบคุณความดีอื่นๆ

๖) สัมภาษณ์ นายสุรพล สายพันธ์^๖

การทำบุญเข้าพรรษาจะมีประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษาด้วย โดยเฉพาะจังหวัดอุบลราชธานี จะมีการจัดงานที่ยิ่งใหญ่กว่าทุกจังหวัดในประเทศไทย โดยเฉพาะผมเป็นคนอุบลเกิดที่อุบล ได้เห็นประเพณีเข้าพรรษาและได้ร่วมกิจกรรมต่างๆมาโดยตลอด และได้มีโอกาสมาเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี จึงได้ให้ความสำคัญทางพุทธศาสนา โดยมีการรณรงค์ให้ประชาชน เข้าวัด ฟังธรรม ถวายทานอุบาสกต่างๆ ตลอดจนสนับสนุนกิจกรรมประเพณีแห่เทียนพรรษาอย่างเต็มที่ ไม่ว่าจะเป็นด้านทุนสนับสนุนให้ชุมชนต่างๆได้จัดกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์ประเพณีเข้าพรรษาหรือประเพณีแห่เทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานี สำหรับที่นี่จะมีขบวนแห่เทียนเข้าพรรษาที่ยิ่งใหญ่ตระการตา ด้วยเทียนที่ถูกสลักเสลาเป็นรูปต่างๆอย่างงดงาม สำหรับในปี ๒๕๕๘ จะจัดขึ้นในระหว่างวันที่ ๑๕-๓๑ กรกฎาคม ณ บริเวณสนามทุ่งศรีเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี และนอกจากขบวนแห่เทียนพรรษาที่งดงามแล้วภายในงานยังมีกิจกรรมที่น่าสนใจอีกหลายอย่าง เช่น งานทำบุญตักบาตร การแกะสลักเทียน การประกวดสาวงาม การจำหน่ายสินค้าและแสงสีเสียงในยามค่ำคืน

วันเข้าพรรษตามประเพณีทางศาสนาแต่เดิมประชาชนนำเทียนที่หล่อและแกะสลักสวยงามถวายพระสงฆ์ เพื่อจุดบูชาระหว่างเข้าพรรษา ต่อมาจัดให้มีการประกวดต้นเทียนพรรษาโดยแบ่งเป็น ๓ ประเภทได้แก่ ประเภทมัดรวมติดลาย ประเภทติดพิมพ์และประเภทแกะสลัก ปี พ.ศ. ๒๕๒๐ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจัดเป็นงานประจำปีและงานระดับชาติ โดยเพิ่มกิจกรรมและระยะเวลาการจัดงาน เช่น มีการสมโภชเทียนพรรษาพระราชทาน จัดงานพาแลง แสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นเมืองและการประกวดธิดาเทียน เป็นต้น

^๖ สัมภาษณ์ นายสุรพล สายพันธ์, อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี, เมื่อวันที่ ๑๐ เดือน มิถุนายน ๒๕๕๘.

๗) สัมภาษณ์ ดร.สมชาย ฐานเจริญ^๗

ในการเข้าพรรษา ถึงแม้ว่าจะเป็นพิธีกรรมของสงฆ์ แต่ในฐานะพุทธศาสนิกชนก็สามารถที่จะช่วยแบ่งเบาภาระของพระสงฆ์ด้วยการอุปถัมภ์ค้ำจุนพระพุทธศาสนา ก่อนที่จะถึงวันเข้าพรรษา ก็สามารถที่จะช่วยพระท่านจะทำการซ่อมแซมเสนาสนะที่ชำรุดทรุดโทรมให้อยู่ในสภาพที่ดีที่ให้อยู่อาศัยได้ จัดการปิดกวาดหยากไย่ เช็ดถูให้สะอาด สาเหตุที่ต้องกระทำเสนาสนะให้มั่นคงและสะอาด ก็เพื่อจะได้ใช้บำเพ็ญสมณกิจในช่วงเทศกาลเข้าพรรษาได้เต็มที่ ไม่ต้องกลัวฝนจะรั่วรดอุโบสถ ให้อาหารพระสงฆ์จนอิ่มแล้วจึงกระทำพิธีเข้าพรรษา โดยกล่าวอธิษฐานตั้งใจเพื่ออยู่จำพรรษา ตลอดฤดูฝน ในวันของท่านที่ตั้งใจจะอยู่ คำกล่าวอธิษฐานพรรษาเป็นภาษาบาลีว่า "อิมัสเมิม อวาเส อิมัง เตมาสัง วัสสัง อุเปมิ" แปลว่า "ข้าพเจ้าขออยู่จำพรรษาในวัดนี้ ตลอด ๓ เดือน" โดยกล่าวเป็นภาษาบาลีดังนี้ ๓ ครั้ง ต่อจากนั้นพระผู้น้อยก็กระทำสามีกิจกรรม คือ กล่าวขอขมาพระผู้ใหญ่ว่า "ขอขมาโทษที่ได้ล่วงเกินไปทางกาย วาจา ใจ เพราะประมาท" การที่พระสงฆ์ได้เข้าพรรษาคฤหัสถ์ก็ได้อุปถัมภ์พระสงฆ์และได้ทำบุญ รักษาศีล งดเว้นจากอบายมุข โดยเฉพาะการงดเหล้าในช่วงเข้าพรรษา

๘) คำสัมภาษณ์ นายสมคิด สอนอาจ^๘

ในการเข้าพรรษานี้ถือว่าเป็นโอกาสดีที่พุทธศาสนิกชนจะได้ทำบุญ ให้ท่านพระสงฆ์ที่อยู่จำพรรษาลงตลอดสามเดือน ความเชื่อในประเพณีเข้าพรรษาลงตลอดจนการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น จังหวัดอุบลราชธานีถือว่าเป็นจังหวัดที่มีประเพณีเข้าพรรษาและประเพณีแห่เทียนพรรษาที่เด่นที่สุดกว่า ถึงแม้ว่าจะมีจังหวัดอื่นๆเช่น จังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดสุพรรณบุรี ก็มีการจัดประเพณีแห่เทียนพรรษาที่ยิ่งใหญ่เหมือนกัน แต่จังหวัดอุบลราชธานีถือว่าเป็นจังหวัดแรก ที่มีการจัดที่อลังการและยิ่งใหญ่จนเป็นที่รู้จักทั้งในและต่างประเทศ ที่เดินทางมาชมต้นเทียนพรรษาที่มีการตกแต่งต้นเทียนหลากหลายประเภท คือ มีการจัดต้นเทียนประเภทเกาส์ลัก ดิดพิมพ์ เทียนโบราณ พิธีกรรมในประเพณีแห่เทียนพรรษาในจังหวัดอุบลราชธานีจะมีขั้นตอน ดังนี้

๑. ชาวบ้านแต่ละคุ้มจัดวัสดุอุปกรณ์ในการหล่อเทียนจัดทำต้นเทียนทั้งเกาส์ลักและดิดพิมพ์

๒. รวมเทียนที่ตกแต่งแล้ว ก่อนพิธีเปิดงานแห่เทียน ๑ วัน

๓. จัดประกวดโดยแบ่งเป็นประเภท

๔. ถวายต้นเทียนพรรษาแก่วัดและเก็บรักษาไว้จัดในปีต่อไปในด้านของสาระและคุณค่าของประเพณีเข้าพรรษาที่น่าสนใจ คือ

๑. คุณค่าด้านทัศนศิลป์ ในการออกแบบต้นเทียนและส่วนประกอบ

^๗ สัมภาษณ์ ดร.สมชาย ฐานเจริญ, ศิลปินพื้นบ้านอีสานด้านภาษาและวรรณกรรม, อยู่บ้านเลขที่ ๒๑ หมู่ ๖ บ้านทุ่งเพียง ตำบลสว่าง อำเภอสว่างวีระวงศ์ จังหวัดอุบลราชธานี, เมื่อวันที่ ๑๐ เดือน มิถุนายน ๒๕๕๘.

^๘ สัมภาษณ์ ครูสมคิด สอนอาจ, ครูภูมิปัญญาไทย อยู่บ้านเลขที่ ๙ ถนนสรรพสิทธิ์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี, เมื่อวันที่ ๑๑ เดือน มิถุนายน ๒๕๕๘.

๒. คุณค่าด้านวรรณศิลป์ ได้แก่ การถ่ายทอดวรรณกรรมออกมาในรูปกลอน ลำผญาประกอบทำร้ายรำในขบวนแห่ และการประยุกต์ตำนานในพุทธประวัติมาสร้างเป็นเรื่องราว ประกอบต้นเทียนและองค์ประกอบ

๓. คุณค่าด้านศิลปะการแสดง ประกอบด้วยการเล่นดนตรีพื้นเมือง อาทิ พิณ (ซุง) แคน กลอง และโหวตในรูปของโปงลาง

๔. คุณค่าด้านนันทนาการและการสื่อสารมวลชน และคุณค่าด้านภูมิปัญญาชาวบ้าน

๙) คำสัมภาษณ์ นายโสรัจ นามอ่อน^๙

ประเพณีการเข้าพรรษาของชาวอีสาน มีความผูกพันกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนา โดยในช่วงเข้าพรรษา พระสงฆ์แต่ละวัดก็จะมีการแสดงพระธรรมเทศนาให้ญาติโยมได้นำไปเป็นแนวทางในการดำรงชีวิต เช่น การเทศนาเรื่องปฐมสมโพธิ์ และเรื่องการเสด็จขึ้นไปโปรดพุทธมารดาที่ชั้นดาวดึงส์ และความเป็นมาของการเข้าพรรษาประวัติพิธีเข้าพรรษาของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนามีเรื่องเล่าว่า ในประเทศอินเดียในสมัยโบราณ เมื่อถึงฤดูฝน น้ำมักท่วม ผู้ที่สัญจรไปมาระหว่างเมือง เช่น พวกพ่อค้า ก็หยุดเดินทางไปมาชั่วคราว พวกเดียรถีย์และปริพาชกผู้ถือลัทธิต่างๆ ก็หยุดพัก ณ สถานที่แห่งใดแห่งหนึ่ง ตลอดฤดูฝน ทั้งนี้เพราะการคมนาคมไม่สะดวก ทางเป็นหลุมเป็นโคลน เมื่อเกิดพระพุทธศาสนาแล้ว พระพุทธเจ้าเสด็จจาริกเผยแผ่พระศาสนาต่อไป นับเป็นพุทธจริยาวัตรและในตอนแรกที่ยังมีพระภิกษุสงฆ์ไม่มาก พระภิกษุสงฆ์ปฏิบัติประพฤติดตามพระพุทธเจ้า ความครหานินทาใดๆ ก็ไม่เกิดขึ้นจึงไม่ต้องทรงตั้งบัญญัติพิธีอยู่จำพรรษา ครั้นพอพระพุทธศาสนาแผ่ขยายออกไปกว้าง พระภิกษุสงฆ์ได้เพิ่มปริมาณเพิ่มขึ้น

วันหนึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับอยู่ในกรุงราชคฤห์ มีพระภิกษุ ๖ รูป ฉัพพัคคีย์ แม้เมื่อถึงฤดูฝน ก็ยังพากันจาริกไปมา เทียวเหยียบย่ำข้าวกล้าหญ้าไร่บด และสัตว์เล็กสัตว์น้อยให้เกิดความเสียหาย

หายและตายไป ประชาชนจึงพากันติเตียนว่าไฉนพระสมณศากยบุตรจึงเที่ยวไปมาอยู่ทุกฤดูกาล พากันเหยียบย่ำข้าวกล้าและต้นไม้อุตลอดจนทั้งสัตว์หลายตายจำนวนมาก แม้พวกเดียรถีย์และปริพาชกก็ยังหยุดพักในฤดูฝนหรือจนแม้แต่นกก็ยังรู้จักทำรังเพื่อพักหลบฝน เมื่อความเรื่องนี้ทราบถึงพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงทรงบัญญัติเป็นธรรมเนียมให้พระภิกษุสงฆ์อยู่จำพรรษาในที่แห่งเดียวตลอด ๓ เดือน คือ ตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำเดือน ๘ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๑ ห้ามมิให้พระภิกษุเที่ยวไปค้างคืนที่อื่น หากมีธุระกิจเป็นอันชอบด้วยพระวินัย จึงไปได้ด้วยการทำสัตตาหกรณียะ คือต้องกลับมาที่พักเดิมภายใน ๗ วัน นอกจากนั้นห้ามเด็ดขาด และปรับอาณัติแก่ผู้ฝ่าฝืนล่วงละเมิดพระบัญญัติพิธีการปฏิบัติในวันเข้าพรรษา มีความเป็นมาดังกล่าวนี

^๙ สัมภาษณ์ นายโสรัจ นามอ่อน, ครูภูมิปัญญาด้านภาษาและวรรณกรรม (ใบลาน), อยู่บ้านเลขที่ ๓๔ หมู่ที่ ๕ ตำบลโนนผึ้ง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี, เมื่อวันที่ ๑๒ เดือน มิถุนายน ๒๕๕๘.

๑๐) คำสัมภาษณ์ นายอุทัย วิลามาศ^{๑๐}

ในการเข้าพรรษาแต่ละปีส่วนมากลูกหลานที่อยู่กรุงเทพหรือที่ไปทำงานที่อื่นจะเดินทางกลับมาบ้าน จึงได้มีโอกาสได้ร่วมทำบุญรวมญาติ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่กระทำทุกปี ปีหนึ่งลูกหลานจะกลับบ้านปีละสองครั้งคือ ช่วงงานสงกรานต์และเข้าพรรษา โดยมีความเชื่อว่าเป็นการรวมญาติพี่น้องและมีโอกาสพบปะกันและทำบุญร่วมกัน จนเป็นกิจกรรมที่ทุกคนในตระกูลจะรู้โดยไม่ต้องมีการนัดหมายอีก พอถึงเวลาก็มารวมกันเลย กิจกรรมในด้านศาสนาก็จะไปถวายสังฆทาน บังสกุลให้ญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปที่วัด ถ้าเป็นกิจกรรมเกี่ยวกับครอบครัว ก็จะมีการทำความสะอาดบ้าน มีการอบรมลูกหลานให้พรเรื่องการให้เกิดการลด ละ เลิก อบายมุข นำครอบครัวไปบำเพ็ญกุศล ทำบุญตักบาตร บริจาคทาน ปฏิบัติธรรมที่วัด รักษาศีล ไหว้พระสวดมนต์ ฟังธรรมเจริญภาวนา

๑๑) สัมภาษณ์ พระรัตนวิมล^{๑๑}

ระหว่างเทศกาลเข้าพรรษานั้น พุทธศาสนิกชนนิยมไปวัดถวายทาน รักษาศีล ฟังธรรม และเจริญจิตภาวนา ซึ่งเป็นการเว้นจากการกระทำความชั่ว บำเพ็ญความดีและชำระจิตใจให้สะอาดแจ่มใสเคร่งครัดยิ่งขึ้น หลักธรรมสำคัญที่สนับสนุนคุณความดีดังกล่าวก็คือ “วิริติ” คำว่า “วิริติ” หมายถึง การงดเว้นจากบาปและความชั่วต่างๆ จักเป็นมงคลธรรมข้อหนึ่ง เป็นเหตุนำบุคคลผู้ปฏิบัติตามไปสู่ความสงบสุขปลอดภัย และความเจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้นไป

หลักธรรมที่ควรปฏิบัติ คือวิริติการงดเว้นจากบาปนั้นจำแนกออกได้เป็น ๓ ประการ คือ

๑. สัมปัตตวิริติ ได้แก่ การงดเว้นจากบาป ความชั่วและอบายมุขต่างๆ ด้วยเกิดความรู้สึกละอาย (หิริ) และเกิดความรู้สึกรังเกียจกลัวบาป (โอตตปปะ) ขึ้นมาเอง เช่น บุคคลที่มีดีสมาทานศีลไว้เลย เมื่อถูกเพื่อนคะยั้นคะยอให้ดื่มสุรา ก็ไม่ยอมดื่มเพราะละอาย และเกรงกลัวต่อบาปว่าไม่ควรที่ชาวพุทธ จะกระทำเช่นนั้นในระหว่างพรรษา

๒. สมาทานวิริติ ได้แก่ การงดเว้นจากบาป ความชั่วและอบายมุขต่างๆ ด้วยการสมาทานศีล ๕ หรือศีล ๘ จากพระสงฆ์โดยเพียรระวังไม่ทำให้ศีลขาดหรือต่างพร้อย แม้มีสิ่งยั่วชวนภายนอกมาเร้าก็ไม่หวั่นไหว หรือเอนเอียง

๓. สมุจเฉทวิริติ ได้แก่การงดเว้นจากบาป ความชั่วและอบายมุขต่างๆ ได้อย่างเด็ดขาดโดยตรงเป็นคุณธรรมของพระอริยะเจ้าถึงกระนั้นสมุจเฉทวิริติ อาจนำมาประยุกต์ใช้กับบุคคลผู้งดเว้นบาปความชั่วและอบายมุขต่างๆ ในระหว่างพรรษากาลแล้วเมื่อออกพรรษาแล้วก็มิกลับไปกระทำหรือข้องแวะอีก เช่นกรณีผู้งดเว้นจากการดื่มสุราและสิ่งเสพติดระหว่างพรรษากาล แล้วถึงงดเว้นได้ตลอดไป เป็นต้น

^{๑๐} สัมภาษณ์ นายอุทัย วิลามาศ, อดีตผู้ช่วยเกษตรจังหวัดอุบลราชธานี ๗๔ ถนนอุบล-ตระการ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี, เมื่อวันที่ ๑๔ เดือน มิถุนายน ๒๕๕๘.

^{๑๑} สัมภาษณ์ พระรัตนวิมล, วัดยางน้อย เจ้าคณะอำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี, เมื่อวันที่ ๔ เดือน มิถุนายน ๒๕๕๘.

๑๒) คำสัมภาษณ์ พระบัญชา เขมวีโร^{๑๒}

การเข้าพรรษา คือการที่พระภิกษุมีความตั้งใจว่าจะอยู่จำพรรษาในที่ใด ที่หนึ่งตลอดระยะเวลา ๓ เดือนโดยไม่ไปค้างคืนที่อื่นในระหว่างฤดูฝน ซึ่งการเข้าพรรษานี้เป็นการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยสำหรับพระภิกษุโดยตรง ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้จำพรรษา"แต่ก็ทรงอนุญาตให้พระสงฆ์ให้เดินทางไปได้ในระหว่างพรรษา เรียกว่า"สัตตาทกฺกณียะ"การอนุญาตให้ไปค้างคืนที่อื่นได้ แต่ต้องกลับภายใน ๗ วัน ในกรณีดังต่อไปนี้

๑. เมื่อทายกทายิกา ปราธมนจะบำเพ็ญกุศลแล้วมานิมนต์ ก็ให้ไปได้ เพื่อการรักษาศรัทธา

๒. ถ้าสงฆ์ ณ ที่แห่งใดแห่งหนึ่งเกิดอธิกรณ์ขึ้น ก็ให้ไปเพื่อระงับ อธิกรณ์นั้นได้ เช่น ภิกษุสงฆ์หรือภิกษุณีสงฆ์แตกแยกกัน หรือมีผู้พยายามจะให้แตกแยกกันอนุญาตให้ไปเพื่อระงับการแตกแยกนั้นได้

๓. ถ้าโยมบิดามารดาหรือญาติพี่น้องและพระอุปชฌาย์เป็นไข้ เมื่อทราบ ก็ให้ไปเพื่อพยาบาลรักษาไข้ได้หรือเยี่ยม

๔. พระวิหารเสนาสนะสงฆ์ในที่อื่น เกิดชำรุดเสียหายให้ไปเพื่อบูรณปฏิสังขรณ์นั้นได้

๕. ถ้าในอาวาสที่จำพรรษาอยู่ ถูกสัตว์ร้ายรบกวน ถูกโจรปล้น เสนา สนะเกิดไฟไหม้หรือถูกน้ำท่วม หรือชาวบ้านในบริเวณที่จำพรรษา ถูกโจรปล้น ทำร้าย อพยพหนีไป พระสงฆ์ขาดการอุปถัมภ์ ก็ให้ไปจากที่นั้นได้ (ดังเช่นกรณีของ ๔ จังหวัดภาคใต้)

๖. เพื่อนสหธรรมิก พรหมจรรย์กระสันจะสึกลาไปเพื่อระงับความกระสันนั้นได้ ในกรณีที่กล่าวมานั้นจะเห็นได้ว่า การเข้าพรรษานั้น แม้จะมีพระวินัย บัญญัติเฉพาะเกี่ยวกับพระสงฆ์ แต่ทรงอนุโลมตามในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสังคมและพื้นที่นั้นๆทั้งนี้ก็เพื่อการอนุเคราะห์สงเคราะห์ประชาชนที่มีความศรัทธาหรือบางพื้นที่ๆพระสงฆ์จำพรรษา เกิดปัญหาทั้งจากสังคมและธรรมชาติ ข้อบังคับก็สามารถอนุโลมได้ เพราะการเลี้ยงชีวิตของพระสงฆ์นั้นเนื่องด้วยชาวบ้าน ซึ่งเป็นผู้อุปถัมภ์บำรุง

การจำพรรษานั้นแม้จะเกี่ยวกับพระธรรมวินัย ซึ่งบัญญัติโดยตรงต่อพระภิกษุสงฆ์เท่านั้น แต่ก็สามารถยืดหยุ่นได้ตามปริบท ของสังคม(ประชาชน)และธรรมชาติ โดยมีเป้าหมายประสงค์ก็เพื่อให้เกิดความเกื้อกูลต่อกัน ทั้งพระภิกษุกับชาวบ้าน หรือพระภิกษุกับธรรมชาติ มิได้มีข้อบังคับตายตัวว่าต้องอยู่ในที่ใดที่หนึ่งตลอดระยะเวลา ๓ เดือน แล้วไปไหนไม่ได้ ดังนั้น ถ้าเราจะมองไปถึงตัวหลักธรรมแล้ว ก็จะได้เห็นว่า คำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น พระพุทธองค์ทรงมุ่งเน้นให้พุทธบริษัททำอะไร ต้องใช้เหตุผลพิจารณาใคร่ครวญอย่างถูกต้อง หรือเรียกว่าใช้สัมมาทิฐิเข้ามาจัดการกับสิ่งรอบตัวที่เรา กำลังประสบอยู่ คือ ต้องนำหลักคำสอนนั้นๆมาประยุกต์ในการแก้ปัญหา โดยมีตัวสัมมาทิฐิ เป็นตัวหลักยึดในการพิจารณาเสมอเรียกว่าทำอะไรก็ตามชาวพุทธต้องมีสัมมาทิฐิอยู่กับใจอยู่เสมอ ชีวิตจึงจะเป็นไปในทางที่มีความสุขและพัฒนาเจริญยิ่งขึ้นไป

^{๑๒} สัมภาษณ์ พระบัญชา เขมวีโร,ดร., ศาสตราจารย์พยาบาล ๕๐ พรรษา มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี, เมื่อวันที่ ๑๔ เดือน มิถุนายน ๒๕๕๘.

๑๓) คำสัมภาษณ์ พระครูมงคลขยานุรักษ์^{๑๓}

หลักธรรมที่ควรปฏิบัติ ระหว่างเทศกาลเข้าพรรษานั้น พุทธศาสนิกชนนิยมไปวัด ถวายทาน รักษาศีล ฟังธรรมและเจริญจิตภาวนา ซึ่งเป็นการเว้นจากการกระทำความชั่วบำเพ็ญความดีและชำระจิตให้สะอาดแจ่มใสเคร่งครัดยิ่งขึ้น หลักธรรมสำคัญที่สนับสนุน คุณความดีดังกล่าวก็คือ"วิริย"คำว่า"วิริย" หมายถึงการงดเว้นจากบาปและความชั่วต่าง ๆ จัดเป็นมงคลธรรมข้อหนึ่ง เป็นเหตุนำบุคคลผู้ปฏิบัติตามไปสู่ความสงบสุขปลอดภัยและความเจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้นไปวิริย การงดเว้นจากบาปนั้น จำแนกออกได้เป็น ๓ ประการ คือ

๑. สัมปัตตวิริย ได้แก่การงดเว้นจากบาป ความชั่วและอบายมุขต่างๆ ด้วยเกิดความรู้สึกละอาย (หิริ) และเกิดความรู้สึกเกรงกลัวบาป (โอตตปปะ) ขึ้นมาเอง เช่น บุคคลที่ได้สมาทานศีลไว้ เมื่อถูกเพื่อนคย่นคยอให้ดื่มสุรา ก็ไม่ยอมดื่มเพราะละอายและเกรงกลัวต่อบาปว่าไม่ควรที่ชาวพุทธจะกระทำเช่นนั้นในระหว่างพรรษา

๒. สมาทานวิริย ได้แก่การงดเว้นจากบาป ความชั่วและอบายมุขต่างๆ ด้วยการสมาทานศีล ๕ หรือศีล ๘ จากพระสงฆ์โดยเพียรระมัดระวังไม่ทำให้ศีลขาดหรือต่างพร้อย แม้มีสิ่งยั่ววนภายนอกมาเร้าก็ไม่หวั่นไหวหรือเอนเอียง

๓. สมุจเฉทวิริย ได้แก่การงดเว้นจากบาป ความชั่วและอบายมุขต่างๆ ได้อย่างเด็ดขาดโดยตรงเป็นคุณธรรมของพระอริยะเจ้าถึงกระนั้นสมุจเฉทวิริย อาจนำมาประยุกต์ใช้กับบุคคลผู้งดเว้นบาปความชั่วและอบายมุขต่างๆ ในระหว่างพรรษากาลแล้ว แม้ออกพรรษาแล้วก็มิกลับไปกระทำหรือข้องแวะอีก เช่นกรณีผู้งดเว้นจากการดื่มสุราและสิ่งเสพติดระหว่างพรรษากาล แล้วถึงงดเว้นได้ตลอดไป

๑๔) คำสัมภาษณ์ พระครูศรีสุตาลังการ^{๑๔}

พิธีกรรมของพุทธศาสนิกชน อันเนื่องในวันเข้าพรรษานั้น พุทธศาสนิกชนมีการกระทำบุญตักบาตรกัน ๓ วัน คือวันขึ้น ๑๔-๑๕ ค่ำและวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ และขนมที่นิยมทำกันในวันเข้าพรรษาได้แก่ ขนมเทียน และทำนสาธุชนที่มีความเคารพนับถือพระภิกษุวัดใดก็จัดเครื่องสักการะ เช่น น้ำตาล น้ำอ้อย สบู่ แปรง ยาสีฟัน พุ่มเทียน เป็นต้น นำไปถวายพระภิกษุวัดนั้น ยังมีสิ่งสักการะบูชาที่พุทธศาสนิกชนนิยมกระทำกันเป็นงานบุญน่าสนุกสนานอีกอย่างหนึ่ง คือ"เทียนเข้าพรรษา"บางแห่งจะมีการบอกบุญเพื่อร่วมหล่อเทียนแท่งใหญ่ แล้วแห่ไปตั้งในวัดอุโบสถ เพื่อจุดบูชาพระรัตนตรัยตลอด ๓ เดือน การแห่เทียนจำนำพรรษาหรือเทียนเข้าพรรษาจัดเป็นงานเอิกเกริก มีฆ้องกลองประโคมอย่างสนุกสนาน และเทียนนั้นมีการหล่อหรือแกะเป็นลวดลายและประดับตกแต่งกันอย่างงดงาม

เทศกาลเข้าพรรษานี้ ถือกันว่าเป็นเทศกาลพิเศษ พุทธศาสนิกชนจึง ชะมักหมั่นในการบุญกุศลยิ่งกว่าธรรมดาบางคนตั้งใจรักษาศีลอุโบสถตลอด ๓ เดือน บางคนตั้งใจฟังเทศน์ทุกวันพระตลอด

^{๑๓} สัมภาษณ์ พระครูมงคลขยานุรักษ์, เจ้าคณะอำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี, เมื่อวันที่ ๒ เดือน กรกฎาคม ๒๕๕๘

^{๑๔} สัมภาษณ์ พระครูศรีสุตาลังการ, เจ้าคณะอำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี, เมื่อวันที่ ๕ เดือน กรกฎาคม ๒๕๕๘.

พรรษา มีผู้ตั้งใจทำความดีต่างๆ พิเศษขึ้น ทั้งมีผู้งดเว้นการกระทำบาปกรรมในเทศกาลเข้าพรรษา และคนอาศัยสาเหตุแห่งเทศกาลเข้าพรรษาดังสัจยปฏิญาณเลิกละอายมุกและความชั่วสามัญต่างๆโดยตลอดไป จึงนับเป็นบุคคลที่ควรได้รับการยกย่องสรรเสริญและได้รับสิ่งอันเป็นมงคล

ในส่วนของพิธีกรรมของสงฆ์ ก่อนจะถึงวันเข้าพรรษา พระท่านจะทำการซ่อมแซมเสนาสนะที่ชำรุดทรุดโทรมให้อยู่ในสภาพที่ดีที่ให้อยู่อาศัยได้ จัดการปิดกวาดหยากไย่ เช็ดถูให้สะอาด สาเหตุที่ต้องกระทำเสนาสนะให้มันคงและสะอาด ก็เพื่อจะได้ใช้บำเพ็ญสมณกิจในช่วงเทศกาลเข้าพรรษาได้เต็มที่ ไม่ต้องกลัวฝนจะรบกวนบดบัง ให้อาหารพระสงฆ์เสร็จแล้วจึงกระทำพิธีเข้าพรรษา โดยกล่าวอธิษฐานตั้งใจเพื่ออยู่จำพรรษา ตลอดฤดูฝนในวันของท่านที่ตั้งใจจะอยู่ คำกล่าวอธิษฐานพรรษาเป็นภาษาบาลีว่า "อัมมะมัง อาวาเส อิมัง เตมาสัง วัสสัง อุเปมิ" แปลว่า "ข้าพเจ้าขอยุ่จำพรรษาในวัดนี้ ตลอด ๓ เดือน" โดยกล่าวเป็นภาษาบาลีดังนี้ ๓ ครั้ง ต่อจากนั้นพระผู้น้อยก็กระทำสามัคคีกรรม คือกล่าวขอขมาพระผู้ใหญ่ว่า "ขอขมาโทษที่ได้ล่วงเกินไปทางกาย วาจา ใจ เพราะประมาท" ส่วนพระผู้ใหญ่ ก็กล่าวตอบว่า ลดโทษให้เป็นอันว่าต่างฝ่ายต่างให้อภัยกัน นับเป็นอันเสร็จพิธีเข้าพรรษาในเวลานั้น ครั้นวันต่อไปพระผู้น้อยก็นำดอกไม้ธูปเทียนไปกราบพระเถรานุต่างวัดผู้ที่ตนเคารพนับถือ

๑๕) สัมภาษณ์ พระสุนทรปริยัติเมธี^{๑๕}

ประเพณีเข้าพรรษา มีหลักธรรมที่สามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือ ระวังในการครองชีวิต ที่ต้องมีสัมมาทิฐิประดับประดาจิตใจ ๓ ประการ

๑. มีสัมมาทิฐิในการ มีน้ำใจในการให้

๒. มีสัมมาทิฐิในการ ตั้งใจครองเรือน

๓. มีสัมมาทิฐิในการ มีสติเป็นเพื่อนทุกกลมกล่มหายใจ

ประการที่ ๑. มีน้ำใจในการให้ นั้นหมายถึง ขอให้เราตั้งใจว่า ในพรรษานี้ เราจะไม่มีการมีน้ำใจต่อคนอื่นที่เราเข้าไปเกี่ยวข้องให้มากที่สุดเท่าที่สามารถจะทำได้และคิดเสมอว่า เรามีความสุขกับการที่คนอื่นมีน้ำใจต่อเราอย่างไร คนอื่นก็มีความสุขจากการที่เราหยิบยื่นความมีน้ำใจต่อเขาเหมือนกัน เราต้องการ น้ำใจสังคมต้องการน้ำใจ โลกต้องการน้ำใจ ถ้าเราต่างมีน้ำใจต่อกันความสุข ก็เกิดขึ้น ดังคำพูดที่ท่านผู้รู้กล่าวไว้ว่า "น้ำใจคือเอื้อเฟื้อและช่วยเหลือแผ่กัน มันทำทุกวัน ความดีนั้นน่าเชยชม" ตัวเราที่มีทุกข์ มีปัญหา เพราะเราขาดน้ำใจ แม้แต่กระทั่งการที่เป็นคนใจแคบ ไม่เปิดรับความคิดเห็นที่ดีที่ถูกต้อง ยึดความคิดเห็นของตนเป็นใหญ่ ของฉันถูกหมด ดีหมด คนอื่นผิดหมด ท้ายที่สุดเราก็เก็บเอาความทุกข์นั้นมาทำร้ายตัวของเราเอง เพราะว่าเรามองคนอื่นแต่ด้านไม่ดีอยู่ตลอดเวลาเพราะเราเอาความคิดที่โง่งของเราไปตัดสินคนอื่นว่าผิด วิธีแก้นิสัยตรงนี้ได้ดีมาก ๆ ทำจิตของเราให้เปิดกว้าง มองคนอื่นแต่ด้านดี ดังคำที่หลวงพ่อบุญทาส กล่าวไว้ว่า "เรามีส่วนเลวบ้างช่วงหัวเขา จงเลือกเอาส่วนที่ดีเขามีอยู่เป็นประโยชน์โลกบ้างยังน่าดู ส่วนที่ชั่วอย่าไปรู้ของเขาเลย จะหาคนมีดีแต่ส่วนเดียว อย่างมีหัวเกี่ยวคั่นหาสหายเอ๋ย เหมือนกับหาหนวดเต่าตายเปล่าเลย ฝึกให้เคยมองแต่ดีมีคุณจริง"

ประการที่ ๒ ตั้งใจครองเรือนนั้นหมายถึงว่า เราจะนำหลักฆราวาสธรรม ๔ อย่าง ประยุกต์ใช้ในชีวิตเพื่อให้การครองเรือนสมบูรณ์ที่สุด คือ

^{๑๕} สัมภาษณ์ พระสุนทรปริยัติเมธี, วัดหนองเป็ด เจ้าคณะอำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี, เมื่อวันที่ ๒๔ เดือน กรกฎาคม ๒๕๕๘.

๑. ต้องมีสัจจะ ต่อตนเองในทางที่ถูกต้อง จะทำอะไรต้องทำสิ่งนั้นให้สำเร็จสมประสงค์ ตามความรู้ความสามารถของเราเท่าที่จะทำได้ ให้ดีที่สุด

๒. ต้องมีทมะ รู้จักข่มจิตใจเมื่อเจอปัญหา ต้องข่มใจไว้ให้ได้มากที่สุด

๓. ต้องมีขันติ รู้จักอดทนต่อความทุกข์ที่มากระทบทั้งทางกายและใจ

๔. ต้องมีจาคะ บางครั้งต้องสละความไม่ได้ออกไปจากจิตใจของเรา อะไรที่ไม่ดี อย่าเก็บไว้ อย่าทำตัวเหมือนกระโถนที่เก็บแต่สิ่งเหม็นเน่าไม่ดีเลย

ประการที่ ๓ มีสติเป็นเพื่อนทุกลมหายใจ ลมหายใจเพื่อนชีวิต อย่าลืมลมหายใจเวลาโกรธ เวลาหงุดหงิดเหงา หรือฟุ้งซ่านรำคาญใจไม่ได้ในสิ่งที่ต้องการแล้วมันเป็นทุกข์ทั้งนั้น ลองมีสติหายใจเข้ายาว-ออกยาว เป็นต้น

๑๖) สัมภาษณ์ นายศิริ เชียงบาล^{๑๖}

วันเข้าพรรษาการเข้าพรรษาเป็นพุทธบัญญัติ ซึ่งพระภิกษุทุกรูปจะต้องปฏิบัติตาม หมายถึง การอธิฐานอยู่ประจำที่ไม่เที่ยวจาริกไปยังสถานที่ต่างๆ เว้นแต่มีกิจจำเป็นจริงๆ ช่วงจำพรรษาจะอยู่ในช่วงฤดูฝนคือแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ของทุกปีตั้งแต่วันเข้าพรรษา หมายถึงวันที่พระภิกษุในพระพุทธศาสนา อธิฐานอยู่ประจำในวัดหรือเสนาสนะ ที่คุ้มแดดคุ้มฝนได้แห่งหนึ่ง ไม่ไปค้างแรมในที่อื่นตลอด ๓ เดือนในฤดูฝนวันเข้าพรรษานี้ มีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนิกชนและเป็นวันสำคัญของพระพุทธศาสนา ดังนี้

๑. พระภิกษุจะหยุดจาริกไปยังสถานที่อื่นๆ แต่จะเข้าพักอยู่ประจำในวัดแห่งเดียวตามพุทธบัญญัติ

๒. การที่พระภิกษุอยู่ประจำที่นานๆ ย่อมมีโอกาสได้สงเคราะห์กุลบุตรที่ประสงค์จะอุปสมบทเพื่อศึกษาพระธรรมวินัย และสงเคราะห์พุทธบริษัททั่วไป

๓. เป็นเทศกาลที่พุทธศาสนิกชน งดเว้นอบายมุขและความชั่วต่างๆ เช่น การดื่มสุรา สิ่งเสพติดและการเที่ยวเตร่เฮฮา เป็นต้น

๔. นอกจากเป็นเทศกาลที่พุทธศาสนิกชนงดเว้นอบายมุขและความชั่วต่างๆ แล้ว ในช่วงเวลาพรรษาพุทธศาสนิกชนทั่วไป จะบำเพ็ญทาน รักษาศีล ฟังธรรมและเจริญภาวนามากขึ้น

สำหรับประวัติความเป็นมาของวันเข้าพรรษา คือ เมื่อครั้งที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประทับอยู่ ณ วัดเวฬุวันเมืองราชคฤห์ แคว้นมคธมีเหตุการณ์เกิดขึ้น คือ พวกชาวบ้านกลุ่มหนึ่งพากันกล่าวตำหนิพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาว่า ช่างไม่รู้จักกาลเวลาเสียเลยพากันจาริกไปเรื่อยๆ ไม่หยุดยั้งแม้ในระหว่างฤดูฝนบางครั้งก็ไปเหยียบข้าวกล้าของชาวบ้านเสียหาย ขณะที่พวกนิครณณ์นักบวชในศาสนาอื่นและฝูงนกยังหยุดพักผ่อนไม่ท่องเที่ยวไปในฤดูฝนเช่นนี้เรื่องนี้ทราบถึงพระพุทธเจ้าในการต่อมาพระองค์จึงทรงรับสั่งให้พระสงฆ์ประชุมพร้อมกันตรัสถามจนได้ความเป็นจริงแล้วจึงทรงบัญญัติเรื่องการเข้าพรรษาไว้ว่า “อนุชานามิ ภิกขเว เวสสันฺท อุปะคันตุง” แปลว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้พวกเธออยู่

^{๑๖} สัมภาษณ์ นายศิริ เชียงบาล, ศึกษาในเทศก์สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต ๑ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี, เมื่อวันที่ ๒๕ เดือน กรกฎาคม ๒๕๕๘.

จำพรรษา”การบำเพ็ญกุศล เนื่องในเทศกาลเข้าพรรษานี้ยังมีประเพณีสำคัญอยู่ ๑๒ ประเพณี ด้วยกัน คือ (๑) ประเพณีแห่เทียนพรรษา (๒) ประเพณีถวายผ้าอาบน้ำฝน

ระหว่างเทศกาลเข้าพรรษานั้นพุทธศาสนิกชนนิยมไปวัด ถวายทาน รักษาศีล ฟังธรรม และเจริญจิตภาวนาซึ่งเป็นการเว้นจากการกระทำความชั่วบำเพ็ญความดีและชำระจิตใจให้สะอาดแจ่มใส หลักธรรมสำคัญที่สนับสนุนคุณความดีดังกล่าวก็คือ “วิรัติ” คำว่า วิรัติ หมายถึง การงดเว้นจากบาปความชั่วและอบายมุขต่างๆจัดเป็นมงคลธรรมข้อหนึ่งเป็นเหตุนำบุคคลผู้ปฏิบัติตามไปสู่ความสงบสุขปลอดภัยและความเจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้นไป แบ่งออกเป็น ๓ ประการ คือ ๑. สัมปัตตวิรัติ, ๒. สมาทานวิรัติ, ๓. สมุจเฉทวิรัติ ทั้ง ๓ ข้อนี้ ล้วนแต่เป็นการละเว้นจากการทำความชั่วและอบายมุขต่างๆด้วยความรู้สึกละอาย และเกรงกลัวต่อบาปเนื่องในวันอาสาฬหบูชาและวันเข้าพรรษา พุทธศาสนิกชนร่วมกันทำบุญตักบาตร แห่เทียนพรรษา และถวายผ้าอาบน้ำฝน เพื่อเป็นสิริมงคลในการดำรงชีวิตและเพื่อเป็นการสืบสานดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่คู่คนไทยตลอดไป

๑๗) สัมภาษณ์ นายอากาศ ชัยบุตร^{๑๗}

กิจกรรมเกี่ยวกับสถานศึกษาในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา นอกจากจะพานักเรียนได้เข้าวัดทำบุญและถวายสังฆทาน และฟังธรรมแล้ว ในส่วนของโรงเรียนก็มีกิจกรรมที่นักเรียนจะกระทำร่วมกันคือ

๑. ความสะอาดบริเวณโรงเรียนระดับธงชาติและธงธรรมจักร และจัดแต่งโต๊ะหมู่บูชา
๒. ครูและนักเรียนร่วมกันศึกษาถึงความสำคัญของวันเข้าพรรษา รวมทั้งหลักธรรมเรื่อง วิรัติ และแนวทางปฏิบัติในสถานศึกษา
๓. ครูและนักเรียนจัดทำป้ายนิเทศ หรือจัดนิทรรศการประกวดเรียงความ ทำสมุดภาพตอบปัญหาธรรม บรรยายธรรม อภิปรายธรรม
๔. ครูให้นักเรียนจัดทำรายงานเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ดี กับพฤติกรรมที่ไม่ดี และวางแผนพัฒนาพฤติกรรมของตน โดยมีเป้าหมายจะพัฒนาพฤติกรรมที่ดีให้มากขึ้น และลดพฤติกรรมที่ไม่ดีให้น้อยลง
๕. ประกาศเกียรติคุณของนักเรียนที่ประพฤติตัวเป็นแบบอย่างที่ดี
๖. ครูพานักเรียนไปร่วมกิจกรรมกับชุมชนที่วัด บำเพ็ญกุศล ทำบุญตักบาตร บริจาคทานรักษาศีล ฟังธรรม สนทนาธรรม เจริญภาวนา

๑๘) สัมภาษณ์ นางสาวณัฐสิมา ทุมโม่ง^{๑๘}

ในวันเข้าพรรษาแต่ละปี จะมีกิจกรรมเกี่ยวกับสถานที่ทำงาน โดยนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์เพื่อความเป็นสิริมงคลที่สำนักงาน และมีกิจกรรมเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการเข้าพรรษา และรณรงค์ให้พนักงานพยายาม ลด ละเลิกอบายมุขต่างๆ มีขั้นตอน ดังนี้

๑. ทำความสะอาดบริเวณที่ทำงานระดับธงชาติและธงธรรมจักร และจัดแต่งโต๊ะหมู่บูชา

^{๑๗} สัมภาษณ์ นายอากาศ ชัยบุตร, นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลบ้านยวด อำเภอสร้างคอม จังหวัดอุดรธานี, สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ ๒๕ เดือน กรกฎาคม ๒๕๕๘.

^{๑๘} สัมภาษณ์ นางสาวณัฐสิมา ทุมโม่ง, หัวหน้าฝ่ายส่งเสริมการท่องเที่ยวเทศบาลนครอุบลราชธานี ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี, เมื่อวันที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน ๒๕๕๘.

๒. ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับความสำคัญของวันเข้าพรรษารวมทั้งหลักธรรม เรื่อง วิริติ และแนวทางปฏิบัติในสถานที่ทำงาน

๓. จัดให้มีการบรรยายธรรม และสนทนาธรรม
๔. ร่วมกันบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ปลูกต้นไม้ บริจาคโลหิต
๕. หัวหน้าหน่วยงานให้โอกาสผู้ร่วมงานไปบำเพ็ญกุศลตามประเพณีนิยม
๖. จัดทำป้ายนิเทศเกี่ยวกับอุดมการณ์ในการทำงานโดยมีเป้าหมายจะละเว้นการกระทำชั่วในเรื่องใดๆ

๑๙) สัมภาษณ์ นายขวัญตา แก้วอาษา^{๑๙}

กิจกรรมที่วัดจัดในช่วงเข้าพรรษา มีการประชาสัมพันธ์เรื่องวันเข้าพรรษา โดยใช้สื่อทุกรูปแบบจัดพิมพ์เอกสารเกี่ยวกับความสำคัญ ของวันเข้าพรรษารวมทั้งหลักธรรมเรื่อง วิริติ และแนวทางปฏิบัติ เพื่อเผยแพร่ให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นและตามสถานที่ชุมชน เช่น สนามบิน สถานี รถไฟ สถานีขนส่ง โรงธรรม ศูนย์การค้า รวมทั้งบนยานพาหนะต่างๆ เชิญชวนให้ประชาชนทั่วไป เข้าร่วมกิจกรรมปฏิบัติธรรม และพิธีกรรมทางศาสนา เช่น ทำบุญ ตักบาตร ฟังธรรม รักษาศีล ไหว้พระสวดมนต์ รมรงค์ทางเชื่อมวลชนต่างๆ ให้ลด ละ เลิก อบายมุขและในสิ่งจำหน่ายสิ่งเสพติดทุกชนิด ประกาศเกียรติคุณสถาบัน หรือบุคคลผู้ทำคุณประโยชน์ต่อสังคม รมรงค์ให้มีการรักษาสภาพแวดล้อม ปลูกต้นไม้ ทำความสะอาดที่สาธารณะ จัดประกวด สวดสรภัญญะ บรรยายธรรม คำขวัญ บทร้อยกรอง บทความเกี่ยวกับวันเข้าพรรษา

๒๐) สัมภาษณ์ นายบุญชม พันธุ์อ่อง^{๒๐}

ในประเพณีเข้าพรรษา ก็ถือว่าเป็นโอกาสที่จะได้ทำบุญ รักษาศีลและทำจิตใจให้บริสุทธิ์ โดยมีความเชื่อว่า การทำบุญในช่วงเข้าพรรษาจะได้บุญกุศลอันยิ่งยวด ประโยชน์ที่จะได้รับจากประเพณีเข้าพรรษา คือ

๑. พุทธศาสนิกชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของวันเข้าพรรษารวมทั้งหลักธรรมเรื่อง วิริติและแนวทางปฏิบัติ
๒. พุทธศาสนิกชนเกิดเจตคติที่ดีต่อวันเข้าพรรษา และเห็นคุณค่าของการดำเนินชีวิตตามหลักธรรม คือวิริติ
๓. พุทธศาสนิกชนเกิดศรัทธาซาบซึ้งและตระหนักในความสำคัญของพระพุทธศาสนา
๔. พุทธศาสนิกชนเป็นพุทธศาสนิกชน ที่ดีรู้จักปฏิบัติตนตามหน้าที่ชาวพุทธได้อย่างถูกต้อง

^{๑๙} สัมภาษณ์ นายขวัญตา แก้วอาษา, กำนันตำบลบ้านยวด อำเภอสร้างคอม จังหวัดอุดรธานี, เมื่อวันที่ ๒๕ เดือน กรกฎาคม ๒๕๕๘.

^{๒๐} สัมภาษณ์ นายบุญชม พันธุ์อ่อง, ประธานสภาเทศบาลตำบลบ้านยวด ตำบลยวด อำเภอสร้างคอม จังหวัดอุดรธานี, เมื่อวันที่ ๑๐ เดือน มิถุนายน ๒๕๕๘.

๒๑) คำสัมภาษณ์ พระครูวิบูลพุทธธำรง^{๒๑}

การบำเพ็ญกุศลเนื่องในเทศกาลเข้าพรรษานี้ จะมีประเพณีแห่เทียนพรรษาควบคู่กันไป ด้วยประเพณีนี้คงเกิดขึ้นจากความจำเป็นที่ว่า สมัยก่อนยังไม่มีไฟฟ้าใช้กันดังปัจจุบัน เมื่อพระสงฆ์จำพรรษารวมกันมากๆ ก็จะต้องปฏิบัติกิจวัตร เช่น การทำวัตรสวดมนต์เข้ามิดและตอนพลบค่ำ การศึกษาพระปริยัติธรรม กิจกรรมเหล่านี้ล้วนต้องการแสงสว่าง โดยเฉพาะแสงสว่างจากเทียนที่พระสงฆ์จุดบูชาพระรัตนตรัย และเพื่อต้องการใช้แสงสว่างโดยตรง ด้วยเหตุนี้พุทธศาสนิกชนจึงนิยมหล่อเทียนต้นใหญ่กว่าจะจุดได้ตลอดเวลา ๓ เดือน ไปถวายพระภิกษุในวัดใกล้ๆบ้านเป็นพุทธบูชา เทียนดังกล่าวเรียกว่า “เทียนจำนำพรรษา” ก่อนจะนำเทียนไปถวายนี้ ชาวบ้านมักจัดเป็นขบวนแห่แห่นกไปอย่างเอิกเกริก สนุกสนาน เรียกว่า “ประเพณีแห่เทียนจำนำพรรษา” ดังขอสรุป เนื้อหาจากหนังสือนางนพมาศดังนี้ เมื่อถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ ทั้งทหารบกและทหารเรือก็จัดขบวนแห่เทียนจำนำพรรษา ทั้งใส่คานหาบไปและลงเรือประดิษฐานอยู่ในบุษบกทองคำประดับธงทิว ตีกลอง เป่าแตรสังข์ แห่ไปครั้นถึงพระอารามแล้ว ก็ยกต้นเทียนนั้นเข้าไปถวายในพระอุโบสถหอพระธรรมและพระวิหาร จุดตามให้สว่างไสวในที่นั้นๆ ตลอด ๓ เดือน ดังนี้ทุกพระอาราม ในวัดราษฎร์ทั้งหลาย ก็มีพิธีทำนองนี้ทั่วพระราชอาณาจักร ปัจจุบันประเพณีแห่เทียนจำนำพรรษานี้ ยังถือปฏิบัติกันอยู่ทั่วไปบางจังหวัด เช่น อุบลราชธานี นครราชสีมา ถือให้เป็นประเพณีเด่นประจำจังหวัดตน ได้จัดประดับตกแต่งต้นเทียนใหญ่ๆ มีการประกวดแข่งขันแล้วแห่แห่นกไปถวายตามวัดต่างๆ

ประเพณีถวายผ้าอาบน้ำฝน การถวายผ้าอาบน้ำฝนนี้เกิดขึ้นแต่สมัยพุทธกาล คือมหาอุบาสิกาชื่อว่า วิสาขา ได้ทูลขอพระบรมพุทธานุญาต ให้พระสงฆ์ได้มีผ้าอาบน้ำสำหรับผลัดเปลี่ยนเวลาทรงน้ำฝน ระหว่างฤดูฝน นางวิสาขาจึงเป็นสตรีคนแรก ที่ได้รับพุทธานุญาตให้ถวายผ้าอาบน้ำฝนแด่พระสงฆ์ ด้วยเหตุนี้ เมื่อถึงวันเข้าพรรษา พุทธศาสนิกชนตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี จึงนิยมนำผ้าอาบน้ำฝน ไปถวายพระสงฆ์ผู้จะอยู่จำพรรษา พร้อมกับอาหารและเครื่องใช้ที่จำเป็นต่างๆ แม้ในปัจจุบันพุทธศาสนิกชนไทยก็ยังคงปฏิบัติกิจกรรมอย่างนี้อยู่ บางวัดมีการแจกฏีกานัดเวลาประกอบพิธีถวายผ้าอาบน้ำฝน (วสสิกสาฎก) หรือผ้าจำนำพรรษาและเครื่องใช้อื่นๆ ณ ศาลาบำเพ็ญกุศลของวัดใกล้บ้านตน

๒๒) คำสัมภาษณ์ พระครูสังฆรักษ์อำพล สุธีโร^{๒๒}

เข้าพรรษา แปลว่า “พักฝน” หมายถึง พระภิกษุสงฆ์ต้องอยู่ประจำ ณ วัดใดวัดหนึ่งระหว่างฤดูฝน โดยเหตุที่พระภิกษุในสมัยพุทธกาล มีหน้าที่จะต้องจาริกโปรดสัตว์และเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนแก่ประชาชนไปในที่ต่างๆ ไม่จำเป็นต้องมีที่อยู่ประจำ แม้ในฤดูฝน ชาวบ้านจึงตำหนิว่าไปเหยียบข้าวกล้าและพืชอื่นๆ จนเสียหาย พระพุทธเจ้าจึงทรงวางระเบียบการจำพรรษาให้พระภิกษุอยู่ประจำที่ตลอด ๓ เดือน ในฤดูฝน คือ เริ่มตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ของทุกปี ถ้าปีใดมีเดือน ๘ สองครั้ง ก็เลื่อนมาเป็นวันแรม ๑ ค่ำ เดือนแปดหลัง และออกพรรษาในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ เว้นแต่มีกิจธุระเจ้าเป็นซึ่งเมื่อเดินทางไปแล้วไม่สามารถจะกลับได้ในเดียวนั้น ก็ทรงอนุญาตให้ไปแรมคืนได้ คราว

^{๒๑} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลพุทธธำรง, วัดสามัคคีบำเพ็ญผล เจ้าคณะอำเภอสร้างคอม จังหวัดอุดรธานี, เมื่อวันที่ ๑๑ เดือน มิถุนายน ๒๕๕๘.

^{๒๒} สัมภาษณ์ พระครูสังฆรักษ์อำพล สุธีโร, วัดศรีทรงธรรม รองเจ้าคณะอำเภอหนองหาน อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี, เมื่อวันที่ ๑๕ เดือน กรกฎาคม ๒๕๕๘.

หนึ่งไม่เกิน ๗ คืบเรียกว่า สัตตหะ หากเกินกำหนดนี้ถือว่าไม่ได้รับประโยชน์ แห่งการจำพรรษาจัดว่า พรรษาขาดระหว่างเดินทางก่อนหยุดเข้าพรรษา หากพระภิกษุสงฆ์เข้ามาทันในหมู่บ้านหรือในเมืองก็ พอจะหาที่พักพิงได้ตามสมควร แต่ถ้ามาไม่ทันก็ต้องพึ่งโคนไม้ใหญ่เป็นที่พักแรม ชาวบ้านเห็นพระได้รับความลำบากเช่นนี้ จึงช่วยกันปลูกเพิง เพื่อให้ท่านได้อาศัยพักฝน รวมกันหลาย ๆ องค์ ที่พักดังกล่าวนี้ เรียกว่า "วิหาร" แปลว่าที่อยู่สงฆ์ เมื่อหมดแล้ว พระสงฆ์ท่านออกจาริกตามกิจของท่านครั้งถึงหน้าฝนใหม่ ท่านก็กลับมาพักอีกเพราะสะดวกดี แต่บางท่านอยู่ประจำเลย บางที่เศรษฐีมีจิตศรัทธาเลื่อมใสใน พระพุทธศาสนา ก็เลือกหาสถานที่สงบเงียบไม่ห่างไกลจากชุมชนนักสร้างที่พัก เรียกว่า "อาราม" ให้เป็นที่ อยู่ของสงฆ์ดังเช่นปัจจุบันนี้

โดยปกติเครื่องใช้สอยของพระตามพุทธานุญาตให้มีประจำตัวนั้น มีเพียงอัฐบริขาร อันได้แก่ สบง จีวร สังฆาฏิ เข็ม บาตร รัดประคุด หม้อกรองน้ำ และมีดโกน และกว่าพระท่านจะหาที่พัก แรมได้ บางทีก็ถูกฝนต้นฤดูเปียกปอนมา ชาวบ้านที่ใจบุญจึงถวายผ้าอาบน้ำฝนสำหรับให้ท่านได้ ผลัดเปลี่ยน และถวายของจำเป็นแก่กิจประจำวันของท่านเป็นพิเศษในเข้าพรรษานับเป็นเหตุให้มี ประเพณีทำบุญเนื่องในวันนี้สืบมา

๒๓) คำสัมภาษณ์ พระโภาสรัตนคุณ^{๒๓}

ประเพณีเข้าพรรษาของชาวพุทธในภาคอีสาน มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนอีสาน โดยเฉพาะด้านความเชื่อในบุญกุศล การที่พระภิกษุสงฆ์ท่านโปรดสัตว์อยู่ประจำเป็นที่เช่นนี้ เป็นการดี สำหรับสาธุชนหลายประการ กล่าวคือ ผู้ที่มีคุณสมบัติครบถ้วนตามพระพุทธรูปบัญญัติก็นิยมบวชพระส่วนผู้ ที่อายุยังไม่ครบบวชผู้ปกครองก็นำไปฝากพระ โดยบวชเป็นเณรบ้าง ถวายเป็นลูกศิษย์รับใช้ท่านบ้าง ท่านก็สั่งสอนธรรมและความรู้ให้และโดยทั่วไป พุทธศาสนิกชนนิยมตักบาตรหรือไปทำบุญที่วัดนับว่าเป็น ประโยชน์

การปฏิบัติตนในวันเข้าพรรษา พุทธศาสนิกชนมักจะจัดเครื่องสักการะเช่น ดอกไม้ ธูป เทียน เครื่องใช้ เช่น สบู่ ยาสีฟัน เป็นต้น มาถวายพระภิกษุ สามเณร ที่ตนเคารพนับถือ ที่สำคัญคือ มี ประเพณีหล่อเทียนขนาดใหญ่เพื่อให้จุดบูชาพระประธานในโบสถ์อยู่ได้ตลอด ๓ เดือน มีการประกวด เทียนพรรษา โดยจัดเป็นขบวนแห่ทั้งทางบกและทางน้ำ

แม้การเข้าพรรษาจะเป็นเรื่องของภิกษุ แต่พุทธศาสนิกชนก็ถือเป็นโอกาสดีที่จะได้ ทำบุญรักษาศีลและชำระจิตใจให้ผ่องใส ก่อนวันเข้าพรรษาชาวบ้านก็จะไปช่วยพระทำความสะอาด เสนาสนะ ซ่อมแซมกุฏิวิหารและอื่นๆพอถึง วันเข้าพรรษาก็จะไปร่วมทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ ฟังธรรม และรักษาอุโบสถศีลกันที่วัด บางคนอาจตั้งใจงดเว้น อบายมุขต่างๆ เป็นกรณีพิเศษ เช่น งดเสพสุรา งดฆ่าสัตว์ เป็นต้น อนึ่งบิณฑบาตมักจะมีจัดพิธีอุปสมบทให้บุตรหลานของตนโดยถือกันว่าการเข้าบวชเรียน และอยู่จำพรรษาในระหว่างนี้จะได้รับอานิสงส์อย่างสูง

^{๒๓} สัมภาษณ์ พระโภาสรัตนคุณ, วัดหลวงเพ็ญ รก.เจ้าคณะอำเภอเพ็ญ จังหวัดอุดรธานี, เมื่อวันที่ ๑๘ เดือน กรกฎาคม ๒๕๕๘.

๒๔) คำสัมภาษณ์ พระครูอินทศิริธรรม^{๒๔}

ในประเพณีเข้าพรรษา ส่วนมากชาวพุทธจะมีการหล่อเทียนเข้าพรรษา เป็นประเพณีที่กระทำกันเมื่อใกล้ถึงฤดูเข้าพรรษาซึ่งเป็นช่วง เวลาที่ พระภิกษุจะต้องอยู่ประจำวัดตลอด ๓ เดือนมาตั้งแต่โบราณกาล การหล่อเทียนเข้าพรรษานี้มีอยู่เป็นประจำทุกปี เพราะในระยะเข้าพรรษานี้ พระภิกษุจะต้องมีการสวดมนต์ทำวัตรทุกเช้าเย็นและในการนี้จะต้องมีธูป เทียนจุดบูชาด้วย พุทธศาสนิกชนทั้งหลาย จึงพร้อมใจกันหล่อเทียนเข้าพรรษาสำหรับให้พระภิกษุจุดเป็น การกุศลทานอย่างหนึ่งเพราะเชื่อกันว่าในการให้ทานด้วยแสงสว่างจะมีอานิสงค์เพิ่มพูนปัญญาหูตาสว่างไสว ตามชนบท การหล่อเทียนเข้าพรรษาทำกันอย่างเอิกเกริกสนุกสนานมาก เมื่อหล่อเสร็จแล้ว ก็จะมีการแห่แห่น รอบพระอุโบสถ ๓ รอบ แล้วนำไปบูชาพระตลอดระยะเวลา ๓ เดือน บางแห่งก็มีการประกวดการตกแต่งมี การแห่แห่นรอบเมืองด้วยริ้วขบวนที่สวยงามและถือว่าเป็นงานประจำปีทีเดียว ในวันนั้นจะมีการร่วมกันทำบุญตักบาตรถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ เป็นการร่วมกุศลกันในหมู่บ้านนั้น

๒๕) คำสัมภาษณ์ นายเชษฐवाल บุญออก^{๒๕}

ประเพณีเข้าพรรษาของประเทศไทย ตามประวัติศาสตร์พุทธศาสนิกชนชาวไทย ได้เริ่มบำเพ็ญกุศลเนื่องในเทศกาลเข้าพรรษานี้ตั้งแต่ สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีดังข้อความในศิลาจารึก ของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ว่า“พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองสุโขทัยนี้ ทั้งชาวแม่ชาวเจ้าทั้งท่วยปั่วท่วยนาง ลูกเจ้าลูกขุนทั้งสิ้นทั้งหลายทั้งหญิงทั้งชาย ผูกท่วยมีศรัทธาในพุทธศาสน์ มักทรงศีล เมื่อพรรษาทุกคน” นอกจากการรักษาศีลแล้ว พุทธศาสนิกชนไทยในสมัยสุโขทัยนั้น ยังได้บำเพ็ญกุศลอื่นๆ เมื่อถึงเดือน ๘ ก็มีพระราชพิธีอาชาตมาส พระภิกษุสงฆ์ทุกรูปจะได้เข้าจำพรรษาในพระอารามต่างๆพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีรับสั่งให้จัดแจงเสนาสนะถวาย พร้อมทั้งบริวารอันควรแก่สมณะบริโภค เช่น เตี้ยง ตั่ง เสื่อ สาด เทียนจำนำพรรษา เพื่อบูชาพระรัตนตรัย ในพระอารามหลวงทั่วราชอาณาจักร แม้ชาวเมืองสุโขทัยก็บำเพ็ญกุศลเช่นนี้ในวัดประจำตระกูลของตน

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายที่ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับประเพณีเข้าพรรษาของสังคมไทยภาคอีสาน สามารถสรุปได้ดังนี้ คือ

๑) ด้านหลักธรรมคำสอนที่อยู่ในประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน

หลักธรรมที่ควรนำมาปฏิบัติในช่วงเข้าพรรษาของพุทธศาสนิกชน คือ หลักวิริยธรรม หมายถึง การงดเว้นจากบาปต่างๆ จำแนกเป็น ๓ ประการ คือ (๑) สัมปัตตวิริติ ได้แก่ การงดเว้นจากบาป ความชั่วและอบายมุขต่างๆด้วยเกิดความรู้สึกละอาย (หิริ) และเกิดความรู้สึกเกรงกลัวบาป (โอตตปปะ) ขึ้นมาเอง เช่น บุคคลที่มีได้สมาทานศีลไว้เลย เมื่อถูกเพื่อนคย่นคยอยให้ดื่มสุรา ก็ไม่ยอมดื่มเพราะละอาย และเกรงกลัวต่อบาปว่าไม่ควรที่ชาวพุทธ จะกระทำเช่นนั้นในระหว่างพรรษา (๒) สมาทานวิริติ ได้แก่ การงดเว้นจากบาป ความชั่วและอบายมุขต่างๆด้วยการสมาทานศีล ๕ หรือศีล ๘ จากพระสงฆ์โดยเพียรระวัง ไม่ทำให้ศีลขาดหรือต่างพร้อย แม้มีสิ่งยั่ววนภายนอกมาเร้าก็ไม่หวั่นไหว หรือเอนเอียง (๓) สมุจเฉทวิริติ

^{๒๔} สัมภาษณ์ พระครูอินทศิริธรรม, วัดอัมพวันนาราม เจ้าคณะตำบลบ้านยวด อำเภอสร้างคอม จังหวัดอุดรธานี, เมื่อวันที่ ๑๒ เดือน กรกฎาคม ๒๕๕๘.

^{๒๕} สัมภาษณ์ นายเชษฐवाल บุญออก, อดีตนายอำเภอตระการพืชผล ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี, เมื่อวันที่ ๒๘ เดือน กรกฎาคม ๒๕๕๘.

ได้แก่การงดเว้นจากบาป ความชั่วและอบายมุขต่างๆได้อย่างเด็ดขาดโดยตรงเป็นคุณธรรมของพระอริยเจ้าถึงกระนั้นสมุจเฉทวิริติ อาจนำมาประยุกต์ใช้กับบุคคลผู้งดเว้นบาปความชั่วและอบายมุขต่างๆในระหว่างพรรษากาลแล้วเมื่อออกพรรษาแล้วก็มักกลับไปกระทำหรือข้องแวะอีก เช่นกรณีผู้งดเว้นจากการดื่มสุราและสิ่งเสพติดระหว่างพรรษากาล แล้วก็งดเว้นได้ตลอดไป เป็นต้น

นอกจากหลักวิริตธรรมแล้วยังมีหลักธรรมที่ควรเป็นแนวทางการปฏิบัติ คือ สัมมาทิฐิ เป็นตัวหลักยึดในการพิจารณาเสมอเรียกว่าทำอะไรก็ตามชาวพุทธต้องมีสัมมาทิฐิคู่กับใจอยู่เสมอ ชีวิตจึงจะเป็นไปในทางที่มีความสุขและพัฒนาเจริญยิ่งขึ้นไป โดยต้องมีสัมมาทิฐิประดับประกอบจิต ๓ ประการ (๑) มีสัมมาทิฐิในการ มีน้ำใจในการให้ (๒) มีสัมมาทิฐิในการ ตั้งใจครองเรือน (๓) มีสัมมาทิฐิในการ มีสติเป็นเพื่อนทุกกลมหล่นหายใจ

นอกจากนั้น ยังมีหลักธรรมที่พุทธศาสนิกชนนำมาเป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้ในชีวิตเพื่อให้การครองเรือนสมบูรณ์ที่สุด คือ หลักฆราวาสธรรม ๔ อย่าง คือ (๑) ต้องมีสัจจะ ต่อตนเอง ในทางที่ถูกต้อง จะทำอะไรต้องทำสิ่งนั้นให้สำเร็จสมประสงค์ ตามความรู้ความสามารถของเราเท่าที่จะทำได้ ให้ดีที่สุด (๒) ต้องมีทมะ รู้จักข่มจิตใจเมื่อเจอปัญหา ต้องข่มใจไว้ให้ได้มากที่สุด (๓) ต้องมีขันติ รู้จักอดทนต่อความทุกข์ที่มากระทบทั้งทางกายและใจ (๔) ต้องมีจาคะ บางครั้งต้องสละความไม่ดีออกไปจากจิตใจของเรา ถึงอย่างไรก็ตามในประเพณีเข้าพรรษาพุทธศาสนิกชนอาจจะมีหลักธรรมที่นำมาประพฤติปฏิบัติหลายอย่างตามจริตของแต่ละคน แต่โดยพื้นฐานแล้วก็มีการสมาทานรักษาศีล ๕ ในช่วงเข้าพรรษาของสังคมไทยภาคอีสานอยู่แล้ว

๒) ด้านกิจกรรมที่ปรากฏในประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับกิจกรรมในประเพณีเข้าพรรษา คือ พิธีกรรมสำหรับพระสงฆ์และพิธีกรรมที่พุทธศาสนิกชนได้กระทำในช่วงเข้าพรรษา

(๑) พิธีกรรมสำหรับพระสงฆ์ คือการบวราณาเข้าพรรษาของพระสงฆ์ การเข้าพรรษานั้นเป็นกิจกรรมของพระสงฆ์โดยเฉพาะ เดิมทีนั้นพระพุทธองค์ยังมิได้บัญญัติพระวินัยเรื่องการเข้าพรรษาของพระสงฆ์ แต่ต่อมาพระภิกษุสงฆ์ที่ออกไปเผยแผ่พระศาสนาในฤดูฝนนั้นได้เหยียบย่ำพืชที่ชาวบ้านปลูกเอาไว้ ทำให้ได้รับความเสียหาย ต่อมาประชาชนได้ไปกราบทูลต่อพระพุทธเจ้า ดังนั้นเพื่อมิให้ประชาชนเดือดร้อนพระพุทธองค์จึงทรงบัญญัติให้พระภิกษุสงฆ์อยู่ประจำพรรษาในฤดูฝนตลอดระยะเวลา ๓ เดือน

เข้าพรรษา หมายถึง วันกำหนดที่พระภิกษุสงฆ์จะต้องพักประจำอยู่กับที่ในฤดูฝนตลอดเวลาสามเดือน การเข้าพรรษาในปีหนึ่งๆมีพุทธบัญญัติไว้เป็นสองระยะคือ

ระยะที่ ๑ :เริ่มตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ไปจนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๑ เรียกว่า วันเข้า ปุริมพรรษา

ระยะที่ ๒ :เริ่มตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๙ จนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๒ เรียกว่า วันเข้าปัจฉิมพรรษา

(๒) พิธีกรรมที่พุทธศาสนิกชนได้กระทำในช่วงเข้าพรรษา แม้การเข้าพรรษาจะเป็นเรื่องของภิกษุ แต่พุทธศาสนิกชนก็ถือเป็นโอกาสดีที่จะได้ทำบุญรักษาศีลและชำระจิตใจให้ผ่องใส ก่อนวันเข้าพรรษาวัดบ้านก็จะไปช่วยพระทำความสะอาดเสนาสนะ ซ่อมแซมกุฏิวิหารและอื่นๆพอถึงวันเข้าพรรษาก็จะไปร่วมทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ ฟังธรรมและรักษาอุโบสถศีลกันที่วัด บางคนอาจตั้งใจงดเว้น อบายมุขต่างๆ เป็นกรณีพิเศษ เช่น งดเสพสุรา งดฆ่าสัตว์ เป็นต้น

การประกอบพิธีทำบุญในวันเข้าพรรษาที่สำคัญคือ มีการทำบุญถวายผ้าอาบน้ำฝนแด่พระสงฆ์ ถวายเทียนพรรษาหรือหลอดไฟฟ้าให้แก่วัดต่างๆโดยเฉพาะวันแรม ๑ ค่ำเดือน ๘ ซึ่งเป็นวันเข้าพรรษา มีการทำบุญตักบาตร นอกจากนั้นสำหรับผู้ที่มีใจศรัทธาในพระพุทธศาสนาากๆนั้นอาจจะถือศีล และ ประพฤติในธรรม ละเว้นอบายมุขเป็นเวลาตลอดทั้ง ๓ เดือน

๓) ด้านความเชื่อในประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน พบว่า ประเพณีการเข้าพรรษาของชาวอีสานมีความผูกพันกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนา และมีความเชื่อว่าบุญเข้าพรรษาเป็นอีกหนึ่งฮีตหรือจารีตประเพณีตามฮีตสิบสองของอีสาน บุญเข้าพรรษาของภาคอีสานเป็นประเพณีทางพุทธศาสนาล้ายคลึงกับทางภาคกลางคือ จะมีการทำบุญตักบาตร ถวายผ้าอาบน้ำฝน สงบจิวรและ เทียนพรรษา หากแต่ในภาคอีสานจะจัดขบวนแห่เทียนอย่างยิ่งใหญ่ และมักมีการประกวดความสวยงามของเทียนจากแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งตกแต่ง สลักเสลาเทียนเป็นลวดลาย เรื่องราวทางพุทธศาสนาอย่างสวยงาม เมื่อแห่เทียนมาถึงวัดชาวบ้านจะรับศีลรับพรฟังธรรม ตอนค่ำจะเวียนเทียนรอบพระอุโบสถ โดยในช่วงเข้าพรรษาพระสงฆ์แต่ละวัดก็จะมีแสดงพระธรรมเทศนาให้ญาติโยมได้นำไปเป็นแนวทางในการดำรงชีวิต เช่น การเทศนาเรื่องปฐมสมโพธิ และเรื่องการเสด็จขึ้นไปโปรดพุทธมารดาที่ชั้นดาวดึงส์

เรื่องความเชื่อในด้านการทำบุญ ถวายสังฆทานและถวายเทียนพรรษาแก่พระสงฆ์ จะได้รับบุญกุศลมากมาย ตลอดจน บิดามารดามักจะจัดพิธีอุปสมบทให้บุตรหลานของตนโดยถือกันว่าการเข้าบวชเรียนและอยู่จำพรรษาในระหว่างนี้จะได้รับอานิสงส์อย่างสูง

ในการถวายต้นเทียนนั้นจะมีการหล่อเทียนเข้าพรรษาเป็นประเพณีที่กระทำกันเมื่อใกล้ถึงฤดูเข้าพรรษาซึ่งเป็นช่วงเวลาที่พระภิกษุจะต้องอยู่ประจำวัดตลอด ๓ เดือนมาตั้งแต่โบราณกาล การหล่อเทียนเข้าพรรษานี้มีอยู่เป็นประจำทุกปี เพราะในระยะเข้าพรรษานี้ พระภิกษุจะต้องมีการสวดมนต์ทำวัตรทุกเช้าเย็นและในการนี้จะต้องมีรูปเทียนจุดบูชาด้วย พุทธศาสนิกชนทั้งหลาย จึงพร้อมใจกันหล่อเทียนเข้าพรรษาสำหรับให้พระภิกษุจุดเป็นการกุศลทานอย่างหนึ่งเพราะเชื่อกันว่าในการให้ทานด้วยแสงสว่างจะมีอานิสงส์เพิ่มพูนปัญญาหุดาสว่างไสว ตามชนบท การหล่อเทียนเข้าพรรษากันอย่างเอิกเกริกสนุกสนานมาก เมื่อหล่อเสร็จแล้วก็จะมีการแห่แห่นรอบพระอุโบสถ ๓ รอบ แล้วนำไปบูชาพระตลอดระยะเวลา ๓ เดือน บางแห่งก็มีการประกวดการตกแต่งมีการแห่แห่นรอบเมืองด้วยริ้วขบวนที่สวยงามและถือว่เป็นงานประจำปีทีเดียวในวันนั้นจะมีการร่วมกันทำบุญตักบาตรถวายแด่พระภิกษุสงฆ์เป็นการร่วมกุศลกันในหมู่บ้านนั้น

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักธรรมคำสอนที่อยู่ในประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน กิจกรรมที่ปรากฏในประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสานและความเชื่อในประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน

ขอบเขตของการวิจัย เป็นการศึกษาประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน ใน ๔ ด้าน คือ ด้านหลักธรรม ด้านความเชื่อ ด้านพิธีกรรม และด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นในภาคอีสาน เป็นการวิจัยทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่าง เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ในปัจจุบัน จึงได้รวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมโดยการสัมภาษณ์และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ซึ่งกำหนดแหล่งข้อมูลหรือผู้ให้ข้อมูลในการศึกษา คือ พระสงฆ์เจ้าหน้าท้องที่ภคภาครฐและประชาชนทั่วไป โดยทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างได้จากการคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) ใน ๓ จังหวัด คือ จังหวัดอุดรธานี จังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดนครราชสีมา ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวนทั้งสิ้น ๔๐๐ คน/รูป

๕.๑ สรุปการวิจัย

๕.๑.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนมากเป็นเพศชาย มีจำนวน ๓๑๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๙.๘ มีอายุไม่เกิน ๒๕ ปี จำนวน ๑๘๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๐ รองลงมาอายุ ๒๖-๔๐ ปี จำนวน ๑๑๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗ มีสถานภาพเป็นฆราวาส จำนวน ๒๕๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๓.๕ ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน ๑๔๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๕ มีอาชีพส่วนใหญ่เป็นข้าราชการ/พนักงานของรัฐ จำนวน ๑๔๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๕

๕.๑.๒ ประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน ใน ๔ ด้าน คือ ด้านหลักธรรม ด้านความเชื่อ ด้านพิธีกรรมและด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นในภาคอีสาน สรุปผลดังนี้

๕.๑.๒.๑ ด้านหลักธรรม

ประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน ในด้านหลักธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๓.๓๖$) ค่าเฉลี่ยเป็นรายข้อของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย มีการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ($\bar{X} = ๓.๗๒$) พระสงฆ์มีการแสดงธรรมเพื่อให้ประชาชนได้รู้จักหลักธรรมต่างๆในการเข้าพรรษา ($\bar{X} = ๓.๕๑$) และ การมีความรู้ในหลักธรรม (สัมปตัตวิริติ) คืองดเว้นจากบาปและอบายมุขต่างๆ ($\bar{X} = ๓.๕๐$) ส่วนที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ข้อ ๑ มีความรู้ความเข้าใจในพิธีการเข้าพรรษาของพระสงฆ์ในทางพระพุทธศาสนา ($\bar{X} = ๓.๑๖$)

๕.๑.๒.๒ ด้านความเชื่อ

ประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน ในด้านความเชื่อโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๓$) ค่าเฉลี่ยเป็นรายข้อของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ การได้ทำบุญตักบาตรแก่พระสงฆ์จะได้บุญกุศล ($\bar{X} = ๓.๗๙$) การได้ทำบุญตักบาตรในช่วงเทศกาลเข้าพรรษาถือว่าได้ร่วมกันทำบุญตักบาตรพระพุทธเจ้าด้วย ($\bar{X} = ๓.๗๔$) การตักบาตรทำบุญแก่พระสงฆ์ที่อยู่จำพรรษาถือว่าจะได้รับอานิสงค์ผลบุญมากกว่าการทำบุญในเทศกาลอื่น ($\bar{X} = ๓.๗๒$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ การทำบุญในช่วงเทศกาลเข้าพรรษาถือว่าเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยธำรงพระพุทธศาสนาด้วย ($\bar{X} = ๓.๔๔$)

๕.๑.๒.๓ ด้านพิธีกรรม

ประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน ในด้านพิธีกรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๕๖$) ค่าเฉลี่ยเป็นรายข้อของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ พิธีกรรมทำบุญเป็นเครื่องมือที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์สามัคคีระหว่างคนในชุมชน ($\bar{X} = ๓.๘๕$) ศาสนพิธีเป็นเครื่องหมายที่แสดงออกซึ่งความเป็นชาติที่มีวัฒนธรรมประเพณีและขนบธรรมเนียมอันดีงาม ($\bar{X} = ๓.๗๘$) ในวันเข้าพรรษาจะมีการรณรงค์ให้มีการ ลด ละเลิก อบายมุขต่างๆ ($\bar{X} = ๓.๖๒$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ประชาชนมีความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในรูปแบบพิธีกรรมทางศาสนาและพิธีทำบุญเนื่องในวันเข้าพรรษา ($\bar{X} = ๓.๓๕$)

๕.๑.๒.๔ ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

ประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน ในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๗$) ค่าเฉลี่ยเป็นรายข้อของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ การเข้าพรรษาจะมีการถวายเทียนพรรษาแก่พระสงฆ์ผู้จำพรรษา ($\bar{X} = ๓.๗๙$) การสืบทอดความรู้ภูมิปัญญาด้านการสร้างต้นเทียนพรรษา โดยการแกะสลักเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติในต้นเทียนพรรษา การจัดงานประเพณีการเข้าพรรษาและการแห่เทียนพรรษาแต่ละปีเป็นการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่น ($\bar{X} = ๓.๗๓$) และ มีการส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้เรื่องจัดกิจกรรมประเพณีการเข้าพรรษาเป็นระบบ ($\bar{X} = ๓.๗๑$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ แต่ละชุมชนจะมีการตกแต่งเทียนให้สวยงามและมีการแห่เทียนเพื่อไปถวายแก่พระสงฆ์ ($\bar{X} = ๓.๕๕$)

ค่าเฉลี่ยโดยภาพรวมของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสานโดยรวม ๔ ด้าน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๕๕$) เรียงเป็นรายด้านลำดับจากมากไปหาน้อย คือด้านที่ ๔ ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\bar{X} = ๓.๖๗$) ด้านที่ ๒ ด้านความเชื่อ ($\bar{X} = ๓.๖๓$) ด้านพิธีกรรม ($\bar{X} = ๓.๕๖$) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือด้านที่ ๑ ด้านหลักธรรม ($\bar{X} = ๓.๓๖$)

๕.๑.๓ สัมภาษณ์เกี่ยวกับประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน ใน ๔ ด้าน คือ ด้านหลักธรรม ด้านพิธีกรรม ด้านความเชื่อและด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นในภาคอีสาน ดังนี้

๕.๑.๓.๑ ด้านหลักธรรม

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับด้านหลักธรรมในประเพณีเข้าพรรษา พบว่า หลักธรรมที่ควรนำมาปฏิบัติในช่วงเข้าพรรษาของพุทธศาสนิกชน คือ หลักวิรัติธรรม หมายถึง การงดเว้นจากบาปต่างๆ จำแนกเป็น ๓ ประการ คือ

๑) สัมปัตตวิริติ ได้แก่ การงดเว้นจากบาป ความชั่วและอบายมุขต่างๆ ด้วยเกิดความรู้สึกละอาย (หิริ) และเกิดความรู้สึกเกรงกลัวบาป (โอตตปปะ) ขึ้นมาเอง เช่น บุคคลที่มีได้สมาทานศีลไว้เลย เมื่อถูกเพื่อนคนอื่นยั่วให้ดื่มสุรา ก็ไม่ยอมดื่มเพราะละอาย และเกรงกลัวต่อบาปว่าไม่ควรที่ชาวพุทธ จะกระทำเช่นนั้นในระหว่างพรรษา

๒) สมาทานวิริติ ได้แก่ การงดเว้นจากบาป ความชั่วและอบายมุขต่างๆ ด้วยการสมาทานศีล ๕ หรือศีล ๘ จากพระสงฆ์โดยเพียรระวังไม่ทำให้ศีลขาดหรือต่างพร้อย แม้มีสิ่งยั่วชวนภายนอกมาเร้าก็ไม่หวั่นไหว หรือเอนเอียง

๓) สมุจเฉทวิริติ ได้แก่การงดเว้นจากบาป ความชั่วและอบายมุขต่างๆ ได้อย่างเด็ดขาดโดยตรงเป็นคุณธรรมของพระอริยเจ้าถึงกระนั้นสมุจเฉทวิริติ อาจนำมาประยุกต์ใช้กับบุคคลผู้งดเว้นบาปความชั่วและอบายมุขต่างๆ ในระหว่างพรรษากาลแล้วเมื่อออกพรรษาแล้วก็มิกลับไปกระทำหรือข้องแวะอีก เช่นกรณีผู้งดเว้นจากการดื่มสุราและสิ่งเสพติดระหว่างพรรษากาล แล้วถึงงดเว้นได้ตลอดไป เป็นต้น

นอกจากหลักวิรัติธรรมแล้ว ยังมีหลักธรรมที่ควรเป็นแนวทางการปฏิบัติ คือ สัมมาทิฐิ เป็นตัวหลักยึดในการพิจารณาเสมอเรียกว่าทำอะไรก็ตามชาวพุทธต้องมีสัมมาทิฐิคู่กับใจอยู่เสมอ ชีวิตจึงจะเป็นไปในทางที่มีความสุขและพัฒนาเจริญยิ่งขึ้นไป โดยต้องมีสัมมาทิฐิประดับประดาจิต ๓ ประการ

๑) มีสัมมาทิฐิในการ มีน้ำใจในการให้

๒) มีสัมมาทิฐิในการ ตั้งใจครองเรือน

๓) มีสัมมาทิฐิในการ มีสติเป็นเพื่อนทุกกลมกลมหายใจ

นอกจากนั้น ยังมีหลักธรรมที่พุทธศาสนิกชนควรนำมาเป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้ในชีวิตเพื่อให้การครองเรือนสมบูรณ์ที่สุด คือ หลักธรรมาสน์ธรรม ๔ อย่าง ดังนี้

๑) ต้องมีสัจจะ ต่อตนเองในทางที่ถูกต้อง จะทำอะไรต้องทำสิ่งนั้นให้สำเร็จสมประสงค์ ตามความรู้ความสามารถของเราเท่าที่จะทำได้ ให้ดีที่สุด

๒) ต้องมีทมะ รู้จักข่มจิตใจเมื่อเจอปัญหา ต้องข่มใจไว้ให้ได้มากที่สุด

๓) ต้องมีขันติ รู้จักอดทนต่อความทุกข์ที่มากระทบทั้งทางกายและใจ

๔) ต้องมีจาคะ บางครั้งต้องสละความไม่ดีออกไปจากจิตใจของเรา อะไรที่ไม่ดี อย่าเก็บไว้

๕.๑.๓.๒ ด้านความเชื่อ

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับด้านความเชื่อในประเพณีเข้าพรรษา พบว่า ประเพณีการเข้าพรรษาของชาวอีสานมีความผูกพันกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนา และมีความเชื่อว่าบุญ

เข้าพรรษาเป็นอีกหนึ่งฮีตหรือจารีตประเพณีตามฮีตสิบสองของอีสาน บุญเข้าพรรษาของภาคอีสานเป็นประเพณีทางพุทธศาสนาคล้ายคลึงกับทางภาคกลางคือ จะมีการทำบุญตักบาตร ถวายผ้าอาบน้ำฝน สงบ จีวรและ เทียนพรรษา หากแต่ในภาคอีสานจะจัดขบวนแห่เทียนอย่างยิ่งใหญ่ และมักมีการประกวดความสวยงามของเทียนจากแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งตกแต่ง สลักเสลาเทียนเป็นลวดลาย เรื่องราวทางพุทธศาสนาอย่างสวยงาม เมื่อแห่เทียนมาถึงวัดชาวบ้านจะรับศีลรับพรฟังธรรม ตอนค่ำจะเวียนเทียนรอบพระอุโบสถ

โดยในช่วงเข้าพรรษาพระสงฆ์แต่ละวัดก็จะมีแสดงพระธรรมเทศนาให้ญาติโยมได้นำไปเป็นแนวทางในการดำรงชีวิต เช่น การเทศนาเรื่องปฐมสมโพธิ และเรื่องการเสด็จขึ้นโปรดพุทมารดาที่ขึ้นดาวดึงส์

เรื่องความเชื่อในด้านการทำบุญ ถวายสังฆทานและถวายเทียนพรรษาแก่พระสงฆ์ จะได้รับบุญกุศลมากมาย ตลอดจน บิดามารดามักจะจัดพิธีอุปสมบทให้บุตรหลานของตนโดยถือกันว่าการเข้าบวชเรียนและอยู่จำพรรษาในระหว่างนี้จะได้รับอานิสงส์อย่างสูง

ในการถวายต้นเทียนนั้นจะมีการหล่อเทียนเข้าพรรษาเป็นประเพณีที่กระทำกันเมื่อใกล้ถึงฤดูเข้าพรรษาซึ่งเป็นช่วงเวลาที่พระภิกษุจะต้องอยู่ประจำวัดตลอด ๓ เดือนมาตั้งแต่โบราณกาล การหล่อเทียนเข้าพรรษานี้มีอยู่เป็นประจำทุกปี เพราะในระยะเวลาเข้าพรรษานี้ พระภิกษุจะต้องมีการสวดมนต์ทำวัตรทุกเช้าเย็นและในการนี้จะต้องมีรูปเทียนจุดบูชาด้วย พุทธศาสนิกชนทั้งหลาย จึงพร้อมใจกันหล่อเทียนเข้าพรรษาสำหรับให้พระภิกษุจุดเป็นการกุศลทานอย่างหนึ่งเพราะเชื่อกันว่าการให้ทานด้วยแสงสว่างจะมีอานิสงส์เพิ่มพูนปัญญาหุดาสว่างไสว ตามชนบท การหล่อเทียนเข้าพรรษาทำกันอย่างเอิกเกริกสนุกสนานมาก เมื่อหล่อเสร็จแล้วก็จะมีการแห่แห่นรอบพระอุโบสถ ๓ รอบ แล้วนำไปบูชาพระตลอดระยะเวลา ๓ เดือน บางแห่งก็มีการประกวดการตกแต่งมีการแห่แห่นรอบเมืองด้วยริ้วขบวนที่สวยงามและถือว่าเป็นงานประจำปีทีเดียวในวันนั้นจะมีการร่วมกันทำบุญตักบาตรถวายแด่พระภิกษุสงฆ์เป็นการร่วมกุศลกันในหมู่บ้านนั้น

๕.๑.๓.๓ ด้านพิธีกรรม

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับพิธีกรรมในประเพณีเข้าพรรษา สามารถแบ่งพิธีกรรมออกเป็น ๒ ประเภท คือ พิธีกรรมสำหรับพระสงฆ์และพิธีกรรมที่พุทธศาสนิกชนได้กระทำในช่วงเข้าพรรษา

๑) พิธีกรรมสำหรับพระสงฆ์ คือการปวารณาเข้าพรรษาของพระสงฆ์ การเข้าพรรษานั้นเป็นกิจกรรมของพระสงฆ์โดยเฉพาะ เดิมทีนั้นพระพุทธรองค์ยังมีได้บัญญัติพระวินัยเรื่องการเข้าพรรษาของพระสงฆ์ แต่ต่อมาพระภิกษุสงฆ์ที่ออกไปเผยแผ่พระศาสนาในฤดูฝนนั้นได้เหยียบย่ำพืชที่ชาวบ้านปลูกเอาไว้ ทำให้ได้รับความเสียหาย ต่อมาประชาชนได้ไปกราบทูลต่อพระพุทธรเจ้า ดังนั้นเพื่อมิให้ประชาชนเดือดร้อนพระพุทธรองค์จึงทรงบัญญัติให้พระภิกษุสงฆ์อยู่ประจำพรรษาในฤดูฝนตลอดระยะเวลา ๓ เดือน

เข้าพรรษา หมายถึง วันกำหนดที่พระภิกษุสงฆ์จะต้องพักประจำอยู่กับที่ในฤดูฝนตลอดเวลาสามเดือน การเข้าพรรษาในปีหนึ่งๆมีพุทธบัญญัติไว้เป็นสองระยะคือ

ระยะที่ ๑ :เริ่มตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ไปจนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ เรียกว่า วันเข้า ปุริมพรรษา

ระยะที่ ๒ :เริ่มตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๙ จนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๒ เรียกว่า วันเข้าปัจฉิมพรรษา

๒) พิธีกรรมที่พุทธศาสนิกชนได้กระทำในช่วงเข้าพรรษา แม้การเข้าพรรษาจะเป็นเรื่องของภิกษุ แต่พุทธศาสนิกชนก็ถือเป็นโอกาสดีที่จะได้ทำบุญรักษาศีลและชำระจิตใจให้ผ่องใส ก่อนวันเข้าพรรษาวรรณบ้านก็จะไปช่วยพระทำความสะอาดเสนาสนะ ซ่อมแซมกุฏิวิหารและอื่นๆพอถึงวันเข้าพรรษาก็จะไปร่วมทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ ฟังธรรมและรักษาอุโบสถศีลกันที่วัด บางคนอาจตั้งใจงดเว้น อบายมุขต่างๆ เป็นกรณีพิเศษ เช่น งดเสพสุรา งดฆ่าสัตว์ เป็นต้น

การประกอบพิธีทำบุญในวันเข้าพรรษาที่สำคัญคือ มีการทำบุญถวายผ้าอาบน้ำฝนแด่พระสงฆ์ ถวายเทียนพรรษาหรือหลอดไฟฟ้าให้แก่วัดต่างๆโดยเฉพาะวันแรม ๑ ค่ำเดือน ๘ ซึ่งเป็นวันเข้าพรรษา มีการทำบุญตักบาตร นอกจากนั้นสำหรับผู้ที่มิได้ศรัทธาในพระพุทธศาสนาใดๆนั้นอาจจะถือศีล และ ประพฤติในธรรม ละเว้นอบายมุขเป็นเวลาตลอดทั้ง ๓ เดือน

๕.๑.๓.๔ ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นในประเพณีเข้าพรรษา พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสานในประเพณีเข้าพรรษา เป็นประเพณีซึ่งเกิดขึ้นจากการยึดถือปฏิบัติตามจารีตประเพณีของชาวอีสาน ที่เรียกว่า "ฮิตสิบสอง คองสิบสี่"ชาวอุบลส่วนใหญ่มิ่ววิถีชีวิตอยู่บนพื้นฐานความเชื่อพุทธศาสนา พราหมณ์ ผีสงและธรรมชาติ อย่างผสมกลมกลืนเช่นเดียวกันชาวอีสานโดยทั่วไป ประเพณีวัฒนธรรมที่ปรากฏทั้งในส่วนที่เป็นความคิด พิธีกรรมและวัตถุ ส่วนใหญ่ยังเป็นไปตามฮิตและคองดั้งเดิม ซึ่งมีฮิตสิบสองคองสิบสี่เป็นหลัก

ถ้าจะกล่าวถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นในประเพณีเข้าพรรษา จะเห็นได้ชัดคือ การสร้างต้นเทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดนครราชสีมา ที่มีการตกแต่งต้นเทียนให้มีความงามวิจิตร โดยมีการเอาศิลปะด้านลวดลายลงบนต้นเทียน โดยการแกะสลักและติดพิมพ์ ก่อนที่จะนำถวายแต่ละคุ้มวัดก็จะมีขบวนแห่อย่างยิ่งใหญ่ จนเป็นประเพณีแห่เทียนพรรษาเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป และมีการทำสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

การประพฤติปฏิบัติของชาวอีสานตามขนบธรรมเนียมที่เรียกว่า ฮิตสิบสองคองสิบสี่ นั้น เป็นสิ่งที่ยึดถือและปฏิบัติตาม และความเชื่อในขนบธรรมเนียมประเพณีดังกล่าว ล้วนมีพื้นฐานมาจากความเชื่อในทางศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธรวมทั้งความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่นภูตผี ปีศาจ หรือการเชื่อในผีปู่ตาที่ชาวอีสานและชาวอุบลราชธานี ให้ความเคารพนับถือ และเป็นเสมือนผู้มีอำนาจและมีความศักดิ์สิทธิ์ อนึ่งชาวอีสานเป็นกลุ่มของบุคคลที่มีความผูกพันกับธรรมชาติและประกอบอาชีพเกษตรกรรม ดังนั้น การกระทำหรือพิธีกรรมที่เกิดขึ้นทั้งหมดตลอดสิบสองเดือนนั้นล้วนแต่เป็นสิ่งที่ยึดถือและปฏิบัติ เพื่อสร้างขวัญกำลังใจให้กับตนเอง พกพองในการประกอบอาชีพ การดำรงชีวิตอยู่ แม้ว่าพิธีกรรมบางอย่างจะเริ่มสูญหายหรือไม่สามารถปฏิบัติได้อย่างครบถ้วนเหมือนอย่างเช่นในอดีตก็ตาม แต่ยังคงมีเห็นอยู่ทั่วไปในภาคอีสาน ส่วนประเพณีแห่เทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานีเองก็เป็นธรรมเนียมที่ยึดถือปฏิบัติเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน แม้ว่าจะมีบางอย่างที่ต้องปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสังคมปัจจุบันก็ตาม และหากเราจะกล่าวว่า ฮิตสิบสองคองสิบสี่นั้น เป็นโครงสร้างทางความคิด ความเชื่อ ตลอดจนแนวทางในการประพฤติปฏิบัติของชนชาวอีสานก็คงจะไม่เป็นการกล่าวเกินจริง

จะเห็นได้ว่าภูมิปัญญาที่มีอยู่ในฮีตสิบสองคองสิบสี่ไม่อาจประเมินได้ว่ามีความลึกซึ้งมากหรือน้อยกว่าภูมิปัญญาในวัฒนธรรมอื่นๆ ทว่าอาจตั้งข้อสังเกตได้ว่า ฮีตสิบสองคองสิบสี่เป็นโครงสร้างทางความคิด ความเชื่อและเป็นทั้งพลังในการหล่อหลอมและสร้างความผูกพันให้กับคนอีสานมีสำนึกแน่นแฟ้นอยู่กับสังคม เครือญาติผู้จำเริญรอยตามวิถีชีวิตของชาวนา ที่มีฤดูกาลทางธรรมชาติ เป็นตัวกำหนดการประกอบพิธีกรรม ฮีตสิบสองคองสิบสี่ จึงเป็นประเพณีธรรมนุญชีวิตที่มีพลังอำนาจให้คนผู้อยู่ในวัฒนธรรมนั้นจัดการกิจของตน ครอบครัวและชุมชนได้ลงตัว แม้จะถูกแทรกแซงและถูกครอบงำโดยกระแสทุนนิยมและอำนาจนิยมของชาติรัฐและการศึกษาสมัยใหม่ในปัจจุบัน การเพิ่มงานบุญหรือวันสำคัญของทางราชการ ก็มิอาจทำให้วิถีชีวิตของคนอีสานที่ผูกพันอยู่กับฮีตคองที่จัดไว้้อย่างลงตัว ยังคงสามารถดำเนินต่อไปตามนัยของการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนไป

๕.๒ อภิปรายผล

ประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน ดังนี้

๕.๒.๑ ด้านหลักธรรม

ประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน ในด้านหลักธรรม พบว่า มีการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน พระสงฆ์มีการแสดงธรรมเพื่อให้ประชาชนได้รู้จักหลักธรรมต่างๆ ในการเข้าพรรษา การมีความรู้ในหลักธรรม (สัมปตัตถิวิธ) คืองดเว้นจากบาปและอบายมุขต่างๆ มีการงดเว้นจากการดื่มของมึนเมา ในช่วงเข้าพรรษา มีการฝึกบังคับตนเองไม่ทำความชั่วทั้งปวง ไม่ทำความชั่วทางกายวาจา ใจในช่วงเข้าพรรษา มีความรู้ในหลักธรรม(สมุจเฉทวิธิต) คือการงดเว้นจากบาปความชั่วและอบายมุขต่างๆ ด้วยไม่กลับไปกระทำหรือข้องแวะอีก มีความรู้ความเข้าใจในพิธีการเข้าพรรษาของพระสงฆ์ในทางพระพุทธศาสนา ส่วนที่มีค่าน้อยที่สุดคือมีความรู้เกี่ยวกับความเป็นมาของประเพณีเข้าพรรษา คงเป็นเพราะว่า การที่รู้ความเป็นมาของประเพณีเข้าพรรษา บางครั้งอาจจะไม่มีโอกาสได้ศึกษาให้รู้รายละเอียดของความเป็นมามากนัก คำว่า พรรษา เป็นคำมาจากสันสกฤต แปลว่า ปี ฤดูฝน และคำว่า“เข้าพรรษา”ก็แปลความจากคำบาลีว่า วสสุปปนายิกา”ซึ่งแปลว่า“การเข้าไปอยู่ประจำที่ในฤดูฝน” หมายถึง การที่พระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนาอยู่ประจำที่ตลอดระยะเวลา ๓ เดือน ในฤดูฝน โดยไปค้างคืนที่อื่นไม่ได้ นับตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ (ถ้าเป็นปีอธิมาศเป็นเดือน ๘ หลัง) ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ เรียกว่า “เข้าปัจฉิมพรรษา” คือพรรษาหลังได้ซึ่งเป็นระยะเวลา ตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ แต่พุทธศาสนิกชนโดยทั่วไปก็นิยมการเข้า บูรณพรรษาเท่านั้น

"เข้าพรรษา" แปลว่า "พักฝน" หมายถึง พระภิกษุสงฆ์ต้องอยู่ประจำ ณ วัดใดวัดหนึ่งระหว่างฤดูฝน โดยเหตุที่พระภิกษุในสมัยพุทธกาล มีหน้าที่จะต้องจาริกโปรดสัตว์และเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนแก่ประชาชนไปในที่ต่างๆ ไม่จำเป็นต้องมีที่อยู่ประจำ แม้ในฤดูฝน ชาวบ้านจึงตำหนิว่าไปเหยียบข้าวกล้าและพืชอื่นๆ จนเสียหาย พระพุทธเจ้าจึงทรงวางระเบียบการจำพรรษาให้พระภิกษุอยู่ประจำที่ตลอด ๓ เดือน ในฤดูฝน คือ เริ่มตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ของทุกปี ถ้าปีใดมีเดือน ๘ สองครั้ง ก็เลื่อนมาเป็นวันแรม ๑ ค่ำ เดือนแปดหลัง และออกพรรษาในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ เว้นแต่มีกิจธุระเจ้าเป็นซึ่งเมื่อเดินทางไปแล้วไม่สามารถจะกลับได้ในเดียวนั้น ก็ทรงอนุญาตให้ไปแรมคืนได้คราวหนึ่งไม่เกิน ๗ คืนเรียกว่า สัตตาหะ หากเกินกำหนดนี้ถือว่าไม่ได้รับประโยชน์ แห่งการจำพรรษา

จัดว่าพรรษาขาด ระหว่างเดินทางก่อนหยุดเข้าพรรษา หากพระภิกษุสงฆ์เข้ามาทันในหมู่บ้านหรือในเมืองก็พอจะหาที่พักพิงได้ตามสมควร แต่ถ้ามาไม่ทันก็ต้องพึ่งโคนไม้ใหญ่เป็นที่พักแรม ชาวบ้านเห็นพระได้รับความลำบากเช่นนี้ จึงช่วยกันปลูกเพิง เพื่อให้ท่านได้อาศัยพักฝน รวมกันหลายๆ องค์ ที่พักดังกล่าวนี้เรียกว่า "วิหาร" แปลว่าที่อยู่สงฆ์ เมื่อหมดแล้ว พระสงฆ์ท่านออกจาริกตามกิจของท่านครั้งถึงหน้าฝนใหม่ท่านก็กลับมาพักอีกเพราะสะดวกดี แต่บางท่านอยู่ประจำเลย บางทีเศรษฐีมีจิตศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ก็เลือกหาสถานที่สงบเงียบไม่ห่างไกลจากชุมชนนัก สร้างที่พัก เรียกว่า "อาราม" ให้เป็นที่อยู่ของสงฆ์ดังเช่นปัจจุบันนี้ความเป็นมาของวันเข้าพรรษา เป็นวันสำคัญในพุทธศาสนาวันหนึ่ง ที่พระสงฆ์อธิษฐานว่าจะพักประจำอยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่ง ตลอดช่วงฤดูฝนที่มีกำหนดเป็นระยะเวลา ๓ เดือน ตามที่พระธรรมวินัยบัญญัติไว้ โดยไม่ไปค้างแรมที่อื่น พระภิกษุสงฆ์ต้องอยู่ประจำ ณ วัดใดวัดหนึ่งระหว่างฤดูฝน โดยเหตุที่พระภิกษุในสมัยพุทธกาล มีหน้าที่จะต้องจาริกโปรดสัตว์ และเผยแพร่พระธรรมคำสั่งสอนแก่ประชาชนไปในที่ต่างๆ ไม่จำเป็นต้องมีที่อยู่ประจำ แม้ในฤดูฝน ชาวบ้านจึงตำหนิว่าไปเหยียบข้าวกล้าและพืชอื่นๆ จนเสียหาย พระพุทธเจ้าจึงทรงวางระเบียบการจำพรรษาให้พระภิกษุอยู่ประจำที่ตลอด ๓ เดือน ในฤดูฝน คือ เริ่มตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ของทุกปี เรียกว่า "ปฐมาพรรษา"

ถ้าปีใดมีเดือน ๘ สองครั้ง ก็เลื่อนมาเป็นวันแรม ๑ ค่ำ เดือนแปดหลัง และออกพรรษาในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ เรียกว่า "ปจฺจิมพรรษา" เว้นแต่มีกิจธุระคือเมื่อเดินทางไปแล้วไม่สามารถจะกลับได้ในเดียวนั้น ก็ทรงอนุญาตให้ไปแรมคืนได้ คราวหนึ่งไม่เกิน ๗ คืน เรียกว่า "สัตตาหะ" หากเกินกำหนดนี้ถือว่าไม่ได้รับประโยชน์แห่งการจำพรรษา จัดว่าพรรษาขาด

ดังนั้น หลักธรรมที่ควรนำมาปฏิบัติในช่วงเข้าพรรษาของพุทธศาสนิกชน คือ หลักวิริยธรรม หมายถึง การงดเว้นจากบาปต่างๆ จำแนกเป็น ๓ ประการ คือ

๑) สัมปัตตวิริติ ได้แก่ การงดเว้นจากบาป ความชั่วและอบายมุขต่างๆ ด้วยเกิดความรู้สึกละอาย (หิริ) และเกิดความรู้สึเกรงกลัวบาป (โอตตัปปะ) ขึ้นมาเอง เช่น บุคคลที่มีได้สมาทานศีลไว้เลย เมื่อถูกเพื่อนคยั่นคย่ยให้ดื่มสุรา ก็ไม่ยอมดื่มเพราะละอาย และเกรงกลัวต่อบาปว่าไม่ควรที่ชาวพุทธ จะกระทำเช่นนั้นในระหว่างพรรษา

๒) สมาทานวิริติ ได้แก่ การงดเว้นจากบาป ความชั่วและอบายมุขต่างๆ ด้วยการสมาทานศีล ๕ หรือศีล ๘ จากพระสงฆ์โดยเพียรระวังไม่ทำให้ศีลขาดหรือด่างพร้อย แม้มีสิ่งยั่ววนภายนอกมาเร้าก็ไม่หวั่นไหว หรือเอนเอียง

๓) สมุจฺเฉทวิริติ ได้แก่การงดเว้นจากบาป ความชั่วและอบายมุขต่างๆ ได้อย่างเด็ดขาดโดยตรงเป็นคุณธรรมของพระอริยะเจ้าถึงกระนั้นสมุจเฉทวิริติ อาจนำมาประยุกต์ใช้กับบุคคลผู้งดเว้นบาปความชั่วและอบายมุขต่างๆ ในระหว่างพรรษากาลแล้วแต่ออกพรรษาแล้วก็มิกลับไปกระทำหรือข้องแวะอีก เช่นกรณีผู้งดเว้นจากการดื่มสุราและสิ่งเสพติดระหว่างพรรษากาล แล้วก็งดเว้นได้ตลอดไป เป็นต้น

นอกจากหลักวิริยธรรมแล้ว ยังมีหลักธรรมที่ควรเป็นแนวทางการปฏิบัติ คือ สัมมาทิฐิ เป็นตัวหลักยึดในการพิจารณาเสมอเรียกว่าทำอะไรก็ตามชาวพุทธต้องมีสัมมาทิฐิคู่กับใจอยู่เสมอ ชีวิตจึงจะเป็นไปในทางที่มีความสุขและพัฒนาเจริญยิ่งขึ้นไป โดยต้องมีสัมมาทิฐิประดับประดาองค์ ๓ ประการ

- ๑) มีสัมมาทิฐิในการ มีน้ำใจในการให้
- ๒) มีสัมมาทิฐิในการ ตั้งใจครองเรือน
- ๓) มีสัมมาทิฐิในการ มีสติเป็นเพื่อนทุกกลมกลมหายใจ

นอกจากนั้น ยังมีหลักธรรมที่พุทธศาสนิกชนควรนำมาเป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้ในชีวิตเพื่อให้การครองเรือนสมบูรณ์ที่สุด คือ หลักขรรวาสธรรม ๔ อย่าง ดังนี้

- ๑) ต้องมีสัจจะ ต่อตนเองในทางที่ถูกต้อง จะทำอะไรต้องทำสิ่งนั้นให้สำเร็จสมประสงค์ ตามความรู้ความสามารถของเราเท่าที่จะทำได้ ให้ดีที่สุด
- ๒) ต้องมีทมะ รู้จักข่มจิตใจเมื่อเจอปัญหา ต้องข่มใจไว้ให้ได้มากที่สุด
- ๓) ต้องมีขันติ รู้จักอดทนต่อความทุกข์ที่มากระทบทั้งทางกายและใจ
- ๔) ต้องมีจาคะ บางครั้งต้องสละความไม่ดีออกไปจากจิตใจของเรา อะไรที่ไม่ดี อย่าเก็บไว้

๕.๒.๒ ด้านความเชื่อ

ประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน ในด้านความเชื่อ คือการได้ทำบุญตักบาตรแก่พระสงฆ์จะได้บุญกุศล การได้ทำบุญตักบาตรในช่วงเทศกาลเข้าพรรษาก็ว่าได้ร่วมกันทำบุญตักบาตรพระพุทธรูปเจ้าด้วย การตักบาตรทำบุญแก่พระสงฆ์ที่อยู่จำพรรษาถือว่าเป็นการได้บุญมากกว่าการทำบุญในเทศกาลอื่น ในช่วงเข้าพรรษาพุทธศาสนิกชนได้มีโอกาสได้รักษาศีลเพื่อเป็นบรรทัดฐานในการดำเนินชีวิต การเข้าพรรษาเป็นประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติเป็นสืบทอดมาแล้วจะก่อให้เกิดความสุขความเจริญ ประเพณีเข้าพรรษาทำให้คนได้มีโอกาสเข้ามาใกล้ชิดกับพระศาสนา ในช่วงเทศกาลเข้าพรรษามีการทำบุญให้ทาน มีความเชื่อในเรื่องอานิสงส์ในการทำบุญประเพณีเข้าพรรษา มีความเชื่อในเรื่องอานิสงส์ในการทำบุญประเพณีเข้าพรรษาส่วนข้อที่มีค่าเล็กน้อยที่สุดคือ การทำบุญในช่วงเทศกาลเข้าพรรษาก็ว่าเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยธำรงพระพุทธศาสนาด้วย

ประเพณีการเข้าพรรษาของชาวอีสานมีความผูกพันกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนา และมีความเชื่อว่าบุญเข้าพรรษาเป็นอีกหนึ่งฮีตหรือจารีตประเพณีตามฮีตสิบสองของอีสาน บุญเข้าพรรษาของภาคอีสานเป็นประเพณีทางพุทธศาสนาคล้ายคลึงกับทางภาคกลางคือ จะมีการทำบุญตักบาตรถวายผ้าอาบนํ้าฝน สงบ จีวรและ เทียนพรรษา หากแต่ในภาคอีสานจะจัดขบวนแห่เทียนอย่างยิ่งใหญ่ และมักมีการประกวดความสวยงามของเทียนจากแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งตกแต่ง สลักเสลาเทียนเป็นลวดลายเรื่องราวทางพุทธศาสนาอย่างสวยงาม เมื่อแห่เทียนมาถึงวัดชาวบ้านจะรับศีลรับพรฟังธรรม ตอนค่ำจะเวียนเทียนรอบพระอุโบสถ

โดยในช่วงเข้าพรรษาพระสงฆ์แต่ละวัดก็จะมีแสดงพระธรรมเทศนาให้ญาติโยมได้นำไปเป็นแนวทางในการดำรงชีวิต เช่น การเทศนาเรื่องปฐมสมโพธิ์และเรื่องการเสด็จขึ้นไปโปรดพุทธมารดาที่ชั้นดาวดึงส์

เรื่องความเชื่อในด้านการทำบุญ ถวายสังฆทานและถวายเทียนพรรษาแก่พระสงฆ์ จะได้รับบุญกุศลมากมาย ตลอดจนบิดามารดามักจะจัดพิธีอุปสมบทให้บุตรหลานของตนโดยถือกันว่าการเข้าบวชเรียนและอยู่จำพรรษาในระหว่างนี้จะได้รับอานิสงส์อย่างสูง โดยปกติเครื่องใช้สอยของพระตามพุทธาณุญาตให้มีประจำตัวนั้น มีเพียงอัฐบริขารอันได้แก่ สงบ จีวร สังฆาฏิ เข็ม บาตร รัดประคด หม้อกรองน้ำและมิดโกน และกว่าพระท่านจะหาที่พักแรมได้บางที่ก็ถูกฝนตื้นถุดเปียกปอนมา ชาวบ้าน

ที่ใจบุญจึงถวายผ้าจำนำพรรษา หรือผ้าอาบน้ำฝนสำหรับให้ท่านได้ผลัดเปลี่ยน และถวายของจำเป็นแก่กิจประจำวันของท่านเป็นพิเศษในเข้าพรรษานับเป็นเหตุให้มีประเพณีทำบุญเนื่องในวันนี้สืบมา การที่พระภิกษุสงฆ์ท่านโปรดสัตว์อยู่ประจำเป็นที่เช่นนี้ เป็นการดีสำหรับสาธุชนหลายประการ กล่าวคือ ผู้ที่มีคุณสมบัติครบถ้วนตามพระพุทธานุญาตก็นิยมนบวชพระ ส่วนผู้ที่อายุยังไม่ครบบวชผู้ปกครองก็นำไปฝากพระ โดยบวชเป็นเณรบ้าง ถวายเป็นลูกศิษย์รับใช้ท่านบ้าง ท่านก็สั่งสอนธรรมและความรู้ให้และโดยทั่วไป พุทธศาสนิกชนนิยมตักบาตรหรือไปทำบุญที่วัด นับว่าเป็นประโยชน์

ในการถวายต้นเทียนนั้นจะมีการหล่อเทียนเข้าพรรษาเป็นประเพณีที่กระทำกันเมื่อใกล้ถึงฤดูเข้าพรรษาซึ่งเป็นช่วงเวลาที่พระภิกษุจะต้องอยู่ประจำวัดตลอด ๓ เดือนมาตั้งแต่โบราณกาล การหล่อเทียนเข้าพรรษานี้มีอยู่เป็นประจำทุกปี เพราะในระยะเข้าพรรษานี้ พระภิกษุจะต้องมีการสวดมนต์ทำวัตรทุกเช้าเย็นและในการนี้จะต้องมีธูปเทียนจุดบูชาด้วย พุทธศาสนิกชนทั้งหลาย จึงพร้อมใจกันหล่อเทียนเข้าพรรษาสำหรับให้พระภิกษุจุดเป็นการกุศลทานอย่างหนึ่งเพราะเชื่อกันว่าในการให้ทานด้วยแสงสว่างจะมีอานิสงค์เพิ่มพูนปัญญาหุดาสว่างไสว ตามชนบท การหล่อเทียนเข้าพรรษาทำกันอย่างเอิกเกริกสนุกสนานมาก เมื่อหล่อเสร็จแล้วก็จะมีการแห่แห่นอบพระอุโบสถ ๓ รอบ แล้วนำไปบูชาพระตลอดระยะเวลา ๓ เดือน บางแห่งก็มีการประกวดการตกแต่งมีการแห่แห่นอบเมืองด้วยริ้วขบวนที่สวยงามและถือว่าเป็นงานประจำปีทีเดียวในวันนั้นจะมีการร่วมกันทำบุญตักบาตรถวายแด่พระภิกษุสงฆ์เป็นการร่วมกุศลกันในหมู่บ้านนั้น

๕.๒.๓ ด้านพิธีกรรม

ประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน ในด้านพิธีกรรม คือ พิธีกรรมทำบุญเป็นเครื่องมือที่ทำให้เกิดความสมัครสมานสามัคคีระหว่างคนในชุมชน ศาสนพิธีเป็นเครื่องหมายที่แสดงออกซึ่งความเป็นชาติที่มีวัฒนธรรมประเพณีและขนบธรรมเนียมอันดีงาม ในวันเข้าพรรษาจะมีการรณรงค์ให้มีการ ลด ละเลิก อบายมุขต่างๆ พิธีกรรมการเข้าพรรษาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางใจแก่พุทธศาสนิกชนให้หมั่นทำความดี ละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้สุกสงบ พิธีกรรมการทำบุญในวันเข้าพรรษาเป็นธรรมเนียมที่คนไทยยึดถือปฏิบัติ การทำบุญของประชาชนอย่างมีระเบียบแบบแผนเป็นพิธีกรรมที่ชาวพุทธควรกระทำ มีการจัดการเผยแผ่หลักธรรมโดยผ่านพิธีกรรมทางศาสนา ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ประชาชนมีความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในรูปแบบพิธีกรรมทางศาสนาและพิธีทำบุญเนื่องในวันเข้าพรรษา คงเป็นเพราะว่าพิธีกรรมทางพุทธศาสนาอาจมีความหลากหลาย คือ พิธีกรรมสำหรับพระสงฆ์และพิธีกรรมที่พุทธศาสนิกชนได้กระทำในช่วงเข้าพรรษา

๑) พิธีกรรมสำหรับพระสงฆ์ คือการปวารณาเข้าพรรษาของพระสงฆ์ การเข้าพรรษานั้นเป็นกิจกรรมของพระสงฆ์โดยเฉพาะ เดิมทีนั้นพระพุทธรูปองค์ยังมีได้บัญญัติพระวินัยเรื่องการเข้าพรรษาของพระสงฆ์ แต่ต่อมาพระภิกษุสงฆ์ที่ออกไปเผยแผ่พระศาสนาในฤดูฝนนั้นได้เหยียบย่ำพืชที่ชาวบ้านปลูกเอาไว้ ทำให้ได้รับความเสียหาย ต่อมาประชาชนได้ไปกราบพูลต่อพระพุทธเจ้า ดังนั้นเพื่อมิให้ประชาชนเดือดร้อนพระพุทธรูปจึงทรงบัญญัติให้พระภิกษุสงฆ์อยู่ประจำพรรษาในฤดูฝนตลอดระยะเวลา ๓ เดือน เข้าพรรษา หมายถึง วันกำหนดที่พระภิกษุสงฆ์จะต้องพักประจำอยู่กับที่ในฤดูฝนตลอดเวลาสามเดือน การเข้าพรรษาในปีหนึ่งๆมีพุทธบัญญัติไว้เป็นสองระยะคือ

ระยะที่ ๑ :เริ่มตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ไปจนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๑ เรียกว่าวันเข้าปฐิมพรรษา

ระยะที่ ๒ :เริ่มตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๙ จนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๒ เรียกว่าวันเข้าปัจฉิมพรรษา

๒) พิธีกรรมที่พุทธศาสนิกชนได้กระทำในช่วงเข้าพรรษา แม้การเข้าพรรษาจะเป็นเรื่องของภิกษุ แต่พุทธศาสนิกชนก็ถือเป็นโอกาสดีที่จะได้ทำบุญรักษาศีลและชำระจิตใจให้ผ่องใส ก่อนวันเข้าพรรษาวัดบ้านก็จะไปช่วยพระทำความสะอาดเสนาสนะ ซ่อมแซมกุฏิวิหารและอื่นๆพอถึงวันเข้าพรรษาก็จะไปร่วมทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ ฟังธรรมและรักษาอุโบสถศีลกันที่วัด บางคนอาจตั้งใจงดเว้น อบายมุขต่างๆ เป็นกรณีพิเศษ เช่น งดเสพสุรา งดฆ่าสัตว์ เป็นต้น

การประกอบพิธีทำบุญในวันเข้าพรรษาที่สำคัญคือ มีการทำบุญถวายผ้าอาบน้ำฝนแด่พระสงฆ์ ถวายเทียนพรรษาหรือหลอดไฟฟ้าให้แก่วัดต่างๆโดยเฉพาะวันแรม ๑ ค่ำเดือน ๘ ซึ่งเป็นวันเข้าพรรษา มีการทำบุญตักบาตร นอกจากนั้นสำหรับผู้ที่มีใจศรัทธาในพระพุทธศาสนาภิกษุเหล่านั้นอาจจะถือศีล และ ประพฤติในธรรม ละเว้นอบายมุขเป็นเวลาตลอดทั้ง ๓ เดือน

ดังนั้น การกระทำหรือพิธีกรรมที่เกิดขึ้นทั้งหมดตลอดสิบสองเดือนนั้นล้วนแต่เป็นสิ่งที่ยึดถือและปฏิบัติ เพื่อสร้างขวัญกำลังใจให้กับตนเอง พวกพ้องในการประกอบอาชีพ การดำรงชีวิตอยู่ แม้ว่าพิธีกรรมบางอย่างจะเริ่มสูญหายหรือไม่สามารถปฏิบัติได้อย่างครบถ้วนเหมือนอย่างเช่นในอดีตก็ตาม แต่ยังคงมีเห็นอยู่ทั่วไปในภาคอีสาน ส่วนประเพณีแห่เทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานีเองก็เป็นธรรมเนียมที่ยึดถือปฏิบัติเรื่อยมาจนปัจจุบัน แม้ว่าจะมีบางอย่างที่ต้องปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสังคมปัจจุบันก็ตาม และหากเราจะกล่าวว่า ฮีตสิบสองคองสิบสี่นั้น เป็นโครงสร้างทางความคิด ความเชื่อตลอดจนแนวทางในการประพฤติปฏิบัติของชนชาวอีสานก็คงจะไม่ใช่การกล่าวเกินจริง

๕.๒.๔ ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

ประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน ในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ การเข้าพรรษาจะมีการถวายเทียนพรรษาแก่พระสงฆ์ผู้อยู่จำพรรษา การสืบทอดความรู้ภูมิปัญญาด้านการสร้างต้นเทียนพรรษา โดยการเกาะสลักเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติในต้นเทียนพรรษา การจัดงานประเพณีการเข้าพรรษาและการแห่เทียนพรรษาแต่ละปีเป็นการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่น และมีการส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้เรื่องจัดกิจกรรมประเพณีการเข้าพรรษาเป็นระบบ ก่อนที่จะมีการถวายเทียนพรรษา มักจะมีขบวนแห่แห่นกขมิ้นไปอย่างเอิกเกริกสนุกสนาน วัดและชุมชนมีบทบาทในการสืบทอดประเพณีเข้าพรรษาให้เกิดการเรียนรู้ภูมิปัญญาอย่างเป็นระบบการให้ความรู้เรื่องราวทางพระพุทธศาสนาผ่านทางด้านศิลปะ เช่น การทำต้นเทียนพรรษาประเพณีแห่เทียนพรรษา ถือว่าเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณีเข้าพรรษาถือเป็นการสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่นที่อนุชนรุ่นหลังควรให้ความสำคัญ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ แต่ละชุมชนจะมีการตกแต่งเทียนให้สวยงามและมีการแห่เทียนเพื่อไปถวายแก่พระสงฆ์ คงเป็นเพราะว่าแต่ละชุมชนอาจจะมีการตกแต่งต้นเทียนพรรษาที่ไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับความพร้อมของแต่ละชุมชน ซึ่งประเพณีซึ่งเกิดขึ้นจากการยึดถือปฏิบัติตามจารีตประเพณีของชาวอีสาน ที่เรียกว่า "ฮีตสิบสอง คองสิบสี่"ชาวอุบลส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตอยู่บนพื้นฐานความเชื่อพุทธศาสนา พราหมณ์ ผีสงและธรรมชาติ อย่างผสมกลมกลืนเช่นเดียวกันชาวอีสานโดยทั่วไป ประเพณีวัฒนธรรมที่ปรากฏทั้งในส่วนที่เป็นความคิด พิธีกรรมและวัตถุ ส่วนใหญ่ยังเป็นไปตามฮีตและคองดั้งเดิม ซึ่งมีฮีตสิบสองคองสิบสี่เป็นหลัก

การประพฤติปฏิบัติของชาวอีสานตามขนบธรรมเนียมที่เรียกว่า ฮีตสิบสองคองสิบสี่ นั้น เป็นสิ่งที่ยึดถือและปฏิบัติมานาน และความเชื่อในขนบธรรมเนียมประเพณีดังกล่าว ล้วนมีพื้นฐานมาจากความเชื่อในทางศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ รวมทั้งความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่นภูตผี ปีศาจหรือการเชื่อในผีปอบที่ชาวอีสานและชาวอุบลราชธานี ให้ความเคารพนับถือ และเป็นเสมือนผู้มีอำนาจและมีความศักดิ์สิทธิ์ อนึ่งชาวอีสานเป็นกลุ่มของบุคคลที่มีความผูกพันกับธรรมชาติและประกอบอาชีพเกษตรกรรม

ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในฮีตสิบสองคองสิบสี่ไม่อาจประเมินได้ว่ามีความลึกซึ้งมากหรือน้อยกว่า ภูมิปัญญาในวัฒนธรรมอื่นๆที่อาจตั้งข้อสังเกตได้ว่า ฮีตสิบสองคองสิบสี่เป็นโครงสร้างทางความคิด ความเชื่อและเป็นทั้งพลังในการหล่อหลอมและสร้างความผูกพันให้กับคนอีสานมีสำนึกแน่นแฟ้นอยู่กับ สังคม เครือญาติผู้จำเริญรอยตามวิถีชีวิตของชาวนา ที่มีฤดูกาลทางธรรมชาติ เป็นตัวกำหนดการ ประกอบพิธีกรรม ฮีตสิบสองคองสิบสี่ จึงเป็นประเพณีธรรมนุญชีวิตที่มีพลังอำนาจให้คนผู้อยู่ใน วัฒนธรรมนั้นจัดการกิจของตน ครอบครัวและชุมชนได้ลงตัว แม้จะถูกแทรกแซงและถูกรอบงำโดย กระแสทุนนิยมและอำนาจนิยมของชาติรัฐและการศึกษาสมัยใหม่ในปัจจุบัน การเพิ่มงานบุญหรือวัน สำคัญของทางราชการ ก็มิอาจทำให้วิถีชีวิตของคนอีสานที่ผูกพันอยู่กับฮีตคองที่จัดไว้อย่างลงตัว ยังคง สามารถดำเนินต่อไป ตามนัยของการผลผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนไป

จากข้อความดังกล่าวข้างต้น อาจจะพอทำให้มองเห็นวิถีชีวิตของชาวจังหวัดอุบลราชธานีที่มีสิ่งหนึ่งเข้ามาเกี่ยวข้องเหมือนกับประชาชนในภูมิภาคอื่นๆของประเทศไทยโดยมีหลักคำสอนทาง ศาสนาพุทธมาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและยึดถือปฏิบัติตาม ซึ่งวิถีชีวิตของแต่ละสังคมย่อมมีเหมือน และแตกต่าง

วิถีชีวิตของคน"พฤติกรรมที่กระทำสืบทอดกันมาจนเป็นประเพณีในประเทศไทย...ลักษณะ ของพฤติกรรมทางประเพณีจะมีแตกต่างกันไปบ้างตามความยึดมั่นในศาสนาของแต่ละท้องถิ่น แต่ กล่าวโดยรูปแบบ และเป้าหมายแล้วก็คล้ายคลึงกัน และเหมือนกัน ความแตกต่างมีเพียงเล็กน้อย ซึ่ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ภาษา เชื้อชาติและลักษณะของสังคม..."และในการปฏิบัติ ตามจารีตดังกล่าว นั้น มีการกระทำสืบทอดกันเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน แม้ว่าจะมีการแสวงหาการ เปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างมากมายเพียงใดก็ตาม

หากมองย้อนกลับไปดูถึงสาเหตุหรือความเป็นมาของงานประเพณีแห่เทียนพรรษาจะพบว่า ประเพณีแห่เทียนพรรษานั้น ยังไม่ได้มีรูปแบบ ขั้นตอน หรือกระบวนการในการจัดทำที่ชัดเจนดังเช่น ในปัจจุบัน ประเพณีแห่เทียนพรรษาของชาวจังหวัดอุบลราชธานีนั้น เป็นประเพณีเกิดขึ้นมาจากความ เชื่อในเรื่องการทำบุญตามฮีตสิบสอง คองสิบสี่ ซึ่งมีการทำบุญเข้าพรรษาในเดือนแปด โดยที่พระสงฆ์ จะอยู่จำพรรษา ๓ เดือน ส่วนประชาชน จะทำบุญจนครบ ๓ เดือน และในเดือนแปดนี้ประเพณีที่ สำคัญในวันเข้าพรรษา จะมีการถวายผ้าอาบน้ำฝน ถวายดอกไม้ ธูปเทียนรักษาศีลภาวนาตลอด ๓ เดือน ส่วนการถวายเทียนเป็นพุทธบูชา นั้น ก็ได้ดำเนินเรื่อยมาในรูปแบบธรรมดา จนกลายเป็น ประเพณีแห่เทียนพรรษาที่ดำเนินอยู่ในปัจจุบัน

อนึ่งตามความมุ่งหมายสำคัญประการหนึ่งของการเข้าพรรษา คือ เพื่อให้ภิกษุสามเณรได้มี เวลาศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติศาสนกิจได้เต็มที่ นอกจากจะใช้เวลาในการศึกษาเล่าเรียนในเวลา กลางวันแล้วยังมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาในเวลากลางคืนอีกด้วย การศึกษาในเวลากลางวันไม่เกิด

ปัญหา เพราะมีความสว่างเพียงพอ แต่ในเวลากลางคืนจะมีปัญหา เพราะหากพระภิกษุใช้แสงสว่างจาก
 กองไฟ ซึ่งมักจะก่อปัญหาให้เกิดขึ้นกับผู้ศึกษาเล่าเรียนในการเติมฟ่อนเข้ากองไฟ ดังนั้นวิธีแก้ไขก็คือ
 การใช้แสงสว่างจากใต้ แต่ใต้หรือกะบอง นั้นได้สร้างความเดือดร้อนและรำคาญแก่ผู้ศึกษาเล่าเรียน อัน
 เนื่องมาจากกลิ่นและควัน ซึ่งสามารถทำให้ผู้เรียนนั้นเสียสมาธิได้ และนอกจากนี้ยังอาจจะเกิดเพลิง
 ไหมได้ หากไม่ระมัดระวัง ดังนั้น ความจำเป็นที่จะต้องนำเอาเทียนเข้ามาใช้ในการแก้ปัญหา จึงเป็นอีก
 วิธีหนึ่ง เพราะแสงสว่างจากเทียนนั้นให้ความสว่างเพียงพอและมีความสม่ำเสมอและทำให้พระภิกษุไม่
 เสียเวลาในการศึกษาเล่าเรียนทั้ง เทียนยังไม่มีกลิ่นและควันที่แรงเหมือนการใช้ขี้ผึ้งหรือขี้เถ้าอื่น พระภิกษุจึง
 นิยมนำเอาเทียนมาใช้ในการศึกษาเล่าเรียนในเวลากลางคืน

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น พุทธศาสนิกชนจึงได้นำเอาเทียนไปถวายในเทศกาลบุญ
 เข้าพรรษา เพื่อให้พระภิกษุได้นำไปใช้จุดให้แสงสว่างในเวลากลางคืนและจะได้ศึกษาพระธรรมวินัย
 เพื่อที่จะได้นำเอาสิ่งเหล่านี้ มาเทศนาสั่งสอนประชาชนต่อไป

จุดเริ่มต้นของการถวายเทียนนั้น มีผู้เข้าใจถึงประโยชน์ของการให้แสงสว่างเป็นทานโดย
 การนำเอาเทียนขี้ผึ้งไปถวายวัด แล้วต่อมาก็สามารถทำเทียนไขได้ แต่ก็ยังไม่พอใจที่ได้แสดงศรัทธาเพียง
 เท่านั้น จึงได้คิดทำเทียนที่ใหญ่ขึ้นในลักษณะที่เป็นพุ่มเทียนและต่อมาได้มีการทำต้นเทียนขนาดใหญ่
 แล้วนำไปถวายวัดในเทศกาลเข้าพรรษา มีการนำไปถวายวัด โดยการแห่เป็นขบวน เรียกว่า "การแห่
 เทียนพรรษา" และเมื่อมีการปฏิบัติสืบต่อกันมา เรียกว่า "ประเพณีแห่เทียนพรรษา" ในที่สุด

สำหรับงานประเพณีแห่เทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานีนั้น ได้รับอิทธิพลความเชื่อ
 เรื่องอานิสงส์ของการถวายขี้ผึ้งและการถวายแสงสว่างเป็นทาน และรวมเข้ากับความเชื่อในเรื่อง ฮี
 ดลีสองคองสิบสี่ในงานบุญเดือนแปด หรืองานบุญเข้าพรรษา ตลอดจนความอุดมสมบูรณ์ของรวงผึ้ง
 จึงชื่อเรียกว่า "ดงอู่ผึ้ง" เข้าด้วยกัน จากตรงนี้เองได้ส่งผลให้พิธีการถวายเทียนพรรษาที่ทำจากขี้ผึ้ง
 เพื่อให้ความสว่างถวายแด่พระสงฆ์ เพื่อใช้ในการศึกษาพระธรรมในตอนกลางคืน จึงได้ถือกำเนิดเป็น
 ประเพณีขึ้นมา

หากจะมองหาสาเหตุของการเกิดประเพณีแห่เทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานี นั้น
 น่าจะมีสาเหตุมาจากการทะเลาะเบาะแว้งกันของประชาชนในงานแห่ขบวนบั้งไฟที่จัดขึ้นมาถวายการ
 ต้อนรับแก่เจ้านายซึ่งมาเป็นข้าหลวงใหญ่ของจังหวัด ในงานนี้นอกจากประชาชนจะเกิดทะเลาะวิวาท
 กันแล้ว บั้งไฟยังได้ตกลงมาเป็นอันตรายแก่ประชาชนผู้ที่มาร่วมงานแห่บุญบั้งไฟในครั้งนี้ด้วย อนึ่งงาน
 แห่บุญบั้งไฟ ถูกจัดขึ้นเพื่อเป็นการต้อนรับเจ้านายซึ่งมาเป็นข้าหลวงใหญ่ประจำ จังหวัดอุบลราชธานี
 ในสมัยนั้น ราวปี พ.ศ.๒๔๔๓-๒๔๔๔ ผู้ที่เป็นข้าหลวงใหญ่คือ กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ เมื่อเกิด
 เหตุการณ์ดังกล่าว กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์จึงทรงดำริให้มีการเปลี่ยนแปลงประเพณีในการ
 ต้อนรับเจ้านาย ซึ่งแต่เดิมนั้น เป็นประเพณีงานบุญบั้งไฟ ก็ให้เปลี่ยนมาเป็นประเพณีแห่เทียนพรรษา
 ตามแบบราชสำนักกรุงเทพมหานครและในขณะนั้นทางจังหวัดอุบลราชธานียังไม่มีงานแห่เทียนพรรษา
 เลย "...ด้วยเหตุการณ์หล่อเทียนพรรษา และมีขบวนแห่นี จึงมีประเพณีแต่ครั้งพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรม
 หลวงสรรพสิทธิประสงค์...ทรงเป็นผู้ริเริ่มดัดแปลงให้เป็นงานใหญ่สืบมาเท่าทุกหัวเมืองในภาคอีสาน
 กระทั่งบัดนี้

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะทั่วไป

จากผลการศึกษาทำให้ทราบว่า ประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน เป็นการเปิดโอกาสให้พุทธศาสนิกชนได้ชำระความผิดของตนเองได้ คือหลักปวารณา ปกติคนเราคบกันนานๆก็จะเผยสันดานที่แท้ออกมาอาจจะไม่ตึ๊ง แต่ตนเองไม่รู้ตัวและมองไม่เห็น แต่ผู้อยู่ข้างๆมองเห็นแต่ไม่กล้าเตือน ดังนั้นตนเองต้องปวารณาตัวให้ผู้อื่นชี้แนะได้ความสัมพันธ์ก็จะดีขึ้นและยั่งยืน จึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๑) ในการเข้าพรรษาพุทธศาสนิกชนควรปวารณาตัวให้บุคคลอื่นได้ชี้แนะได้

๒) ในการเข้าพรรษา ถือเป็นโอกาสดีที่พุทธศาสนิกชนได้ทำบุญรักษาศีลและละเว้นจากอบายมุขต่างๆ

๓) ในช่วงเข้าพรรษาเป็นโอกาสดีที่บิดามารดาจะได้จัดพิธีอุปสมบทให้บุตรหลานของตนโดยถือกันว่าการเข้าบวชเรียนและอยู่จำพรรษาในระหว่างนี้จะได้รับอานิสงส์อย่างสูง

๔) ในสถานที่ราชการ สถานศึกษาและที่วัด ควรจัดให้มีการแสดงนิทรรศการ การบรรยายธรรมเกี่ยวกับวันเข้าพรรษา เพื่อให้ความรู้แก่ประชาชนและผู้สนใจทั่วไป

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประเพณีออกพรรษาในสังคมไทย

๒) ควรมีศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความเชื่อของประเพณีกับวิถีชีวิตของคนในสังคม

๓) ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่องเกี่ยวกับหลักธรรมที่เกี่ยวข้องประเพณีวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น

๔) ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่อง การทำบุญตามฮีตสิบสอง คองสิบสี่ ของสังคมชาวอีสาน

๕) ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่อง ประเพณีแห่เทียนพรรษา ในบริบทของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

๖) ควรมีการศึกษาวิจัย เพื่อเปรียบเทียบประเพณีแห่เทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดนครราชสีมาที่มีการจัดประเพณีแห่เทียนพรรษาเหมือนกัน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

๑.๑ ปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

๑.๒ ข้อมูลทุติยภูมิ

๑.๒.๑ หนังสือทั่วไป

คณาจารย์สำนักพิมพ์เชียงใหม่, **นักรธรรมชั้นโท**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เชียงใหม่, ๒๕๔๗.

เติม วิภาคย์พจนกิจ, **ประวัติศาสตร์อีสาน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒.

ประดับ ก้อนแก้ว, **เทียนเข้าพรรษาจังหวัดอุบลราชธานี ประวัติการจัดทำและการประกวด**.

อุบลราชธานี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ๒๕๕๐.

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, **พระราชพิธีสิบสองเดือน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, ๒๕๑๖.

พิริยะ ไกรฤกษ์, **จารึกพ่อขุนรามคำแหง : การวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์ศิลปะ**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๒.

สมจิต พรหมเทพ. **การใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านของประชาชนชนบท**. เชียงใหม่ : สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๔๓.

สมชาย ใจดี และยรรยง ศรีวราภรณ์, **ประเพณีและวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๓๘.

สมปราชญ์ อัมมะพันธ์, **ประเพณีและพิธีกรรมในวรรณคดีไทย**. กรุงเทพมหานคร : โอเอสพริ้นติ้งเฮาส์, ๒๕๓๖.

สุพรรณ ฦ บางช้าง, **ขนบธรรมเนียมประเพณีความเชื่อ และแนวปฏิบัติในสมัยสุโขทัยถึงสมัยอยุธยาตอนกลาง**. กรุงเทพมหานคร : ฝ่ายวิจัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

สุรินทร์ คล้ายจินดา, **แห่เทียนเข้าพรรษาอุบลราชธานี**. อนุสาร อ.ส.ท. ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๒๑.

เสถียร โกเศศ (นามแฝง), **ประเพณีไทยเกี่ยวกับเทศกาล (บางเรื่อง)**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๐๒.

สำนักทะเบียนกลาง, **ในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๔๙ ง วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๕๘**. หน้า ๑๒-๑๔.

สำนักงานคณะกรรมการสำนักงานการศึกษาแห่งชาติ, **วัฒนธรรมกับการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๔๓.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, **ชีวิตไทย ชุด บรรพบุรุษของเรา**, กรุงเทพมหานคร :
กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๑.

เอกวิทย์ ณ ถลาง, **ภูมิปัญญาอีสาน**. กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์, ๒๕๔๔.

๑.๓ รายงานการวิจัย

คณะกรรมการฝ่ายประเมินผลการจัดงานมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี. ๑๑๑ ปี ลือเลื่อง **ทุ่งเมืองเมืองธรรม** งานล้ำเทียนพรรษา ภูมิปัญญาชาวอุบลราชธานี. รายงานการประเมินผลการจัดงานประเพณีแห่เทียนพรรษาประจำปี ๒๕๕๕ สถาบันวิจัยและพัฒนา : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๕๕.

เฉลิมรัฐ ขนอม. ศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่กวนอิมของชาวไทยเชื้อสายจีนในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๕๔.

ชัยวุฒิ พิชะกุล. **คติความเชื่อและพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ของวัดเขาอ้อ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง**, รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๕๓.

ไชยา อมรกุล. **ความเชื่อเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ของเกจิอาจารย์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี**. รายงานการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๕๔.

ธีระพงษ์ มีไธสง. การปรับเปลี่ยนพิธีกรรมทางพุทธศาสนาเพื่อการปฏิบัติที่เหมาะสม : กรณีศึกษาการจัดงานศพชุมชนบ้านท่าขอนยาง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม. รายงานการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๕๕.

นันทพร อติเรกโชติกุล, วาสนา ภานุรักษ์ และสุชาติ พิมพ์พันธุ์. **ประเพณีผีมอญกับวิถีชีวิตของชุมชนตำบลพุดซา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา**. รายงานการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๕๕.

พระมหาจิตนเรศ วุฑฒิมโม. **บทบาทของวัดและชุมชนในการอนุรักษ์ประเพณีแห่เทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานี**. รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง. **บทบาทและพิธีกรรมของการทำนายนที่มีต่อการดำรงชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะในหมู่บ้านห้วยน้ำซุ่น อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย**. รายงานการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๕๕.

พรศักดิ์ พรหมแก้ว. **ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผีกับบทบาททางสังคมของชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธในภาคใต้**. รายงานการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๕๔.

พิสิษฐ์ บุญไชย. **ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการใช้สมุนไพรพื้นบ้านของชาวบรู จังหวัดมุกดาหาร**. รายงานการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๕๓.

มานะ ขุนวิช่วย. **ประเพณี ๒ ศาสนา : สายใยแห่งความสัมพันธ์ของคนไทยพุทธ-ไทยมุสลิม ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง**. รายงานการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๕๔.

วัฒนธรรมจังหวัดสตูล. ศึกษาประเพณีการแต่งงานแบบดั้งเดิมของชาวมุสลิมในจังหวัดสตูล :กรณีศึกษา“เบิรซันดิง”(bersanding). รายงานการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๕๔.

วัฒนธรรมจังหวัดนครพนม. แบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม: กรณีศึกษา การมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการอนุรักษ์พิธีกรรมเลี้ยงผีปู่ตาชาวกะเลิง ตำบลคำเตย อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม. รายงานการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๕๕.

วัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา. แบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม :กรณีศึกษาประเพณีสู่ขวัญข้าว บ้านพรหมราช ตำบลตูม อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา. รายงานการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๕๔.

วัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์. ศึกษาแนวทางการสร้างเสริมความเข้มแข็งพิธีกรรมไหว้บูชา ครุฑมีวด ด้านสุขภาวะชุมชน : กรณีศึกษาบ้านหนองเต็งใหญ่ ตำบลหนองเต็ง อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์. รายงานการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๕๕.

วัฒนธรรมจังหวัดยโสธร. การมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม : กรณีศึกษา ประเพณีแห่มาลัยข้าวตอก อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร. รายงานการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๕๔.

วัฒนธรรมจังหวัดอุทัยธานี. การใช้สื่อพิธีกรรมทำขวัญข้าวแม่โพสพ เพื่อเสริมสร้างอัตลักษณ์ศักดิ์ศรีของชุมชน อำเภอหนองขาหย่าง จังหวัดอุทัยธานี. รายงานการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๕๕.

ศรีสุดา รัตน์. ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้ของชุมชนป่าต้นน้ำ อำเภอพะโต๊ะ จังหวัดชุมพร. รายงานการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๕๕.

สมบัติ ท้ายเรือคำ และคณะ. ทักษะคติต่อประเพณีแต่งงานของเยาวชนในชาติพันธุ์เขมร ส่วย เยอ ผู้ไทยและญ้อ. รายงานการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๕๕.

อภิรักษ์ พงศ์เมธากุล. ช่างพื้นถิ่นอยุธยา :ว่าด้วยเรื่องความเชื่อและกรรมวิธีการปรุงเรือนไทยภาคกลาง. รายงานการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๕๕.

๑.๔ อินเทอร์เน็ต

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา,

<<https://sites.google.com/site/youmedee/kar-khea-phrrsa-khxng-phra-sngkh-tamph-ra-winay-pidk>> เข้าถึงข้อมูลเมื่อ มกราคม ๒๕๕๘.

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. ประเภทของการเข้าพรรษา,

<<https://sites.google.com/site/youmedee/kar-khea-phrrsa-khxng-phra-sngkh-tamph-ra-winay-pidk>> เข้าถึงข้อมูลเมื่อ มกราคม ๒๕๕๘.

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. วันเข้าพรรษา,

<http://orathaimuangklang.blogspot.com/2011/08/blog-post_19.html/>

เข้าถึงข้อมูลเมื่อ มกราคม ๒๕๕๘.

๒. สัมภาษณ์

พระศรีวิสุทธิธัมม, รองเจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี เจ้าอาวาสวัดปากน้ำ ตำบลกุดลาด อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี. สัมภาษณ์, ๑ มิถุนายน ๒๕๕๘.

พระรัตนวิมล, เจ้าคณะอำเภอโขงใหญ่ เจ้าอาวาสวัดยางน้อย อำเภอโขงใหญ่ จังหวัดอุบลราชธานี. สัมภาษณ์, ๔ มิถุนายน ๒๕๕๘.

พระสุนทรปริยัติเมธี, เจ้าคณะอำเภอตาลสุม เจ้าอาวาสวัดหนองเป็ด จังหวัดอุบลราชธานี. สัมภาษณ์, ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๕๘.

พระครูวิสุทธิพัฒนาภรณ์, ดร., เจ้าคณะอำเภอเมืองอุบล เจ้าอาวาสวัดกลาง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี. สัมภาษณ์, ๕ มิถุนายน ๒๕๕๘.

พระครูสารสีตคุณ, ดร., เจ้าคณะอำเภอเหล่าเสือโก้ก เจ้าอาวาสวัดสารพัฒนิก จังหวัดอุบลราชธานี. สัมภาษณ์, ๕ มิถุนายน ๒๕๕๘.

พระครูศรีสุตาลังการ, เจ้าคณะอำเภอเขมราฐ เจ้าอาวาสวัดสว่างอารมณ์ จังหวัดอุบลราชธานี. สัมภาษณ์, ๕ กรกฎาคม ๒๕๕๘.

พระครูมงคลขยานุรักษ์, เจ้าคณะอำเภอศรีเมืองใหม่ เจ้าอาวาสวัดไชยมงคล จังหวัดอุบลราชธานี. สัมภาษณ์, ๒ กรกฎาคม ๒๕๕๘

พระครูสารกิจโกศล, ดร., รองเจ้าคณะอำเภอเมืองอุบลราชธานี เจ้าอาวาสวัดมหายานาราม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี. สัมภาษณ์, ๗ มิถุนายน ๒๕๕๘.

พระครูธีรธรรมสิริ, เจ้าคณะตำบลในเมืองเขต ๓ เจ้าอาวาสวัดศรีประดู่ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี. สัมภาษณ์, ๘ มิถุนายน ๒๕๕๘.

พระบัญชา เขมวีโร, ดร., ศาสตราจารย์พยาบาล ๕๐ พรรษา มหาวิทยาลัยราชภัฏ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี. สัมภาษณ์, ๑๔ มิถุนายน ๒๕๕๘.

พระครูวิบูลพุทธจริยาร, เจ้าคณะอำเภอสร้างคอม เจ้าอาวาสวัดสามัคคีบำเพ็ญผล จังหวัดอุดรธานี. สัมภาษณ์ ๑๑ มิถุนายน ๒๕๕๘.

พระครูสังฆรักษ์อำพล สุธีโร, รองเจ้าคณะอำเภอหนองหาน เจ้าอาวาสวัดศรีทรงธรรม อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี. สัมภาษณ์, ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๕๘.

พระโอภาสรัตนคุณ, รก.เจ้าคณะอำเภอเพ็ญ เจ้าอาวาสวัดหลวงเพ็ญ อำเภอเพ็ญ จังหวัดอุดรธานี. สัมภาษณ์, ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๕๘.

พระครูอินทรีธรรม, เจ้าคณะตำบลบ้านยวด วัดอัมพวันนาราม อำเภอสร้างคอม จังหวัดอุดรธานี. สัมภาษณ์, ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๘.

นายสุรพล สายพันธ์, อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี. สัมภาษณ์, ๑๐ มิถุนายน ๒๕๕๘.

นายเชษฐา บัญญอก, อดีตนายอำเภอตระการพืชผล อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี. สัมภาษณ์, ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๕๘.

ดร.สมชาย ฐานเจริญ, ศิลปินพื้นบ้านอีสานด้านภาษาและวรรณกรรม ๒๑ หมู่ ๖ ตำบลสว่าง อำเภอสว่างวีระวงศ์ จังหวัดอุบลราชธานี. สัมภาษณ์, ๑๐ มิถุนายน ๒๕๕๘.

ครูสมคิด สอนอาจ, ครูภูมิปัญญาไทย อยู่บ้านเลขที่ ๙ ถนนสรรพสิทธิ์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี. สัมภาษณ์, ๑๑ มิถุนายน ๒๕๕๘.

นายโสรัจ นามอ่อน, ครูภูมิปัญญาด้านภาษาและวรรณกรรม (โบราณ) อยู่บ้านเลขที่ ๓๔ หมู่ที่ ๕ ตำบลโนนผึ้ง อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี. สัมภาษณ์, ๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๘.

นายอุทัย วิลามาต, อดีตผู้ช่วยเกษตรจังหวัดอุบลราชธานี ๗๔ ถนนอุบล-ตระการ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี. สัมภาษณ์, ๑๔ มิถุนายน ๒๕๕๘.

นายศิริ เชียงบาล, ศึกษานิเทศก์สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรธานี เขต ๑ อำเภอเมือง จังหวัดอุตรธานี. สัมภาษณ์, ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๕๘.

นายอากาศ ชัยบุตร, นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลบ้านยวด อำเภอสร้างคอม จังหวัดอุดรธานี. สัมภาษณ์, ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๕๘.

นางสาวณัฐสิมา ทุมโหม่ง, หัวหน้าฝ่ายส่งเสริมการท่องเที่ยวเทศบาลนครอุบลราชธานี ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี. สัมภาษณ์, ๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๘.

นายขวัญตา แก้วอาษา, กำนันตำบลบ้านยวด อำเภอสร้างคอม จังหวัดอุดรธานี. สัมภาษณ์, ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๕๘.

นายบุญชม พันธุ์อ่อง, ประธานสภาเทศบาลตำบลบ้านยวด อำเภอสร้างคอม จังหวัดอุดรธานี. สัมภาษณ์, ๑๐ มิถุนายน ๒๕๕๘.

การศึกษาประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน
A Study of Buddhist lent in Esarn's society

พระมหาจิตนเรศ วุฑฒิธมโม, ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตอุบลราชธานี
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Ubon Ratchathani Campus

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เพื่อศึกษาประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน เป็นการศึกษาวิจัยแบบผสมผสาน (Mix Methodology Research) โดยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล ๒ รูปแบบคือ รูปแบบวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล คือแบบสอบถาม โดยคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างใช้สูตรของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) ใช้วิธีการสุ่มแบบชั้นภูมิแบบมีสัดส่วน ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๔๐๐ คน

รูปแบบวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มเป้าหมายคือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คือ พระสงฆ์ เจ้าหน้าท้องที่องค์กรภาครัฐและประชาชนผู้ร่วมพิธีจำนวน ๒๕ คน/รูป โดยสัมภาษณ์เกี่ยวกับประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน ๔ ด้าน คือ ด้านหลักธรรม ด้านพิธีกรรม ด้านความเชื่อและด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

ผลการวิจัย พบว่า ประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.67$) ด้านความเชื่ออยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 3.63$)

ด้านพิธีกรรม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.56$) และด้านหลักธรรม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.36$)

สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายเกี่ยวกับประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน พบว่า

๑. ด้านหลักธรรม ในประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสานที่นำมาปฏิบัติคือ หลักวิธีธรรม หมายถึง การงดเว้นจากบาป ตลอดจนอบายมุขต่างๆ มี ๓ อย่างคือ (๑) สัมปัตตวิริติ ได้แก่ การงดเว้นจากบาป ความชั่วและอบายมุขต่างๆด้วยเกิดความรู้สึกละอายและเกิดความรู้สึกเกรงกลัวบาป (๒) สมาทานวิริติ ได้แก่ การงดเว้นจากบาป ความชั่วและอบายมุขต่างๆด้วยการสมาทานศีล ๕

หรือศีล ๘ โดยเพียรระวังไม่ทำให้ศีลขาดหรือต่างพร้อย (๓) สมุจเฉทวิริติ ได้แก่การงดเว้นจากบาป ความชั่วและอบายมุขต่างๆได้อย่างเด็ดขาด ในระหว่างพรรษากาลแล้วเมื่อออกพรรษาแล้วก็มักกลับไปกระทำหรือข้องแวะอีก เช่น กรณีผู้งดเว้นจากการดื่มสุราและสิ่งเสพติดระหว่างพรรษากาล แล้วก็งดเว้นได้ตลอดไป

นอกจากนั้นยังมีหลักธรรมที่เป็นแนวทางการปฏิบัติ คือ สัมมาทิฐิ ประคับประคองจิต ๓ ประการ คือ (๑) มีสัมมาทิฐิ ในการมีน้ำใจในการให้ (๒) มีสัมมาทิฐิ ในการตั้งใจครองเรือน และ(๓) มีสัมมาทิฐิในการมีสติเป็นเพื่อนทุกกลมกลมหายใจ

๒. ด้านความเชื่อ ในประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน มีความผูกพันกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนาและมีความเชื่อว่าบุญเข้าพรรษาเป็นอีกหนึ่งฮีตหรือจารีตประเพณีตามฮีตสิบสองของอีสาน เชื่อในเรื่องของการทำบุญตักบาตร ถวายสังฆทาน ถวายผ้าอาบน้ำฝนและถวายเทียนพรรษาแก่พระสงฆ์ จะได้รับบุญกุศลมากมาย โดยในช่วงเข้าพรรษาพระสงฆ์แต่ละวัดก็จะมีเทศนาเพื่อเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตให้พุทธศาสนิกชน คือ การเทศนาเรื่องปฐมสมโพธิ การเสด็จขึ้นไปโปรดพุทธมารดาที่ชั้นดาวดึงส์ ตลอดจนบิดามารดามักจะจัดพิธีอุปสมบทให้บุตรหลานของตนโดยถือว่าการเข้าบวชเรียนและอยู่จำพรรษาในระหว่างนี้จะได้รับอานิสงส์อย่างสูง

๓. ด้านพิธีกรรม ในประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน สามารถจำแนกออกเป็น ๒ อย่าง คือ (๑) พิธีกรรมสำหรับพระสงฆ์ คือการปวารณาเข้าพรรษาของพระสงฆ์การเข้าพรรษาเป็นกิจกรรมของพระสงฆ์โดยเฉพาะ หมายถึง วันกำหนดที่พระภิกษุสงฆ์จะต้องพักประจำอยู่ที่ในฤดูฝนตลอดเวลาสามเดือน มีพุทธบัญญัติไว้เป็น ๒ ระยะคือ ระยะที่ ๑ :เริ่มตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ไปจนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๑ เรียกว่าวันเข้าปริมพรรษา ระยะที่ ๒ :เริ่มตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๙ จนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๒ เรียกว่าวันเข้าปัจฉิมพรรษา (๒) พิธีกรรมที่พุทธศาสนิกชนได้กระทำในช่วงเข้าพรรษา ถือเป็นโอกาสดีที่จะได้ทำบุญรักษาศีลและชำระจิตใจให้ผ่องใส พิธีกรรมที่สำคัญคือมีการทำบุญตักบาตร ถวายผ้าอาบน้ำฝนแด่พระสงฆ์และการถวายเทียนพรรษา ตลอดจนถึงการฟังธรรม การรักษาศีล ๒๕๓ คือความตั้งใจงดเว้นจากอบายมุขต่างๆ เป็นเวลาตลอดทั้งสามเดือน เช่น งดเสพยา งดฆ่าสัตว์ เป็นต้น

๔. ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ในประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน เป็นภูมิปัญญาซึ่งเกิดขึ้นจากการยึดถือปฏิบัติตามจารีตประเพณีของชาวอีสานที่เรียกว่า"ฮีตสิบสอง คองสิบสี่"ชาวอีสาน ส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตอยู่บนพื้นฐานความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏชัดในประเพณีเข้าพรรษาคือ ประเพณีแห่เทียนพรรษา ซึ่งจะมีขั้นตอนการสร้างต้นเทียน การตกแต่ง การหล่อเทียน การแกะสลักเทียนที่คุ้มชุมชนต่างๆได้ผลิดคิดค้นขึ้นมา เช่น การสร้างต้นเทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดนครราชสีมา โดยการแกะสลักและติดพิมพ์ลวดลายลงบนต้นเทียนก่อนที่จะนำถวายแต่ละคุ้มวัด ก็จะมีขบวนแห่อย่างยิ่งใหญ่ จนเป็นประเพณีแห่เทียนพรรษาเป็นที่รู้จักกันทั่วโลก และมีการทำสืบทอดขั้นตอนวิธีการทำเทียนพรรษากันมาจนถึงปัจจุบัน

ABSTRACT

The objective of this research is to study the Buddhist Lent Entry tradition in the northeastern Thai society. The mixed methodology is used for data collection of this research. In quantitative research, the data collection instrument used is questionnaire. The size of samplings is calculated by using the formula of Taro Yamane and proportional stratified sampling. The number of samplings is 400.

In qualitative research, the target group gained through purposive sampling is 25 key information providers including monks, public servants and the people who participated in the ceremony. The interview on the Buddhist Lent Entry tradition in the northeastern Thai society covers 4 areas including Dhamma principle, ceremonial rites, beliefs and local wisdom.

The findings on the Buddhist Lent Entry tradition in the northeastern Thai society can be chronologically arranged from the highest score to the lowest one as the followings: local wisdom scores the highest ($\bar{x}=3.67$), beliefs scores at high level ($\bar{x}=3.63$), ceremonial rites scores lower but still high ($\bar{x}=3.56$) and Dhamma principle scores the lowest but still high ($\bar{x}=3.36$)

The results of interviewing the target groups on the Buddhist Lent Entry tradition in the northeastern Thai society are:

1. Dhamma principle: the practice used in the Buddhist Lent Entry tradition is the three Virati (abstinence) by abstaining from all demerits and vicious ways of conduct including: (1) Sampatta-virati: abstaining from all demerits and vicious ways of conduct because of moral shame and moral dread. (2) Samàdàna-virati: abstaining from all demerits and vicious ways of conduct by undertaking the Five Precepts and the Eight Precepts preached by monks, carefully observing both the precepts and not being sensitive to any stimulants leading to vicious acts. (3) Samuccheda-virati: absolutely abstaining from all demerits and vicious ways of conduct as accomplished by the Enlightened One. However, Samuccheda can be applied not only during the Buddhist Lent but also other time that a person will not be back to the vicious ways of conduct such as alcohol or drug abuse.

Moreover, there is also another practical Dhamma, the Right View, as the principle of mind consideration in 3 ways including (1) the spirit of giving or generosity; (2) attentiveness in virtues for a good household life; and (3) mindfulness in all breaths.

2. Beliefs: The tradition is closely related to Buddhism and it is one of the twelve annual traditional customs in the northeast transcended from ancestors. Tradition and culture existing in thoughts, ceremonial rites and objects are basically in accordance with “Heet Sibsong Kong Sibsee”. It is believed that merit making such as offering Lenten candle, food, bathing clothes and other necessities to monks in the Buddhist Lent Entry will bring all merits. During the Buddhist lent, monks in each temple expound Dhamma to guide way of life for Buddhists such as the life of Buddha and his Dhamma preaching for his mother at Tavatimsa heaven. In addition, many parents organize ordination for their sons and nephews to enter the Order during the Buddhist Lent believing that they will attain a high result of merit.

3. Ceremonial rites: Ceremonial rites in the Buddhist Lent Entry of northeastern Thai society can be divided into two types including one specifically for monks (Sangha) and the other for Buddhists. (1) Ceremonial rites of Sangha: The ceremonial rites to undertake the Buddhist Lent specifically for monks by staying at the same temple throughout the Lent. The specific starting and ending dates are yearly specified by lunar calendar. The first phase of the Buddhist Lent starts from the first date of the waning moon of the eighth lunar month (First Lent Entry) and ends on the fifteenth of the waxing moon of the eleventh lunar month. The second phase of the Buddhist lent starts from the first date of the waning moon of the ninth lunar month (Last Lent Entry) and ends on the fifteenth of the waxing moon of the twelfth lunar month. (2) Ceremonial rites of Buddhists: The Buddhists have a good occasion to make merit, observe the precepts and purify their minds. Important ceremonial rites include offering alms, bathing clothes and Lent candles to monks, listening to Dhamma expounded by monks, observing the Eight Precepts, abstaining from vicious ways of conduct such as abstaining from killing and alcoholic drinking throughout the Lent.

4. Local wisdom: The tradition is one of the local wisdoms practiced by the northeasterners called “Heet Sibsong Kong Sibsee” (twelve monthly customs and fourteen guidelines of relationships and practices among people for their well-being). The beliefs of the northeasterners are harmoniously based on Buddhism. The obvious local wisdom in Buddhist Lent Entry is the candle festival. The candles are made through various stages including molding, carving and decorating by the creativities of

communities. Both candle festivals in Unbonratchathani and Nakhonratchasima are exquisitely decorated with patterns by carving and wax printing. Before the candles are offered to temples, they are demonstrated in grand processions. The amazing candle making methods have been transcended through generations and make the candle festival well-known all over the world.

ความนำ

ประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทย เป็นประเพณีที่สำคัญชาวพุทธ ซึ่งมีการยึดถือปฏิบัติสืบมาแต่สมัยโบราณกาลมาแล้ว โดยมีความเชื่อตามหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตรัสบัญญัติไว้ในพระสูตรตันตะปิฎก อรรถาธิบายว่า เมื่อถึงกาลวัสสาให้พระภิกษุพวารณาอยู่จำพรรษา ๓ เดือน ในที่อันสมควร เพื่อศึกษาพระธรรมคำสอนและปฏิบัติศาสนกิจของพระศาสนาให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ก่อน จะจาริกไปเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธศาสนาต่อไป ซึ่งคำว่าพรรษา เป็นคำมาจาก สันสกฤต แปลว่า ปี ฤดูฝน และคำว่า “เข้าพรรษา” ก็แปลความจากคำบาลีว่า วสอุปนายิกา” ซึ่งแปลว่า “การเข้าไปอยู่ประจำที่ในฤดูฝน” หมายถึง การที่พระภิกษุในพระพุทธศาสนาอยู่ประจำที่ตลอดระยะเวลา ๓ เดือน ในฤดูฝน โดยไปค้างคืนที่อื่นไม่ได้นั้น นับตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ (ถ้าเป็นปีอธิกมาสเป็นเดือน ๘ หลัง) ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ เรียกว่า “เข้าปัจฉิมพรรษา” คือ พรรษาหลังได้ ซึ่งเป็นระยะเวลา ตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๙ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ แต่พุทธศาสนิกชนโดยทั่วไปก็นิยมการเข้าปฐิมพรรษาเท่านั้น

ประเพณีเข้าพรรษาของประเทศไทยตามประวัติศาสตร์พุทธศาสนิกชนชาวไทย ได้เริ่มบำเพ็ญกุศลเนื่องในเทศกาลเข้าพรรษานี้ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีดังข้อความในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ว่า “พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองสุโขทัยนี้ ทั้งชาวแม่ชาวเจ้าทั้งท่วยปั่วท่วยนางลูกเจ้าลูกขุนทั้งสิ้นทั้งหลายทั้งหญิงทั้งชาย ผูกท่วยมีศรัทธาในพุทธศาสนา มักทรงศีล เมื่อพรรษาทุกคน” นอกจากการรักษาศีลแล้ว พุทธศาสนิกชนไทยในสมัยสุโขทัยนั้น ยังได้บำเพ็ญกุศลอื่นๆ เมื่อถึงเดือน ๘ ก็มีพระราชพิธีอาชาตมาส พระภิกษุสงฆ์ทุกรูปจะได้เข้าจำพรรษาในพระอารามต่างๆ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีรับสั่งให้จัดแจงเสนาสนะถวาย พร้อมทั้งบริวารอันควรแก่สมณะบริโภค เช่น เติง ตั้ง เสื่อสาด เทียนจำนำพรรษา เพื่อบูชาพระรัตนตรัย ในพระอารามหลวงทั่วราชอาณาจักร

สำหรับพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยในภาคอีสาน ก็มีการยึดถือปฏิบัติตามบทบัญญัติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างเคร่งครัดเหมือนกัน จนเกิดศรัทธายึดมั่นเป็นประเพณีที่มีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวอีสานแต่ท้องถิ่นที่เป็นอย่างนั้น ดังมีกล่าวอ้างในวรรณกรรมท้องถิ่นว่าด้วยฮีตสิบสองครองสิบสี่ (ฮีต:จารีต) ซึ่งชาวอีสานมีความเชื่อในกิจกรรมวันเข้าพรรษา จนกระทั่งมีวิวัฒนาการคิดค้นพิธีกรรมขึ้นหลากหลายรูปแบบ เพื่อสนองเจตนาศรัทธาสาธุชนทั้งหลายจากปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งอาศัยภูมิธรรมภูมิปัญญาของพระสงฆ์ร่วมบูรณาการเพื่อพัฒนาพิธีกรรมในวันเข้าพรรษาโดยอาศัยหลักธรรมในพระพุทธศาสนา คือ การเข้าวัดปฏิบัติธรรม การรักษาศีล การกำหนดจิตให้เกิดสมาธิ และการเจริญภาวนา การทำบุญเข้าพรรษา ถวายเทียน ถวายผ้าอาบน้าฝน เป็นต้น ตามหลักความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาแต่พระภิกษุสงฆ์ผู้จำพรรษา ซึ่งชาวอีสานมีจิตศรัทธาเชื่อว่า ถ้าถวายเทียนเพื่อเป็นพุทธบูชา จะได้ปัญญา ดังพระอาทิตย์ทำลายความมืดมนใด และจะได้อันสงครมมากมายนพกาล ด้วย

การถวายเครื่องอาภรณ์บูชาและปฏิบัติบูชา เป็นต้น บนพื้นฐานความเชื่อนี้จึงเกิดมีการจัดขบวนแห่เทียนพรรษา เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาด้วยภูมิปัญญาของท้องถิ่นนั้นๆในการจัดกิจกรรมแห่เทียนเข้าพรรษา และการถวายผ้าอาบน้ำฝนแด่พระสงฆ์อย่างหลากหลายรูปแบบพิธี เช่น ในจังหวัดอุบลราชธานี มีวิวัฒนาการคิดค้น สร้างสรรค์ โดยภูมิปัญญาศิลปินท้องถิ่น เป็นจังหวัดแรกในประเทศไทยที่มีการจัดกิจกรรมที่ยิ่งใหญ่ที่สุด จนชาวโลกยอมรับในภูมิปัญญา องค์แห่งความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวอีสาน ซึ่งศิลปินภูมิปัญญาเหล่านั้นได้แรงบันดาลใจและความเชื่อศรัทธาในประเพณีเข้าพรรษา ตลอดจนการสืบทอดภูมิปัญญาอีสานให้เกิดผลต่อเนื่องกันต่อสังคมไทยในภาคอีสาน และยังยืนยันมั่นคงในศาสนธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ยิ่งๆ ขึ้นสืบต่อไป

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาหลักธรรมคำสอนที่อยู่ในประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน
๒. เพื่อศึกษากิจกรรมที่ปรากฏในประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน
๓. เพื่อศึกษาความเชื่อในประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน

ขอบเขตของการวิจัย

๑. ขอบเขตด้านเนื้อหา

เป็นการศึกษาถึงประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน ประกอบด้วย ๔ ด้าน คือ ด้านหลักธรรม ด้านพิธีกรรม ด้านความเชื่อ และด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

๒. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/กลุ่มเป้าหมาย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดอุดรธานี อุบลราชธานีและนครราชสีมา จำนวนทั้งสิ้น ๖,๐๓๕,๔๘๖ คน^๑ โดยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างได้จากการคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของทาโร่ (Taro Yamane) ใช้วิธีการสุ่มแบบชั้นภูมิแบบมีสัดส่วน ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๔๐๐ คน

ส่วนกลุ่มเป้าหมายคือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) ในการสัมภาษณ์ โดยทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำแนกผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ พระสงฆ์ จำนวน ๑๐ รูป เจ้าหน้าที่องค์กรภาครัฐ จำนวน ๕ คน และประชาชนผู้ร่วมพิธี จำนวน ๑๐ คน รวมจำนวนผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น ๒๕ คน/รูป

รูปแบบการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง ประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน เป็นการศึกษาวิจัยแบบผสมผสาน (Mix Methodology Research) โดยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล ๒ รูปแบบคือ

๑. รูปแบบวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้นเพื่อให้ได้ข้อสรุปในประเด็นที่ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ๕ ระดับ

^๑ สำนักทะเบียนกลาง, ในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๔๙ ง วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๕๘. หน้า ๑๒-๑๔.

๒. รูปแบบวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นแบบแนวสัมภาษณ์ คำถามปลายเปิด (Open-ended questions) ที่ไม่ชี้นำผู้วิจัยจะใช้ทั้งเทปบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูปและสมุดโน้ตประกอบการเก็บข้อมูล โดยมีประเด็นคำถาม เกี่ยวกับการประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน ใน ๔ ด้าน คือ ด้านหลักธรรม ด้านพิธีกรรม ด้านความเชื่อและด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑. ประเพณี หมายถึง การทำบุญ การรักษาศีล และงดเว้นจากอบายมุขในช่วงเข้าพรรษาของแต่ละสังคมที่นิยมยึดถือประเพณีปฏิบัติสืบทอดกันมาจนเป็นแบบแผนที่ฝังาม

๒. การเข้าพรรษา หมายถึง การอธิษฐานอยู่ประจำที่ของพระภิกษุในตลอดระยะเวลา ๓ เดือน ในฤดูฝนโดยไปค้างคืนที่อื่นเว้นแต่มีกิจจำเป็น

๓. หลักธรรม หมายถึง หลักวัตรธรรม คือ การงดเว้น ๓ ประการ ได้แก่ (๑) สัมปัตตวิริต คือ งดเว้นได้เฉพาะหน้า (๒) สมาทานวิริต คือการงดเว้นได้ด้วยการสมาทาน และ(๓) สมุจเฉทวิริต คือ งดเว้นได้เด็ดขาด ไม่ทำตลอดไป

๔. ภาคอีสาน หมายถึง พื้นที่ที่ประชาชนอาศัยอยู่ในจังหวัดอุดรธานี จังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัดนครราชสีมา

๕. ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ความสามารถทางวิชาการของผู้คนในชุมชนและท้องถิ่นที่เกิดจากการสะสมประสบการณ์ผลิตทางปัญญาซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งจนกลายเป็นวิถีชีวิตของคนในชุมชนที่จะต้องปฏิบัติร่วมกัน เช่น การทำต้นเทียนและประเพณีแห่เทียนพรรษา

ผลการศึกษา

๑. ด้านข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ผลการวิเคราะห์พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนมากเป็นเพศชาย มีจำนวน ๓๑๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๙.๘ มีอายุไม่เกิน ๒๕ ปี จำนวน ๑๘๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๐ รองลงมาคืออายุ ๒๖-๔๐ ปี จำนวน ๑๑๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗ มีสถานภาพเป็นฆราวาส จำนวน ๒๕๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๓.๕ ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน ๑๔๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๕ มีอาชีพส่วนใหญ่เป็นข้าราชการ/พนักงานของรัฐ จำนวน ๑๔๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๕

๒. ผลการศึกษาวเคราะห์ประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน พบว่าค่าเฉลี่ยโดยภาพรวมของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสานโดยรวม ๔ ด้าน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๕๕$) เรียงเป็นรายด้านลำดับจากมากไปหาน้อย คือด้านที่ ๔ ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\bar{X} = ๓.๖๗$) ด้านที่ ๒ ด้านความเชื่อ ($\bar{X} = ๓.๖๓$) ด้านพิธีกรรม ($\bar{X} = ๓.๕๖$) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือด้านที่ ๑ ด้านหลักธรรม ($\bar{X} = ๓.๓๖$)

๓. ผลจากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน ใน ๔ ด้าน คือ ด้านหลักธรรม ด้านพิธีกรรม ด้านความเชื่อและด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นในภาคอีสาน ดังนี้

๑) ด้านหลักธรรม

หลักธรรมที่ควรนำมาปฏิบัติในช่วงเข้าพรรษาของพุทธศาสนิกชน คือ หลักวัตรธรรม หมายถึง การงดเว้นจากบาปต่างๆ จำแนกเป็น ๓ ประการ คือ (๑) สัมปัตตวัตริตี ได้แก่ การงดเว้นจากบาป ความชั่วและอบายมุขต่างๆ (๒) สมาทานวัตริตี ได้แก่ การงดเว้นจากบาป ความชั่วและอบายมุขต่างๆด้วยการสมาทานศีล ๕ หรือศีล ๘ (๓) สมุจเฉทวัตริตี ได้แก่การงดเว้นจากบาป ความชั่วและอบายมุขต่างๆได้อย่างเด็ดขาด

ยังมีหลักธรรมที่เป็นแนวทางการปฏิบัติ คือ สัมมาทิฐิ การประคับประคองจิต ๓ ประการ (๑) มีสัมมาทิฐิในการ มีน้ำใจในการให้ (๒) มีสัมมาทิฐิในการ ตั้งใจครองเรือน (๓) มีสัมมาทิฐิในการมีสติเป็นเพื่อนทุกกลมกลมหายใจ นอกจากนั้นยังมีหลักธรรมที่พุทธศาสนิกชนควรนำมาเป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้ในชีวิตเพื่อให้การครองเรือนสมบูรณ์ที่สุด คือ หลักขรवासธรรม ๔ อย่าง (๑) ต้องมีสัจจะต่อตนเองในทางที่ถูกต้อง (๒) ต้องมีทมะ รู้จักข่มจิตใจเมื่อเจอปัญหา ต้องข่มใจไว้ให้ได้มากที่สุด (๓) ต้องมีขันติ รู้จักอดทนต่อความทุกข์ที่มากระทบทั้งทางกายและใจ (๔) ต้องมีจาคะบางครั้งต้องสละความไม่ได้ออกไปจากจิตใจของเราอะไรที่ไม่ดีอย่าเก็บไว้

๒) ด้านความเชื่อ

ประเพณีการเข้าพรรษาของชาวอีสานมีความผูกพันกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนา และมีความเชื่อว่าบุญเข้าพรรษาเป็นอีกหนึ่งฮีตหรือจารีตประเพณีตามฮีตสิบสองของอีสาน บุญเข้าพรรษาของภาคอีสานเป็นประเพณีทางพุทธศาสนาคล้ายคลึงกับทางภาคกลางคือ จะมีการทำบุญตักบาตร ถวายผ้าอาบน้ำฝน สงบ จีวรและเทียนพรรษา หากแต่ในภาคอีสานจะจัดขบวนแห่เทียนอย่างยิ่งใหญ่ และมักมีการประกวดความสวยงามของเทียนจากแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งตกแต่งสลักเสลาเทียนเป็นลวดลาย เรื่องราวทางพุทธศาสนาอย่างสวยงาม โดยในช่วงเข้าพรรษาพระสงฆ์แต่ละวัดก็จะมีการแสดงพระธรรมเทศนาให้ญาติโยมได้นำไปเป็นแนวทางในการดำรงชีวิต คือ การเทศนาเรื่องปฐมสมโพธิ์ และเรื่องการเสด็จขึ้นไปโปรดพุทธมารดาที่ชั้นดาวดึงส์

๓) ด้านพิธีกรรม

พิธีกรรมในประเพณีเข้าพรรษาแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ (๑) พิธีกรรมสำหรับพระสงฆ์ คือการปวารณาเข้าพรรษาของพระสงฆ์ การเข้าพรรษานั้นเป็นกิจกรรมของพระสงฆ์ โดยเฉพาะเดิมทีนั้นพระพุทธรูปองค์ยังมีได้บัญญัติพระวินัยเรื่องการเข้าพรรษาของพระสงฆ์ แต่ต่อมาพระภิกษุสงฆ์ที่ออกไปเผยแผ่พระศาสนาในฤดูฝนนั้นได้เหยียบย่ำพืชที่ชาวบ้านปลูกเอาไว้ ทำให้ได้รับความเสียหาย ต่อมาประชาชนได้ไปกราบทูลต่อพระพุทธเจ้า ดังนั้นเพื่อมิให้ประชาชนเดือดร้อนพระพุทธรูปจึงทรงบัญญัติให้พระภิกษุสงฆ์อยู่ประจำพรรษาในฤดูฝนตลอดระยะเวลา ๓ เดือน (๒) พิธีกรรมที่พุทธศาสนิกชนได้กระทำในช่วงเข้าพรรษา แม้การเข้าพรรษาจะเป็นเรื่องของภิกษุ แต่พุทธศาสนิกชนก็ถือเป็นโอกาสดีที่จะได้ทำบุญรักษาศีลและชำระจิตใจให้ผ่องใส ก่อนวันเข้าพรรษาชาวบ้านก็จะไปช่วยพระทำความสะอาดเสนาสนะ ซ่อมแซมกุฏิวิหารและอื่นๆพอถึงวันเข้าพรรษาก็จะไปร่วมทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ ฟังธรรมและรักษาอุโบสถศีลกันที่วัด บางคนอาจตั้งใจงดเว้น อบายมุขต่างๆเป็นกรณีพิเศษ เช่น งดเสพสุรา งดฆ่าสัตว์ เป็นต้น

๔) ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสานในประเพณีเข้าพรรษา เป็นประเพณีที่เกิดขึ้นจากการยึดถือปฏิบัติตามจารีตประเพณีของชาวอีสาน ที่เรียกว่า "ฮีตสิบสอง คองสิบสี่" มีวิถีชีวิตอยู่บนพื้นฐานความเชื่อทางพุทธศาสนา ประเพณีวัฒนธรรมที่ปรากฏทั้งในส่วนที่เป็นความคิดภูมิปัญญาท้องถิ่นในประเพณีเข้าพรรษา คือการสร้างต้นเทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดนครราชสีมาที่มีการตกแต่งต้นเทียนให้มีความงามวิจิตร โดยมีการเอาศิลปะด้านลวดลายลงบนต้นเทียน โดยการแกะสลักและติดพิมพ์ ก่อนที่จะนำถวายแต่ละคุ้มวัด ก็จะมีขบวนแห่อายิ่งใหญ่ จนเป็นประเพณีแห่เทียนพรรษาเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป และเป็นธรรมเนียมที่ทำสืบทอดกันมาและยึดถือปฏิบัติจนถึงปัจจุบัน

วิจารณ์

การศึกษาประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน ดังนี้

๑. ด้านหลักธรรม

หลักธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันในประเพณีเข้าพรรษา คือ วิริยธรรม สัมปัตตวิริติ) คืออดเว้นจากบาปและอบายมุขต่างๆ มีการงดเว้นจากการดื่มของมึนเมา ในช่วงเข้าพรรษา มีการฝึกบังคับตนเองไม่ทำความชั่วทั้งปวง ไม่ทำความชั่วทางกายวาจา ใจในช่วงเข้าพรรษา มีความรู้ในหลักธรรม (สมุจเฉตวิริติ) คือการงดเว้นจากบาป ความชั่วและอบายมุขต่างๆด้วยไม่กลับไปกระทำหรือข้องแวะอีก มีความรู้ความเข้าใจในพิธีการเข้าพรรษาของพระสงฆ์ในทางพระพุทธศาสนา

นอกจากหลักวิริยธรรมแล้ว ยังมีหลักธรรมที่ควรเป็นแนวทางการปฏิบัติ คือ สัมมาทิฐิ เป็นตัวหลักยึดในการพิจารณาเสมอเรียกว่าทำอะไรก็ตามชาวพุทธต้องมีสัมมาทิฐิคู่กับใจอยู่เสมอ ชีวิตจึงจะเป็นไปในทางที่มีความสุขและพัฒนาเจริญยิ่งขึ้นไป โดยต้องมีสัมมาทิฐิประดับประดาจิตใจ ๓ ประการ (๑) มีสัมมาทิฐิในการมีน้ำใจในการให้ (๒) มีสัมมาทิฐิในการ ตั้งใจครองเรือน (๓) มีสัมมาทิฐิในการ มีสติเป็นเพื่อนทุกกลมกลมหายใจ

นอกจากนั้นยังมีหลักธรรมที่พุทธศาสนิกชนควรนำมาเป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้ในชีวิตเพื่อให้การครองเรือนสมบูรณ์ที่สุด คือ หลักฆราวาสธรรม ๔ อย่าง คือ (๑) ต้องมีสัจจะ ต่อตนเอง ในทางที่ถูกต้อง จะทำอะไรต้องทำสิ่งนั้นให้สำเร็จสมประสงค์ ตามความรู้ความสามารถของเราเท่าที่จะทำได้ ให้ดีที่สุด (๒) ต้องมีทมะ รู้จักข่มจิตใจเมื่อเจอปัญหา ต้องข่มใจไว้ให้ได้มากที่สุด (๓) ต้องมีขันติ รู้จักอดทนต่อความทุกข์ที่มากระทบทั้งทางกายและใจ (๔) ต้องมีจาคะ บางครั้งต้องสละความไม่ได้ออกไปจากจิตใจของเรา อะไรที่ไม่ดี อย่าเก็บไว้

๒. ด้านความเชื่อ

ประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน ในด้านความเชื่อ คือการได้ทำบุญตักบาตรแก่พระสงฆ์จะได้บุญกุศล การได้ทำบุญตักบาตรในช่วงเทศกาลเข้าพรรษาก็ว่าได้ร่วมกันทำบุญตักบาตรพระพุทธเจ้าด้วย การตักบาตรทำบุญแก่พระสงฆ์ที่อยู่จำพรรษาถือว่าจะได้รับอานิสงค์ผลบุญมากกว่าการทำบุญในเทศกาลอื่น ในช่วงเข้าพรรษาพุทธศาสนิกชนได้มีโอกาสได้รักษาศีลเพื่อเป็นบรรทัดฐานในการดำเนินชีวิต การเข้าพรรษาเป็นประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติเป็นสัณฐานแล้วจะก่อให้เกิด

ความสุขความเจริญ ประเพณีเข้าพรรษาทำให้คนได้มีโอกาสเข้ามาใกล้ชิดกับพระศาสนาในช่วงเทศกาลเข้าพรรษามีการทำบุญให้ทาน มีความเชื่อในเรื่องอานิสงค์ในการทำบุญประเพณีเข้าพรรษามีความเชื่อในเรื่องอานิสงค์ในการทำบุญประเพณีเข้าพรรษาและเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยธำรงค์พระพุทธศาสนาด้วย และบิดามารดามักจะจัดพิธีอุปสมบทให้บุตรหลานของตนโดยถือกันว่าการเข้าบวชเรียนและอยู่จำพรรษาในระหว่างนี้จะได้รับอานิสงค์อย่างสูง

ประเพณีการเข้าพรรษาของชาวอีสานมีความผูกพันกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนาและมีความเชื่อว่าบุญเข้าพรรษาเป็นอีกหนึ่งฮีตหรือจารีตประเพณีตามฮีตสิบสองของอีสาน บุญเข้าพรรษาของภาคอีสานเป็นประเพณีทางพุทธศาสนาคล้ายคลึงกับทางภาคกลางคือ จะมีการทำบุญตักบาตรถวายผ้าอาบน้ำฝน สงบ จีวรและเทียนพรรษา หากแต่ในภาคอีสานจะจัดขบวนแห่เทียนอย่างยิ่งใหญ่และมักมีการประกวดความสวยงามของเทียนจากแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งตกแต่งสลักเสลาเทียนเป็นลวดลายเรื่องราวทางพุทธศาสนาอย่างสวยงาม อีกทั้งการหล่อเทียนพรรษาเพื่อถวายแก่พระสงฆ์ในช่วงพรรษาเชื่อกันว่าเป็นการให้ทานด้วยแสงสว่างจะมีอานิสงค์เพิ่มพูนปัญญาหุดาสว่างไสว ตามชนบท การหล่อเทียนเข้าพรรษากันอย่างเอิกเกริกสนุกสนานมาก บางแห่งก็มีการประกวดการตกแต่งมีการแห่แหนรอบเมืองด้วยริ้วขบวนที่สวยงามและถือว่าเป็นงานประจำปีทีเดียวในวันนั้นจะมีการร่วมกันทำบุญตักบาตรถวายแด่พระภิกษุสงฆ์เป็นการร่วมกุศลกันในหมู่บ้านนั้น

๓. ด้านพิธีกรรม

ประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน ในด้านพิธีกรรม คือ พิธีกรรมทำบุญเป็นเครื่องมือที่ทำให้เกิดความสมัครสมานสามัคคีระหว่างคนในชุมชน ศาสนพิธีเป็นเครื่องหมายที่แสดงออกซึ่งความเป็นชาติที่มีวัฒนธรรมประเพณีและขนบธรรมเนียมอันดีงาม ในวันเข้าพรรษาจะมีการรณรงค์ให้มีการ ลด ละเลิก อบายมุขต่างๆ พิธีกรรมการเข้าพรรษาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางใจแก่พุทธศาสนิกชนให้หมั่นทำความดี ละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้สุขสงบ พิธีกรรมการทำบุญในวันเข้าพรรษาเป็นธรรมเนียมที่คนไทยยึดถือปฏิบัติ การทำบุญของประชาชนอย่างมีระเบียบแบบแผนเป็นพิธีกรรมที่ชาวพุทธได้ยึดถือปฏิบัติ คือ

๑) พิธีกรรมสำหรับพระสงฆ์ คือการปวารณาเข้าพรรษาของพระสงฆ์ การเข้าพรรษานั้นเป็นกิจกรรมของพระสงฆ์โดยเฉพาะเดิมทีนั้นพระพุทธองค์ยังมิได้บัญญัติพระวินัยเรื่องการเข้าพรรษาของพระสงฆ์ แต่ต่อมาพระภิกษุสงฆ์ที่ออกไปเผยแผ่พระศาสนาในฤดูฝนนั้นได้เหยียบย่ำพืชที่ชาวบ้านปลูกเอาไว้ ทำให้ได้รับความเสียหาย ต่อมาประชาชนได้ไปกราบทูลต่อพระพุทธเจ้า ดังนั้นเพื่อมิให้ประชาชนเดือดร้อนพระพุทธองค์จึงทรงบัญญัติให้พระภิกษุสงฆ์อยู่ประจำพรรษาในฤดูฝนตลอดระยะเวลา ๓ เดือน เข้าพรรษา หมายถึง วันกำหนดที่พระภิกษุสงฆ์จะต้องพักประจำอยู่กับที่ในฤดูฝนตลอดเวลาสามเดือน การเข้าพรรษาในปีหนึ่งๆมีพุทธบัญญัติไว้เป็นสองระยะคือ

ระยะที่ ๑ :เริ่มตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ไปจนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๑ เรียกว่าวันเข้า ปุริมพรรษา

ระยะที่ ๒ :เริ่มตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๙ จนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๒ เรียกว่าวันเข้าปัจฉิมพรรษา

๒) พิธีกรรมที่พุทธศาสนิกชนได้กระทำในช่วงเข้าพรรษา แม้การเข้าพรรษาจะเป็นเรื่องของภิกษุ แต่พุทธศาสนิกชนก็ถือเป็นโอกาสดีที่จะได้ทำบุญรักษาศีลและชำระจิตใจให้ผ่องใส ก่อนวัน

เข้าพรรษาชาวบ้านก็จะไปช่วยพระทำความสะอาดเสนาสนะ ซ่อมแซมกุฏิวิหารและอื่นๆพอถึงวันเข้าพรรษาก็จะไปร่วมทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ ฟังธรรมและรักษาอุโบสถศีลกันที่วัด บางคนอาจตั้งใจงดเว้น อบายมุขต่างๆ เป็นกรณีพิเศษ เช่น งดเสพสุรา งดฆ่าสัตว์ เป็นต้น

การประกอบพิธีทำบุญในวันเข้าพรรษาที่สำคัญคือ มีการทำบุญถวายผ้าอาบน้ำฝนแด่พระสงฆ์ ถวายเทียนพรรษาหรือหลอดไฟฟ้าให้แก่วัดต่างๆโดยเฉพาะวันแรม ๑ ค่ำเดือน ๘ ซึ่งเป็นวันเข้าพรรษา มีการทำบุญตักบาตร นอกจากนั้นสำหรับผู้ที่มีใจศรัทธาในพระพุทธศาสนาмаากๆนั้นอาจจะถือศีล และประพฤติในธรรม ละเว้นอบายมุขเป็นเวลาตลอดทั้ง ๓ เดือน

ดังนั้น การกระทำหรือพิธีกรรมที่เกิดขึ้นทั้งหมดตลอดสิบสองเดือนนั้นล้วนแต่เป็นสิ่งที่ยึดถือและปฏิบัติ เพื่อสร้างขวัญกำลังใจให้กับตนเอง พวกพ้องในการประกอบอาชีพ การดำรงชีวิตอยู่ แม้ว่าพิธีกรรมบางอย่างจะเริ่มสูญหายหรือไม่สามารถปฏิบัติได้อย่างครบถ้วนเหมือนอย่างเช่นในอดีตก็ตาม แต่ยังคงมีเห็นอยู่ทั่วไปในภาคอีสาน ส่วนประเพณีแห่เทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานีเองก็เป็นธรรมเนียมที่ยึดถือปฏิบัติเรื่อยมาจนปัจจุบัน แม้ว่าจะมีบางอย่างที่ต้องปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสังคมปัจจุบันก็ตาม และหากเราจะกล่าวว่า ฮีตสิบสองคองสิบสี่นั้น เป็นโครงสร้างทางความคิด ความเชื่อตลอดจนแนวทางในการประพฤติปฏิบัติของชนชาวอีสานก็คงจะไม่ใช่เป็นการกล่าวเกินจริง

๔. ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

ในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของประเพณีเข้าพรรษา คือ การถวายเทียนพรรษาแก่พระสงฆ์ ผู้อยู่จำพรรษา การสืบทอดความรู้ภูมิปัญญาด้านการสร้างต้นเทียนพรรษา โดยการเกาะสลักเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติในต้นเทียนพรรษา การจัดงานประเพณีการเข้าพรรษาและการแห่เทียนพรรษาแต่ละปีเป็นการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่น และมีการส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้เรื่องจัดกิจกรรมประเพณีการเข้าพรรษาเป็นระบบ ก่อนที่จะมีการถวายเทียนพรรษา มักจะมีขบวนแห่แห่กันไปอย่างเอิกเกริกสนุกสนาน วัดและชุมชนมีบทบาทในการสืบทอดประเพณีเข้าพรรษาให้เกิดการเรียนรู้ภูมิปัญญาอย่างเป็นระบบการให้ความรู้เรื่องราวทางพระพุทธ ศาสนาผ่านทางด้านศิลปะ เช่น การทำต้นเทียนพรรษา ประเพณีแห่เทียนพรรษา ถือว่าเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณีเข้าพรรษาถือว่าเป็นการสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่นที่อนุชนรุ่นหลังควรให้ความสำคัญ แต่ละชุมชนจะมีการตกแต่งเทียนให้สวยงามและมีการแห่เทียนเพื่อไปถวายแก่พระสงฆ์ แต่ละชุมชนจะมีการตกแต่งต้นเทียนพรรษาที่ไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับความพร้อมของแต่ละชุมชน ซึ่งประเพณีซึ่งเกิดขึ้นจากการยึดถือปฏิบัติตามจารีตประเพณีของชาวอีสาน ที่เรียกว่า "ฮีตสิบสอง คองสิบสี่"ชาวอุบลส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตอยู่บนพื้นฐานความเชื่อพุทธศาสนา ประเพณีวัฒนธรรมที่ปรากฏทั้งในส่วนที่เป็นความคิด พิธีกรรมและวัตถุ ส่วนใหญ่ยังเป็นไปตามฮีตและคองดั้งเดิม ซึ่งมีฮีตสิบสองคองสิบสี่เป็นหลัก

อนึ่งชาวอีสานเป็นกลุ่มของบุคคลที่มีความผูกพันกับธรรมชาติและประกอบอาชีพเกษตรกรรม ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในฮีตสิบสองคองสิบสี่ไม่อาจประเมินได้ว่ามีความลึกซึ้งมากหรือน้อยกว่าภูมิปัญญาในวัฒนธรรมอื่นๆทว่าอาจตั้งข้อสังเกตได้ว่า ฮีตสิบสองคองสิบสี่เป็นโครงสร้างทางความคิด ความเชื่อและเป็นทั้งพลังในการหล่อหลอมและสร้างความผูกพันให้กับคนอีสานมีสำนึกแน่นแฟ้นอยู่กับสังคม เครือญาติผู้จำเริญรอยตามวิถีชีวิตของชาวนา ที่มีฤดูกาลทางธรรมชาติ เป็นตัวกำหนดการประกอบพิธีกรรม ฮีตสิบสองคองสิบสี่ จึงเป็นประเพณีธรรมนุญชีวิตที่มีพลังอำนาจให้คนผู้อยู่ในวัฒนธรรมนั้นจัดการกิจของตน ครอบครัวและชุมชนได้ลงตัว แม้จะถูกแทรกแซงและถูกครอบงำโดย

กระแสทุนนิยมและอำนาจนิยมของชาติรัฐและการศึกษาสมัยใหม่ในปัจจุบัน การเพิ่มงานบุญหรือวันสำคัญของทางราชการ ก็อาจทำให้วิถีชีวิตของคนอีสานที่ผูกพันอยู่กับฮีตคองที่จัดไว้อย่างลงตัว ยังคงสามารถดำเนินต่อไป ตามนัยของการผลผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนไป

วิถีชีวิตของคน"พฤติกรรมที่กระทำสืบทอดกันมาจนเป็นประเพณีในประเทศไทย ลักษณะของพฤติกรรมทางประเพณีจะมีแตกต่างกันไปบ้างตามความยึดมั่นในศาสนาของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ภาษา เชื้อชาติและลักษณะของสังคม และในการปฏิบัติตามจารีตดังกล่าวนั้นมีการกระทำสืบทอดกันเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน แม้ว่าจะมีกระแสของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมมาอย่างมากมายเพียงใดก็ตาม

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะทั่วไป

จากผลการศึกษาทำให้ทราบว่า ประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน เป็นการเปิดโอกาสให้พุทธศาสนิกชนได้ชำระความผิดของตนเองได้ คือหลักปวารณา ปกติคนเราคบกันนานๆก็จะเผยสันดานที่แท้ออกมาอาจจะไม่ดีนัก แต่ตนเองไม่รู้ตัวและมองไม่เห็น แต่ผู้อยู่ข้างๆมองเห็นแต่ไม่กล้าเตือน ดังนั้นตนเองต้องปวารณาตัวให้ผู้อื่นชี้แนะได้ความสัมพันธ์ก็จะดีขึ้นและยั่งยืน จึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๑) ในการเข้าพรรษาพุทธศาสนิกชนควรปวารณาตัวให้บุคคลอื่นได้ชี้แนะได้

๒) ในการเข้าพรรษา ถือเป็นโอกาสดีที่พุทธศาสนิกชนได้ทำบุญรักษาศีลและละเว้นจากอบายมุขต่างๆ

๓) ในช่วงเข้าพรรษาเป็นโอกาสดีที่บิดามารดาจะได้จัดพิธีอุปสมบทให้บุตรหลานของตนโดยถือกันว่าการเข้าบวชเรียนและอยู่จำพรรษาในระหว่างนี้จะได้รับอานิสงส์อย่างสูง

๔) ในสถานที่ราชการ สถานศึกษาและที่วัด ควรจัดให้มีการแสดงนิทรรศการ การบรรยายธรรมเกี่ยวกับวันเข้าพรรษา เพื่อให้ความรู้แก่ประชาชนและผู้สนใจทั่วไป

๒. ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประเพณีออกพรรษาในสังคมไทย

๒) ควรมีศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความเชื่อของประเพณีกับวิถีชีวิตของคนในสังคม

๓) ควรมีการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับหลักธรรมที่เกี่ยวข้องประเพณีวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น

๔) ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่อง การทำบุญตามฮีตสิบสอง คองสิบสี่ ของสังคมชาวอีสาน

๕) ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่อง ประเพณีแห่เทียนพรรษาในบริบทของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

๖) ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อเปรียบเทียบประเพณีแห่เทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดนครราชสีมาที่มีการจัดประเพณีแห่เทียนพรรษาเหมือนกัน

เอกสารอ้างอิง

๑. ภาษาไทย :

๑.๑ ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

๑.๒ ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ

คณาจารย์สำนักพิมพ์เลียงเชียง. นักรรรมขันโท. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๔๗.

เดิม วิภาคย์พจนกิจ. ประวัติศาสตร์อีสาน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒.

ประดับ ก้อนแก้ว. เทียนเข้าพรรษาจังหวัดอุบลราชธานี ประวัติการจัดทำและการประกวด.

อุบลราชธานี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ๒๕๕๐.

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. พระราชพิธีสิบสองเดือน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, ๒๕๑๖.

พิริยะ ไกรฤกษ์. จารึกพ่อขุนรามคำแหง : การวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์ศิลปะ. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๒.

สมจิต พรหมเทพ. การใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านของประชาชนชนบท. เชียงใหม่ : สถาบันราชภัฏ เชียงใหม่, ๒๕๔๓.

สมชาย ใจดี และยรรยง ศรีวรารณ. ประเพณีและวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๓๘.

สมปราชญ์ อัมมะพันธ์. ประเพณีและพิธีกรรมในวรรณคดีไทย. กรุงเทพมหานคร:โอเอสพริ้นติ้งเฮาส์, ๒๕๓๖.

สุพรรณ ฦ บางช้าง. ขนบธรรมเนียมประเพณีความเชื่อ และแนวปฏิบัติในสมัยสุโขทัยถึงสมัยอยุธยาตอนกลาง. กรุงเทพมหานคร : ฝ่ายวิจัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

สุรินทร์ คล้ายจินดา. แห่เทียนเข้าพรรษาอุบลราชธานี. อนุสาร อ.ส.ท. ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๒๑.

เสถียร โกเศศ (นามแฝง). ประเพณีไทยเกี่ยวกับเทศกาล (บางเรื่อง). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๐๒.

สำนักทะเบียนกลาง. ในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๔๙ ง วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๕๘. หน้า ๑๒-๑๔.

สำนักงานคณะกรรมการสำนักงานการศึกษาแห่งชาติ. วัฒนธรรมกับการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๔๓.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. ชีวิตไทย ชุด บรรพบุรุษของเรา. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๑.

เอกวิทย์ ฦ ฦกลาง. ภูมิปัญญาอีสาน. กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์, ๒๕๔๔.

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑. คณาจารย์ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี สามารถนำข้อมูลไปประยุกต์ใช้ในการบูรณาการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทย ซึ่งจะส่งผลให้นิสิตเกิดการเรียนรู้และเข้าใจประเพณีในท้องถิ่นอีสานเพิ่มมากขึ้น

๒. วัฒนธรรมจังหวัด สามารถนำข้อมูลจากการวิจัย เพื่อเป็นข้อมูล ในการวางแผนการดำเนินงานหรือดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับประเพณีเข้าพรรษาของสังคมไทยในภาคอีสาน เช่น ประเพณีแห่เทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดนครราชสีมา

๓. วัดและชุมชนสามารถ กำหนดกิจกรรมเกี่ยวกับประเพณีเข้าพรรษาของวัดที่หลากหลาย มีเป้าประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจน มีการจัดระบบการทำงานให้สอดคล้องกับระเบียบและนโยบายที่กำหนดขึ้นมา เพื่อให้ประชาชนได้เกิดการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

๔. ได้รูปแบบเพื่อสนองเจตนาศรัทธาสาธุชนทั้งหลายจากปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งอาศัยภูมิธรรมภูมิปัญญาของพระสงฆ์ร่วมบูรณาการเพื่อพัฒนาพิธีกรรมในวันเข้าพรรษาโดยอาศัยหลักธรรมในพระพุทธศาสนา คือ การเข้าวัดปฏิบัติธรรม การรักษาศีล การกำหนดจิตให้เกิดสมาธิ และการเจริญภาวนา

๕. ควรมีการให้ความรู้เกี่ยวกับความเป็นมาของประเพณีเข้าพรรษา และหลักธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันในประเพณีเข้าพรรษา คือ วิริยธรรม สัมปัตตวิริติ) คืองดเว้นจากบาปและอบายมุขต่างๆ มีการงดเว้นจากการดื่มของมึนเมา ในช่วงเข้าพรรษา มีการฝึกบังคับตนเองไม่ทำความชั่วทั้งปวง ไม่ทำความชั่วทางกายวาจา ใจในช่วงเข้าพรรษา

การประชาสัมพันธ์

๑. มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมและผลงานวิจัยทางอินเทอร์เน็ตของมหาวิทยาลัย

๒. ส่วนการประชาสัมพันธ์ทางสิ่งพิมพ์อยู่ในระหว่างดำเนินการ

**ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้
และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ**

ตามแผนงาน		ปฏิบัติจริง	สนับสนุน วัตถุประสงค์	ร้อยละความ พึงพอใจต่อ ผลสำเร็จ
กิจกรรม	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ผลที่ได้จริง		
๑. ศึกษาข้อมูลปฐม ภูมิ/แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่ เกี่ยวข้องกับประเพณี เข้าพรรษา	ข้อมูลความเป็นมาของ การศึกษาประเพณี เข้าพรรษาและ หลักธรรมคำสอน ตลอดจนกิจกรรมที่อยู่ใน ประเพณีเข้า พรรษาใน สังคมไทยภาคอีสาน	ได้ทราบความเป็นมาของ การศึกษาประเพณี เข้าพรรษาและ หลักธรรมคำสอน ตลอดจนกิจกรรมที่อยู่ใน ประเพณีเข้า พรรษาใน สังคมไทยภาคอีสาน	ข้อที่ ๑ และข้อ ๒	๑๐๐%
๒. ศึกษาความเชื่อใน ประเพณีการ เข้าพรรษาใน สังคมไทยภาคอีสาน	ความเชื่อในประเพณีการ เข้าพรรษาในสังคมไทย ภาคอีสาน	ได้ทราบเกี่ยวกับความ เชื่อความศรัทธาใน ประเพณีการเข้าพรรษา ในสังคมไทยภาคอีสาน	ข้อที่ ๓	๑๐๐%
๓. การสำรวจและ เก็บข้อมูลพื้นที่ใน จังหวัดอุดรธานี นครราชสีมาและ อุบลราชธานี	ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษา ประเพณีเข้าพรรษาใน สังคมไทยภาคอีสาน	ได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับ การศึกษาประเพณี เข้าพรรษาในสังคมไทย ภาคอีสาน	ข้อที่ ๑ ข้อ ๒และข้อ ๓	๑๐๐%
๔. การเก็บข้อมูลโดย แจกแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ กับพระสงฆ์เจ้าหน้าที ภาครัฐและประชาชน ทั่วไปเกี่ยวกับประเพณี เข้าพรรษาในสังคมไทย ทั่วไป	ข้อมูลความคิดเห็นของ พระสงฆ์เจ้าหน้าที่ ภาครัฐและประชาชน ทั่วไปเกี่ยวกับประเพณี เข้าพรรษาในสังคมไทย ภาคอีสาน	ได้ทราบถึงข้อมูลความ คิดเห็นของพระสงฆ์ เจ้าหน้าที่ภาครัฐและ ประชาชนทั่วไปเกี่ยวกับ ประเพณีเข้าพรรษาใน สังคมไทยภาคอีสาน	ข้อที่ ๑ ข้อ ๒และข้อ ๓	๑๐๐%

ตามแผนงาน		ปฏิบัติจริง	สนับสนุน วัตถุประสงค์	ร้อยละความ พึงพอใจต่อ ผลสำเร็จ
กิจกรรม	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ผลที่ได้จริง		
๕. การวิเคราะห์ ข้อมูลจาก แบบสอบถามและ การสัมภาษณ์	ข้อมูลจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์เกี่ยวกับประเพณีเกี่ยวกับประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน	ได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน	ข้อที่ ๑, ข้อ ๒ และข้อ ๓	๑๐๐%
๖. กิจกรรมอื่นและ การรายงาน ความก้าวหน้า	แนวทางการในศึกษาหลักธรรมคำสอนกิจกรรม และความเชื่อในประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน	ได้แนวทางการในศึกษาหลักธรรมคำสอนกิจกรรม และความเชื่อในประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน	ข้อที่๑, ข้อ๒ และข้อ ๓	๑๐๐%

แบบสอบถามงานวิจัย

เรื่อง การศึกษาประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน

คำชี้แจง

แบบสอบถามนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยของคณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยการศึกษาประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน

ผู้วิจัยจึงใคร่ขอความกรุณาจากท่านได้ช่วยตอบคำถามนี้และขอได้โปรดตอบให้ครบทุกข้อตามความเห็นของท่าน เพื่อที่จะได้ผลการวิจัยที่ถูกต้องมากที่สุดแล้วสามารถนำไปใช้ประโยชน์ดังกล่าวได้เป็นอย่างดี ผู้วิจัยรับรองว่าข้อมูลที่ท่านตอบทั้งหมดจะถือเป็นความลับและไม่มีผลเสียต่อท่านประการใดทั้งสิ้น ซึ่งในส่วนของการนำเสนอผลการวิจัยก็จะนำผลการวิจัยเสนอในลักษณะภาพรวมเท่านั้น แบบสอบถามมีทั้งหมด ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ถามเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน ในด้านหลักธรรม
ด้านความเชื่อ ด้านพิธีกรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

ตอนที่ ๓ สัมภาษณ์เกี่ยวกับการศึกษาประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน

คณะผู้วิจัย

ตอนที่ ๑ ถามเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง ให้ทำเครื่องหมาย / (ขีดทับ) ใน ☐ หน้าข้อความที่ตรงกับความเป็นจริงของท่าน

๑. เพศ

☐ ชาย

☐ หญิง

๒. อายุ

☐ ไม่เกิน ๒๕ ปี

☐ ๒๖-๔๐ ปี

☐ ๔๑-๕๕ ปี

☐ ๖๐ ปีขึ้นไป

๓. สถานภาพ

☐ ข้าราชการ

☐ พระภิกษุ

๔. ระดับการศึกษา

☐ ประถมศึกษา

☐ มัธยมศึกษา

☐ ปริญญาตรี

☐ ปริญญาโท

☐ ปริญญาเอก

☐ อื่น.....

๕. อาชีพ

☐ เกษตรกรรม

☐ ประกอบธุรกิจส่วนตัว

☐ พนักงาน/ลูกจ้างบริษัทเอกชน

☐ ข้าราชการ/พนักงานรัฐ

☐ ข้าราชการบำนาญ

- ตอนที่ ๒** แบบสอบถามเกี่ยวกับประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน ใน ๔ ด้าน คือ
 ด้านหลักธรรม ด้านความเชื่อ ด้านพิธีกรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น
- คำชี้แจง** ให้ท่านทำเครื่องหมาย /(ขีดทับ)ในช่องที่ท่านเห็นว่า ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด เพียงช่องเดียวในทุกๆ ข้อในประโยค

ด้านหลักธรรม	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑. มีความรู้ความเข้าใจในพิธีการเข้าพรรษาของพระสงฆ์ในทางพระพุทธศาสนา					
๒. มีความรู้เกี่ยวกับความเป็นมาของประเพณีเข้าพรรษา					
๓. มีความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมที่สำคัญในประเพณีเข้าพรรษา					
๔. มีความรู้ในหลักธรรม (สัมปัตตวิริติ) คือการงดเว้นจากบาปและอบายมุขต่างๆ					
๕. มีความรู้ในหลักธรรม (สมათานวิริติ) คือการงดเว้นจากบาป ความชั่วและอบายมุขต่างๆด้วยสมათานศีล ๕					
๖. มีความรู้ในหลักธรรม (สมุจเฉทวิริติ) คือการงดเว้นจากบาป ความชั่วและอบายมุขต่างๆด้วยการไม่กลับไปกระทำหรือข้องแวะอีก					
๗. มีการฝึกบังคับตนเองไม่ทำความชั่วทั้งปวง ไม่ทำความชั่วทางกาย วาจา ใจ ในช่วงเข้าพรรษา					
๘. มีการงดเว้นจากการดื่มของมึนเมา ในช่วงเข้าพรรษา					
๙. พระสงฆ์มีการแสดงธรรมเพื่อให้ประชาชนได้รู้จักหลักธรรมต่างๆในการเข้าพรรษา					
๑๐.มีการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน					

ด้านความเชื่อ	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑. ในช่วงเทศกาลเข้าพรรษามีการทำบุญให้ทาน					
๒. มีความเชื่อในเรื่องอานิสงค์ในการทำบุญประเพณีเข้าพรรษา					
๓. ประชาชนมีศรัทธาในพระรัตนตรัยโดยไม่มีข้อวิตกกังวลใน ศีล สมาธิ ปัญญา					
๔. การได้ทำบุญตักบาตรแก่พระสงฆ์จะได้บุญกุศล					
๕. ประเพณีเข้าพรรษาทำให้คนได้มีโอกาสเข้ามาใกล้ชิดกับพระศาสนา					
๖. การทำบุญในช่วงเทศกาลเข้าพรรษาถือว่าเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยธำรงค์พระพุทธศาสนาด้วย					
๗. การตักบาตรทำบุญแก่พระสงฆ์ที่อยู่จำพรรษา ถือว่าจะได้รับอานิสงค์ผลบุญมากกว่าการทำบุญในเทศกาลอื่น					
๘. ในช่วงเข้าพรรษาพุทธศาสนิกชนได้มีโอกาสได้รักษาศีลเพื่อเป็นบรรทัดฐานในการดำเนินชีวิต					
๙. การเข้าพรรษาเป็นประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติเป็นสัณณะแล้ว จะก่อให้เกิดความสุขความเจริญ					
๑๐. การได้ทำบุญตักบาตรในช่วงเทศกาลเข้าพรรษาถือว่าได้ร่วมกันทำบุญตักบาตรพระพุทธเจ้าด้วย					

ด้านพิธีกรรม	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑. การทำบุญของประชาชนอย่างมีระเบียบแบบแผนเป็นพิธีกรรมที่ชาวพุทธควรกระทำ					
๒. พิธีกรรมการเข้าพรรษาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางใจแก่พุทธศาสนิกชนให้หมั่นทำความดี ละเว้นความชั่วทำจิตใจให้สุขสงบ					
๓. มีการจัดการเผยแพร่หลักธรรมโดยผ่านพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา					
๔. พิธีกรรมทำบุญเป็นเครื่องมือที่ทำให้เกิดความสมัครสมานสามัคคีระหว่างคนในชุมชน					
๕. ศาสนพิธีเป็นเครื่องหมายที่แสดงออกซึ่งความเป็นชาติที่มีวัฒนธรรมประเพณี และขนบธรรมเนียมอันดีงาม					
๖. ประชาชนมีความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในรูปแบบพิธีกรรมทางศาสนาและพิธีทำบุญเนื่องในวันเข้าพรรษา					
๗. พิธีกรรมการทำบุญในวันเข้าพรรษาเป็นธรรมเนียมที่คนไทยยึดถือปฏิบัติ					
๘. ในวันเข้าพรรษาจะมีการรณรงค์ให้มีการ ลด ละเลิก อบายมุขต่างๆ					
๙. สถาบันทางการศึกษามีส่วนร่วมในการจัดพิธีกรรมทางศาสนาและพิธีกรรมการทำบุญปฏิบัติธรรมเนื่องในวันเข้าพรรษา					
๑๐. วัดและชุมชนมีการอนุรักษ์พิธีกรรมทางศาสนาและพิธีทำบุญอุทิศส่วนกุศล เจริญจิตภาวนา เนื่องวันเข้าพรรษา					

ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑. วัดและชุมชนมีบทบาทในการสืบทอดประเพณีเข้าพรรษาให้เกิดการเรียนรู้ภูมิปัญญาอย่างเป็นระบบ					
๒. การเข้าพรรษาจะมีการถวายเทียนพรรษาแก่พระสงฆ์ผู้อยู่จำพรรษา					
๓. แต่ละชุมชนจะมีการตกแต่งเทียนให้สวยงามและมีการแห่เทียนเพื่อไปถวายแก่พระสงฆ์					
๔. ก่อนที่จะมีการถวายเทียนพรรษา มักจะมีขบวนแห่แห่นกัณฑ์ไปอย่างเอิกเกริกสนุกสนาน					
๕. มีการส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้เรื่องจัดกิจกรรมประเพณีการเข้าพรรษาเป็นระบบ					
๖. การให้ความรู้เรื่องราวทางพระพุทธศาสนาผ่านทางด้านศิลปะเช่น การทำต้นเทียนพรรษา					
๗. ประเพณีแห่เทียนพรรษา ถือว่าเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น					
๘. การสืบทอดความรู้ภูมิปัญญาด้านการสร้างต้นเทียนพรรษา โดยการแกะสลักเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติในต้นเทียนพรรษา					
๙. การจัดงานประเพณีการเข้าพรรษาและการแห่เทียนพรรษาแต่ละปี เป็นการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่น					
๑๐. ประเพณีเข้าพรรษาถือว่า เป็นการสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่นที่อนุชนรุ่นหลังควรให้ความสำคัญ					

ตอนที่ ๓ ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับจัดกิจกรรมประเพณีเข้าพรรษา

๑. ประเพณีเข้าพรรษามีความเป็นมาอย่างไร และมีกิจกรรมอะไรบ้าง ที่พุทธศาสนิกชนควรที่จะนำมาเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา ?

.....

.....

.....

๒. ประเพณีเข้าพรรษาของพุทธศาสนิกชนชาวอีสาน มีความเชื่อในด้านใดบ้าง เชื่ออย่างไร ?

.....

.....

.....

๓. ในประเพณีเข้าพรรษามีพิธีกรรมอะไรบ้าง ที่พุทธศาสนิกชนให้ความสำคัญและสามารถเป็นแรงจูงใจให้กระทำในพิธีกรรมนั้นอย่างไร ?

.....

.....

.....

๔. ในประเพณีเข้าพรรษาของชาวอีสาน มีกิจกรรมใดบ้างที่เป็นการแสดงออกถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตของชาวอีสานในประเพณีเข้าพรรษา ?

.....

.....

.....

๕. ท่านคิดว่าในประเพณีเข้าพรรษามีสิ่งใดบ้าง ที่เป็นปัญหาอุปสรรคของประเพณีเข้าพรรษา และท่านมีแนวทางในการแก้ปัญหานั้นอย่างไร ?

.....

.....

.....

(ขอขอบพระคุณที่ได้กรุณาตอบแบบสอบถาม)

คณะผู้วิจัย

รูปภาพกิจกรรมและสัมภาษณ์เกี่ยวกับประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน

รูปภาพที่ ๑ : การถวายเทียนพรรษาแก่พระสงฆ์ที่อยู่จำพรรษา

รูปภาพที่ ๒ : การตักบาตทำบุญของพุทธศาสนิกชนในประเพณีเข้าพรรษา

รูปภาพที่ ๓ : ต้นเทียนพรรษาจังหวัดนครราชสีมา (ประเภทเกะสลัก)

รูปภาพที่ ๔ : ต้นเทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานี (ประเภทติดพิมพ์)

รูปภาพที่ ๕ : ขบวนแห่ต้นเทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานี (ประเภทติดพิมพ์)

รูปภาพที่ ๖ : สัมภาษณ์ พระครูวิสิฐพัฒนารณ, ดร. เจ้าคณะอำเภอเมืองอุบลราชธานี

รูปภาพที่ ๗ : สัมภาษณ์ นายอุทัย วิลามาศ อดีตผู้ช่วยเกษตรจังหวัดอุบลราชธานี

รูปภาพที่ ๘ สัมภาษณ์ ครูสมคิด สอนอาจ ครูภูมิปัญญาไทย (ด้านศิลปะการทำต้นเทียนพรรษา)

สรุปโครงการวิจัย
สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สัญญาเลขที่ : ว.๐๒๑/๒๕๕๓ ชื่อโครงการ : การศึกษาประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน หัวหน้าโครงการ : พระมหาจิตนเรศ วุฑฒินโม, ผศ.ดร., และคณะ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โทรศัพท์ ๐๘๑-๗๙๐๘๔๖๔ Email : naret99@hotmail.	
ความเป็นมาและความสำคัญ การวิจัยเรื่อง "การศึกษาประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน" เกิดขึ้นจากความสนใจที่จะศึกษาถึงประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน เป็นประเพณีที่สำคัญชาวพุทธที่มีการยึดถือปฏิบัติสืบมาแต่สมัยโบราณกาล โดยมีความเชื่อตามหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยเฉพาะสังคมในภาคอีสานที่มีความเชื่อตามหลักอิทธิสิบลอง คองสิบลี่ เพราะในสังคมอีสานมีความผูกพันกับพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะในด้านหลักธรรม พิธีกรรม ความเชื่อและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อจะได้วิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกหรือองค์แห่งความรู้ความศรัทธาภูมิปัญญาของท้องถิ่นและรูปแบบพิธีกรรมการเข้าพรรษาของแต่ละท้องถิ่นตลอดจนการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในประเพณีเข้าพรรษาของสังคมไทยในภาคอีสาน ที่มีการสืบทอดภูมิปัญญาแต่ละท้องถิ่นให้มีเสถียรภาพเกิดผลต่อเนื่องกันต่อสังคมไทยในภาคอีสาน และยั่งยืนมั่นคงในศาสนธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ยิ่งขึ้นสืบต่อไป	
วัตถุประสงค์โครงการ ๑. เพื่อศึกษาหลักธรรมคำสอนที่อยู่ในประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน ๒. เพื่อศึกษากิจกรรมที่ปรากฏในประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน ๓. เพื่อศึกษาความเชื่อในประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน	
ผลการวิจัย ๑. ด้านหลักธรรม ในประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสานที่นำมาปฏิบัติคือ หลักวัตรธรรม หมายถึง การงดเว้นจากบาป ตลอดจนอบายมุขต่างๆ มี ๓ อย่างคือ (๑) สัมปัตตวัตริตี ได้แก่ การงดเว้นจากบาป ความชั่วและอบายมุขต่างๆด้วยเกิดความรู้สึกละอายและเกิดความรู้สึกรังเกียจกลัวบาป (๒) สมาทานวัตริตี ได้แก่ การงดเว้นจากบาป ความชั่วและอบายมุขต่างๆด้วยการสมาทานศีล ๕ หรือศีล ๘ โดยเพียรระวังไม่ทำให้ศีลขาดหรือต่างพร้อย (๓) สมุจเฉทวัตริตี ได้แก่การงดเว้นจากบาป ความชั่วและอบายมุขต่างๆได้อย่างเด็ดขาด ในระหว่างพรรษากาลแล้วเมื่อออกพรรษาแล้วก็กลับไปกระทำหรือข้องแวะอีก เช่นกรณีผู้งดเว้นจากการดื่มสุราและสิ่งเสพติดระหว่างพรรษากาล แล้วก็งดเว้นได้ตลอดไป นอกจากนี้ยังมีหลักธรรมที่เป็นแนวทางการปฏิบัติ คือ สัมมาทิฐิ ประคับประคองจิต ๓ ประการ คือ (๑) มีสัมมาทิฐิ ในการมีน้ำใจในการให้ (๒) มีสัมมาทิฐิ ในการตั้งใจครองเรือน และ(๓) มีสัมมาทิฐิในการมีสติเป็นเพื่อนทุกกลมกลมหายใจ	

๒. ด้านความเชื่อ ในประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน มีความผูกพันกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนาและมีความเชื่อว่าบุญเข้าพรรษาเป็นอีกหนึ่งฮีตหรือจารีตประเพณีตามฮีตสิบสองของอีสาน เชื่อในเรื่องของการทำบุญตักบาตร ถวายสังฆทาน ถวายผ้าอาบน้ำฝนและถวายเทียนพรรษาแก่พระสงฆ์ จะได้รับบุญกุศลมากมาย โดยในช่วงเข้าพรรษาพระสงฆ์แต่ละวัดก็จะมีเทศนาเพื่อเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตให้พุทธศาสนิกชน คือ การเทศนาเรื่องปฐมสมโพธิ การเสด็จขึ้นไปโปรดพุทธมารดาที่ชั้นดาวดึงส์ ตลอดจนบิดามารดามักจะจัดพิธีอุปสมบทให้บุตรหลานของตนโดยถือกันว่าการเข้าบวชเรียนและอยู่จำพรรษาในระหว่างนี้จะได้รับอานิสงส์อย่างสูง

๓. ด้านพิธีกรรม ในประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน สามารถจำแนกออกเป็น ๒ อย่าง คือ (๑) พิธีกรรมสำหรับพระสงฆ์ คือการบวรวงษาเข้าพรรษาของพระสงฆ์การเข้าพรรษาเป็นกิจกรรมของพระสงฆ์โดยเฉพาะ หมายถึง วันกำหนดที่พระภิกษุสงฆ์จะต้องพักประจำอยู่กับที่ในฤดูฝนตลอดเวลาสามเดือน มีพุทธบัญญัติไว้เป็น ๒ ระยะคือ ระยะที่ ๑ :เริ่มตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ไปจนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๑ เรียกว่าวันเข้าปุริมพรรษา ระยะที่ ๒ :เริ่มตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๙ จนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๒ เรียกว่าวันเข้าปัจฉิมพรรษา (๒) พิธีกรรมที่พุทธศาสนิกชนได้กระทำในช่วงเข้าพรรษา ถือเป็นโอกาสดีที่จะได้ทำบุญรักษาศีลและชำระจิตใจให้ผ่องใส พิธีกรรมที่สำคัญคือ มีการทำบุญตักบาตร ถวายผ้าอาบน้ำฝนแด่พระสงฆ์และการถวายเทียนพรรษา ตลอดจนถึงการฟังธรรม การรักษาอุโบสถศีล คือความตั้งใจงดเว้นจากอบายมุขต่างๆ เป็นเวลาตลอดทั้งสามเดือน เช่น งดเสพสุรา งดฆ่าสัตว์ เป็นต้น

๔. ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ในประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน เป็นภูมิปัญญาซึ่งเกิดขึ้นจากการยึดถือปฏิบัติตามจารีตประเพณีของชาวอีสานที่เรียกว่า"ฮีตสิบสอง คองสิบสี่"ชาวอีสานส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตอยู่บนพื้นฐานความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏชัดในประเพณีเข้าพรรษาคือ ประเพณีแห่เทียนพรรษา ซึ่งจะมีขั้นตอนการสร้างต้นเทียน การตกแต่ง การหล่อเทียน การแกะสลักเทียนที่คุ้มชุมชนต่างๆได้ผลิตคิดค้นขึ้นมา เช่น การสร้างต้นเทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัดนครราชสีมา โดยการแกะสลักและติดพิมพ์ลวดลายลงบนต้นเทียน ก่อนที่จะนำถวายแต่ละคุ้มวัด ก็จะมีขบวนแห่อย่างยิ่งใหญ่ จนเป็นประเพณีแห่เทียนพรรษาเป็นที่รู้จักกันทั่วโลก และมีการทำสืบทอดขั้นตอนวิธีการทำเทียนพรรษากันมาจนถึงปัจจุบัน

การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑. คณาจารย์ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี สามารถนำข้อมูลไปประยุกต์ใช้ในการบูรณาการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทย ซึ่งจะส่งผลให้นิสิตเกิดการเรียนรู้และเข้าใจประเพณีในท้องถิ่นอีสานเพิ่มมากขึ้น

๒. วัฒนธรรมจังหวัด สามารถนำข้อมูลจากการวิจัย เพื่อเป็นข้อมูล ในการวางแผนการดำเนินงานหรือดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับประเพณีเข้าพรรษาของสังคมไทยในภาคอีสาน เช่น ประเพณีแห่เทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดนครราชสีมา

๓. วัดและชุมชนสามารถ กำหนดกิจกรรมเกี่ยวกับประเพณีเข้าพรรษาของวัดที่หลากหลาย มีเป้าประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจน มีการจัดระบบการทำงานให้สอดคล้องกับระเบียบและนโยบายที่กำหนดขึ้นมา เพื่อให้ประชาชนได้เกิดการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

๔. ได้รูปแบบเพื่อสนองเจตนาศรัทธาสาธุชนทั้งหลายจากปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งอาศัยภูมิธรรมภูมิปัญญาของพระสงฆ์ร่วมบูรณาการเพื่อพัฒนาพิธีกรรมในวันเข้าพรรษาโดยอาศัยหลักธรรมในพระพุทธศาสนา คือ การเข้าวัดปฏิบัติธรรม การรักษาศีล การกำหนดจิตให้เกิดสมาธิ และการเจริญภาวนา

๕. ควรมีการให้ความรู้เกี่ยวกับความเป็นมาของประเพณีเข้าพรรษาและหลักธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันในประเพณีเข้าพรรษา คือ วิริยธรรม สัมปัตตวิริติ คือ งดเว้นจากบาปและอบายมุขต่างๆ มีการงดเว้นจากการดื่มของมึนเมาในช่วงเข้าพรรษา มีการฝึกบังคับตนเองไม่ทำความชั่วทั้งปวง ไม่ทำความชั่วทางกายวาจา ใจในช่วงเข้าพรรษา

การประชาสัมพันธ์

๑. มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมและผลงานวิจัยทางอินเทอร์เน็ตของมหาวิทยาลัย
๒. ส่วนการประชาสัมพันธ์ทางสิ่งพิมพ์อยู่ในระหว่างดำเนินการ

ประวัติคณะผู้วิจัย

หัวหน้าโครงการวิจัย

๑. ชื่อ (ภาษาไทย) พระมหาจิตนเรศ ฉายา วุฑฺฒิชโม นามสกุล ศรีปะโค
ชื่อ (ภาษาอังกฤษ) Phramaha Chitnaretes Wutthidhammo (Sripacho)
๒. ตำแหน่งวิชาการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓. หน่วยงานที่ติดต่อได้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
ตำบลกระโสม อำเภอมือง จังหวัดอุบลราชธานี ๓๔๐๐๐
มือถือ ๐๘๑-๗๔๐๘๔๖๔ (E-mail) naretes99@hotmail.com

๔. ประวัติการศึกษา

- ๑) สำเร็จการศึกษา (วุฒิปริญญา) น.ธ.เอก, ป.ธ.๕
๒) สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษา
-ปริญญาตรี (พธ.บ.) คณะครุศาสตร์ (สังคมศึกษา)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
-ปริญญาตรี (ร.บ.) คณะรัฐศาสตร์ (เทคนิคและทฤษฎีทางรัฐศาสตร์)
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
-ปริญญาโท (รป.ม.) (นโยบายสาธารณะ) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
-ปริญญาเอก (Public Administration), Nagpur University, India.

๖. สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ

ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป Word, Excel, Power, Point, โปรแกรม SPSS.

๗. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

- ๑) ชื่อเรื่อง “ทัศนคติของนิสิตที่มีต่อการจัดการเรียนการสอน สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
(หัวหน้าโครงการวิจัย: แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์)
๒) ชื่อเรื่อง “บทบาทของวัดและชุมชนในการอนุรักษ์ประเพณีแห่เทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานี” (หัวหน้าโครงการวิจัย: แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์)
๓) ชื่อเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจกับความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี”
(หัวหน้าโครงการวิจัย: แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์)
๔) ชื่อเรื่อง “ความเชื่อต่อพิธีกรรมการนั่งกระหม่อมของประชาชนในจังหวัดอุบลราชธานี”
(ผู้ร่วมโครงการวิจัย: แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์)
๕) ชื่อเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์แนวโน้มวัฒนธรรมอีสาน”
(ผู้ร่วมโครงการวิจัย: แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์)

ผู้ร่วมวิจัย ๑

๑. ชื่อ (ภาษาไทย) นายทองดี นามสกุล ลำตัน
ชื่อ (ภาษาอังกฤษ) Mr.Thongdi Lamthon

๒. สถานที่ทำงาน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
ตำบลกระโสม อำเภอมือ จังหวัดอุบลราชธานี ๓๔๐๐๐
มือถือ ๐๘๑-๗๙๐๘๔๖๔ (E-mail) naretes99@hotmail.com

๓. ประวัติการศึกษา

- ๑) สำเร็จการศึกษา (วุฒิมหาบัณฑิต) น.ธ.เอก, ป.ธ.๑ - ๒
- ๒) สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษา
 - ปริญญาตรี (พธ.บ.) คณะครุศาสตร์ (สังคมศึกษา)
 - มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 - ปริญญาโท (ศษ.ม.) บริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี

๔. สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ

ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป Word, Excel, Power Point, โปรแกรม SPSS.

ผู้ร่วมวิจัย ๒

๑. ชื่อ (ภาษาไทย) : นายไชยสิทธิ์ อุดมโชคนามอ่อน

ชื่อ (ภาษาอังกฤษ) : Mr.Chaiyasit Udomchoke namorn

๒. หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน : ๓๓-๔๑๕๐-๐๐๘๙๗-๒๕-๘

๓. ตำแหน่งปัจจุบัน : อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตอุบลราชธานี

๔. หน่วยงานที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้สะดวก:

๓๔ หมู่ที่ ๕ ต.โนนผึ้ง อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี ๓๔๑๙๐

๕. ประวัติการศึกษา

๕.๑ สำเร็จการศึกษา (วุฒิต่างศาสนา) น.ธ.เอก

๕.๒ สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษา

-ปริญญาตรี: ศน.บ. (รัฐศาสตรการปกครอง) เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

-ปริญญาโท: รป.ม. (การบริหารภาครัฐ) มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี

-ปริญญาโท: พธ.ม.(พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๖. สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ : ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป Word, Excel, Power Point, โปรแกรม SPSS.

๗. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

๑. วิจัย"การศึกษาวิเคราะห์สาเหตุความเชื่อชาวพุทธที่มีต่อศาลดอนเจ้าปู่ประจำหมู่บ้านจังหวัดอุบลราชธานี" (ผู้ร่วมวิจัย แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร.)
๒. หัวหน้าโครงการวิจัย "ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์มูลกัจจายนะ อักษรธรรมอีสาน" (แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร.)
๓. วิจัย"ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์ปฐมสมโพธิกา อักษรธรรมอีสานจังหวัดอุบลราชธานี" (ผู้ร่วมวิจัย แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร.)
๔. วิจัย "ศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวชายแดนกัมพูชา ลาว ไทย" (ผู้ร่วมวิจัย แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร.)
๕. วิจัย "ศึกษาการเสริมสร้างสุขภาวะของผู้สูงอายุตามหลักพระพุทธศาสนา ในจังหวัดอุบลราชธานี" (ผู้ร่วมวิจัย แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร.)
๖. วิจัย "การจัดสวัสดิการสังคมแก่ผู้สูงอายุและผู้พิการทุพพลภาพของชุมชนจังหวัดอุบลราชธานี" (ผู้ร่วมวิจัย แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร.)